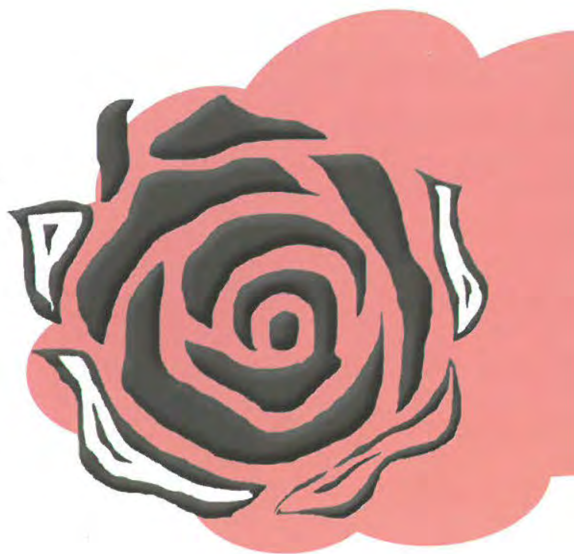
Peygamber'in Aynaları

A. Ali Ural

Şule

20. BASKI

A. ALİ URAL'ın Diğer Kitapları

Körün Parmak Uçları (1998, Şiir)
Posta Kutusundaki Mızıka (1999, Deneme)
Yangın Merdiveni (2000, Öykü)
İmam Şâfiî Divanı (2002, Çeviri-İnceleme)
Makyaj Yapan Ölüler (2004, Deneme)
Resimde Görünmeyen (2006, Deneme)
Kuduz Aşısı (2006, Şiir)
Güneşimin Önünden Çekil (2007, Deneme)
Satranç Oynayan Derviş (2008, Deneme)
Tek Kelimelik Sözlük (2009, Deneme)
Ejderha ve Kelebek (2010, Deneme)
Bostancı Bahane (2010, Deneme)
Fener Bekçisinin Rüyaları (2011, Öykü)
Gizli Buzlanma (2013, Şiir)
Mara ve Öteki Şiirler (2017, Şiir)
Bisiklet Dersleri (2017, Deneme)

aliural@hotmail.com
www.aliural.com.tr

Şule Yayınları : 511
Deneme Dizisi : 19

Editör:
Naime Erkovan

İç Düzen:
Fatma Betül Çifçi

Kapak Görseli:
1916'da Osmanlı askerî
heyeti tarafından çizilen
Medine-i Münevvere haritası

Kapak Uygulama:
Yasin Çetin

Baskı & Cilt:
Alioğlu Matbaacılık
Orta mah. Fatinrüştü sk.
No: 1-3 A Bayrampaşa
Tel: 0212. 612 95 59

Sertifika No: 12404
ISBN: 978-605-9087-46-9

Şule Yayın Dağıtım Paz. San. ve Tic. Ltd. Şti.
Alayköşkü Cad. No: 2-4 K: 4 Cağaloğlu/İSTANBUL
Tel: (0212) 528 23 57 - 528 11 46 Faks: (0212) 528 25 89
e-mail: iletisim@suleyayinlari.com
www.suleyayinlari.com

A. ALİ URAL

PEYGAMBER'İN AYNALARI

20. Baskı

ŞULE YAYINLARI
Şubat 2018

İÇİNDEKİLER

Hz. Ebû Bekir (ö. 13/634)
Peygamber'le Arkadaş Olmak 21

Hz. Ömer (ö. 23/644)
Şeytanın Korktuğu Adam 28

Hz. Osman (ö. 35/656)
Sevgilinin Yanındaki Şehit 35

Hz. Ali (ö. 40/661)
İlmin Sırlı Kapısı 42

Hz. Fâtıma (ö. 11/632)
Peygamber'in Kızı 52

Hz. Hatice (ö. 620)
Allah'ın Selam Gönderdiği Kadın 57

Hz. Âişe (ö. 58/678)
Sevgili'nin Sevgilisi 61

Ummu Seleme (ö. 4/625)
"Biz İnsan Değil miyiz!" Diye Koştu Çağrıya 66

Hz. Hasan (ö. 49/669)
Dünyanın Halifeliğiyle Cennetin Efendiliği
Arasında Bir Kutlu Yolcu 70

Hz. Hüseyin (ö. 61/680)
Omuzlarımızın Üstündeki Baş 80

Abdurrahman b. Avf (ö. 32/652)
Zenginlikten Korkan Tacir 88

Ebû Ubeyde b. El-Cerrah (ö. 18/639)
Ümmetin Emini 94

Sa'd b. Ebî Vakkas (ö. 55/675)
Sadağı Boşalmayan Okçu 102

Said b. Zeyd (ö. 51/671)
Dokuzuncu Bahtiyar 111

Talha b. Ubeydullah (ö. 36/656)
Sadakatin Yansıdığı Ayna 116

Zubeyr b. Avvam (ö. 60/680)
Yüzüne Meleklerin İndiği Savaşçı 122

Abdullah b. Revâha (ö. 8/629)
Cenneti Özleyen Şair 133
Hassan b. Sâbit (ö. 60/680)
Peygamber'in Şairi 139
Kâ'b b. Mâlik (ö. 50/670)
Sessizlikle Cezalandırılan Şair 149
Hz. Hamza (ö. 3/625)
Şehitlerin Efendisi 154
Amr b. Âs (ö. 43/664)
Nil'in Esrarengiz Postacısı 159
Ebû Hureyre (ö. 58/678)
Güneşin Kulluğundan Rahmanın Kulluğuna 171
Hz. Bilal (ö. 20/641)
Sesiyle Sisleri Dağıtan Münadi 176
Nuayman b. Amr (ö. ?)
Sahabenin Güleç Yüzü 182
Ebû Eyyûb El-Ensârî (ö. 49/669)
O Peygamber'i İstanbul Onu Ağırladı 188
Mus'ab b. Umeyr (ö. 3/625)
Aynaların Önünden Ayna Olmaya 194
Ebû Zer El-Gıfârî (ö. 32/653)
Yağmacılıktan Yağmur Olmaya 199
Selman-ı Fârisî (ö. 36/656)
Ateşten Nura Mabih'ten Selmânu'l-Hayr'a 204
İbn Ummu Mektum (ö. 15/636)
Kayıp Gözde Dirilen Bakış 209
Huzeyfe b. Yeman (ö. 36/656)
Son Peygamber'in Sırdaşı 216
Ebu'd-Derdâ (ö. 32/652)
Hesaptan Korkan Tacir 223
Abdullah b. Mes'ûd (ö. 32/653)
Kesintisiz Işık 227
Halid b. Velid (ö. 21/642)
Allah'ın Kılıcı 231

Kaynakça 251
İndeks 255

Ayna döndü.

Bütün ihtişamıyla döndü, bütün nuruyla muhataplarına.

Gölgesi yoktu; sen bir varlık gördün mü gölgesi olmayan?

İki güneşe izin vermeyen, gördün mü daha önce?

Ne tarafa dönerse o tarafı ışıyordu dünyanın.

Ne tarafa dönerse uçuşuyordu her şey,

Bir akis olarak yer almak için kalbinde.

Ayna döndü; o gümüş gölde belirdi bir bir suretler.

Aynaları döndürdü kendine, yelken açtılar bir bir.

Dudakları kıpırdadıkça doldurdu rüzgâr göğsünü teknelerin.

İsrafil'in suruyla yükseldi dalgalar göğe.

Kopmadı kıyamet, hayır!

Bir kıyamet tatbikatı bütün zamanlar adına yeryüzünde.

Büyük ayna, yüzlerce ayna tarafından kuşatılmıştı.

Teslim almak için değil, teslim olmak için sarıldı etrafı.

"Mümin müminin aynasıdır"[1]

Peygamber dostlarının aynası, dostları Peygamber'in.

Aynada nur olmaya çağırıyor onları,

Ayna olmaya çağırıyor iktibas için tecelliyi.

Muhammed aynasından yansıyor Hakk'ın nuru:

"Ben yere ve göğe sığmadım fakat mümin kulumun kalbine sığdım."

Kalbindeki hakikatle sesleniyor Peygamber:

"Ey Ebû Bekir! Ben Allah'ın Resûlü'yüm. Allah'a çağırıyorum seni!"[2]

Sesleniyor ve bir nur parlıyor aynada

Teslim oluyor Ebû Bekir eller yukarı

İki nur direği eller yukarı

Ömer aynayı kırmak için yola çıktı, tuzla buz edecek.

İki Ömer'den biri olduğundan habersiz yürüyor kocaman adımlarla.

Fakat ayak izleri başka bir eve götürüyor onu

---

1. S. Ebû Davud, *Sünenü Ebî Davud*, ed. Şuayb el-Arnaût, Muhammed Karabelli ve Abdullatif Hirzullah, Beyrut, er-Risâletü'l-'Âlemiyye, 2009, C. 7, s. 278-279. (4918. hadis).
2. A. İbn-i Asâkir, *Târîhu Medîneti Dimeşk: Ve Zikru Fazlihâ ve Tesmiyetu Men Hallehâ Mine'l-Emâsili ev İctâze bi Nevâhîhâ Min Vâridîhâ ve Ehlihâ*, Beyrut, el-Fikr, 1995, C. 30, s. 35.

Kız kardeşinin evine.

Tuzla buz etmek şöyle dursun aynayı

Tuzla buz oluyor kalbi okuyunca Tâhâ'dan birkaç ayet.

Ömer koştu görkemli aynaya, kıracak fakat ayna dipdiri.

İnadı şarapnel parçaları gibi uçuşuyor odada.

Kız kardeşi bilemiyor nasıl sevinsin

Bir nur daha düşünce aynaya nasıl sevinilir Hû!

Bir aynadan milyonlarca ayna doğunca kamer kaç parçaya bölünür?

Eşhedu en lâ ilâhe illallah ve eşhedu enne Muhammeden abduhu ve Resûluh.

Bir bakan bir daha bakmak ister

Osman gözlerini ayıramaz aynadan

"Niye böyle bakıyorsun?"[3] diye sorar sırlı cam,

Hayret ettiğini söyler Osman duyduklarına

Bir kez daha seslenir billur: Lâ ilâhe illallah!

Tepeden tırnağa ürperir Osman, savrulur yıldızlara

"İnanmak isteyenler için yeryüzünde ne çok belge var..."[4]

Belge de ne, Osman bir ayna olur.

---

3. M. el-Kandehlevî, *Hayatu's-Sahabe*, ed. Beşşâr Ma'rûf, Beyrut, al-Resalah, 1999, C. 1, s. 80.
4. *Kur'ân-ı Kerîm*, ez-Zâriyât, 20.

Ve Ali,

İlmin sırlı kapısı, fedaisi Peygamber'in

Bir çocuk nasıl bırakırsa kendini berrak suya, öyle coşkuyla karıştı aynadaki nura.

Bir sabah, "Dün beni neye çağırmıştın?" diye sorduğunda masumca,

Bir sabah tek bir Allah'a davet ettiğini söylediğinde Muhammed Mustafa yeniden.[5]

Karanlığı parçaladı Ali o gün düşüncesinde.

Aynalar çoğaldı. Tanıklık etmeye başladılar inişine ayetlerin.

Tanıklık ettiler, söylediklerini kaydetti melekler göğe

Tanıklık ettiler gümüş bir parmakla bölünüşüne kamerin

Sırtındaki mühre, başının üzerinde yürüyen buluta.

Yalnız önünü değil, arkasını da gören gözlere

Uyurken işiten kulaklara tanık oldular

Dişleriyle aydınlanan yollara gece yürüyüşlerinde

Parmaklarından akan sulara, o mübarek çeşmeye

Bir ağacı çağırışına yanına tanıklık etmesi için ahde

Bir kütüğün tanıklığına ayrılıkla inleyen uzaklaştığı için O'ndan

Yıllar yağsa da üstüne ağarmayan saçlara

---

5. M. İbn-i İshak, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, ed. Ahmed el-Mezîdi, Beyrut, el-Kütübü'l-'İlmiyye, 2004, 1:181.

Bir avuç toprakla kör edilen binlerce düşmanı gördüler

Taşların zikrettiğini Allah'ı ellerinde

Zehirle pişmiş bir kuzunun ihbar edişini suikastı:

"Ey Allah'ın Resûlü! Benden yeme!"[6]

Dağın taşın selam verdiğini gördüğünde O'nu

Esselamu aleyke yâ Resûlullah!

Pürüzsüz bir Arapça'yla anlatışına pürüzsüz hakikatleri

Giyeceklerini yamayışına, tamir edişine çarıklarını

Kedilerin uyumasına seccadesinde

Saçı-sakalı karışık girdiğinde mescide sahabinin

İşaret etmesine aynanın, çekidüzen verip kendine gelsin yeniden

Bütün bunlara tanıklık etmek için seçilmiştiler,

Bir ağaç altında söz vermek için Peygamber'in yardımcıları olmaya,

İspat etmek için nübüvveti dönüşerek taştan mücevhere

O tanıklardan Enes b. Mâlik'ten öğrendi dünya

Anlattı ve öğrendi dünya, etrafındaydılar O'nun

Bir cenaze geçmişti yanlarından

Bir cenaze geçmiş ve Peygamber'in Aynaları hayırla anmışlardı mevtayı

Peygamber, "Kesinleşti!" buyurmuştu bunun üstüne.

---

6. M. en-Nûrî, *Müstedreku'l-Vesâili ve Müstenbatu'l-Mesâil*, ed. Âlü'l-Beyt, (Beyrut: Âli'l-Beyt, 1991, C. 16, s. 350.

Bir cenaze daha geçmişti yanlarından sonra

Bu kez aynalara akseden fenalığıydı ölünün.

Peygamber yine, "Kesinleşti!" buyurmuştu.

Buyurmuştu ve sormuştu Ömer: "Ey Allah'ın Resûlü, kesinleşen nedir?"

"İlk geçen cenazeyi hayırla andınız. Bu yüzden onun cennete girmesi kesinleşti. Diğerini ise kötülükleriyle andınız. Onun da cehenneme girmesi kesinleşti. Çünkü şahitlerisiniz Allah'ın yeryüzünde."[7]

O tanıklardan Ebû Hureyre,

Bir cenazenin ardından şöyle mırıldanmıştı:

"Git! Biz de geliyoruz.[8] Ne müthiş bir öğüt bu ve biz ne derin bir gafletteyiz.

Biri giderken kalıyor diğerleri..."

Onlar Peygamber'in aynasında seyrettiler kendilerini:

Yüzlerinde secde izleri vardı.

Öyle saf bir aynaydı ki öyle pürüzsüz

Bir ağızdan söylediler duysun kâinat

"Bu simada yalan yok; bu yüzde hile olamaz"[9]

O aynada anladılar ateş yok

Cennet için yaratıldılar.

---

7. M. el-Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, ed. Muhammed el-Kutb ve Hişâm el-Buhârî, Beyrut, el-Mektebü'l-'Asriyye, 2007), s. 237. (1367. hadis)
8. Ebû Davud, *Sünenü Ebî Davud*, C. 5, s. 140. (3237. hadis).
9. A. el-'Askalânî, *el-İsâbetü fî Temyîzi's-Sahâbe*, Beyrut, el-Mektebü'l-'Asriyye, 2012, s. 889.

Ummu Mâbed şöyle betimliyordu kutlu aynayı:

"Çok güzel biriydi gördüğüm. Şişman olmadığı gibi zayıf ve ince de değildi.

Gözlerinin siyahı ve beyazı birbirinden iyice ayrılmıştı.

Saçı, kirpikleri ve bıyıkları gürdü.

Sesi toktu. Sustuğu zaman vakarlı, konuştuğu zaman heybetli.

Uzaktan bakıldığında insanların en güzeli ve en sevimlisi, dedirtiyordu kendine, yakından bakıldığında hoş bir görünüşü vardı.

Çok tatlı konuşuyordu.

Orta boylu idi. Bakan kimse, ne kısa ne de uzun olduğunu söyleyebilirdi O'nun.

Üç kişinin arasında en güzeli ve nurlu olanıydı.

Arkadaşları, etrafını sarmış hep O'nu dinlediler,

Bir şey istediğinde hemen yerine getirmeye çalıştılar onu.

Konuşması kararlıydı.

Asık yüzlü değil, güleçti. Kimseyi kınadığını ve azarladığını görmedim."[10]

Fakat yalnız o aynaya düşmüyordu etrafındakilerin aksi

Çevresindeki aynalar da yansıtıyordu O'ndaki azameti

Sureti kaldıkça o sırda paha biçilemeyen

---

10. İbn-i Asâkir, *Târîhu Medîneti Dimeşk*, C. 3, s. 327-329.

Yansımasız aynanın kıymeti ne ki

Kudretince taşıyor nebevî yükü

Her sahabide bir kez daha tasdik oluyor büyüklüğü

Yayılıyor böylece evrene her bir aynadan

Akseden Nur-ı Muhammed akseden Nur-ı Esma

Muhammed (sav) yansıtacak Cemîl ismini yansıtacaksa

Ne kadar tecelli varsa kâinatta O'nun aynasındandır ne şüphe

Ne kadar ayna varsa dünyada aynasına denk değildir birleşse

Bu yüzden kim okumak isterse bu yansımadan okuyacak

İnsanı arayan orada bulacak Âdem'i.

* * *

Uzaktan bir aynanın yansıması düşünce şehre yarış başladı.

Biz çağrıldığımız tarafa değil, aksi istikamete doğru fırladık.

Hayır, isyan etmemiştik, bizi çağırana doğru koşmak istiyorduk gerçekten.

Fakat neredeydi O?

Bir kez parlayıp kaybolmuş olsa da gökyüzünde,

Kalplerimiz emindi kimin beklediğinden.

Geçtiğimiz yollarda izini aradığımızı söylüyorduk birbirimize.

Fakat izinin nasıl olduğuna dair bir fikrimiz yoktu.

Doğuya doğru koştuk, kalayları dökülmüş bakır yüzleriyle sırıtan eşkıyalar.

Batıya doğru koştuk, paslı zırhları içinde yalanlar parlatan şövalyeler.

Kuzeyde güneş yoktu, güneyde gölge.

Bizde takat yoktu, bizde sabır. Yarış başlayalı çok zaman oldu.

Ağaçlardan biri acıyıp gölgesini serdi altımıza.

Bir gölgelenmeden ibaret olduğunu söylemişti hayatın, ne tuhaf.

Her birimiz başka bir yola düştük onu bulmak için.

Sırayla bindiğimiz bineklerimiz yoktu.

Kimimiz şahlandırırken atlarını yalın ayak yol alıyordu kimimiz.

Koştukça yaşlandık; yaşlandıkça daha az görür olduk aynanın parlamasını.

Tam umudumuzu yitirmek üzere olduğumuz vakit, görünüyordu yeniden gökyüzünde.

Yarış devam ediyor.

Bitiş çizgisine ulaşanlar aynayı değil, yüzünün hâlini gösteren yansımayı kazanacak.

Besmeleyle edelim feth-i kelâm
Fethola tâ bu muammâ-yı benâm

(Sözü besmeleyle açalım ki
büyük sır açılsın)

* * *

Gösterir âyinesi besmelenin
Hilye-i pâkin o vech-i hasenin

(Besmelenin aynası gösterir ancak
O güzel yüzün pak hilyesini)

* * *

Seni Hak âyine-i Zât etti
Zât-ı ekdâsına mir'ât etti

(Hak seni zatının aynası kıldı
Eşsiz varlığının görüntüsünü düşürdü oraya)[11]

---

11. Hakanî Mehmed Bey, *Hilye-i Saadet,* yy., yyy., 1, 2, 133. beyitler

Subhânallah

Otuz üç kere...

HZ. EBÛ BEKİR
PEYGAMBER'LE ARKADAŞ OLMAK

Bütün oklar Medine'yi gösteriyordu. İşaret verilmiş, yol hazırlıklarına başlanmıştı. Sırası gelenler tarihin ve takvimin seyrini değiştirecek bu yolculukta yerlerini alıyordu. Mekke'nin basıncı o kadar yükselmişti ki, bir pencere açılmasa nefes alıp vermek mümkün olmayacaktı. Kendisi için de vaktin geldiğini düşünüyordu lakabı "Çok samimi" ve "Çok sadık" olan. Samimiyetinin ve sadakatinin gereği kapısını çaldı O'nun ve izin istedi yolculuk için. O ise "Dur bakalım, belki Allah sana bir arkadaş nasip eder," diyerek erteledi bu yolculuğu.[12] Ta ki bilgisizlik ve karanlık, evrene gönderilen ışığı söndürmek için sözleşene kadar. Bu kez kapısı çalınan "Çok samimi" ve "Çok sadık" olan, gelen ise O'ydu. Demek birlikte yola çıkacaklardı! Demek yol arkadaşıydı! Bir peygamberin yol arkadaşı olmak... Ebû Bekir Sıddîk sevinçten ağlıyordu...

---

12. İ. İbn-i Kesîr, *el-Bidâyetü ve'n-Nihâye*, ed. Abdullah et-Türkî, Cîze, Hajr, 1998, C. 4, s. 438.

Peygamberliğini açıklar açıklamaz inanmıştı O'na. Bir an bile tereddüt etmemişti. O söylüyorsa doğruydu. Kendisine, "Arkadaşın akıl almaz şeyler söylüyor, Kudüs'e bu gece gidip geldiğini, göklere çıktığını anlatıyor," dediklerinde, "O mu söylüyor bunu?" diye sormuş, "Evet!" cevabını alınca "O söylüyorsa doğrudur!" demiş ve soluğu Hz. Peygamber'in yanında almıştı. O sırada Hz. Peygamber Mescid-i Aksa'yı anlatıyordu. Sözünü tamamlayınca Hz. Ebû Bekir (ra), "Doğru söylüyorsun ya Resûlullah!" dedi heyecanla. O günden sonra "Sıddîk" denildi Hz. Ebû Bekir'e; yani "Çok samimi" ve "Çok sadık" olan! Kudüs'e gitmenin lafı mı olurdu, o daha büyük hususlarda tasdik ediyordu arkadaşını. Gökten vahiy geliyordu O'na gece gündüz! O söylüyorsa doğruydu!

Hz. Ebû Bekir, Habeşistan'a hicret için yola çıktığı günü hatırladı. Yolda İbnu'd-Dağne'ye rastlamış, Mekke'nin Ebû Bekir gibi değerli bir kişilikten mahrum kalmasına gönlü razı olmayan İbnu'd-Dağne Müslüman olmamasına rağmen Ebû Bekir'i himaye ederek Mekke'ye geri dönmesini sağlamıştı. Ancak bir şartı vardı müşriklerin; ibadetini evinde yapacak, dışarıda Kur'ân okumayacaktı. Zira onu dinleyen insanlar etkilenip Müslüman oluyordu. Başlangıçta bu şartı yerine getirdiyse de bir süre sonra dayanamayıp evinin bahçesinde Kur'ân okumaya başlamış, bu yüzden İbnu'd-Dağne'nin uyarısına maruz kalmıştı. Seçimini yapmalıydı. Ya himaye, ya Kur'ân. Hiç tereddüt etmeden şu cevabı vermişti: "Himayeni iade ediyorum. Ben Allah'ın ve Peygamber'inin himayesine razıyım!"

İşte Allah'ın ve Peygamber'inin himayesinde başladı büyük yolculuk. Peşlerindeydi cahiliyet. Hem de bir servet vadederek bulanlara. Hâlbuki bir gerçeğe tanık olmuştu üç gün üç gece saklandıkları mağara. Yalnız değillerdi. O her dediği doğru olan Peygamber söylemişti: "Lâ Tahzen! İnnallahe Maanâ!"[13] O halde kimse dokunamazdı O'na. Rahat bir nefes aldı Ebû Bekir. İlk önce o girmişti mağaraya peygamberine bir şey olur diye. Elbisesiyle tıkamıştı topraktaki delikleri yılan vardır korkusuyla. Elbisesi yetmemişti de topuğuyla tıkayıp geçirmişti geceyi. Himaye mağaradan sonra da devam etmiş peşlerine takılan bir atlı tam onları yakalayacakken batmıştı kumlara. Nasıl bir peygamberdi O! Ne muhteşem koruma!

Sonunda Medine'ye doğdu ay. Hz. Ebû Bekir, o cömert arkadaş, yanında getirebildiği dirhemlerle satın aldı yetimlerden Peygamber Mescidi'nin arsasını. Nasıl da severdi bu yolda harcamasını! Müşriklerin kızgın taşlar altında ezdiği Bilal'i beş ukiyye altın karşılığında kurtarıp azat etmişti de "Bir ukiyye altın versen onu yine satardık!" demeleri üzerine, "Şayet yüz ukiyye isteseydiniz, onu yine alırdım!" demişti. Tebük Savaşı'ndan önce dört bin gümüş dirhemle huzura çıkmış, Hz. Peygamber'in, "Ev halkına ne bıraktın?" sorusunu, "Allah ve Resûlünü!" diyerek cevaplamıştı.[14]

Zira o dünyayı değeriyle ölçebiliyor; düşman ordusundan değil, nefsin üzerine yürüyüp kuşatmaya çalışan dünyadan korkuyordu Müslümanlar için. "Gör-

---

13. *Kur'ân-ı Kerîm*, et-Tevbe, 20.
14. İbn-i Asâkir, *Târîhu Medîneti Dimeşk*, C. 30, s. 64-65.

düm ki dünya size doğru gelmekte. Niçin geliyor! Kuşatmak için sizi! Bana öyle geliyor ki, sizler de ipekten perde ve döşemeler, atlastan yastık ve şilteler edinecek ve yün yataklarda yatmaktan, diken üzerinde yatıyormuş gibi acı duyacaksınız," diyor, "Gençlikleriyle övünen delikanlılar nerede? Medâin şehrini kurup etrafını surlarla çeviren krallar nerede? Nerede savaş meydanlarında zafer kazananlar? Zaman onları yok etti. Şimdi onlar, mezarlarının karanlığındadırlar. Acele etmelisin, acele! Kurtulmaya bak, kurtulmaya!" diye haykırıyordu. Ve bu yüzden Hz. Ömer şu olayı anlatıyordu: "Medine'nin dış mahallelerinden birinde âmâ bir ihtiyar kadın vardı. Her gün ona uğrayıp yardım etmek isterdim. Fakat ne zaman gitsem, benden evvel birinin uğrayıp her işi yaptığını görürdüm. Merak ettim, her gün bu sevabı işleyen kimdir diye. Bir gün çok erkenden yanına uğradım ihtiyarın. Ne göreyim! Bu hayrı işleyen Ebû Bekir değil mi!"

* * *

Bir mayıs günü ağaçların öz suları köklerden dallara doğru tırmanırken minberin merdivenlerinde yükseliyordu o. Söylediği her sözü gönül mahfazalarında bir mücevher gibi saklayan sahabiler dikkat kesilmiş bekliyordu. On bir yıl geçmişti hicretin üstünden ve efendileriydi kalplerini çarptırarak minberde yükselen. Heyecanları ölçülemeyecek kadar büyüktü. Çünkü her yükseliş yeni haberler getiriyordu gökten. Rahmetin yıllardır yağdığı bu ravzada çıt çıkmıyordu yine. Ta ki Hz. Ebû Bekir'in kalbine bir yıldırım düşene kadar minberden. Hz. Peygamber, yüce Allah'ın bir kulunu

dünya ile kendi yanında olandan birini tercih etmekte serbest bıraktığını, o kulun da Allah'ın yanında olanı tercih ettiğini söylediğinde, Hz. Ebû Bekir hiç kimsenin duymadığı bir gök gürültüsüyle sarsılmış ve arkasından yaşlar akıtmıştı gözlerinden. Hastalandığını herkes bilse de ilk o hissetmişti ayrılık vaktini. Anlamıştı; o kul Resûl-i Ekrem'di. Hz. Peygamber hıçkırıkların kesilmesini istemiş, Ebû Bekir'in kapısı dışında mescidin avlusuna açılan bütün kapıların kapatılmasını emretmişti. Ardından İslam'a ondan daha yararlı bir kimse tanımadığını belirterek insanlar arasında bir dost edinecek olsa Ebû Bekir'i tercih edeceğini söylemiş; namaza çıkamayacak kadar şiddetlenince hastalığı, imamlığı Ebû Bekir'e terk etmişti.

Hz. Peygamber'in yerine geçmek...

O istemeseydi tahammül edemezdi. Yükü ne kadar ağırdı! Ve ne kadar sevinmişti bir sabah namaza durduğunda yanında! Şükür, Peygamber iyileşmişti! Sevinç yeniden dalgalandı ravzada. Sahabiler yeniden canlandı. Ebû Bekir izin aldı Resûl'den evine gelmek için. Birkaç saat sonra tam gidecekken evine o haber ulaştı kendisine: Ayrılmıştı, kavuşmak için Rabbine.

Hz. Ebû Bekir Son Peygamber'in evine koşuyor. Efendisinin yüzünü açıp öpüyor son kez alnından. "Ölümün de hayatın gibi güzel ve temiz!" diye inliyor. Omuzlarını çatırdatan sorumluluğu olmasa hiç ayrılmayacak. Hâlbuki onu bekleyenler var mescitte Peygamber nasıl ölür diye şaşıran! Yetişmeli Ebû Bekir, acının yanlış sözler söyletmesine izin vermemeli. Bunun için yarasını küreyip kükremeli gerçek adına:

"Kim Muhammed'e tapıyorduysa bilsin ki Muhammed ölmüştür. Her kim ki Allah'a tapıyorsa Allah bâkî ve ebedîdir!" İşte bu söz ve peşinden okuduğu ayet yatıştırıyor ruhları. Ebû Bekir'i ezen sorumluluktan onlar da paylarını alıyor. Zaman akmakta ve yapacak çok şey var. O halde geç kalmamalı. Şûradan Ebû Bekir çıkıyor. Peygamber'in cennetle müjdelediği yol arkadaşı! Ve çıkıyor Ebû Bekir kutlu minbere... "Ey insanlar! En iyiniz olmadığım halde yönetiminizi üstlenmiş bulunuyorum. İyi yönetirsem bana yardımcı olunuz; kötü yönetirsem beni uyarınız ve düzeltiniz," diyerek başlıyor konuşmasına, başa geçenlerin söylemekten korkacağı sözlerle. Sonra şöyle devam ediyor iktidarı yani gücü tanımlayarak: "Zayıflarınız benim nezdimde kuvvetli sayılır, onun hakkını başkalarından alıveririm. Güçlüleriniz bana göre zayıf demektir, onlardan başkalarının hakkını alırım!"

Söylediklerini yapıyor Ebû Bekir. Hz. Peygamber'in Suriye üzerine göndermek istediği orduyu, O'nun tayin ettiği genç komutan Usâme'nin atının yanında yürüyerek uğurluyor aldırmayarak itirazlara. "Gençtir, azatlı kölenin oğludur," diyenleri, "Peygamber uygun bulmuştur!" diye cevaplıyor. Zekâtını vermeyen Bedevilere fakirlerin hakkı için, Resûl-i Ekrem'in vefatından sonra türeyen yalancı peygamberlere, gerçek adına savaş açıyor. Ancak savaşırken bile ilkelerine sahip çıkmasını istiyor Müslümanların. Yeryüzünün bütün komutanlarına sesleniyor Usâme'nin zatında: "Zulmetmeyiniz. Kimsenin azasını kesmeyiniz. Çocukları, ihtiyarları, öldürmeyiniz. Ağaçları kesip yakmayınız. Yemiş veren ağaçlara dokunmayınız. Hay-

vanları gıdadan başka bir maksat için kesmeyiniz. Yolda manastırlara çekilmiş adamlara rastgeleceksiniz, onları kendi hallerinde bırakınız."

İki sene, üç ay, on gün sürüyor Ebû Bekir'in halifeliği. Bu kısa zamanda fitneler bastırılıyor, fetihler yapılıyor, hafızların gazalarda şehadetiyle Kur'ân'dan bir şeyler kaybolur korkusuyla sayfalara yazılı olan ayetler başta vahiy kâtipleri olmak üzere büyük sahabilerden oluşan bir heyetin nezaretinde toplanıp mushaf haline getiriliyor. Devlet malı titizlikle korunuyor. Övgüden hoşlanmıyor Ebû Bekir; kendisini övenleri duyduğu zaman şöyle yalvarıyor Rabbine: "Allah'ım! Beni benden iyi bilirsin. Ben de kendimi onlardan iyi tanırım. Beni onların zannettikleri gibi hayırlı bir kul yap!" Fakat hepsinden öte süt sağıyor halife! Halife olmadan önce yaptığı gibi. Halife olduktan sonra mahallenin kız çocuklarından birinin, "Artık bize süt sağmaz!" dediğini işitince, "Yine sağıveririm kızım!" diyor gülümseyerek. Ve ekliyor: "Mevkinin beni eski hâlimden ve gidişatımdan ayırmamasını Allah'tan dilerim."

"Sana doktor çağıralım!" diyorlar ölüm döşeğinde. "Tabip beni gördü!" diyor, "Ben istediğimi yaparım!" diyor.

HZ. ÖMER
ŞEYTANIN KORKTUĞU ADAM

Gelenek ve inadın bağladığı ellerini çözene kadar beş yıl geçti. Beş yıl yüzlerce defa doğup battı güneş. Yüzlerce defa uyudu uyandı. Ama elleri hep bağlı. Elini kolunu rahatça hareket ettirmesi onu yanılttı. Kılıcı çekmesi, testiyi başına dikmesi, mızrağı savurması bağlarını görmesine izin vermedi. Mekke'de neler oluyordu? Muhammed (sav) peygamberliğini ilan edeli beş yıl geçmişti. Bir avuç insan vardı etrafında. Gizli gizli evlerde buluşuyorlardı. Neyin peşindelerdi? Ömer, uzun boylu, beyaz tenli, heybetli adam, kız kardeşinin de Müslüman olduğunu öğrenince deliye dönmüş, bir hışımla Kâbe'de almıştı soluğu. Geceydi. Muhammed (sav) Kâbe'nin içine girmiş namaz kılıyordu. Ömer Kâbe'nin örtüsü altına gizlenmiş merakla O'nu dinliyordu. İbadetini bitirip dışarı çıkınca peşine takıldı. "Kim o?" diye seslendi Hz. Peygamber, fark ederek izlendiğini. Karanlığın içinden bir ses, "Ömer!" dedi. "Ey Ömer!" dedi Muhammed (sav),

"Artık gece gündüz beni terk etmeyeceksin!" İşte o anda beş yıldır göremediği bağlarını fark etti Ömer. Allah'tan başka ilah olmadığını ve Muhammed'in (sav) O'nun peygamberi olduğunu söyleyerek özgürlüğü seçti.

Hiç kimsenin Müslümanlığı onun kadar coşkuyla karşılanmamıştı. Tekbir sesleri Mekke sokaklarını çınlatmış, kendisinden önce Müslüman olan otuz dokuz kişinin ruhuna kırk rakamı sıcak bir mühür gibi basılmıştı. Ömer Müslümanlığını gizlemeye yanaşmamış, "Müşrikliğimi duyurduğum gibi Müslümanlığımı da duyuracağım!" diyerek müminleri yürüyüşe çağırmış, Kâbe'ye vakarla akan nehrin iki kolundan birinin başında Hamza, diğerinin başında o yer almıştı. "Ey Resûlüm! Sana ve sana tabi olan müminlere Allah yeter"[15] ayeti inmişti Ömer'in Hazreti Ömer olduğu gün. Açık tebliğ dönemi onunla başlamıştı.

Müslüman olanların dövülüp kendisine dokunulmaması ağırına gitti Hz. Ömer'in. Kur'ân'a göre onur müminlerindi. Bu yüzden dayısının himayesini iade etmekte gecikmedi. Yaşasın! Artık o da diğer müminler gibiydi. Sık sık yolu kesiliyor fakat başı dik yürüyordu. Hz. Peygamber'in ifadesiyle yüce Allah, doğruyu Ömer'in diline ve kalbine koymuştu. Aklı ve ruhu ilahî iradeyle tamamen örtüşüyordu. Öyle ki bir görüş ileri sürdüğünde, o görüşü destekleyen ayetler nazil oluyordu. Bedir esirlerinin fidye karşılığı serbest bırakılmasına ve münafıklardan İbn Ubey b. Selûl'ün cenaze namazının kılınmasına itirazı, sert mizacına yorularak yerinde bulunma-

---

15. *Kur'ân-ı Kerîm*, el-Enfâl, 64.

mış ancak daha sonra inen ayetler Hz. Ömer'i doğrulamıştı. Sert mizaçlıydı, evet. Fakat bu mizaç dini duyarlılıklar konusunda tavizsiz olmasını sağlamıştı. Şeytan onunla karşılaşmaktan korkardı. Hz. Peygamber, "Gökte bir melek bulunmasın ki, Ömer'e saygı duymasın; yeryüzünde bir şeytan bulunmasın ki Ömer'den kaçmasın," buyurmuştu.[16]

Ciddi ve cesurdu. Sözlerinden istikrar, güven ve kararlılık yansırdı. Allah'ın Elçisi'ne olan imanı ve sevgisi her şeyin önüne geçer, O ağladı diye ağlar, O tebessüm etti diye tebessüm ederdi. Hacerü'l-Esved için şöyle demişti: "Senin, zarar ve yararı dokunmayan bir taş olduğunu biliyorum; vallahi Allah'ın Elçisi'nin seni öptüğünü görmeseydim, ben de seni öpmezdim." Şerefi İslam'a bağlılıkta görür, onuru başka yerde arayanları alçalışın beklediğini vurgular, "Asıl yağma edilen, dini yağma edilendir," derdi. Ona göre bir insanın oruç tutmasına, namaz kılmasına değil; konuştuğunda sözünün doğruluğuna, emanet edildiğinde ona riayetine, eliyle ve diliyle kimseye zarar vermeyişine bakmak lazımdı.

Madem kısa bir süre sonra veda edilecekti dünyaya, diri kalabilmek için kendini ölüler arasında saymalıydı. Saydı da. Dünyaya hak ettiği değerden fazlasını vermedi. Bir çöplüğün yanında bir müddet durduktan sonra arkadaşlarının yanına gitmiş, üzerine sinmiş kokudan rahatsızlık duyulunca, "İşte hırs gösterdiğiniz ve üzerinde devamlı konuştuğunuz dünyanın hâli budur," demişti. Dünyayı arzuladığında ahiretine zarar

---

16. İbn-i Manzur, *Muhtasaru Târîhi Dimeşk*, C. 18, s. 284

verdiğini, ahireti arzuladığında dünyasına zarar verdiğini görmüş, sonunda fani olan dünyasına zarar vermeyi tercih etmişti. Elbette bu, dünyevî görevlerini yerine getirmesini engelleyen bir husus değildi. Çocuklarına okuma yazmayı, yüzücülüğü, atıcılığı, biniciliği ve şiiri öğretmeliydi babalar. Beden ve ruh dengesi sağlanmalıydı. Sorumluluk bilincinde olanlardan dostlar edinmeli, ahmaklarla yakınlıktan kaçınmalıydı. İnsanlar seviyelerine göre değerlendirilmeli, güçlerine göre iş verilmeliydi. Hür olmak isteyen adam borçlu olmamalıydı. Allah'ın dinini ancak dalkavukluk etmeyen, kuruntularının peşine düşmeyen, gayreti eksiltmeyen, taraftarlarını desteklemek için doğruyu saklamayan kişiler yaşatabilirdi.

Ve bir gün Allah'ın dinini yaşatma görevi Hz. Ömer'e verildi. Hz. Ebû Bekir'in vefat ettiği sabah, güneşin ışıkları Hz. Ömer'in kaleminin ve kılıcının üzerine düştü.

* * *

Kâğıtta onun ismi yazılıydı. Hz. Ebû Bekir istemişti o ismi. Bu adı görenler, "Bilirsin ki Ömer sert mizaçlıdır. Rabbin, Ömer'i halife tayin ettiğin için seni sorgularsa ne cevap vereceksin?" diyecek olmuşlardı da, "Allah'ın kullarının en iyisini onlara halife yaptım, derim," diye cevaplamıştı Ebû Bekir (ra) bu soruyu. Sonunda emr-i Hakk vaki olmuş, minberde yükselme sırası Ömer'e (ra) gelmişti. İşte ilk sözleri: "Allah'ım! Ben sert, şiddetli biriyim, beni yumuşat. Zayıf biriyim, beni güçlü kıl! Cimriyim, beni cömert eyle!"

Yüce Allah Ömer'in (ra) kalbini zayıflara karşı yumuşattı, güçlülere karşı değil. Emri altındaki yöneticilere karşı sertliği hiç azalmadı. "Yöneticilerimden biri haksızlık eder de düzeltmezsem bu haksızlığı yapan ben olmuş olurum!" diyerek bilgi sahibi olmaya çalıştı hep yapılan işlerden. Zira ona göre Allah'ın en sevmediği bilgisizlik, devlet başkanının bilgisizliğiydi. Bu yüzdendi Fırat kenarındaki koyunun öte dünyada bir soru işaretine dönüşeceğinden korkması. Bu yüzdendi Mısır Valisi Amr b. Âs'ın oğlunun, kaybettiği yarış yüzünden bir Kıbtîye "Al sana bir soylu tokadı!" diyerek vurması üzerine verdiği cevap: "Annelerinden hür doğan insanları ne zaman köleleştirdiniz!"

Amr b. Âs'ın Mısır Fatihi oluşu Hz. Ömer'in öfkesini engellemedi. Zira fetih, fethedilen topraklardaki insanların üstüne adaletin gölgesini düşürmek içindi, adalete gölge düşürmek için değil. Zamanın iki büyük gücü Bizans ve İran'ın, Müslümanlar karşısındaki başarısızlıklarının arkasında kendi halklarına yaptıkları zulümler vardı. Art arda düşüyordu şehirler. Önce Suriye Bizans hâkimiyetinden çıktı, sonra Mısır. Öte yandan İran, Kadisiye zaferiyle sarsıldı ve Horasan'a kadar bütün İran topraklarında Mecusilerin ateşi söndü. Suriye'nin fethi tamamlandıktan sonra Müslümanlar harekâtı batıya kaydırarak efendilerinin miraç basamaklarından olan Kudüs'e yöneldiler. Kuşatma sonuç verdi ancak Hristiyanlar teslim olmak için bir istekte bulundular: Şehri bizzat Ömer teslim alacaktı. Bir mektupla durum kendisine bildirilmişti. Gösterişsiz elbiselerle ordunun başında Kudüs'e giren Hz. Ömer, kendi önderlerinin debdebeli yaşantısına aşina halkı şaşkına çe-

virmişti. Tıpkı Şam'a devesiyle girdiği gün, "Ey müminlerin halifesi! Şayet asil bir ata binmiş olsaydın, seni halkın ileri gelenleri karşılardı!" diyenlerin şaşkınlığı gibiydi onlarınki. Ömer, eliyle göğü işaret ederek insanlara şöyle demişti: "Sizi orada göremiyorum! Bana emirler ancak oradan gelir. Devemin önünden çekilin!"

Hz. Ömer, "İsteseydim, içinizde en güzel giyinen, en hoş şeyler yiyen ve en rahat yaşayan biri olurdum," diyordu. "Bir kişi cehenneme girecek!" dense korkuyla ürperen, "Bir kişi cennete girecek!" dense ümitle titreyen bir insanın istekleri de kuşkusuz farklı olacaktı: Mesela ailesinden, kurallara öncelikle kendilerinin uymasını istemiş, "İnsanlar sizi yırtıcı kuşun eti gözetlediği gibi gözetlerler. Emirleri çiğnerseniz, sizin cezanız daha ağır olur," diyerek uyarmıştı. Mesela bir deveyi yakalamaya çalışırken kendisini gören Ahnef b. Kays'tan kovalamaya katılmasını istemiş, "Gel birlikte yakalayalım. Devlete ait bir deve kaçtı. Bu malda kaç kişinin hakkı olduğunu biliyorsun!" diye yükseltmişti sesini. "Neden bu işi bir köleye yaptırmıyor da eziyet çekiyorsun!" diyenlere ise şu tarihi cevabı vermişti: "Benden iyi köle kimmiş!"

Hz. Ömer'in başka istekleri de vardı. Mesela Bizans ve Sasani toplumundan bulaşan şaşaalı hayata direnmelerini istedi valilerinden. Ordunun halkla karışıp bozulmasını önlemek için özel ordugâh şehirleri kurulmasını emretti. Yöneticilerin mal ve servetlerinin kayıt altına alınmasını istedi. Yabancı paraların İslam topraklarındaki hâkimiyetine, para bastırarak son verdi. Müslümanların bir takvime olan acil ihtiyaçlarını dikkate alarak hicrî takvimi başlattı. Hayırlı işlerde acele edil-

mesini isteyerek, "Her şeyin bir şerefi vardır; iyiliğin şerefi ise hemen yapılmasıdır," ilkesini koydu.

Ona göre kötülükle yenen aslında mağluptu; günahla zafer elde eden muzaffer değil. Hz. Ömer'i kötülük, bir sabah namazı vurdu. "Beni bir köpek vurdu!" diye inledi Ömer. Kan kaybederken katilini öğrendi ve sevindi; zira katil Müslüman değildi. Katilini öğrendi ve üzüldü; zira katil iyilik yaptığı biriydi. Ömer (ra) ölmeden önce son bir şey istedi: Hz. Peygamber'in yanına defnedilmek... Hz. Aîşe'ye gidilip "Ömer, arkadaşı Muhammed'in (sav) yanına gömülmek için iznini bekliyor!" denilmesini istedi. Hz. Aîşe hıçkırarak verdi izni. Ömer (ra) müjde ulaştıktan sonra ahirete yürüdü. Son sözü şuydu: "Allah'a hamdolsun! Benim için bundan daha mühim bir şey olamaz!"

Hz. Peygamber'in "Gözüm!"[17] dediği heybetli adam, işte böyle ayrıldı dünyadan.

---

17. İbn-i Manzur, *Muhtasaru Târîhi Dimeşk*, C. 18, s. 281

HZ. OSMAN
SEVGİLİNİN YANINDAKİ ŞEHİT

Gideceği yolları seçebilen insanın elinden bir gün bu hakkı alınır ve üzerinde "Tercihli Yol" yazan tabela yerini bir başka tabelaya bırakır: "Mecburi İstikamet." Altından külçelerin mum gibi eriyip aktığı o an, bütün yoksulluğuyla sarsılır yolcu.

Şairin, "Yol ikiye ayrılmıştı ormanda ve ben / Daha az katedilmiş olanı seçtim" mısraları har vurup harman savrulan bir mirasın külleri gibi havaya saçılır. Ayakları olduğu halde durmanın, dudakları olduğu halde susmanın basıncıyla kaskatı kesilir insan ve kıpırdayabilmek için mecburi istikameti bildirecek sesi bekler. Binlerce yolun elenip iki yolun kaldığı bu finalden kaçabilmek için bir taş ya da bir bitki olmaya razı olur, yeter ki bu ânı yaşamasın.

Geniş omzundan dirseklerine kadar uzanan gür saçı, yüzünün nurunu çerçeveleyen heybetli sakalıyla yürüyordu Osman b. Affan (ra) hayalinde o vakti can-

landırarak. Bu dünyaya yolu düşen her insan gibi bir gün tercihleri elinden alınıyor, ayaklarının ve dudaklarının kaskatı kesildiği bu müthiş anda muhayyilesi her iki yolun vardığı menzili bütün saltanatıyla gözlerinin önüne seriyordu: Cennet ve cehennem! Ruhunu tepeden tırnağa ürperten bu hayal karşısında şu sözler dökülüyordu Zinnûreyn'in dudaklarından: "Cennetle cehennem arasında, hangisine girmekle emrolunacağımı bilmeksizin duracak olsam, sonucu öğrenmeden evvel bir kül yığını olmayı tercih ederdim."

Zinnûreyn, yani "iki nurlu." Çünkü Hz. Peygamber (sav), kızlarından, önce Rukiyye'yi, onun vefatının ardından da diğer can parçası Ummu Kulsum'u ona hayat arkadaşı olarak vermiş, Hz. Osman, bu nebevî rütbenin onuru ve ağırlığını bir ömür taşımıştı omzunda. Zira daha o Zinnûreyn değilken tercihini ilk inananlar arasında yerini alarak yapmış, dinini terk etmesi için amcası tarafından bağlanarak hapsedildiğinde tercihini hapisten yana kullanırken önce Habeşistan'a, sonra Medine'ye hicret ederek bu geçici yurtları, vatanı Mekke'ye tercih etmişti. Hz. Osman'ın tercihleri bununla kalmamış, hicret esnasında muhacirlerin su sıkıntısı çektiğini görüp, bir Yahudiye ait olan Rûne kuyusunu satın alarak Müslümanlara vakfetmiş, Mescid-i Nebevî'nin genişletilebilmesi için çevresindeki arsaları satın almış, Tebük Seferi'ne gidecek "Ceyşu'l-Usra / Zorluk Ordusu"na neredeyse malının tamamını bağışlayarak tercihini servetten değil cennetten yana kullanmıştı. Hz. Peygamber (sav) vahiy kâtibinin cömertliğini heyecanla karşılamış, "Allah'ım! Ben Osman'dan razıyım. Sen de razı ol!"[18] ve "Bun-

dan sonra Osman'a, işledikleri için bir sorumluluk yoktur!"[19] müjdeleriyle yüzünü aydınlatmıştı onun. Yalnız Peygamber (sav) mi! Yüce Allah da, "Yoksa o, gece saatlerinde secde ederek, kıyamda durarak ibadet eden, ahiretten korkan ve Rabbinin rahmetini uman gibi midir?"[20] ayetiyle Hz. Osman'ı (ra) işaret etmemiş miydi!

Her gece Kur'ân'ı hatmederek sabahlayan, her yeni güne duayla başlayan, "En çok neyi seversin?" sorusunu, "İnsanlar uyurken namaz kılmayı!" diyerek cevaplayan Hz. Osman'a göre namazı vaktinde kılana dokuz ödül vardı: "Allah'ın sevgisi, sağlıklı bir beden, meleklerin koruması, bereketli bir ev, dindar insan siması, yumuşak bir kalp, sırat köprüsünden şimşek hızıyla geçiş, ahiret korkusu ve üzüntüsünden uzak olma, cehennemden kurtuluş." Ticaret erbabının gözüyle hayata kâr zarar hesabıyla bakan Zinnûreyn, bu dokuz kârdan sonra on zarardan bahsedecekti: "On şey ziyan olup gitmiştir: Soru sorulmayan alim, amel edilmeyen ilim, kabul edilmeyen doğru görüş, kullanılmayan silah, içinde namaz kılınmayan mescit, okunmayan Mushaf, sarf edilmesi gereken yerlere harcanmayan para, binilmeyen vasıta, dünya heveslisinin içindeki züht bilgisi, ahiret azığı temin edilmeden geçirilen ömür."

Bir de şaştıkları vardır Hz. Osman'ın, akıl erdiremedikleri. Mesela ölümü bilip gülenlere şaşırmaktadır,

---

18. İbn-i Asâkir, *Târîhu Medîneti Dimeşk*, C. 39, s. 53.
19. A. İbn-i Hanbel, *Fadâilü's-Sahâbe*, Cidde, el-'İlm, 1983, C. 1, s. 504. (822. hadis)
20. *Kur'ân-ı Kerîm*, ez-Zümer, 9.

dünyanın fani olduğunu bilip peşinden koşanlara. İşlerin takdirle olduğunu bilip istedikleri olmayınca üzülenleri, hesaba inanıp mal toplayanları bir türlü anlayamamaktadır. Cehenneme inanıp günah işleyenler ve Allah'a inanıp dünyayla rahatlayanlar şaşırtmaktadır onu. Hele bir topluluk vardır ki onlara akıl sır erdiremez: Şeytanı düşman bilse de ona itaat edenler...

Doğrusu Hz. Osman'ın (ra) biricik örneği, her işinde yolunu izlediği Muhammed Mustafa'dır (sav). Nitekim Efendimiz de kızı Rukiyye'ye şöyle bir baba öğüdü vermekten geri durmamıştır: "Canım kızım! Osman'a çok saygı göster. Çünkü ashabım arasında ahlakı bana en çok benzeyen odur."[21] Bir öğüt de Hz. Osman'a vermiştir Hz. Peygamber: "Belki Allah sana bir gömlek giydirir. Münafıklar senden onu çıkarmanı istediklerinde onu bana kavuşuncaya kadar sakın çıkarma!"[22] Hz. Osman da Rukiyye de kendilerine verilen öğüdü tutmuşlardır. Rukiyye eşine saygıda kusur etmemiş, Hz. Osman giydiği hilafet gömleğini çıkarmamıştır. Ta ki sevgilinin yanında ölene kadar.

* * *

Hz. Ömer, adalet mührünü son kez bir tokat atarak vurdu ölüm döşeğinde. Oğlu Abdullah b. Ömer'in halife seçilmesini teklif edenlere savurdu elini ve "Siz benim cehenneme gitmemi mi istiyorsunuz!" diye kükredi. Ömer'in (ra) öfkesi oğlunun bu göreve layık ol-

---

21. M. (Muhammed) en-Neysâbûrî, *el-Müstedrekü 'Ala's-Sahîhayn*, ed. Mustafa 'Atâ', Beyrut, el-Kutubu'l-İlmiyye, 2002, C. 4, s. 52. (6854/2452. hadis).
22. İbn-i Hanbel, *Fadâilü's-Sahâbe*, C. 1, s. 500-501. (816. hadis)

mayışından kaynaklanmıyordu. Zira Abdullah b. Ömer, ilmi ve ahlakıyla bu makamı üstlenebilecek biriydi. Aslında atılan tokat, babadan oğula geçecek makamlaraydı. Hz. Ömer ruhunu teslim etmeden önce teklifini yaptı: Aşere-i Mübeşşere'den seçilmeliydi halife. Cennetle müjdelenen on kişi içinden. Bu kişilerden ikisi vefat etmiş, üçüncüsü olan kendisi ise vefat etmek üzereydi. Bir kişi de seyahatte olunca, Ömer (ra) geriye kalan altı kişinin bir araya gelerek halife seçmesini istedi. Oyların eşit olması halinde Abdurrahman b. Avf hangi tarafta ise o taraf lehine oy kullanması için Abdullah b. Ömer'i (ra) vazifelendirdi. Sonuçta hilafet gömleği Hz. Osman'a giydirildi ve önce şûra başkanı Abdurrahman b. Avf, peşinden de Hz. Ali (ra), Hz. Osman'a (ra) biat ettiler.

Hz. Osman'ın (ra), "Konuşan başkandan çok, çalışan başkana ihtiyacınız var," diyerek çıktığı yol onu ya da onun temsil ettiği hükmü bir bayrak gibi yeni beldelere taşıdı. Bizans İmparatoru Heraklius'un komutanı Manuel'in karşısına kendi komutanı Amr b. Âs'ı çıkararak İskenderiye'yi Bizans işgalinden kurtardı. Sa'd b. Vakkas'la Rey ve Deylem'e, Abdullah b. Amr'la Kabil'e, Velid'le Azerbeycan ve Ermenistan'a, Abdullah b. Nafi ve Abdullah b. Zubeyr'le Kuzey Afrika'ya yürüdü. Zafer haberleri Medine'ye meşaleler gibi ulaşıyor, her haber yeni bir fethi ateşliyordu. Bir kez hayaller tutuşmayagörsün, olmayacak olanı ister. Bir Arap atasözüyle söylenecek olursa "Bir şeyin tamamı elde edilemezse bile bir kısmından vazgeçilmez." Cebeli Tarık geçilerek İspanya'ya neden girilmesin! Endülüs'ün fethi İstanbul'un fethini neden ateşlemesin! Bu

düşüncelerle şöyle diyordu Hz. Osman (ra) komutanlarına: "İstanbul ancak Endülüs tarafından fethedilebilir. Orayı fethederseniz İstanbul'u fethedenlerin ecrine ortak olursunuz."

Endülüs'ün fethi bir başka bahara kalmışsa da kader, çöllerin rüzgârını denizlere taşımış, binek olarak atı ve deveyi bilen sahabiler halifelerinin emriyle bir donanma inşa etmişlerdi. Bir gün hakikatin donanması Suriye sahillerinden Akdeniz'e açılmış, katettiği her mesafede birlik dalgaları yayarak Kıbrıs'a ulaşmıştı. Muaviye'nin komutasında Kıbrıs'a giren Müslümanlar, Abdullah b. Sa'd'ın başında olduğu Mısır'dan gelen takviye kuvvetlerle birlikte Kıbrıs'ı fethetmişler, bu fetih bir zaman sonra onları yeni bir düşle, İskenderiye açıklarında Bizans İmparatoru Konstantin komutasındaki beş yüz gemilik bir donanmayla karşı karşıya getirmişti. İşte o gün iki yüz gemi, beş yüz gemiyi bozguna uğratmış, Zâtu's-Sevâri adıyla bilinen bu deniz savaşının sonunda Konstantin, Sicilya'ya sığınmak zorunda kalmıştı.

Bütün bu altın zincirin başında, yatarken sırtında küçük taşların izler bıraktığı, minbere Kûfe işi bir elbiseyle çıkan, misafirlerine halifelik bütçesinden ikramda bulunurken kendisi sirke ve zeytinyağı yiyen, bir mezar gördüğünde sakalı ıslanıncaya kadar ağlayan, hizmetçisi Nâil'le aynı katır üzerinde yolculuk eden Hz. Osman (ra) vardı. İşte o Osman'ın evini kuşattı isyancılar. Onun sırtından halifelik gömleğini çıkarmak istediler. Onu susuz bıraktılar. Evinin damına çıkıp isyancılara, vakfettiği Rûme kuyusundan bir bardak su içemeyişini, genişlettiği Mescid-i Nebevî'de iki rekât

namaz kılamayışını nasıl karşıladıklarını soran Hz. Osman, onlara Hz. Peygamber, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'le birlikte Sebir Dağı'nda yaşadıkları olayı hatırlattı; dağ sarsılınca Hz. Peygamber (sav) topuğuyla yere vurarak, "Ey Sebir dur! Çünkü üzerinde bir peygamber, bir Sıddık ve iki de şehit vardır!" buyurmuştu. "İşte o şehitlerden biri benim!" dedi, Hz. Osman.[23]

Yemen Yahudilerinden İbn Sebe'nin kışkırtmasıyla Mısır'dan gelen Kıbtî isyancıların kuşatması kırk gün sürdü. Hz. Peygamber'e (sav) verdiği sözü tutan Hz. Osman (ra) hilafet gömleğini çıkarmadı. O Peygamber ki şehadetinden bir gece önce Hz. Osman'a rüyasında, "Osman! Seni muhasara ettiler öyle mi!" diye sormuş, Hz. Osman'ın "Evet!" demesi üzerine, "Seni susuz bıraktılar öyle mi!" demiş, yine "Evet!" cevabını alınca Osman'a (ra) bir bardak su vermiş ve "İstersen seni onlara galip getirelim, istersen iftarı bizim yanımızda yap!" buyurmuştu. Hz. Osman iftarı Hz. Peygamber'le (sav) yapmayı tercih etti.[24] Ertesi gün isyancılar evinin duvarını yıkıp Zinnûreyn'i Attar'ın *İlâhinâme*'deki ifadesiyle "sevgilisinin yanında" şehit ettiler.

Sevgilisinin yani okuduğu Kur'ân-ı Kerîm'in üzerine sıçrayan kanı şu ayete isabet etti Hz. Osman'ın: "Onlara karşı Allah sana yeter."[25]

---

23. M. et-Tirmizî, *el-Câmiu's-Sahîh*, ed. İbrahim 'Avad, Mısır, Mustafa el-Bâbi el-Halebî ve Evlâduh, 1975, C. 5, s. 627-628. (3703. hadis).
24. İbn-i Asâkir, *Târîhu Medîneti Dimeşk*, C. 39, s. 386.
25. *Kur'ân-ı Kerîm*, el-Bakara, 137.

HZ. ALİ
İLMİN SIRLI KAPISI

Sandığını açıp bütün yıldızlarını dökmüştü gece. Kar taneleri gibi ağır ağır yere doğru süzüldüklerine bakılırsa birazdan dağları, ovaları ve çölleri kaplayacaklar, nehirlerle denizlere akarken denizlerle sahillere vuracaklardı.

Çöllerde o gece kum fırtınası yerine yıldız fırtınası beklenecek, rüzgâr göz alıcı gümüş parçalarıyla göz açtırmayacaktı. Şahit, göz kapaklarını sonuna kadar açıp yıldızların yere düştüğünü görmeye çalıştıkça, rüzgâr yıldızları yeniden göğe doğru yükseltecek, tam hayal kırıklığına uğradığını sandığı anda elinden tutarak hayal kadar güzel bir gerçeğe götürecekti onu: Üzerine yıldızlar dökülen yüksek bir tepenin yamacında eliyle sakalını kavramış biri duruyordu.

Yılan sokmuş gibi acıyla kıvranıyor, "Ya Rab! Ya Rab!" diye ağlıyordu. Gözyaşlarından sorumlu tutuyor olmalı ki, bir mahkûm elbisesi giydirip dünyayla

konuşmaya başlıyordu: "Bana boş gurur verdin, süslü göründün. Gerçek hiç de öyle değil. O halde beni bırak, başkalarıyla uğraş! Çünkü ben seni üç kere denedim. Ömrün az, sohbetin kötü ve insanları tehlikeye atman ne kadar kolay!"

Şahit, Dırâr el-Kinânî, yamaçtaki zahit ise Hz. Ali'ydi. "Dünya, sırtını döndü ve vedayı duyurdu; ahiret ise göründü. Bilmiş olun ki bugün yarışa hazırlanma, yarın ise yarış günüdür. Ölümünden önce tövbe etmek isteyen kimse yok mu! O şiddetli ihtiyaç günü gelmeden kendisi için çalışacak kimse yok mu!" derken sarsılan ve sarsan Ali.

Beş yaşındayken yeryüzünün en güzel evine adım atıp hicrete kadar o mübarek mekânda büyüyen Ali! İlk Müslüman çocuk! Hz. Peygamber'in yardım talebine herkesin susarak karşılık verdiği bir toplulukta henüz on iki yaşındayken ayağa kalkıp "Sana ben yardım ederim!" diyen sadık kalp.[26] Hz. Peygamber'le namaz kılan ilk kişi! Hicrette O'nun yatağına uzanıp düşmanlarını şaşırtan fedai! Hicretten sonra herkesin manevi bir kardeş seçtiği günlerde Efendimiz'in kendine kardeş seçtiği güzel! Hz. Fâtıma'nın biricik eşi.

Hem damadı Peygamber'in hem sancaktarı. "Bu sancağı öyle bir adama vereceğim ki, Allah (cc) onun eliyle fethi müyesser kılacaktır. O Allah ve Resûlünü sever, Allah ve Resûlü de onu sever,"[27] sözünün muhatabı. Bedir, Uhud, Hendek ve Hayber'de Resûlullah'ın önünde yükselen kalkan! Mekke fethedildiğinde Kâ-

26. İbn-i Kesîr, *el-Bidâyetü ve'n-Nihâye*, C. 4, s. 101-102.
27. el-Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, s. 736. (4210. hadis).

be'deki putları kıran muvahhit! Tebük Gazvesi'nde Hz. Peygamber'in Medine'ye bıraktığı vekil. "Kur'ân devadır," diyen vahiy kâtibi! Hudeybiye Anlaşması'nda kalemi tutan el!

Evet, yıldızlı bir gecede dünyayı azarlayan Ali'ydi. Hurma için elleri şişene kadar kuyudan su çeken ve Hz. Peygamber'in evine gidip kazancını paylaşan Ali! Elbisenin eskisini, kalbin yenisini makbul gören, üzerine elbise alabilmek için kılıcını satmak zorunda kalan Ali! "Bu kılıcı kim benden satın alacak? Yerden tohum bitiren Allah'a yemin ederim ki çok kere bu kılıçla Resûlullah'ın (sav) yüzündeki üzüntüyü giderdim. Şayet giysi alacak param olsaydı kılıcımı satmazdım!" diye yükselen sesiyle kılıcını değil, belki de dünyayı satılığa çıkaran Ali! Zira ona göre dünya, aldatıcı bir yalan, şaşırtıcı bir hayal ve anlamsız bir şiirdi.

Mal yığanlar diriyken bile ölü gibilerdi. Ancak dünyaya kalbiyle tutunmayanlar görebilirlerdi bunu. Kalıcı olanı fani olanla satın alırlar, göç için hazırlık yaparlardı. "Ölüme hazırlanın; o size yakındır!" diyordu bu yüzden ve şöyle devam ediyordu sözlerine: "Kendilerine seslenildiğinde uyanan ve dünyanın onlar için yurt olmadığını bilerek onu ahiretle değiştiren bir topluluk olun!"

Hz. Ali böyle diyordu demesine ama dünya da Allah'ın Aslanı'na diş biliyor, ahirete davet edeni susturmak için kölelerine emirler veriyordu. Oklar sadaklarından, kılıçlar kınlarından çıkarılırken mızraklar kutsalın arkasına saklanıyordu. Oysa bir hac dönüşünde Hz. Peygamber onun elinden tutup, "Ben kimin dos-

tu isem bu da onun dostudur. Allah'ım! Onu sevenleri sen de sev, ona düşman olanlara sen de düşman ol!"[28] dememiş miydi! Hayber Savaşı'ndan sonra, "Size, kendisine tutunduğunuz takdirde sapmayacağınız birini söyleyeyim mi?" diye sorup sonra onu göstermemiş miydi?[29] Bu Peygamber âşığı ve ilim şehrinin kapısına, vefat ettiğinde kendisini yıkamasını vasiyet etmemiş miydi!

İşte Kâinatın Efendisi Rabbine kavuşmuş, amcasının oğlu sevgili Ali (ra) mübarek vücudunun başındaydı. Az önce Resûlullah'ın (sav) yakın akrabalarından Hz. Abbas ve iki oğluyla, Usâme b. Zeyd'in de bulunduğu yıkama görevi gözyaşlarıyla tamamlanmış, sıra Efendimiz'in kefenlenmesine gelmişti.

O kalpleri yerinden oynatan anda şunları söylemişti Ali (ra): "Annem babam sana feda olsun! Başkasının ölümüyle kesilmeyen nübüvvet, göklerin bilgileri ve haberleri senin ölümünle kesildi... Ölüm reddedilemiyor ve uzaklaştırılamıyor. Şayet sabrı emredip üzülmeyi yasaklamasaydın senin için göz pınarlarımızı kuruturduk... Bizi Rabbinin yanında an ve bizi unutma!"

* * *

Hiçbir ölüm Son Peygamber'in ölümü kadar boşluk bırakmadı dünyada. Hiçbir ayrılık, yalnızlığı bu kadar büyütmedi. O'nu sevenler, O'ndan kalan her sözü ve hatırayı da sevdiler.

---

28. İbn-i Kesîr, *el-Bidâyetü ve'n-Nihâye*, C. 7, s. 668.
29. A. İbnü'l-Meğâzilî, *Menâkibu Ali b. Ebî Tâlib*, ed. Türki el-Vâdi'i, Sana, el-Âsâr, 2003, s. 313 (292. hadis).

Yalnızlıklarının derin mahfazalarına yerleştirdikleri bu emanetlerin üzerine titrediler hep. "Canından çok sevmek"[30] onların hayatlarında bir söz değil, bir fiil olarak yer aldı. Bu yüzden hazinelerini aynen korumak istediler. Ona bir şey eklemenin ve ondan bir şey eksiltmenin, göğün rahmet kapılarını kapamasından korktular. Kabulü kabulleri, reddi redleriydi. Sağlığındayken huzuruna çıkardıkları meselelerini ölümünden sonra hadislerine götürdüler. Unuttukları bir şey hatırlatıldığı zaman geri adım atmada bir an bile tereddüt etmediler. Bütün zamanları kapsayan nurunda erittiler şüphelerini. Işığın kendi zamanlarına uzanan dallarına tutundular. Her şeyi söylemişti aslında. Biraz dikkat, biraz feraset, biraz basiret, tarihin altın çağına musallat olan bakırdan gölgeleri kovmaya yetecekti.

En büyük yalnızlık, Hz. Peygamber'in omuzlarındaki yükü önce Hz. Ebû Bekir'e, sonra Hz. Ömer ve Hz. Osman'a yüklemiş, onların döneminde kader Hz. Ali'ye marifet ve ilmin mana kürsüsünü ihsan etmişti. Öyle ki Hz. Ömer, "En isabetli hüküm verenimiz Ali idi,"[31] diyor, onun bulunmadığı yerde karşısına zor bir meselenin çıkmasından Allah'a sığınıyordu. Nitekim İslam tarihi için başlangıç kabul edilen hicrî takvimi de Hz. Ömer'e öneren Ali'ydi. Kendisinden önceki râşit halifelerin başarısında onun ilmî danışmanlığının şüphesiz önemli bir rolü vardı. Zamanının ilim ehline de yol gösteriyor, "İnsanlara anlayacakları şeyleri söyleyiniz," diyerek ilim ahlakına altın bir pencere açıyordu. Ona göre kişi anlamadığı şeyin düşmanıydı. Bu yüzden

---

30. el-Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, s. 1180. (6632. hadis)
31. A.g.e., s. 192 (4481. hadis)

ya ikna edecek bir ilme sahip olmalı ya da inkâra zemin hazırlamamak için susmalıydı. Belki de bu nedenle kılıcının kınında bir hadis sahifesi vardı Hz. Ali'nin. Bilgi ve eylemin bir araya geldiği bu kında savaş hukukuyla ilgili bizzat Peygamber'den duyduğu hadisleri taşıyordu.

Kader de sonunda halifeliğe taşıdı Ali'yi (ra). Zor bir zamandı çalındığında kapısı. "Beni bırakın, başkasını arayın! Önümüze bir iş çıkacak ki akılların almayacağı, gönüllerin dayanamayacağı durumları ve renkleri vardır. Emir olmaktansa danışman olmayı yeğlerim. Kimi seçerseniz, ona biat ederim," diyerek Hz. Osman'ı katleden isyancıların halifelik teklifini reddetmişti. Talha (ra) ve Zubeyr (ra) başta olmak üzere diğer sahabiler de kendilerine yapılan halifelik teklifini reddedince, asiler Medine halkını toplayıp "İçlerinden birini halifeliğe ikna edemediğiniz takdirde hepsini öldürürüz!" tehdidini savurmuşlar, sonunda Hz. Ali, ümmetin içine düştüğü hassas durumu dikkate alarak halifeliği kabul etmek zorunda kalmıştı.

Beş yıl üç ay sürdü Hz. Ali'nin halifeliği. Öyle büyük imtihanlar geçirdi ki kılıcı kınına girmedi. Hz. Osman'ın katliyle yakılan fitne ateşi büyüdükçe büyüdü, sonunda Hz. Peygamber'in sevgili eşi Hz. Âişe annemizle, Ehl-i Beyt'inin göz bebeği Hz. Ali'yi ne yazık ki bu yangının tam ortasına attı. Oysa Hz. Peygamber sağlığındayken tehlikenin işaretlerini vermiş, bir gün eşlerine dönüp, "Ne olurdu bilseydim, acaba hanginize Hav'eb köpekleri uluyacak?" demişti. İşte Basra'ya giden ordu Hav'eb Suyu'na varmış ve köpekler ulumaya başlamıştı. Bu sesler Hz. Âişe'yi endişelendirmiş, kıla-

vuzdan geçtikleri yerin Hav'eb Suyu olduğunu öğrendiğinde feryat ederek, bir ölüm haberi alındığında söylenen "İnnâ lillahi ve innâ ileyhi râciûn"[32] ayetini okumuş, sonra, "Meğer Hz. Peygamber'in kastettiği benmişim!" diye hayıflanarak devesini çökertmiş, "Aman beni geri çevirin!" diye haykırmıştı.[33] Hz. Ali'den Hz. Osman'ın katillerini bulup cezalandırmasını talep etmek için yola çıkan bu ordunun dağılacağından korkanlar, buranın Hav'eb Suyu olmadığına müminlerin annesini ikna etmeye çalışmışlar, öte yandan Hz. Ali'nin büyük bir orduyla yola çıktığı haberini yayarak yirmi dört saattir yerinden kıpırdamayan ve geri dönmek isteyen Hz. Âişe'ye rağmen Basra'ya doğru yola koyulmuşlardı.

Aslında Hz. Ali de istemiyordu savaşı. Ordusu Basra'ya varmadan önce maiyetinden el-Ka'ka b. Amr'ı Basra'ya elçi olarak göndermiş, çatışmayı engelleyecek bir çare bulmasını istemişti ondan. El-Ka'ka'nın "Ümmetin birliğini bozmayalım!" önerisi kabul görmüş, yeniden barış ve kardeşlik rüzgârları esmeye başlamıştı. Ancak bu durumdan rahatsız olan biri vardı: İbn Sebe! Zira Müslümanların birleşmeleri kendi sonları anlamına geliyordu. Bu takdirde Hz. Osman'ın katillerinin cezasını bu iki Müslüman grup birlikte verecekti. O yüzden İbn Sebe ve yandaşları çareyi bir gece herkes uyurken Hz. Âişe tarafına hücum etmekte buldu. Birden fitnenin ateşi tekrar göklere yükseldi. Hz. Ali ve Hz. Âişe kendi taraflarını yatıştırmaya çalışsalar da buna muvaffak olamadılar.

---

32. *Kur'ân-ı Kerîm*, el-Bakara, 156.
33. İbn-i Kesîr, *el-Bidâyetü ve'n-Nihâye*, C. 10, s. 434.

Ve Hz. Ali son çare olarak atını savaş meydanının ortasına sürüp durdu. Hz. Âişe'nin saflarında yer alan Hz. Zubeyr'i çağırıp ona Hz. Peygamber'in, Ali'yle Zubeyr arasında meydana gelecek ihtilafta, Zubeyr'in haksız olacağına dair sözünü hatırlattı. Bunun üzerine Zubeyr (ra) savaş meydanından çekildi ve onu gören Hz. Talha da çatışma alanını terk etmeye koyuldu. Ancak tam bu esnada atılan zehirli bir ok Hz. Talha'yı bulmuş, sönmekte olan fitne ateşini yeniden canlandırmıştı.

* * *

Savaşa giderken zırhını düşürüyorsa insan, başka bir zırhı vardır. "Başında nöbet bekleyelim mi!" sorusunu, "Kişinin nöbetçisi ecelidir," diye cevaplayan biri varsa Aliyyu'l-Murtaza'dır.

Galip geldiği savaş sevinçle değil hüzünle kaplıyorsa yüzünü, Talha ve Zubeyr'dir öldürülenler, yenilen Hz. Peygamber'in hanımıdır. İşte ağlayarak defnediyor az önce kendisine karşı dövüşenleri. Müminlerin annesinin yanına gelip hatırını soruyor. Kardeşi Muhammed b. Ebû Bekir ve Basra eşrafından kırk kadının refakatinde Medine'ye yolcu ediyor onu. Keşke her şey burada bitse. Keşke her şey burada başlasa. Keşke râşit halifelerin dördüncüsüne biat edilse artık. Yaklaşık yedi ay sonra geliyor yeni facia: Sıffîn! O Sıffîn ki oraya giderken düşürmüştür Hz. Ali zırhını. Mendilini düşürür gibi düşürmüştür ve ancak savaştan sonra gelmiştir aklına. Bir Hristiyan'da görünce hatırlamış, "Bu zırh benimdir!" diye dava etmiştir onu. Hristiyan inkâr

edince Kûfe Kadısı Hz. Şureyh şahit istemiştir Ali'den (ra). Şahitlerden biri oğlu Hasan olunca Kadı, "Evladın babası lehine şahitliği şer'an makbul değildir," diyerek yeni bir şahit talep etmiştir. Hz. Ali'nin başka şahidi yoktur ve bu yüzden düşmüştür davası. Ancak üzülmek şöyle dursun Kadı Şureyh'in hassasiyeti hoşuna gitmiştir Ali'nin. Dava boyunca gülümseyip durmuştur. Davalı ise hayretler içinde kalmıştır olanlar karşısında. Zırhı aldıktan sonra birkaç adım ilerleyip durmuş, sonra geri dönüp, "Bu mahkemenin verdiği hüküm ancak Peygamber'in hükmü olabilir!" diyerek Müslüman olmuş, zırhın Hz. Ali'ye ait olduğunu söyleyerek geri vermiştir onu. Ali'ye gelince; bu manzara karşısında zırhı geri almayıp yeni Müslüman kardeşine bağışlamış, dahası bir de at hediye etmiştir ona.

Sıffîn, daldan dala atlayıp yayılan ateşin üç ayda yetmiş bin Müslümanı kül ettiği yerdir. Hz. Ali'nin Muaviye'yle imtihan olduğu yer. Mushaflar mızrakların ucuna asılıp, "Allah'ın kitabı aramızda hakem olsun!" denildiğinde Ali (ra) ne yapabilir kazanmakta olduğu savaşı durdurmaktan başka! Ancak, "Fitne savaştan daha şiddetlidir."[34] Hakemler belirlense de böyle bir ortamda adalet tecelli etmez. Daha acısı Hariciler denen yeni bir isyancı fırka türer ki, Hz. Ali'nin yanındayken onun düşmanı olurlar, sırf savaşı durdurup uzlaştığı için. Hz. Ali bu manzara karşısında dehşete düşer. Halifelik yükü sırtını çatırdatır. İsyanı bastırmak için yeniden kılıcını kınından çıkartmak zorunda kalır. Asileri hezimete uğratsa da sonunda Hz. Peygamber'in sözü gerçekleşir. Hani Hz. Ali hastalanmıştır da Hz.

---

34. *Kur' ân-ı Kerîm*, el-Bakara, 191.

Peygamber'e "Ey Allah'ın Resûlü! Ali ölüyor!" diye feryat etmiştir Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer. Hz. Peygamber ise, "Hayır o şimdi ölmeyecek. O maktul olarak can verecektir,"[35] buyurmuştur. İşte bir Ramazan günü sabah namazına giderken eceli zehirli bir hançer kılığında bulmuştur Hz. Ali'yi. Hariciler'in İbn Mulcem adlı intikamcısının elindedir hançer ve Hz. Ali oğlu Hasan'a (ra) şunları söylemektedir: "Bunun yemeğini yedirip, istirahatini temin edin. Yaşayacak olursam cezalandırır ya da affederim. Ölürsem cezasını verin, fakat sakın haddi aşıp Müslümanların kanına girmeyin. Zira Allah haddi aşanları sevmez!" Durumu ağırlaşınca Hz. Ali tekrar oğullarını çağırmış, "Allah yolunda olmaktan sizi hiçbir şey alıkoymasın!" cümlesiyle mühürlediği bir konuşmadan sonra ayeti kerimeler okuyarak ahiret sınırına yaklaşmış, sonunda "Lâ ilâhe illallah Muhammedun Resûlullah" diyerek adım atmıştır cennet yurduna.

---

35. İbn-i Asâkir, *Târîhu Medîneti Dimeşk*, C. 42, s. 536.

Güneş, yakın yıldızlarını biraz daha yaklaşmaya çağırdı kendine. Sonra abasının kanatlarını açıp şefkatle sardı onları. Olacak gibi değil ama oldu, güneş sisteminin en parlak yıldızları bir örtünün altında toplandılar. Dudakları kilitlendi heyecandan. Nefesleri kalp çekicinin altında şekilden şekle girdi. Işıklarını aldıkları kaynağa bu kadar yakın olmamışlardı hiç. Aynı abanın altında olmak, evrendeki değerlerini yeniden belirlemişti. Yalnız onlar değil, bütün kâinat nefesini tutmuş güneşin dudaklarının kımıldamasını bekliyordu. Ve güneşin dudakları kıpırdadı: "Allahım! Bunlar benim Ehl-i Beyt'imdir; onları kötülüklerden koru ve kendilerini tertemiz kıl!"[36] Bu duayı işiten yıldızlar sevinçle sokuldular güneşlerine. Hz. Fâtıma, Hz. Ali, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin, Peygamber'in abasının altında gülümsediler. Bu aile fotoğrafı, albümlerinin ilk sayfasını

---

36. İbn-i Hanbel, *Fadâilü's-Sahâbe*, C. 2, s. 587-588. (816. hadis)

süsledi inananların. Zira bu sayfaya bakmadan öteki sayfaları anlamak imkânsızdı. Bu fotoğrafta Son Peygamber; hem baba, hem dede, hem kayınpederdi. Bu fotoğrafta Ali; hem eş, hem baba, hem damattı. Bu fotoğrafta Hasan ve Hüseyin; hem oğul, hem torundular. Bu fotoğrafta Fâtıma; hem anne, hem eş, hem çocuktu.

Çocuktu ve yapılanları anlayamıyordu. Koşuyor ve küçük elleriyle babasının sırtına atılan pislikleri temizlemeye çalışıyordu. Nasıl yaparlardı bunu! Hem de Kâbe'nin karşısında secdedeyken! Ondan daha temizi yokken nasıl yaparlardı! Fâtıma, babasının mübarek sırtına konulan deve işkembesini tuttuğu gibi fırlattı müşriklere. Son Peygamber namazını bitirip ellerini göğe kaldırdı. "Allah'ım Kureyş'i sana havale ediyorum!" dedi üç kez.[37] Sonra sarıldı Fâtıma'ya; "Babasının Anası"[38] diye sevdiği cana. Öptü yanaklarından, başını okşadı. Fâtıma ne kadar başkaydı! Peygamberlik gelmeden bir sene önce vermişti Yaradan onu. En küçük kızıydı Nebî'nin. Aydınlık yüzlü bir kız! Bu yüzden "Zehrâ" dendi ona. Sonra büyüdü, genç kız oldu. İffetli bir kız! Bu yüzden "Betül" dendi ona.

Betül'ü eş olarak istediler Hz. Peygamber'den. Ali'ye layık gördü çiçeğini. Hz. Ali, Bedir Savaşı'nda ganimetten payına düşen zırhı satarak mehrini verebildi Hz. Fâtıma'nın. Çeyize gelince, hiçbir gelin onun kadar kanaatkâr olmadı; içi hurma lifi doldurulmuş deri bir yastık, iki el değirmeni, deriden yapılma iki su kabı... Bu kaplarla su verecekti birer yıl arayla dünyaya gelen

---

37. el-Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, s. 104. (520. hadis).
38. Ş. ez-Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ'*, Beyrut, al-Resalah, 1996, C. 2, s. 119.

Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'e, bu kaplarla Uhud'da gazilere su taşıyacaktı. Ne müthiş bir gündü o! Yalnız beraberindeki on hanımla beraber su ve yiyecek taşımıyor, hemşirelik de yapıyordu o cenk dağında. Bir zamanlar babasının sırtını temizlemeye çalışan küçük eller büyümüş, bu kez babasının kanını dindirmeye çalışıyordu külle.

Resûlullah'ın göz bebeğiydi o. Kendisini her bakımdan örnek alan, konuşmasıyla, hayâsıyla, yürüyüşüyle bir peygamber kızı olduğunu gösteren Fâtıma'nın üzerine titrerdi Allah'ın Elçisi. Yolculuğa çıkarken biraz daha fazla görebilmek için en son onunla vedalaşır, yolculuktan döndüğünde ise özlemle ilk olarak ona koşardı. Fâtıma'yı görmek "sevinç" demekti Hz. Peygamber için. Evine geldiğinde ayakta karşılardı onu. Can parçasının yanaklarından öper, sonra elinden tutup kendi yerine oturturdu.[39] Fâtıma'nın evini ziyaret etmek ise ayrı bir sevinçti. Çünkü o evde damadı Ali, torunları Hasan ve Hüseyin de vardı. Hepsi yarışırdı Muhammed (sav) muhabbetinde. Her seferinde damadıyla kızının arasına oturur,[40] yalnız kaldıklarında "Beni daha çok seviyor!" diye tatlı tatlı çekiştiklerinden[41] haberdar, dengeyi sağlardı aralarında.

Hz. Peygamber her işte bir orta yol, bir denge gözetirdi. Sevgisi hiçbir zaman adaletine gölge düşürmemişti. "Kızım Fâtıma bile yapmış olsa uygularım,"[42]

---

39. et-Tirmizî, *el-Câmiu's-Sahîh*, C. 5, s. 700. (3872. hadis).
40. el-Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, s. 1132. (6318. hadis).
41. M. eş-Şâmî, *Sübülu'l-Hüdâ ve'r-Reşâdi fî Sîreti Hayri'l-'İbâd*, ed. Abdülmuiz el-Cezzâr, Kahire, Vezâretü'l-Evkâf, 1995, C. 11, s. 486.
42. A. en-Nesâî, *es-Sünenü's-Suğrâ (el-Müctebâ)*, ed. Merkezu'l-Buhûsi ve Takniyetu'l-Ma'lûmât, yy., et-Ta'sîl, ty., C. 7, s. 462. (4938. hadis).

diyerek sosyal düzeyi ne olursa olsun insanlar arasında ayrım yapılmasını istemez, hukukun üstünlüğünü savunurdu. Sevgili kızı ve damadının bir hizmetçiye ihtiyaç duyduklarını söylemeleri üzerine, kendilerinden daha yoksul olan "Ehl-i Suffe" adına bu isteklerinden feragat etmelerini talep etmiş, bunun yerine yatmadan önce her gece otuz üçer defa "Subhânallah", "Elhamdulillah" ve "Allahuekber" demelerini salık vererek, bunun bir hizmetçiden daha çok kendilerine yardım edeceğini hatırlatmıştı.[43]

Ah, ayrılık vaktinin geldiğini can parçasına nasıl da hatırlatmıştı! Kur'ân-ı Kerîm'i Cebrail'le (as) yılda bir kez karşılıklı okuyorlardı ama son sene iki kere bir araya gelmişlerdi. Ayrılığa bir işaret sayılabilirdi bu. Hz. Fâtıma bu sözleri duyar duymaz gözyaşlarına boğulmuş, bunun üzerine Hz. Peygamber, ailesinden ilk olarak onun kavuşacağını söyleyerek teselli etmişti kendisini.[44] Ölümle teselli olur mu! Kavuşulacak, Allah'ın Elçisi'yse elbette! Ah, nasıl üzülmüştü ayrılık vaktine Fâtıma! Ah, nasıl sevinmişti adı "ölüm" olsa bile buluşma vaktine...

"Fâtıma benim parçamdır," demişti Hz. Peygamber.[45] Hastalığı ağırlaşıp parçasından ayrılma vakti yaklaştığında Fâtıma "Ah, babacığım! Vay babamın başına gelenler!" diyerek gözyaşı dökmeye başlamış, Kâinatın Efendisi, "Bugünden sonra baban hiç dert çekmeyecek güzel yavrum!" diye son kez teselli etmiş-

---

43. A. el-Asfahânî, *Hilyetu'l-Evliyâ' ve Tabakâtu'l-Asfiyâ'*, Beyrut, el-Fikr, 1996, C. 2, s. 41.
44. el-Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, s. 653. (3715. hadis).
45. M. (Müslim) en-Neysâbûri, *Sahih-i Müslim*, ed. Muhammed Abdulbaki, Kahire, el-Hadîs, 1991, C. 4, s. 1903.

ti onu. Sonunda vakit gelmiş, gözler yeniden yaşlarıyla birleşmiş, can parçasının dilinden şu sözler dökülmüştü: "Babacığım Rab Teâlâ çağırdı ve hemen koştun! Firdevs cenneti senin yurdundur şimdi! Cebrail'e teslim ettik seni!"[46]

Ah, sevgi! Neler söyletiyor Fâtıma anamıza definden sonra: "Resûlullah'ın üzerine çarçabuk toprak atmaya eliniz nasıl vardı! Nasıl razı oldu gönlünüz!" Hz. Fâtıma'nın gönlü uzun bir ayrılığa razı olmadı. Babasının müjdesi, bu sözleri söyledikten beş buçuk ay sonra gerçekleşti. "Fâtıma benim bir parçamdır. Onu sevindiren beni sevindirmiş, onu üzen beni üzmüş olur," demişti Nebî. Aylar binek olup taşımıştı Fâtıma'yı Ramazan'a. Ve Ramazan'da parça, aslıyla bütünleşmişti.

---

46. el-Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, s. 776. (4462. hadis).

HZ. HATİCE
ALLAH'IN SELAM GÖNDERDİĞİ KADIN

Bir dal parçasıyla çizgiler çekiyor toprağa. Talebeleri büyük bir dikkatle elini ve dudaklarını izliyorlar. Gördükleri: Dört uzun çizgi. Duydukları: "Biliyor musunuz nedir bunlar?" Çizgiler uçsuz bucaksız bir kara tahtaya dönüşen yeryüzünden gözlerine akıyor. Soru, ellerinden tutup böyle zamanlarda bir ağızdan söyledikleri o tanıdık cümleye götürüyor: "Allah ve Resûlü'dür en iyi bilen!" Bu teslimiyet cümlesi, kendisinden sonra gelecek bütün cümleleri kucaklamaya hazır olduklarını gösteriyor. Kapılarını sonuna dek açıyorlar yeni bir hakikati karşılamak için. Hakikat bu kez Nebî'nin şu kelimeleriyle yansıyor kalp aynalarına: "Cennetlik kadınların en üstünleri Huveylid'in kızı Hatice, Muhammed'in kızı Fâtıma, Firavun'un zevcesi, Müzahim'in kızı Asiye ve İmran'ın kızı Meryem'dir. - Allah hepsinden razı olsun."[47]

---

47. en-Neysâbûrî, M. (Muhammed), *el-Müstedrek*, C. 3, s. 174. (4754/352. hadis).

Allah hepsinden razı. Öyle ki içlerinden birine selam gönderiyor meleğiyle. Cebrail (as), bu yüce selamı iletmekle kalmıyor, kendi selamını da yolluyor Hatice'ye. Kalbi duracakmış gibi oluyor Hatice'nin işte o an! Çünkü bu selamla birlikte bir müjde; "İçinde gürültü ve yorgunluk bulunmayan cennet evi" var.[48] Aslında onun dünyada da bir cennet evi olmuştu. Nasıl olmaz! Hz. Peygamber'in ilk eşiydi o; yirmi beş yıl, dile kolay! O evde paylaştı hayatı "Emin" ile "Tahire"; "Mustafa" ile "Kübra." O evde dünyaya geldi Kâsım, Zeynep, Rukiyye, Ummu Kulsum, Tayyib, Tahir ve Fâtıma... O evin damında beklendi dönecek kervan Şam'dan. O evden yüründü Hira'ya; o eve dönüldü Hira'dan. O evde titredi vahyin haşyetiyle Peygamber. "Bana neler oluyor Hatice?" dedi, "Endişe ediyorum kendimden!" O evde anlattı Muhammed (sav) Cebrail'in (as) görünmesini. Nasıl üç defa sıktı bedenini, nasıl "Oku!" dedi, "İkra bismi Rabbikellezi Halak!"[49] O evde örttü Hatice, Resûl'ü kat kat; o evde serdi teselli sözlerini ruhuna: "Öyle deme! Yemin ederim ki Allah hiçbir zaman seni utandırıp üzmez. Çünkü sen akrabanı gözetirsin, doğru konuşursun, işini görmekten aciz kimselerin elinden tutarsın, yoksulları kayırırsın, misafirleri ağırlarsın, haksızlığa uğrayanlara yardım edersin!" Ve o evden çıktılar birlikte anlamak için olan biteni. Amca oğlunun yanına vardılar Hatice'nin. Varaka b. Nevfel, o bilge yaşlı, İbranice okuyabilen İncil'i ve Tevrat'ı; Hira'da görünenin bütün peygamberlere vahiy getiren melek olduğunu söyledi. Sonra iç geçirdi: "Keşke genç olsaydım

---

48. el-Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, s. 666. (3820. hadis).
49. *Kur'ân-ı Kerîm*, İkra, 1

da kavmin seni yurdundan sürerken yer alabilseydim yanında!"[50] İşte o an, orada şehadet getirdi ilk Müslüman. Dönüp eşinin nurlu yüzüne, "Allah'ın elçisi olduğuna şehadet ederim!" dedi Hatice.

Yeryüzünde sadece üç Müslüman var: Son Peygamber, Hz. Hatice ve Hz. Ali. Ne muhteşem bir yalnızlık! Tavaf ediyorlar Kâbe'yi. Sonra yine o eve gidiyorlar devam etmek için kulluklarına. Bir ara vahiy kesiliyor. Dağlarda dolaşıyor Nebî. Kalbi daralıyor üzüntüden. Ara sıra görünüp, "Sen Allah'ın gerçek elçisisin!" diye teselli ediyor Cebrail.[51] İşte o günlerde en büyük desteği nurlu eşi Hatice annemiz veriyor yine. Zorlukların aşılacağını, darlıkların genişleyeceğini, her şeyin Allah'ın elinde olduğunu söyleyerek merhem sürüyor kalbine. Bir kadının zor günlerde eşinin yanında nasıl durması gerektiğini, gelecek zamanların zevcelerine öğretiyor. Yeryüzünün ilk Müslüman evinde malıyla, nefesiyle, canıyla koruyor Muhammed'i (sav). Güzel ahlakını görüp nasıl aşkla sevdiyse O'nu, nasıl davet ettiyse eşi olmaya, bu güçlü, soylu ve güzel kadın öyle titriyor üzerine aşkla. Nasıl da yorumlamıştı yaşlı bilge, henüz evlenmeden gördüğü rüyayı. Hani güneş Mekke üzerinde dönüp durmuştu da sonunda yavaş yavaş inip girmişti Hatice'nin evine. "Şöhreti cihanı kaplayacak büyük birisiyle evleneceksin!" demişti Varaka. Mekkeli müşriklerin üç yıl süren kuşatmasında, o hep Müslümanlarla beraber, o hep güneşinin yanında. Ta ki vakit gelip çizene kadar sınırı ecel.

---

50. el-Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, s. 1243. (6982. hadis).
51. A.g.e., s. 1243. (6982. hadis).

Hicretten üç yıl önce, üç gün arayla toprağa verdi Son Peygamber siperlerini. İlki amcası Ebû Talib, ikincisi sevgili eşiydi. Gri bir örtüyü iki ucundan tutup Mekke'nin üzerine serdi bu iki yolcu. "Hüzün Yılı" konuldu bu gri zamanın adı. Yirmi beş yıl yani yaşarken Hatice Annemiz, başka bir kadınla evlenmemişti Peygamber. Vefat ettikten sonra da asla unutmadı onu. Bir gün Hz. Hatice'nin kız kardeşi Hale ziyarete gelmişti de Resûl'ün evini, sesi Hz. Hatice'nin sesine benzeten Nebî heyecanlanıp ayağa kalkmış, "Sesin ne kadar benziyor ona!" derken yaşlı kadına, gözleri parlamıştı. Ah, Âişe Annemiz! Kendi ifadesiyle bir ölüyü kıskanmış, "Allah sana ondan hayırlısını verdi!" demekten alamamıştı kendini. Sevgili Efendimiz'in gözleri buğulanmış, validemize şefkatle bakarak şu sözleri mırıldanmıştı: "Ey Âişe! Herkes beni inkâr ettiğinde bana inandı Hatice! Çevremdekiler 'Yalan söylüyorsun!' dediklerinde, 'Doğru söylüyorsun! Asla çekinme!' dedi. İnsanlar köşe bucak saklarken maddi varlıklarını, o servetini önüme döktü, 'Emrindedir! İstediğin kadar harcayabilirsin,' diyerek. Dünyada bir başıma kaldığım günlerde, 'Hepsi geçici bunların, üzülme, zamanla zorlukların yerini kolaylıklar alacak,' dedi. Ben Hatice'yi güzelliğinden dolayı değil, bunun için unutmuyorum!"[52]

Bir dal parçasıyla çizgiler çekiyor toprağa Son Peygamber. Dikkatle baksalar toprağa Hz. Hatice'yi temsil eden çizginin biraz daha uzun olduğunu görecekler.

52. İbn-i Kesîr, *el-Bidâyetü ve'n-Nihâye*, C. 4, s. 318-20.

HZ. ÂİŞE

SEVGİLİ'NİN SEVGİLİSİ

Bütün zamanların en unutulmaz yarışı ama izleyicisi yok. İki yarışmacıdan genç olanı bir çizgi çekiyor yere; bir başlangıç çizgisi. Oradan koşmaya başlayacaklar. Gömleğini beline bağlıyor iyice. Tuhaf bir yarış; yenilse üzülmeyecek. Sevgiyle bakıyor rakibine. O teklif etti yarışmayı. Düşünebiliyor musunuz, O! Bir kelimesiyle binlerce insanı peşinden sürükleyen, bir işaretiyle ayı ikiye bölen O! Hem de Bedir yolunda. Diğer ucunda bütün zamanların en önemli savaşının kendilerini beklediği o yolda gülümseyerek sordu:

- Âişe seninle yarış yapalım mı?

- Yapalım, ey Allah'ın Resûlü!

Yarışın başlaması için göz göze gelmeleri yetiyor. Hz. Peygamber ve sevgili eşi koşmaya başlıyorlar. O anda orada olmasalar da milyonlarca izleyici, Hz. Âişe'nin kelimeleriyle şahit oluyor bu sevimli yarışa. İnsan Peygamber'in Bedir Savaşı'na giderken açtığı bu

sevgi sayfasını hayranlıkla seyrediyorlar. Yarışı O kazanıyor. O, yani Peygamber. Yarışı kaybedeninse üzüntüsü değil, sevinci okunuyor yüzünden, "Bu Zulmecaz'daki koşunun rövanşıydı!" derken Nebî.[53] Bu söz Hz. Âişe'yi yıllar öncesine götürüyor. Daha küçücükken babası Ebû Bekir'in yanında kazandığı o latif yarışa.

Kaderi onu büyük bir sorumluluğa hazırlıyor. Son Peygamber'in hafızası olmaya. Taze bir kil tablet gibi O'ndan gelecek esintileri bile kaydedecek çok genç bir hafızaya ihtiyaç var çünkü; O'na ait her ayrıntıyı gelecek zamanlara taşıyacak bir hafıza. Gece gündüz yanında olması gerekiyor bu yüzden; evde, yolculukta, savaşta ve barışta. Eşi olması gerekiyor; tek genç kız hayatındaki. Dokuz yıl süren evliliği boyunca öğrendiği her şeyi, O'nun vefatından sonra kırk yedi yıl anlatması gerekiyor. Dokuz yıl hem odasından, hem odasında dinliyor Hz. Peygamber'i. Duvarı Mescid-i Nebevî'ye bitişik Hz. Âişe'nin. O'nun ashabına söylediği her sözü duyuyor ve geldiğinde soruyor anlamadıklarını. Bir gün Allah'ın Sevgilisi ashabına, "Her kim Allah'la buluşmayı severse Allah da onunla buluşmayı sever. Ve her kim Allah ile buluşmayı sevmezse Allah da onunla buluşmayı sevmez," demiş ve Hz. Âişe'nin, "İçimizde ölümü isteyen yoktur," yakınmasını bir anahtara dönüştürerek açmıştı manayı: "Bir mümin, Allah'ın rahmeti, rızası ve cenneti dile getirildiğinde Allah'la buluşmaya özlem hisseder ve yüce Allah tarafından aynı özlemle karşılanır. Fakat bir kâfir, Allah'ın azabını, gazabını duyduğu zaman Allah'a kavuşacağı günden hoşlanmaz ve Ce-

---

53. M. İbn-i Zebbâle, *Muntehabun min Kitâbi Ezvâci'n-Nebi*, ed. Ekrem el-Ömeri, el-Medînetü'l-Münevvere, el-Câmi'atü'l-İslâmiyye, 1981, s. 42.

nâb-ı Hak tarafından da aynı hoşnutsuzlukla karşılanır."[54] Bir başka gün, "İnsanlar kıyamet günü çırılçıplak kalacaklar," sözüne hayret ederek, "Nasıl olur? Bunlar birbirlerini görmeyecekler mi?" diye Hz. Peygamber'e sormuş, "Öyle dehşetli bir gündür ki kıyamet, kimsenin kimseden haberi olmaz!" cevabını almıştı.[55]

Hep yanındaydı sevdiğinin. Bedir'de zaferin, Uhud'da hüznün nasıl yansıdığını görmüştü Peygamber çehresine. Sırtında su taşırken yaralılara bakarken müminlerin annesi; Mescid-i Nebevî'de mızraklarıyla savaş oyunları sergileyen Habeşliler'i O'nun omzuna dayanarak seyrederken Sevgili'nin sevgilisiydi. Hz. Ali, "Resûlullah'ın Sevgilisi" diyordu ona bir hadis rivayetinde. Tâbiîn'den Mesruk, "Allah'ın Sevgilisi'nin Sevgilisi" diye anıyordu onu. Hz. Peygamber, dünyada en çok kimi sevdiği sorulduğunda, "Âişe" diye cevaplıyor,[56] eşlerinden sadece onun yanındayken vahiy geldiğini söyleyerek makamına işaret ediyordu.[57] Hz. Âişe yalnız bilgisi, zekâsı, kavrayışı ve hitabetiyle değil, ibadetleriyle de hak ediyordu bu sevgiyi; çoğu gündüzlerini oruçlu geçiriyor, gecenin en koyu anlarını namazla aydınlatıyordu. Tevazusu, kanaatkârlığı ve cömertliğiyle Ebû Bekir'in kızı, gıybetten kaçınması, yoksulları himayesi ve vakarıyla Hz. Peygamber'in eşiydi. Tek bir kusuru vardı, kıskançlık! Çok seviyordu Hz. Peygamber'i ve çok kıskanıyordu. Ancak bu yangını kontrol altına alabilecek bir erdeme ve dirayete sahipti o.

54. el-Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, s. 1161. (6507. hadis).
55. İbn-i Kesîr, *el-Bidâyetü ve'n-Nihâye*, C. 19, s. 374.
56. el-Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, s. 642. (3662. hadis).
57. H. el-Hindî, *Kenzü'l-'Ummâli fî Süneni'l-Ekvâli ve'l-Ef'âl*, Beyrut, er-Risâle, 1985, C. 12, s. 135-136. (34365. hadis).

Hz. Peygamber'in diğer eşlerinin faziletlerine dair hadisleri rivayet etmekte tereddüt etmiyor; Hz. Ali, Hz. Fâtıma ve diğer sahabilerin erdemlerini ilan eden onlarca nebevî belge bırakıyordu gelecek zamanlara.

Güvenilir Muhammed'in (sav) sonsuz güveni "sırdaş" yapmıştı onu Nebî'yle. Tarihin dönüm noktalarından "Mekke'nin fethi" bir sır olarak sadece ona açılmış, hazırlıkların fetih için olduğu yalnız ona fısıldanmıştı. Hz. Peygamber'e olan düşmanlıklarını gizleyen münafıklar işte bu sonsuz güvene nişan almışlardı O'nu sarsmak ve gözden düşürmek için. Bir savaş dönüşünde kaybedilen gerdanlık iftira çamuruna batırılarak sahibine iade edilmiş, zamanın en tehlikeli münafığı Abdullah b. Ubey b. Selûl, Müminlerin Annesi'nin üzerine, sözlerin en yalanı olan zannın kara şalını atmıştı. Hz. Peygamber ve Hz. Ebû Bekir içlerinde şüphe olmasa da bu çirkin dedikodulardan müteessir olmuşlar, bir tesadüf eseri iftiradan haberdar olan annemiz üzüntüsünden yataklara düşmüştü. Sonunda Hz. Peygamber'in "Humeyrâ"sı,[58] "Âiş"i,[59] "Âişecik"i[60] baba evine gitmek için Efendisi'nden izin istemiş, yedi kat semadan beraati gelene kadar gözyaşı dökmüştü orada.

Nur Suresi'nin on ayeti sadece Hz. Âişe'ye değil, gelecek yüzyılların iftira mağdurlarına da bir şifa olarak inmiş, Yüce Allah, "Erkek ve kadın müminlerin, bu iftirayı işittiklerinde kendi vicdanları ile hüsnü zanda

---

58. A. en-Nesâi, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, ed. Şuayb el-Arnaût, ve Hasan Şalabi, Beyrut, er-Risâle, 2001, C. 8, s. 181. (8902. hadis).
59. el-Buhâri, *Sahîhu'l-Buhâri*, s. 659. (3768. hadis).
60. İbn-i Asâkir, *Târîhu Medîneti Dimeşk*, C. 68, s. 181.

bulunup da, 'Bu apaçık bir iftiradır,' demeleri gerekmez miydi? İddiayı ortaya atanların da bu konuda dört şahit getirmeleri gerekmez miydi? Mademki şahitler getirip ispat edemediler, öyle ise onlar Allah katında yalancıların ta kendileridir!" buyurarak insan onuruna kastedenleri azabıyla tehdit etmişti. Böylesi bir suçlamaya dayanak olacak bilgiyi, zanların ve şüphelerin kıyıcı zehrinden kurtaran bu ayetler, dört muhkem şahit olmaksızın insanların iffetleri hakkında ileri geri konuşmayı yasaklamış, meselenin önemini ve tehlikesini, "Bunun önemsiz olduğunu sanıyorsunuz. Hâlbuki bu, Allah katında çok büyük suçtur," ilahî buyruğuyla vurgulamıştı.[61]

Sevinç geri almıştı hüznün zapt ettiği kaleleri. Hz. Âişe evine, Efendimiz'in tebessümü yüzüne geri dönmüş, annemiz ardı arkası kesilmeyen sorularıyla yeniden gülümsetmeye başlatmıştı hayat arkadaşını. Ta ki o soruyu sorana kadar. Hiç uyumadan ibadetle geçirdiği bir gecenin sabahında, "Ya Resûlullah! Geçmiş ve gelecek bütün günahların bağışlandığı halde mübarek vücuduna neden bu kadar eziyet ediyorsun?" deyivermiş, Kâinatın Efendisi'nin gözlerini yaşla dolduran bu soru, yüzyılları sarsacak bir başka soruyla cevaplanmıştı: "Şükreden bir kul olmayayım mı?"[62] Ve şükürle geçen bir ömür sonunda mübarek başını Hz. Âişe'nin kucağına koymuştu Allah'ın sevgilisi.[63] Yarışta yine öne geçmiş, sevgilisinin merhamet ve yaş dolu gözlerinin serinliğinde çıkmıştı ahiret yolculuğuna.

---

61. *Kur'ân-ı Kerîm*, en-Nûr, 12-13, 15.
62. en-Neysâbûrî, M. (Müslim), *Sahih-i Müslim*, C. 4, s. 2172 (2820. hadis).
63. el-Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, s. 159. (890. hadis).

UMMU SELEME
“BİZ İNSAN DEĞİL MİYİZ!”
DİYE KOŞTU ÇAĞRIYA

Fakat yanıyordu Mekke; Medine’yi işaret ediyordu Resûl. Bu kez de eşi ve çocuğu Seleme’yle Medine’ye koşuyordu ki kabilesi çıktı yoluna. Kızımızı göndermeyiz, diyerek Ummu Seleme’yi kopardılar eşinden. Bunun üzerine Ebû Seleme’nin kabilesi, “O halde biz de torunumuzu vermeyiz!” diyerek aldılar Seleme’yi annesinin kucağından. Ama hicret emri verilmişti bir kere. Ebû Seleme, ağlayan parçalarını geride bırakıp yoluna devam etti. Böylece üçe bölündü aile: Baba bir yerde, anne bir yerde, çocuk bir yerde. Bu üç parçanın yeniden bir araya gelebilmesi için Ummu Seleme’nin günlerce ağlaması gerekti tepelerde. Yoldan geçen bir yaşlının isyan etmesi bu haksızlığa. Kabilelerin yumuşayıp anneyle çocuğun Medine’ye gitmelerine izin vermeleri. Osman b. Talha’nın Ummu Seleme ve oğluna acıyarak yolculuk boyunca onlara refakat etmesi.

Medine’de sarıldılar birbirlerine. Fakat çok geçmeden Ebû Seleme Uhud’a koşup bir ok yarasıyla dön-

dü evine. Bir ay boyunca göğsünü süsledi o madalya, sonra Hak Teâlâ bir başka madalyayla değiştirdi onu: Şehadet; cennetteydi son koşusu. Hz. Peygamber dokuz tekbirle kıldırdı cenaze namazını. "Neden dokuz tekbir?" diye soranları, "Bin tekbire layıktır," diye cevapladı.[64] Ummu Seleme yine yalnız kalmıştı. Dahası bir bebek taşıyordu karnında. Ve gün geldi ölümü izledi doğum; yalnızlık daha da arttı. Ummu Seleme'nin durumuna üzülen Hz. Ebû Bekir, himaye etmek için evlenme teklif etti ona. Reddetti Ummu Seleme. Bu kez Hz. Peygamber istedi onu eş olarak. Ummu Seleme sevindi, ancak kıskançlığı, çocukları ve ailesinin uzakta oluşu bu evliliği gölgeler diye korktu. Hz. Peygamber, kıskançlığı için dua edeceğini, çocuklarını sahipleneceğini, ailesinden bu evliliğe karşı çıkacak kimse olmadığını söyleyerek ikna etti onu. Ebû Seleme'nin ölüm döşeğinde yaptığı dua kabul olmuştu: "Allah'ım! Ummu Seleme'ye benden daha üstün bir eş ver!"

Bir çanak, bir su testisi, bir el değirmeni, içi hurma lifi ile dolu bir yastık, bir yatak ve bir çömlek. İşte yeni gelinin eşyaları evinde. Ve bakın ilk yemeğini nasıl yaptı Ummu Seleme: "Çömleğin içinde erimiş yağ, çanakta arpa bulunuyordu. Arpayı el değirmeninde öğütüp çömlekte bulamaç yaptım. Biraz da yağ koydum. Resûlullah'ın düğün yemeğiydi bu."

Kırk dört yaşındaydı evlendiğinde Ummu Seleme. Olgunluğuyla bir denge unsuru oldu hep Hz. Peygamber'in hayatında; Hudeybiye'de, Hayber'de, Mekke'nin Fethi'nde, Taif Kuşatması'nda, Veda Haccı'nda.

---

64. M. et-Taberî, *Târîhu't-Taberî: Târîhu'l-Ümemi ve'l-Mulûk*, ed. Muhammed ebu'l-Fadl İbrahim, Kahire, el-Ma'ârif, ty, C. 3, s. 164.

Ne zaman üzülse Nebî, hafifletti üzüntüsünü, ne zaman bir engelle karşılaşsa çözüm aradı. Hudeybiye Anlaşması sırasında, Hz. Peygamber ashabına, "Burada kurbanlarınızı kesin, dönelim," dediğinde, Müslümanların aleyhineymiş gibi görünen anlaşma şartlarının üzüntüsüyle sahabiler adeta duymazdan gelmişlerdi Resûlullah'ı. Üç kere sözünü tekrarlamasına rağmen kimse dönmeye yanaşmayınca çadırına giden Hz. Peygamber meseleyi Ummu Seleme'ye açmış, "Hiç kimseye bir şey söylemeyin, kurbanınızı kesip ihramdan çıkın ve saçınızı kesin," demişti annemiz çözüm olarak. Efendimiz, Ummu Seleme'nin tavsiyesini dikkate almış, Hz. Peygamber'in ihramdan çıktığını ve saçını kestiğini gören ashap, kendiliğinden tabi olmuştu O'nun emrine.[65]

Ummu Seleme, kendisine "Yolcu Azığı" denecek kadar cömert, her ayın ilk haftasında üç gün oruç tutacak kadar kulluktan haz duyan, üç yüz yetmiş sekiz hadisle, hadis rivayetinde Hz. Âişe'den sonra ilk sırayı alacak kadar zeki, Ebû Hureyre'ye, "Demek, Âişe ile Ummu Seleme'nin (r.anhumâ) bilgisi benden fazladır," dedirtecek kadar ilme düşkün, Cebrail'i (as) Ashab'dan Dıhye şeklinde görecek, Hz. Peygamber'in bir ceylanla konuşmasına şahit olacak kadar ferasetli, Hz. Hüseyin'in Kerbela'da şehit düşüşü, rüyasında Efendimiz tarafından kendisine bildirilecek kadar kalp gözü açıktı.

"Kocası kendisinden razı olduğu halde ölen kadın cennete girer,"[66] hadisiyle kadınların; "Kadınları-

---

65. A. el-'Askalânî, *Fethu'l-Bâri: Şerhu Sahîhi'l-Buhâri*, ed. Muhibbuddin el-Hatîb, Muhammed Fuad Abdülbaki ve Kusay el-Hatîb, Kahire, er-Reyyân, 1987, C. 5, s. 409.
66. en-Neysâbûrî, M. (Muhammed), *el-Müstedrek*, C. 1, s. 191. (7328/89. hadis).

nız hakkında Allah'tan korkun. Onları, Allah ile bir sözleşme yaparak aldınız ve Allah adı ile kendinize helâl ettiniz,"[67] hadisiyle erkeklerin sorumluluğuna dikkati çeken Hz. Peygamber, kadınla erkek arasında kurduğu bu dengeyi, bir denge insanı olan Ummu Seleme aracılığıyla bütün zamanlara aktarmış, altı yıl süren evlilikleri sırasında kadınlarla ilgili pek çok fıkhî meseleyi onun elçiliğiyle açıklamıştı. Belki de Efendimiz'in en son vefat eden eşi olması, Müslüman bir ailenin harcı mesabesindeki bu hadislerin yıllarca telaffuz edilerek şüphe duyulmayacak sağlamlıkta kayda geçmesini sağlamıştı.

Âşıktı Efendimiz'e ve O'nun sözlerine! O'ndan bir hadis duymak, O'ndan bir hadis aktarmak hayatın bütün meşgalelerinden önemliydi. Bir gün tam saçlarını yıkayacağı sırada Hz. Peygamber'in sesini işitti. Kâinatın Efendisi minbere çıkmış sesleniyordu müminlere, "Ey insanlar!" diye. Bu iki kelimeyi duyar duymaz sarsıldı Ummu Seleme. Elindekileri bir tarafa atıp camiye doğru koşmaya başladı. Bir yandan koşuyor, bir yandan da şöyle söylüyordu: "Biz insan değil miyiz!"[68]

67. en-Neysâbûrî, M. (Müslim), *Sahih-i Müslim*, C. 2, s. 889 (1218. hadis).
68. A. İbn-i Hanbel, *el-Müsned*, ed. Hamza ez-Zeyn, Kahire, el-Hadîs, 1995, C. 18, s. 256-257 (26425. hadis).

HZ. HASAN
DÜNYANIN HALİFELİĞİYLE CENNETİN EFENDİLİĞİ ARASINDA BİR KUTLU YOLCU

"Allahu Ekber" demeye kalmadan minik elleriyle tırmandı sırtına. Bu sırta yüklenen ağırlığı bilmeksizin asıldı cübbesinden. Ne sabrından haberdardı ne dağların yüklenmeye korktuğu sorumluluğundan. Haberdar olduğu tek şey sevgisiydi. Çünkü Fahr-i Kâinat da olsa bir dedeydi O aynı zamanda. Torununu dünyalardan çok seven her dede gibi bir dede. Hasen'ini o kadar çok sevdi ki yedi günlük olunca, saçlarının ağırlığınca gümüş dağıttı yoksullara ve o kadar nazlandırdı ki onu hoş tutmak için secdesini uzattı. Rükûda iken ayaklarının arasından geçmesine izin verdi. Uyku arasında su istediği zaman kızı Fâtıma'ya bırakmayıp bizzat kendisi su getirdi ona. Omzuna alıp dışarıda gezdirdi ve sakalıyla oynadığı zaman tebessümünü esirgemedi ondan.

Hasen'di o. "Güzel"di. O yüzden izin vermedi bir Ramazan günü dünyaya gelen torununa "Harb" denme-

sine. Doğum haberini duyan Hz. Peygamber, damadı Hz. Ali'nin evine koşmuş ve "Oğlumu bana getirin,"[69] demesi üzerine oradakiler Hasen'i Allah'ın Elçisi'nin kucağına vermişlerdi heyecanla. Yeryüzünün en güzel dedesi torununun kulağına eğilip adını fısıldıyor, sonra Rabbinin adını bildiriyordu ezan okuyarak. Gümüş kadar aydınlıktı yüzü. Kendisine ondan daha çok benzeyen kimse yoktu yeryüzünde. Aynaya baktığında Hz. Peygamber, gördüğü Hasen'di. Aynaya baktığında Hasen, gördüğü Hz. Peygamber.

Ebû Hureyre dedeyle torun arasındaki sevgiye bizzat şahit olarak şu sözleri geçirdi kayıtlara: "Bir gün Resûlullah (sav) Hz. Hasan'ı kucağına oturtmuştu. O da mübarek sakalıyla oynuyordu. Resûlullah Efendimiz üç defa şöyle dedi:

- Ben bunu çok seviyorum. Sen de sev! Onu sevenleri de sev!"[70]

Bu, sıradan bir sevgi değildi. Öyle bir sevgiydi ki Müslümanlar defalarca onunla imtihan oldu. İlk imtihan, babası Hz. Ali'nin şehadeti sonrasındaydı. Kûfeliler halife olarak ona bağlanmaya davet edilmiş, ilk biat eden Kays b. Sa'd b. Ubâde el-Ensârî, Allah'ın kitabına ve Resûlullah'ın sünnetine bağlı kalmanın yanı sıra isyancılara karşı savaş şartını da kabul etmesi için zorlamıştı Hz. Hasan'ı. Hasan bu sözün içerdiği fitneyi hesap ederek, şartın aslında "Allah'ın kitabı" sözünde mevcut olduğunu ileri sürüp geri durmuştu bu vaatten.

---

69. İbn-i Asâkir, *Târîhu Medîneti Dimeşk*, C. 13, s. 170.
70. en-Neysâbûrî, M. (Muhammed), *el-Müstedrek*, C. 3, s. 185. (4791/389. hadis).

Fakat fitne öyle kuşatıcıydı ki bütün çabalarına karşın insanın ondan kaçması mümkün olmuyordu bazen. Muaviye b. Ebû Süfyân, Hz. Hasan'ın halifeliğe getirildiğini haber alınca sevenlerini kendisinden soğutup yanına çekmeye çalışmakla kalmayıp bir de ona karşı Abdullah b. Âmir komutasında bir ordu hazırlatmıştı. Anlaşmazlığı barış yoluyla çözmek için gönderdiği mektuplar işe yaramayınca on iki bin kişilik ordusuyla Medâin'e doğru yola çıkmak zorunda kalmıştı kutlu Peygamber torunu. Kûfe'deydi o sırada Hz. Hasan ve otuz yedi yaşındaydı.

Medâin'in Sâbât mevkisinde konaklayan Hz. Hasan huzursuzdu çünkü Müslümanlar arasında yapılacak bir savaşa razı değildi kalbi. Nasip bu ya, ordusunun tutumu o anda imdadına yetişti. Askerlerinin savaşmaya istekli olmadığını sezince hüzünlü dudaklarını kıpırdattı ve hiçbir Müslümana karşı olumsuz duygular beslemediğini, kendilerini yapmak istemedikleri bir savaşa zorlamayacağını söyledi. Müslümanların hayal kırıklığına uğramasını istemeyen Hz. Hasan, "Ya Rabbi! Bana on bin altın ihsan eyle!" diye dua eden birini duyduğunda nasıl hemen evine gidip adamın duasında istediği parayı ona gönderdiyse; nasıl, "Hurma olsaydı ağaçta, ne iyi olurdu," diye iç geçiren Abdullah b. Zubeyr'in arzusunun gerçekleşmesi için sessizce dua edip ağacı hurmayla doldurduysa kalpleri birbirleriyle savaşmayı reddeden Müslümanların kardeşlik arzusunu da gerçekleştirmeye çalışmıştı yaptığı konuşmayla. Bunun üzerine Hâricilerin takipçisi sayılabilecek cahil bir topluluk, "Hasan da babası gibi küfre düşmüştür," diyerek üzerine yürümeye, seccadesini altından çekip

tartaklamaya cüret etti. Hz. Hasan sevgisinin imtihanlarından biri daha kaybedilmişti.

Saldırganlar, sevenleri tarafından uzaklaştırıldıktan sonra Medâin'e doğru harekete geçtiyse de yolda bir suikaste daha uğradı Hz. Hasan. Yaralı halde Medâin valisinin evine zor ulaştı. Oldukça genç bir valiydi Sa'd b. Mes'ud. Onu bu göreve atayan el-Muhtar b. Ebî Ubeyd, çirkin bir amire dönüşüp Hz. Hasan'ı Muaviye'ye götürme karşılığında kendisine zenginlik ve makam vadetti. Gerçek zenginliğin ve makamın Hz. Hasan'ı sevmek olduğunu bilen genç vali, bu cüret karşısında şaşırarak yerle bir etti teklif sahibini: "Allah'ın laneti üzerine olsun! Ben Peygamber torununa saldırıp onu bağlayacağım ha! Sen ne iğrenç bir adamsın!"

O sırada Muaviye, Hz. Hasan taraftarlarının kendisini yaraladığı haberini yaymakla meşguldü. Bu haberle kendini mazlum gösterirken Enbâr bölgesinde Hz. Hasan'ın komutanları Ubeydullah b. Abbas ile Kays b. Sa'd'ı kuşatıyordu askerleriyle. Öncü komutanı Abdullah b. Âmir de boş durmuyor, Medâin'e giderek şehrin dışına çıkan Hz. Hasan'ın ordusunun karşısında mevzilenip teslim olmalarını istiyor; Muaviye'nin de Enbâr'ı kuşattığını, savaşmak istemediklerini, kendilerine katıldıkları takdirde hayatlarının bağışlanacağını söylüyordu.

Hz. Ali'nin şehit edilmesinin üzerinden henüz on sekiz gün geçmişken siyasi kaygılar Müslümanları karşı karşıya getirmişti. Muaviye başarıyı, Hz. Hasan'ın Kays b. Sa'd komutasındaki ordusu içinde kargaşa çı-

karmakta aradı. Askerler arasında Kays b. Sa'd'ın öldürüldüğü ya da Muaviye'yle barış yapıp onun tarafına geçtiği haberlerini yayarak ordunun maneviyatını çökertmeye çalıştı. Fitneden korkan, Müslümanlara karşı merhametli, onlardan birinin bile kanının dökülmesine razı gelmeyecek bu rakip, Muaviye'yi pervasızlaştırdı. Nihayet öyle bir noktaya gelindi ki dedikodular paniğe, panik ordunun bozulmasına yol açtı ve askerlerinin ruh hallerini hesaba katan Hz. Hasan, İslam ümmetinin selameti için halifelikten vazgeçmeye hazır olduğunu bildirdi.

Bu vazgeçişi dahi kendinin değil, Müslümanların lehine çevirmeye çalışan Peygamber torunu, hilafetten feragat etmesini bazı şartların yerine getirilmesine bağladı: Iraklılar'dan hiç kimse tutuklanmayacak, milliyetine bakılmaksızın herkes emniyet içinde olacak, suçlu sayılanlar affedilecek, Ahvaz'ın haracı yıllık olarak kendisine ödenecekti. Kardeşi Hüseyin'e hatırı sayılır bir meblağ verilmesi, Hâşimoğulları ve Abdüşemsoğulları'na yakınlık gösterilip ihsanda bulunulması da şartlar arasındaydı. Ona inananları güvence altına aldığına inandıktan sonra kendisine en çok acı veren şeyin şartını koştu Hz. Hasan: Babası Hz. Ali'ye sövülmeyecekti.

Hz. Hüseyin durumdan haberdar olduğunda anlaşmaya karşı çıktı ve Muaviye'yi onaylaması halinde babalarının haklı davasından vazgeçmiş olacağını ileri sürerek Hz. Hasan'a bu anlaşmaya yanaşmamasını tavsiye etti. Ancak Hz. Hasan onu dinlemedi ve yönetim konusunda kendisinin daha bilgili olduğunu söyleyerek anlaşma yapmakta ısrar etti.

Muaviye'nin elçileri Hz. Hasan'ın yanından çıktıklarında, "Resûlullah'ın torunu sayesinde kan dökülmesi önlendi, fitne sona erdi, barış yapıldı," diyorlardı. Bu olayın akabinde uzunca bir konuşma yaptı Peygamber'in Aynası Iraklılara. Resûlullah vasıtasıyla Yüce Allah'ın insanları hidayete erdirdiğini, kendisi vasıtasıyla da kan dökülmesini önlediğini söyleyerek, Muaviye ile anlaşma yaptığını haber verdi.

Muaviye Kûfe'ye girdi sonunda. Hz. Hasan, hicrî 41 yılının Rabîu'l-Evvel ayında Kûfe'yi Muaviye'ye teslim ettiğinde Hz. Peygamber'in bir hadisi daha gerçekleşmiş oluyordu: "Hiç şüphe yok ki, bu oğlum bir seyyittir. Umulur ki, Allah onun sayesinde iki büyük mümin topluluğu barıştıracak."[71] Bu uzlaşma yılını İslam tarihi "Âmü'l-Cemâa / Birlik Yılı" olarak taçlandırdı.

Halifeliği teslim ettikten sonra komutanı Kays b. Sa'd'a bir mektup gönderen Hz. Hasan, ondan Muaviye'nin emrine girmesini isteyince Kays, ordusuna şu soruyu yöneltti: "Dalâlet içindeki bir imama mı itaat etmek istersiniz yoksa imamsız savaşmak mı?" Dalâlet içinde de olsa bir imamları olmasını tercih ettiklerini söyleyerek İslam ümmeti için imamsızlığın, hatalı bir imama tabi olmaktan daha büyük bir tehlike olduğuna işaret ettikleri için Kays, Muaviye'ye biat edip emrine girdi.

Hz. Hasan, Medine'ye doğru yola çıktığında Kûfeliler ağlaşıyorlardı. Fakat o, güvenini boşa çıkaran bu halka -babasına yaptıklarını da hatırlatarak- akıbetlerinin hayır olmadığını, bu yüzden kendilerine acıdığını

---

71. el-Buhârî, Fiten, 20, Sulh, 9; Ebû Davud, Sünne, 12.

söylemekten geri durmadı. Onlardan biri, "Ey Müslümanların yüz karası!" diye hakaret ettiğinde bile vakarını bozmayarak bir hadis-i şerifle Umeyyeoğulları'nın bu makama gelmesinin mukadder olduğunu bildirdi. Bir başkası, "Ey müminlerin emîrinin utancı!" diye bağırınca öyle bir cevap verdi ki yüzyıllar boyu Müslüman hâkimler, onu bir pusula gibi taşıdılar kalplerinde: "Ar, ateşten daha hayırlıdır."

Hz. Hasan on yıl yaşadı aydınlık Medine'de. Peygamber makamının yanında Peygamber torunu gibi yaşadı. Medine'den Mekke'ye yürüyerek defalarca hac yaptığına şahit oldu insanlar. O kadar cömertti ki iki defa bütün malını fakirlere dağıttı. Üç defa "Kasame" yaptı yüce Allah'la. Yani mal varlığını Allah'la bölüştü. İki ayakkabısı varsa birini yoksullara verip diğerini kendine alıyor, iki avuç yiyeceği varsa bir avucunu ihtiyaç sahiplerine ayırıyordu. Güzel ahlakın ne olduğu sorulduğunda verdiği cevapsa bir güzellik özeti olarak hafızalarda yerini aldı: "Doğru söz, talepte bulunana ihsan, güzel davranış, sıla-i rahim, komşu hakkında utanmak, arkadaş hakkına riayet, misafire ikram ve nihayet bunların tacı hayâ."

Güzel ahlakı tamamlamak üzere gönderilen Peygamber'in (sav) Hasen'iydi o. Her ne kadar dedesi vefat ettiğinde sekiz yaşındaysa da alacağını almıştı o büyük hazineden. Öyle ki dedesi yanında olmasa da O'nun ruhunu her hareketiyle yansıtıyordu aynasında. Ebu'l-Havrâ anlatıyor: "Hz. Hasan'a, Hz. Peygamber'den duyduğun hangi hadisleri hatırlıyorsun? diye sorduğumda şunları söyledi: Zekât hurmalarından birini ağzıma atmıştım. Hz. Peygamber o hurmayı ağzım-

dan çıkardı. Oradakiler, 'Ya Resûlullah, bu çocuğun ağzına attığı tek bir hurmayı, niçin geri çıkardın?' dediler. O da 'Biz Âl-i Muhammed'e sadaka (zekât) helal değildir,' buyurdu. Hatırladığım diğer bir hadis de 'Seni ilgilendirmeyen şeyleri bırak, ilgilendiren şeylere bak...' hadisidir. Bir de dedemden öğrendiğim şu dua var: 'Ey Allah'ım! Beni hidayete erdirdiğin kimselerden eyle, afiyet verdiğin kişilerden eyle, dost edindiğin kullarının arasına kat! Verdiğin şeyleri benim hakkımda mübarek kıl ve hüküm verdiğin (takdir ettiğin) şeylerin şerrinden de koru. Senin dost edindiğin bir kişi asla zelil olmaz.'''[72]

Ve bir gün dede yanına çağırdı acı ve fitnelerle incinen torununu. Hz. Hasan bunu öğrendiğinde Hz. Âişe'ye haber göndererek Hz. Peygamber'in yanına defnedilmek istediğini bildirdi. Hz. Âişe bu isteğe olumlu cevap verince kardeşine şunları vasiyet etti: "Ben ölünce Hz. Âişe'den, Hz. Peygamber'in yanına gömülmem için izin iste. Ben ondan bu izni almıştım. Bana karşı çıkmadı. Şayet izin verirse beni onun evine defnet. Ben yine de Umeyyoğulları'nın buna izin vermeyeceklerini tahmin ediyorum. Engellemeye çalışırlarsa onlarla uğraşma, beni Bakî mezarlığına defnet."[73]

Kırk gün hasta yattıktan sonra kırk yedi yaşında vefat etti Hz. Hasan. Kimi rivayetlere göre zehirlenmişti, hem de Muaviye'nin oğlu Yezîd ile evlendirilme vaadiyle kandırılan eşlerinden Ca'de bt. el-Eş'as b. Kays

---

72. el-Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, s. 471. (2704. hadis).
A. el-Asbahânî, *et-Tuyûriyyât*, ed. Sem'ân Yahya Me'âli, ve Abbas Sahr el-Hasan, yyy., yy., ty., C. 2, s. 618-619. (544. hadis).
73. İbnü'l-Esîr, İzzuddin el-Cezeri. "el-Hasan b. Ali." Tanım 1165. *Üsdü'l-Ğabeti fî Ma'rifeti's-Sahabe,* 1. baskı. Beyrut: İbn Hazın, 2012.

tarafından. Ne kadar kaçsa da kendi öz evine uzanmıştı fitnenin pençesi. Hasta yatarken kendisini kimin zehirlediği sorulduysa da buna cevap vermekten kaçındı. Sadece üç defa daha aynı girişimde bulunulduğunu fakat onları atlatmayı başardığını söyledi.

Vefattan sonra Hz. Hüseyin, kardeşinin vasiyetini Hz. Âişe'ye hatırlattı. O da "Memnuniyetle kabul ederim," diyerek talebe muvafakat ettiği halde, Mervan ve Umeyyeoğulları, "Vallahi, asla ve ebedî olarak Hz. Peygamber'in yanına gömülemez," diyerek "Reyhane"sini[74] Hz. Peygamber'e komşuluktan mahrum ettiler. Ebû Hureyre bu davranışın zulüm olacağını söyleyerek vazgeçirmeye çalıştı Umeyyeoğulları'nı kararlarından ama kalpler mühürlenmişti bir kere. Hz. Hüseyin ve sevenleri bunun üzerine silahlandılarsa da Hz. Hasan'ın vasiyetini hatırlayıp Bakî mezarlığının yolunu tuttular sonunda. Oysa Hz. Hasan, vefatından sonra dahi vasiyetiyle korumuştu müminleri fitneden.

Tarihçilere göre mahşeri bir kalabalık toplandı Hz. Hasan'ın cenazesinde. Her kabileden, her yönden insanı kucaklayan bu toplulukta sadece Umeyyeoğulları yer almamıştı. İçlerinden yalnız bir kişi vazifesi nedeniyle oradaydı: Medine valisi Said b. el-Âs. Ehli Beyt imtihanında yine başarısız olmuştu bu nasipsiz taife.

Hafıza, hakikat yerine tutkularına sarılanlara kapısını açmıyordu. Aralansaydı kapı, bir ışık huzmesi olarak düşecekti önlerine şu kutsal hatıra: Hz. Peygamber Mescid-i Nebevî'de hutbe okurken Hz. Hasan ile

---

74. Reyhane, çiçek demeti anlamına gelmektedir. Hz. Peygamber torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'e "İki reyhanem" diye iltifat ederlerdi. (el-Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, s. 1082. (5994. hadis))

kardeşi Hz. Hüseyin, üzerlerindeki uzun ve kırmızı elbiseleri ile düşe kalka yürüyerek mescide girmişler; onları gören Nebî, hutbesine ara verip minberden inmiş, torunlarını kucağına alıp önüne oturtmuş ve şöyle devam etmişti hutbesine: "Allah Teâla, 'Mallarınız ve evlatlarınız sizin için birer imtihan vesilesidir,' derken doğru söylemiştir. Şu ikisini bu şekilde görünce sabredemedim."[75]

---

75. en-Nesâî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, C. 2, s. 284-285. (1743. hadis). *Kur'ân-ı Kerîm*, et-Teğâbun, 15.

HZ. HÜSEYİN
OMUZLARIMIZIN ÜSTÜNDEKİ BAŞ

Hz. Hasan'ın güzel yüzü benziyordu dedesine, Hz. Hüseyin'in güzel bedeni. Hz. Hasan'dan sonra Hz. Hüseyin gelecekti ki dünyaya, o güzel Nebî'nin yansıması tamamlansın yeryüzü aynasında. Sevinç büyüktü, melekler daha da büyüttüler sevinci. Hz. Peygamber, Hz. Ali'den kapıda bekleyip eve kimseyi sokmamasını istedi. Zira melekler topluluklar halinde Ehl-i Beyt'i ziyaret ediyor, Peygamber sevincinden paylarını almaya çalışıyorlardı. Bu mübarek evin birbiri peşi sıra gelen binlerce görünmez davetlisi arasında, Hz. Hüseyin'in ismini Allah katından getiren Cebrail Aleyhisselam da vardı.

Melekler âlemi, cennet gençlerinin efendisi olacak bu çocuklarla ilgisini doğumlarından sonra da devam ettirdi. Hayatlarının her safhasında izlediler onları. Oyunlarına bile dâhil oldular. İki kardeş güreş tuttuklarında Efendimiz, Hz. Hasan'ı teşvik edince anneleri Hz.

Fâtıma, "Ya Resûlullah! Büyük olmasına rağmen Hasan'ın tarafını tutuyorsunuz. Küçüğe yardımcı olmak daha uygun değil midir?" diye serzenişte bulundu da Hz. Peygamber'den şu sarsıcı cevabı aldı: "Ya Fâtıma! Cebrail Aleyhisselam, Hüseyin'e yardım ediyor."[76]

Melekler bu güzel çocuklarla oynamakla kalmadı, onlara hediyeler de getirdi. Cebrail Aleyhisselam sahabilerden Hz. Dihye suretinde Hz. Peygamber'le görüşmeye geldiğinde çocuklar ticaretle uğraşan Dihye'nin seferden kendilerine hediye getirdiğini düşünerek elbisesini yokladılar. Hz. Peygamber bu durumdan mahcubiyet duyunca Cebrail Aleyhisselam, sıkılmaya gerek olmadığını, anneleri namaz kılarken bu çocukların beşiklerini dahi salladığını belirtip, "Ya Rabbi! Beni Habibin'in yanında utandırma!" diye dua ederek oturduğu yerden ellerini cennete uzattı. Bir salkım yeşil üzüm ve bir kırmızı nar geldi eline. Hz. Hasan üzümü, Hz. Hüseyin narı aldı.

Yağmurdan bile sakınıyordu torunlarını Hz. Peygamber. Bir gün Hz. Hüseyin, dedesinden annesine gitmek isteyince Hz. Peygamber ellerini göğe açmış, Hz. Hüseyin eve gidinceye kadar durmuştu yağmur. Bazen çocuklar yağmur kesilene kadar büyürdü. Bazen çocuklar yağmur olurlardı büyüdükçe. Babaları Hz. Ali tarafından verilen aziz bir görevi yerine getirdi Hz. Hüseyin ağabeyiyle beraber: İsyancıların kuşatarak susuz bıraktığı Hz. Osman'ın evine su taşımak.

Su ve Hüseyin; biri anıldığında diğeri de anılıyor yüzyıllardır. Susuza su taşıdığı için değil yalnız, suyla

---

76. İbn-i Asâkir, *Târîhu Medîneti Dimeşk*, C. 14, s. 165.

arasına etten bir duvar örüldüğünden. Amr b. Haccâc'ın çirkin görevi, beş yüz süvariyle su ve Hz. Hüseyin'in arasına girmekti. "Bir damla bile içmeyecekler!" diye emretmişti çünkü Ömer b. Sa'd. Duvarın çirkin tuğlalarından biri de Abdullah b. Ebî Husayn'dı. "Ey Hüseyin! Suya mı bakıyorsun, hiç bakma! O, gökteki gibi sana uzaktır! Ona, erişemezsin!" diyordu yüzü kızarmadan.

* * *

Vefatına kadar ağabeyiyle aynı takva yolunu yürüdü Hz. Hüseyin. Siyasetten ve fitneden uzak kalarak kendini ibadete verdi. Ta ki Muaviye, oğluna biat edilmesini isteyene kadar. Yezîd'i hilafet makamında görecek olmak her Müslüman gibi Hz. Hüseyin'i de rahatsız etmişti. Medine Valisi Mervân, Muaviye'nin oğlunu halife ilan eden ve biata çağıran mektubunu Mescid-i Nebevî'de okuyunca büyük bir uğultu koptu kalplerde. Bu uğultuya Abdurrahman b. Ebû Bekr, Abdullah b. Ömer ve Abdullah b. Zubeyr tercüman oldu ve Bizans'ın saltanat nizamını getirmekle suçladılar halifeyi. Allah'a itaat etmeyene itaat etmeyeceklerdi. Bir fasığı halife olarak görmek istemiyorlardı başlarında. Validen Hz. Hüseyin'in de aynı görüşte olduğunu öğrenen Muaviye, vakit kaybetmeden Medine'ye gelerek muhalifleri biata zorladıysa da başaramadı. Ancak Muaviye'nin ölümünden sonra hilafet makamına geldi Yezîd.

Medine Valisi, Muaviye'nin ölümü duyulmadan Hz. Hüseyin ve Abdullah b. Zubeyr'den biat alınması için Velid b. Utbe'yi görevlendirmiş, Abdullah b. Zu-

beyr görüşmenin gerçekleşmemesi için Mekke'ye kaçarken Hz. Hüseyin emrivakiden kurtulabilmek için, "Benim durumumda birisi gizlice biat edemez; halk katında açıkça yapmadığım bir biata sen de razı olmazsın," diyerek, ertesi gün halkın önünde biat edeceğini söylemişti Velid'e. Medine Valisi, Hz. Hüseyin'in biatının mutlaka görüşme sırasında alınmasını, aksi takdirde boynunun vurdurulmasını emrettiyse de o, "Sen dinimi harap edecek bir şey istiyorsun benden! Vallahi, Hüseyin'i öldürmek karşılığında bütün dünyaya sahip olacağımı bilsem yine de yapmam bunu!" diyerek reddetmişti Mervân'ı.

Hz. Hüseyin Velid'in yanından ayrıldıktan bir süre sonra ailesini yanına alıp Mekke'ye doğru yola çıktı. Kûfe'nin ileri gelenlerinden Şebes b. Rib'î ve Süleyman b. Surad gibi muhalifler, bunu duyduklarında Hz. Hüseyin'e mektuplar yazarak halifelik makamında onu görmek istediklerini bildirdiler. Bir de heyet gönderdiler Ebû Abdullah el-Cedelî başkanlığında. Bu durumda ümmete yüz çevirmenin sorumluluktan kaçmak olacağını düşünen Hz. Hüseyin, bu vebalden kurtulmak için amcasının oğlu Muslim b. Akîl'i Kûfe'ye yolladı. Şehre indikten bir süre sonra Hz. Hüseyin adına biat almaya başladı Muslim. Daha ilk günlerde binlerce kişi Hz. Hüseyin'in yanında olduklarını gösterdi biatlarıyla.

Muslim'in faaliyetlerinden haberdar olan Yezîd, Nu'mân b. Beşîr el-Ensârî'nin yerine Ubeydullah b. Ziyâd'ı tayin etti Kûfe Valiliği'ne ve Muslim'in şehirden çıkarılmasını ya da öldürülmesini emretti. Bunun üzerine Muslim, halkı arkasına alıp Ubeydullah'ın sarayını kuşattıysa da Ubeydullah'ı destekleyen Kûfe eşrafı-

nın tehditleri yüzünden uzun sürmedi ayaklanma. Binlerce kişiden, gece olduğunda Muslim'in yanında otuz kişi kalmış, bir süre sonra onlar da sırra kadem basmıştı. Sonunda saklandığı evde yakalanarak öldürüldü Muslim.

Muslim'in akıbetinden habersiz olan Hz. Hüseyin binlerce biata binaen Kûfe'nin yolunu tuttu. Taraftarlarının sözlerinden döndüğünden habersizdi. Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Zubeyr ve Abdullah b. Ömer gibi sahabilerin Kûfe halkının güvenilmezliğini ileri sürerek şartlar olgunlaşana kadar Mekke veya Yemen'de ikamet etmesinin daha yerinde bir karar olacağını söylemelerine rağmen düşüncesini değiştirmedi Hz. Hüseyin. Hz. Peygamber'i rüyasında görmüştü ve başladığı işi tamamlamak zorundaydı.

Yolda karşılaştığı meşhur Arap şairi Ferezdak'ın, “Halkın kalbi seninle, kılıçları Benî Ümeyye'yledir. Takdir-i İlahi semadan nazil olur ve Allah dilediğini yapar,” sözü bile kuşku düşürmedi içine. “Haklısın, Allah'ın dediği olur elbette, Allah dilediğini yapar ve Rabbimiz her gün yeni bir iştedir...” diyerek devam etti yoluna. Daha sonra karşılaştığı yolculardan, Kûfeliler'in sözlerinden caydıklarını ve Muslim'in öldürüldüğünü öğrenince geri dönmek istediyse de Muslim'in akrabalarının ısrarı yüzünden arzusunu gerçekleştiremedi. Kafileden isteyenlerin ayrılabileceğini söylediğinde, aile fertlerinin de içinde bulunduğu yaklaşık yetmiş kişi kaldı yanında.

Ve nihayet Kerbelâ'ya vardılar. Bin kişilik kuvvetiyle kafileyi beklemekte olan Hur b. Yezîd, Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'ya ulaştığını Kûfe Valisi Ubeydul-

lah'a bildirdiğinde, vali kafilenin savunmasız bir mevkide konaklamaya mecbur bırakılmasını istedi. Ubeydullah'ın ikinci emri yeni Rey valisi Ömer b. Sa'd b. Ebî Vakkas'aydı. Arzu etmese de Hz. Hüseyin'in üzerine ordusunu sürmesini istedi. Valilikten azledilme korkusuyla kafilenin üstüne yürüdü Ömer b. Sa'd.

Hz. Hüseyin kendisini Kûfeliler'in davet ettiğini söyledi Ömer b. Sa'd'ın elçisine. On sekiz bin taraftarının biat ettikten sonra sözlerinden caydığını, geri dönmesine ise Hur b. Yezîd'in izin vermediğini, mecburen bu mıntıkaya kadar geldiklerini anlattıktan sonra, "Müsaade edin dönüp gideyim," dedi. Durumdan haberdar edilen Ubeydullah, biat teklifinde ısrarcı olunmasını, aksi takdirde kafilenin su ile irtibatının kesilmesini istedi. Hz. Hüseyin'i Kûfe'ye davet edenler arasında bulunan Amr b. Haccâc'ın, Ömer b. Sa'd tarafından su yollarını kesmekle görevlendirilmesi, siyaset tarihine kara bir leke olarak düşmüştü.

Ne geri dönmesine ne biat için halifenin yanına gitmesine ne serhatlerde cihatla meşgul olmasına izin verildi Hz. Hüseyin'in. Suyla irtibatı kesilmiş yorgun bir muhalif kolay kolay geçmezdi ele. Bu zulme nasıl engel olacaklarını düşünerek dua ve istiğfarla sabahladı Hz. Hüseyin ve sevenleri. Yanlışı güzel bir üslupla düzeltmeyi çocukluğunda öğrenmişti Hz. Hüseyin. Doğrusunu yaparak yanlışını kendine buldurmaktı ağabeyi Hasan'la metotları. Bir ihtiyarın yanlış abdest aldığını görmüş, yaşlı olduğu için, "Böyle abdest sahih olmaz," demek yerine yanına giderek, "Efendim! Birbirimizden daha iyi abdest aldığımızı söylüyoruz. Abdest alırsak hangimizin haklı olduğunu bize bildirir mi-

siniz?" demişlerdi. Önce Hz. Hasan, sonra Hz. Hüseyin güzelce abdest aldı. Aynıydı hareketleri. İhtiyar, dikkatle bakmış ve sonra, "Evlatlarım! Aldığınız abdestin birbirinden farkı yok. Meğer ben abdesti eksik alıyormuşum," demişti.

Hz. Hüseyin atına binip elinde Kur'ân olduğu halde Ömer'in ordusuna yaklaştı. Yumuşak bir dille hakkında insaflı bir karar vermeleri halinde savaşmalarına gerek kalmayacağını, böylece manevi mesuliyetten kurtulacaklarını, kan akıtmanın büyük vebali olduğunu, mazeretini dikkate almamaları durumunda ise ellerinden geleni yapabileceklerini söyledi. Resûlullah'ın kendisi hakkındaki sözlerinden, ailesinin İslam'a olan hizmetlerinden de söz ettiği bu konuşmadan sonra kalbinin sesini dinleyen Hur b. Yezîd, Hz. Hüseyin'in safına geçti.

Kuvvetlerin ve şartların birbirine denk olmaması yüzünden savaş görüntüsüyle kendini gizlese de bir katliamdı Kerbelâ. Böyle bir katliamı sancağıyla gelip ilk oku atarak başlatan Ömer b. Sa'd ise belli ki bunun gerçekten bir savaş olduğuna inandırmaya çalışıyordu kendini. Bir tarafın ordusu vardı, diğer tarafın bir avuç seveni. Altmış üç kahraman Hz. Peygamber'in torununu koruyabilmek için tek tek düşüyordu toprağa. Hz. Hüseyin'in yanında sıcak ve susuzluktan bitkin düşmüş birkaç kişi kaldığını gören Şemir b. Zulcevşen, bir zamanlar Sıffîn Savaşı'nda Hz. Ali'nin yanında olduğunu unutup Allah'ın Aslanı'nın sevgili oğluna dört taraftan saldırılması emrini verdi. Sinân b. Enes en-Nehaî'nin mızrağıyla yere düştü Hz. Hüseyin. On sekiz bin kişi sözünden döndüğü için kırıldı Peygamber'in aynası. Sonrasını kim anlatabilir!

Şöyle seslenmişti bir gün sevenlerine:

"Olup bitenleri görüyorsunuz. Dünyanın rengi değişti; tamamen erdemden yoksun hâle geldi. İyiliklerin tortusu kaldı yalnız. Görmüyor musunuz! Hak ve doğru, yerin altına gönderildi. Bilerek batıl işler peşine düştü insanlar. Kötü gidişi önleyecek kimse kalmadı. Zaman, her müminin Allah için hakkı savunma zamanıdır. Şehit olmak istiyorum. Zalimlerle bir arada yaşamak da zulüm değil mi!"

Hz. Hüseyin'in mübarek başının nereye defnedildiğini hâlâ tartışıyor Müslümanlar. Medine'de Bakî Mezarlığı'na, Necef'te babasının yanına, Kûfe dışında bir yere, Kerbelâ'da cesedinin konulduğu kabre, Dımaşk'ta bilinmeyen bir yere, Rakka'ya, hatta Kahire'ye... Hayır, hayır; doğrusu, Hz. Hüseyin'in mübarek başının mezhebi ve meşrebi ne olursa olsun bütün Müslümanların omuzlarının üstünde olduğudur.

ABDURRAHMAN B. AVF
ZENGİNLİKTEN KORKAN TACİR

Zamanı ve mekânı gitgide genişleyen o büyük yarışta milyonlarca kişi içinden sekizinci oldu "Abdu Amr / Amr'ın kulu." İlk ona girenin ödülü cennet müjdesiydi; ilk yapacağı şey adını değiştirmek. Amr'ın değil, Rahman'ın kulu olması gerekiyordu ödülünü alabilmek için. Hz. Peygamber, Abdurrahman adını verdi ona. Cahiliye döneminde bile güzeldi ahlakı, adı da güzel oldu imanıyla beraber.

Lat'ın, Uzza'nın ve Menat'ın kullarının Rahman'ın kullarına işkence ettiği günlerde Habeşistan'a hicret etti iki kez. Medine'ye hicretinde ise Ensar'ın önde gelenlerinden Sa'd b. Rabî'yle kardeş kıldı Hz. Peygamber onu. Sa'd'ın sahip olduğu her şeyi kendisiyle paylaşmaya hazır olduğunu söylemesi üzerine duygulanan Abdurrahman, ticaretten anlıyor olmanın özgüveniyle, "Allah malını ve aileni sana mübarek eylesin ve bu davranışını mükâfatlandırsın. Sen yalnız çarşının yolunu göster, bana yeter bu," demişti. İbni

Avf, Medine çarşısında ticarete başlamış ve kısa zamanda zengin olmuştu. "Allah bana öyle bir nimet verdi ki," diyordu "bir taşı bile bir yerden kaldırıp başka yere koysam neredeyse altın oluyor."

Yalnız göz alıcı çarşılarda değil, nurun parlamasını engellemek isteyenlere karşı verilen bütün savaşlarda tereddütsüz yerini aldı Abdurrahman b. Avf. Uhud'da galibiyet sanrısıyla ganimete koşanlar içinde olmadı. Resûlullah'ın emrine uyup yerinden ayrılmayanlar arasındaydı. İki dişi kırıldı o savaşta, ne güzeldi gülümsemesi. Bacağından aldığı yaralar yüzünden topal kaldı, ne güzeldi yürüyüşü.

Dûmetulcendel seferinde Hz. Peygamber onu seriyye[77] komutanlığına getirip başına sarık bağladı.[78] Üstelik başını da bağladı galibiyetten sonra ve kabile reisinin kızıyla evlendirdi onu. Tebük Gazvesi'nde Resûlullah'ın arkasında durarak kalkan oldu hücumlara. An geldi bu kez Hz. Peygamber arkasındaydı Abdurrahman b. Avf'ın, hem de cemaatle namaz kılanlara katılmış olarak. Resûlullah'ın bir ihtiyacı yüzünden namaza gecikmesi ve namaz vaktinin çıkmasından korkmaları yüzünden Abdurrahman b. Avf'ı imam yapmıştı sahabiler. Resûlullah ashabının yanına vardığında ashab Abdurrahman b. Avf'ın arkasında namaza durmuştu. Muğîre, Abdurrahman b. Avf'ın yanına gidip Resûlullah'ın geldiğini haber vermek istediyse de Resûlullah buna engel olmuş, "İsabet etmişsiniz," diyerek ilk kez bir imamın arkasında namaz kılmıştı.[79]

---

77. Seriyye: Küçük askeri birlik
78. İbn-i Asâkir, *Târîhu Medîneti Dimeşk*, C. 32, s. 194.
79. A.g.e., C. 26, s. 230.

Savaş rüzgârları hafiflediğinde yanına gelişini seyrekleştiren Abdurrahman b. Avf'a, "Seni benden geri bırakan nedir?" diye sordu da Resûlullah, bir söz ve bir eylemle cevapladı bu soruyu İbn Avf: Söz: "Malımın çokluğu sebebiyle hesaplar meşgul ediyor beni." Eylem: "Mısır'dan gelen şu yüz deveyi Medine'nin dul ve yetimlerine bağışlıyorum."[80]

Ticaret erbabını bekleyen manevi tehlikeler yüzünden Hz. Peygamber (sa) her vesileyle tazeliyordu Abdurrahman'ın (ra) kalbini. "Ey İbn Avf! Sen zenginlerdensin ve cennete ancak sürünerek gireceksin. Ayaklarını açması için Allah, fedakârlıkta bulun!" İbn Avf bu davet üzerine, "Allah için ne yapayım?" diye sormuş, aldığı cevap alt üst etmişti ruhunu: "Her gün yapageldiğin işlerden uzak durmalısın!" "Hepsinden mi ya Resûlullah!" cümlesi döküldü dudaklarından Abdurrahman'ın (ra). "Evet," dedi, Hz. Peygamber. İbn Avf, bunun nasıl olabileceğini düşünerek ayrılırken Hz. Peygamber'in yanından, Cebrail Aleyhisselam ne yapması gerektiğini bildiriyordu Nebî'ye: "İbn Avf'a söyle misafir ağırlasın, yoksul doyursun ve dilenciye yardım etsin. Bunlar, içinde bulunduğu zor duruma kefaret olacaktır."[81]

Hz. Peygamber öyle bir aynaydı ki ashabı için, dıştan nasıl görünürlerse görünsünler hakikatleri yansıyordu orada. Huzurunda Kur'ân okunan bir gün kârinin sesi ve okuyuşu o kadar etkileyiciydi ki Abdurrahman b. Avf dışında herkesin gözleri doldu. Kıraat tamamlandıktan sonra şöyle yansıdı hakikat Hz. Peygam-

---

80. el-Asfahânî, *Hilyetu'l-Evliyâ'*, C. 1, s. 99.
81. A.g.e., C. 1, s. 99.

ber'in aynasında: "Abdurrahman b. Avf'ın gözü ağlamıyorsa da kalbi ağlıyor."[82]

Abdurrahman b. Avf'ın ağladığı zamanlar elbette vardı. Dostlarından ayrı kalma korkusuyla sık sık ağladığını yazıyordu tarih. Hz. Peygamber'den nasıl ayrıldığını ise hiçbir tarihçi yazmıyordu. Toprağa verse de efendisini hiçbir zaman ayrılmamıştı O'ndan. Hz. Peygamber'i kabre indiren dört sahabiden biriydi. Resûlullah'ın ahirete yolculuğu, durakta sıralarını bekleyen dostlarının kıymetini daha da artırmıştı gözünde. Bu yüzden halifelik seçimlerinde fitne çıkmaması için Allah'a sığındı ve birbirinden değerli dostlarını kaynaştırmak için mekik dokudu aralarında.

Hz. Ebû Bekir, kendisinden sonra hilafete Ömer b. el-Hattab'ın geçmesine dair Abdurrahman'ın (ra) görüşüne başvurduğunda şu cevabı almıştı ondan: "Ömer tahmin ettiğinden daha iyi olsa da fazla serttir." Hz. Ebû Bekir ise şöyle karşılık vermişti bu yoruma: "Ömer'in sertliği benim yumuşaklığımdan kaynaklanıyor. Yönetime geçtiğinde sertliği kaybolur. Bir gün ben adamın birine çok kızmıştım. Ömer ise çok yumuşak davranmıştı. Ben yumuşak davransam o sertleşiyor."

Sırasıyla üç halifeye danışmanlık yaptı Abdurrahman b. Avf: Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman. Sert dediği Hz. Ömer'le geceler boyu Medine sokaklarında dolaşarak asayişi sağlar, Ömer'den çekindiği için derdini anlatamayanlarla halife arasında köprü olmaya çalışırdı. Hz. Ömer saldırıya uğradığında yarım

82. A.g.e., C. 1, s. 100.

kalan namazın tamamlanması vazifesi de onun omuzlarına yüklenmişti.

Varlıklı oluşu korkuturdu Abdurrahman b. Avf'ı. "Ben nimetlerin tamamının bize dünyada verilmiş olmasından korkuyorum," demişti bir seferinde. Rahatlıkla imtihanın, sıkıntılarla imtihandan daha zor olduğunu düşünen İbn Avf'ın aklına sofraya oturduğunda sahabenin yoksulluk günleri gelir ve şu sözleri söyledikten sonra bir lokma yemeden sofradan kalktığı olurdu: "Hamza şehit edildi ve onu kefenleyecek bir şeyler bulamadık. Hâlbuki benden hayırlıydı o. Mus'ab b. Umeyr şehit edildi ve onu da kefenleyecek bir şey bulamadık. O da hayırlıydı benden. Bize gelince dünyadan alacağımızı aldık..."

Hz. Peygamber'in vefatından sonraki yıllardı. Medine'de bir heyecan dalgası esiyor, insanlar akın akın şehrin girişinde toplanıyor, şehre büyük bir uğultu yaklaşıyordu. Hz. Âişe, "Bu ses nedir?" diye sorduğunda, "Abdurrahman b. Avf'ın Şam'dan gelen kervanı," dediler. Kimilerine göre beş yüz, kimilerine göre yedi yüz deveden oluşuyordu kervan. Hz. Âişe bir an duraksadıktan sonra, "Ancak ben, Resûlullah'ın 'Abdurrahman b. Avf'ı cennete elleri ve karnı üzerinde sürünerek girerken gördüm,' buyurduğunu işittim," deyiverdi etrafındakilere.

Uzun boylu, beyaz tenli, iri elli bir adam ipek gömleğiyle[83] fark ediliyordu halkın içinde. Çok geçmeden haber ona ulaşmış, kendisini Hz. Âişe'nin evinin

83. Hz. Peygamber erkeklere ipek giymeyi yasaklamışken Abdurrahman b. Avf'a müsaade etmişti; zira Abdurrahman b. Avf'ın derisinde hastalık yüzünden müzmin bir kaşıntı vardı.

önünde bulmuştu Abdurrahman b. Avf. Ne çabuk unutmuştu Hz. Peygamber'in sözünü. Bir kez de Hz. Âişe'den dinledi Resûlullah'ın uyarısını. Sonra ayaklarındaki görünmeyen zincirleri kırdığına tanık olmasını istedi Hz. Âişe'den: "Ey müminlerin annesi! Kervanı, yükleri, semerleri ve koşumlarıyla beraber Allah yoluna infak ettiğime şahit ol!"[84]

---

84. el-Asfahânî, *Hilyetu'l-Evliyâ'*, C. 1, s. 98.

EBÛ UBEYDE B. EL-CERRAH
ÜMMETİN EMİNİ

Bir dilek, akla yaklaştırılamayacak kadar uzak olsa bile heyecanla yüklüdür. Dilekleriyle hayatı, dilekleriyle inançları arasında damarlar vardır insanın, gürül gürül akan. "Bir dilekte bulun," cümlesi kaç dileği tetiklemiştir de domino taşları gibi üst üste yığılmıştır arzular. Fakat ilk akla gelen dilek hangisidir? Hangi arzumuzdur rüzgârıyla peşine düşüren diğer arzularımızı?

Hz. Ömer bir mecliste dostlarına, "Bir dilekte bulunun, bakalım ne isteyeceksiniz!" diye söz kapısını açtığında, bir adam çıkıp "Keşke bu ev altınla dolu olsaydı da hepsini yoksullara dağıtsaydım," temennisinde bulundu. Onu bir başkası, "Keşke inci, mercan ve zebercet taşları olsaydı içinde de muhtaçlara saçsaydım onları," diye takip edince Hz. Ömer, "İsteyin, istemeye devam edin bakalım," dedi tebessüm ederek. "Başka aklımıza bir şey gelmiyor," diyerek sustular bunun üzerine. Hz. Ömer, bütün dikkatleri söyleyeceği söz üzerine topladığını görüp kendi dileğini paylaştı dostlarıyla:

“Bense neyi arzulardım biliyor musunuz? Keşke bu ev Ebû Ubeyde b. el-Cerrah gibi er kişilerle dolup taşsaydı!”

Ömer (ra) “Emanet” sıfatını en üst düzeyde taşıyanlarla dolsun istiyordu Müslümanların evleri. Her biri emindi evet, “Emin”in ümmetindendiler. Fakat içlerinden yalnız birinin elini tutarak, “İşte bu zat ümmetin eminidir!” buyurmuştu Hz. Peygamber. Necran Hristiyanları kendilerine İslam’ı anlatacak birini istediklerinde söylemişti bu sözü. Herkes kimi işaret edecek diye nefesini tutmuş beklerken “Bize hakkıyla emin bir adam gönder,” isteğinin cevabını vermişti.[85]

Muhammedü’l-Emin’i can kulağıyla dinleyen beş kişiden biriydi Ebû Ubeyde. Emanete talip olan diğer dört kişi Osman b. Maz’un, Ubeyde b. Hâris, Abdurrahman b. Avf, Ebû Süleyman b. Abdulesed konuşma bittiğinde Müslüman olarak Mekke’nin sokaklarına karışmıştı.

Fakat “Hakkıyla Emin Adam”ın sınavı çok büyüktü: Müşrik olan babası. Bedir savaşında kendisiyle karşılaşmamak için köşe bucak kaçmasına rağmen peşini bırakmayan babası. Hakkıyla emin adam, yine de onunla çarpışmak istemiyordu. Fakat öldürmeye ant içmişti dünyaya gelmesine vesile olan. Kaçtıkça çıkıyordu karşısına. Başka yerlerde kılıç sallamaya çalıştıkça soluğunu hissediyordu boynunda. Olan oldu sonunda ve amacına ulaşamadan öldü baba oğlunun elinde. Bu büyük imtihanı bütün zamanlara taşıdı Kur’ân-ı Kerîm: “Allah’a ve ahiret gününe inanan bir toplumun –baba-

85. en-Neysâbûrî, M. (Müslim), *Sahih-i Müslim*, C. 4, s. 1881-1882.

ları, oğulları, kardeşleri yahut akrabaları da olsa- Allah ve Resûlüne düşman olanlarla dostluk ettiğini göremezsin. İşte onların kalbine Allah, imanı yazmış ve katından bir ruh ile onları desteklemiştir. Onları içlerinden ırmaklar akan cennetlere sokacak, orada ebedi kalacaklardır. Allah onlardan razı olmuş, onlar da Allah'tan hoşnut olmuşlardır. İşte onlar Allah'ın tarafında olanlardır. İyi bilin ki, kurtuluşa erecekler de sadece Allah'ın tarafında olanlardır."[86]

"Hakkıyla Emin Adam" ikinci imtihanına Uhud'da girdi. Yaralı bir yüzdü soru ve hiç tereddüt etmeden dişleriyle çekti miğferden kopup yanaklara gömülen halkaları. İki dişini kaybetti bunu yaparken; kazandıklarını dünya kalemleri geçiremezdi kayda. Mürekkepler soluk kalırdı hakikate tercüman olmak isterken. Allah Elçisi'nin mübarek yüzüydü zira demir halkalardan kurtardığı.

Arka arkaya geliyordu sınavlar: Hendek, Beni Kureyza ve Hayber. Ne için harp ettiğini biliyordu, tek tek cevapladı soruları. Rıdvan Biatı, Hudeybiye Barışı, Zatü's-Selâsil Hareketi... Yalnız savaşın değil, sadakatin, barışın ve irşadın soruları da vardı hakkıyla çözülmeyi bekleyen. Hakkıyla Emin Adam bu imtihanları da verdi bir bir. Hele Zatü's-Selâsil'de duruşuyla verdiği sınav!

Hz. Peygamber önce Amr b. el-Âs'ı gönderdi Uzre ve Beliyy kabilelerine İslam'ı tebliğ için. Amr,

---

86. *Kur'ân-ı Kerîm*, el-Mücâdele, 22. Birçok müfessir bu ayet-i kerîmede Bedir'de oğlu Abdurrahman'la karşı karşıya gelen Hz. Ebû Bekir'e, Uhud'da kardeşi Ubeyd'le karşı karşıya gelen Mus'ab b. Umeyr'e ve dayısı Âsım'la karşı karşıya gelen Hz. Ömer'e işaret edildiğini söylemektedir.

Selâsil Suyu kıyısında bu işin zannettiğinden daha zor olduğunu fark edip yardım istedi Resûlullah'tan. Bunun üzerine Ubeyde b. el-Cerrah'ı yolladı yardıma. Yolladı fakat bir ince sözle beraber: "Amr b. el-Âs'la sakın aranızda ihtilaf çıkmasın!" Bu sözü yanından hiç ayırmadı Peygamber'in emin elçisi. Amr'a emirlik etme yetkisi varken bunu kullanmadı ve "Sen beni dinlemezsen ben seni dinlerim!" dedi ona. Duruma, "Allah Resûlü seni üzerimize emir olarak atadı. Oysa Amr riyaseti sana bırakmayarak emirliği sürdürdü," diyerek itiraz eden Mugîre b. Şu'be'ye Ebû Ubeyde'nin verdiği cevap İslam tarihinin ilke değeri olan sözlerinden biriydi: "Resûlullah bize uyuşmamızı emretti. Bu yüzden Amr b. el-Âs buna uymasa da ben uymaktan geri durmam!"[87]

Ümmetin Hakkıyla Emin Adamı'nın bir de Bahreyn'e gönderilişi var anlaşmalardan doğan vergileri getirmesi için. Ve dönüşü yüklü miktarda bir cizyeyle beraber. Sabah namazından sonra Ensar'ın gözü Hz. Peygamber'in üzerinde. Tebessüm ediyor Allah Resûlü, "Ebû Ubeyde'nin geldiğini haber aldınız herhalde," derken. Fakat bir de devamı var ki hadisin, her camide levha olsa yeridir: "Allah biliyor ki ben sizin yoksulluğunuzdan endişe etmem. Kaygım önceki ümmetlerde olduğu gibi dünyanın size açılması ve rekabete girmenizdir..."[88]

Ebû Ubeyde rekabet etmiyor dünya yarışında, dünyayı terk etmede refakat ediyor Nebî'ye; Mekke'nin Fethi'nde, Taif Kuşatması'nda, Veda Haccı'nda.

---

87. el-'Askalânî, *el-İsâbe*, s. 755.
88. el-Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, s. 1149. (6425. hadis)

Ölümü temenni etmeyi yasaklamasaydı Efendisi, ahirete irtihaline de refakat etmekten geri durmayacaktı.

Hz. Peygamber Rabbine kavuşmuş, emanet sahibini bekliyordu. Ensar, bu ağır sorumluluğu içlerinden Sa'd b. Ubeyde'nin üstlenmesini istiyordu. Hz. Ebû Bekir ise Ensar'ın erdemlerini anlatarak başladığı konuşmasının sonunda bir eliyle Hz. Ömer'in, diğeriyle Ebû Ubeyde'nin elini tutup, "Bu iki zattan birini seçiniz," tavsiyesinde bulunmuştu. Bunun üzerine tartışmalar başlamış, Müslümanların birliğinin bozulacağından endişe eden Hakkıyla Emin Adam duruma müdahale etme ihtiyacı hissetmişti: "Ey Ensar topluluğu! İslam'ın yardımına koşan ilk siz oldunuz, ayrılık ve ihtilafa yol açan ilk siz olmayınız!"

Söz yerini buldu ve sarstı kalpleri. Ensar'ın hatipleri Hz. Ebû Bekir'in teklifi üzerinde durmaya başladılar bu kez. Ancak Ebû Ubeyde ve Hz. Ömer razı olmadılar buna ve Hz. Ebû Bekir varken kendilerine böyle bir sorumluluğun düşmeyeceğini söylediler. Dahası, "Namazda Hz. Peygamber'in halifesisin," diyerek elini uzatmasını istediler biat için. Bu manzara karşısında yüzler ve kalpler Hz. Ebû Bekir'e döndü. Bütün eller onun elini tutabilmek için sıraya girdi.

İçlerinden yalnız biri halifeliği üstlenmiş olsa da her sahabi hayırlı halefiydi Hz. Peygamber'in. Bu yüzden iki yüz bin kişilik Rum ordusuna kırk bin kişilik bir kuvvetle çıkma cesaretini ve mağlup etme azmini göstermişlerdi Yermük'te. Ebû Ubeyde b. el-Cerrah komutanlık ettiği bu yürekli ordunun içinde kalabalığı yararak yürüyor, bir yandan da şöyle sesleniyordu: "Uyanın artık! Elbiseleriyle nice göz kamaştıranlar vardır ki

dinlerini kirletmişlerdir. Nice büyüklenip gururlananlar vardır ki, şahsiyetlerini yerle bir etmişlerdir. Günahlarınızı sevaplarla yok edin! Yerle gök arasını dolduracak kadar günahınız olsa ve sonra bütün samimiyetinizle iyi bir iş yapsanız, o hayırlı iş bütün günahlarınıza baskın çıkar!"

Şahsiyet İslam'la yoğrulsun bir kez, Şam da teslim olur inanca Kudüs de. Ebû Ubeyde b. el-Cerrah Kudüs'ü kuşatır da "Lebbeyk" demez mi Kudüs. Barış anlaşmasını Hz. Ömer'in imzalamasını talep etmez mi Ebû Ubeyde'den. Şam'ı kaybetmeyi hazmedemeyen Rumlar şehre yeni ordularla yüklense de her defasında ümmetin Hakkıyla Emin Adamı'na koşmaz mı Şam. Hep bir hareket, hep bir telaş, hep bir yenilik. "Bir müminin kalbi serçenin kalbine benzer; daima bir telaş ve değişim içindedir," diye anlatıyordu bu hâli Ebû Ubeyde.

Kendini beğeniyor mu Şam Emîri? Hayır. Kendinden hayırlı gördüğü kim varsa onun gibi olmayı temenni ediyor ırkına bakmadan: "Ben Kureyşliyim. Fakat rengi kızıl olsun siyah olsun kimse yoktur ki takvaca benden üstün olan, keşke şu adamın bedeninde yaşayan ben olsaydım, demeyeyim." Müslümanların arasına karıştığında mevki farkını ortaya koyacak her şeyden feragat ediyor. Öyle ki Rumlar bir topluluğun içinde onu ayırt edemeyip "Emîriniz kim?" diye sormak mecburiyetinde kalıyorlar.

Orta boylu, zayıf bir adam Ebû Ubeyde. Güzel bir yüzü, güçlü bir kalbi var. Fakat onun en bariz sıfatları adalet, merhamet ve şefkat. Bu yüzden Şam Hristiyanları hoşnutluklarını her vesileyle göstermeye çalışı-

yor, düşmanlarına karşı koyabilsin diye ona istihbarat dahi vermekte tereddüt etmiyorlar. Elinde avucunda ne varsa ahaliyle paylaşmaktan geri durmayan bir validen kim şikâyet eder! Hz. Ömer bizzat Ebû Ubeyde'nin şahsına yolladığı dört bin dirhemin dağıtıldığını haber aldığında Ebû Ubeyde'ye kardeşim, diye sarılmaz da ne yapar!

"Kardeşim nerede?" diye soruyor Ömer (ra) kendisini Şam girişinde karşılayanlara. "Kimi kastetmiştiniz?" diye bir soruyla karşılık veriyorlar merak ederek Halife'nin kardeşini. "Ebû Ubeyde!" diyor Ömer yüzü aydınlanarak. "Gelmek üzere," kelimeleriyle beraber çıkageliyor Ebû Ubeyde. Hz. Ömer, sarılırken ona, "Haydi evine götür beni," diye fısıldıyor. Tedirgin oluyor Ebû Ubeyde, görülmesini istemiyor evinin. Nitekim, "Nerede eşyaların!" diye soruyor Ömer eve varınca, "Bir keçe bir kırbadan başka bir şey yok burada!" Birkaç lokma ikram ediyor Ebû Ubeyde Halife'ye. Gözyaşlarını tutamıyor Ömer. Sonra hıçkırarak, "Dünya senden başka herkesi değiştirdi!" diyor.

Bir gün Şam'ın kapısını veba çalıyor ve kimin vadesi dolmuşsa alıyor yanına. Endişe ediyor Hz. Ömer; ya Ebû Ubeyde'ye de isabet ederse ölüm! Bir mektup göndererek yanına çağırıyor onu: "Seninle yüz yüze görüşmek istediğim bir mesele var!" Ebû Ubeyde niyetini sezdiğinden şöyle cevaplıyor Ömer'i: "Allah'ın dediği olur. Askerlerimden ayrılmak istemiyorum!" Halifenin mektubu okurken ağladığını görenler, "Ebû Ubeyde öldü mü?" diye soruyorlar endişeyle. "Hayır," diyor Ömer, "fakat öldü de denilebilir."

Bütün gayretiyle mücadele edip salgına karşı aldığı önlemleri artırsa da Hz. Ömer, hastalığın yayılmasına engel olamıyor. Sonunda kardeşinin kapısını da çalıyor veba. Hakkın emrinin gerçekleşmek üzere olduğunu anlayan Ebû Ubeyde, dostlarına son sözlerini söylüyor:

"Size bir vasiyetim var, uyarsanız hayrınıza olur. Namazınızı kılın, orucunuzu tutun, zekâtınızı verin, haccınızı eda edin, birbirine iyiliği dokunan kişiler olun, başınızdaki emirlere itaat edin ve onları aldatmayın! Dünyanın sizi yoldan çıkarmasına izin vermeyin! Bin sene yaşasa da insan, sonuç değişmez: Allah Teâla insanlar için ölümü takdir etmiştir. Bu yüzden herkes ölecektir. İnsanların en akıllısı Allah'a en çok itaat eden, yaşarken dönüşü için en çok azık toplayandır. Allah'ın selam, rahmet, lütuf ve bereketi üzerinize olsun. Ey Muaz! Haydi cemaate namaz kıldır!"

Muaz (ra) bu sözlerle anlıyor ki Ebû Ubeyde yerine kendisini işaret etmiştir. Namazdan önce o da Ümmetin Emini'ni işaret ediyor: "Bugün öyle bir insanı kaybettiniz ki ondan daha dindar, temiz ve merhametlisini görmedim!"

SA'D B. EBÎ VAKKAS
SADAĞI BOŞALMAYAN OKÇU

Zifiri karanlık bir yerde görebilmek için çırpınıyordu. Derken ay doğdu ve ışığıyla bir yol çizdi önüne. Yürüdü, daha önce bu aydınlık yoldan geçenlerle karşılaşana kadar. Oradaydı Zeyd b. Harise, Ali b. Ebî Tâlib ve Ebû Bekir. "Ne zaman buraya geldiniz?" diye sordu onlara. "Şimdi," dediler.

Bu bir rüya. On yedi yaşındaki Sa'd'ın rüyası. Düşünü hayra çevirmek istiyor Sa'd, Hz. Peygamber'in İslam'a gizlice davet ettiğini duyduğunda. Namaz kılarken rastlıyor O'na Mekke'nin bir mahallesinde ve sabırsızlanıyor bitmesi için namazın. Müslüman olmak için, ayna olmak için sabırsızlanıyor çünkü. Namaz bitiyor; karanlık bitiyor, Müslüman olmakla bitmiyor fakat her şey. Başlıyor yokuşlar birer ikişer karşısına çıkmaya.

O günlerde Müslüman olmak, en yakınları tarafından dışlanmak demek. Annesi diniyle kendisi arasında bir seçim yapmaya zorluyor oğlunu. "Sa'd vazgeç bu

işten. Ölünceye kadar yiyip içmem de seni anne katili diye anarlar!" Sa'd annesini eyleminden vazgeçirmeye çalışıyor, "Bunu yapma anne," diyor, "bin canın olsa ve bunları birer birer teslim etsen ayrılamam dinimden."

Sa'd'ın üzüntüsü büyük. Annesinin erimesi kadar, erime sebebi yakıyor canını. Neyse ki Peygamber var, Kur'ân'la teselli ediyor onu: "Biz, insana, ana-babasına iyilik etmesini emrettik. Şayet onlar seni, hakkında hiçbir bilgin olmayan şeyi bana ortak koşman için zorlarlarsa, bu takdirde onlara itaat etme. Dönüşünüz ancak bana olacaktır ve ben yapmakta olduklarınızı size haber vereceğim."[88]

O günlerde Müslüman olmak, aç kalmak demek. "Ağaç yaprağından başka yiyeceğimiz olmadan, Resûlullah'la geçirdiğimiz günleri hatırlıyorum," diyor Sa'd. Arkadaşı Utbe b. Gazvan'ın Basra'da okuduğu hutbe de aynı hakikati yansıtıyor: "Ağaç yaprağından başka yiyeceğimiz yoktu. Yaprak yemekten yara olmuştu avurtlarımız."

O günlerde Müslüman olmak, saldırıya uğramak demek. Mekke'nin tenha bir köşesinde arkadaşlarıyla ibadet ederken müşriklerin baskınına uğruyor Sa'd. Çirkin ve kışkırtıcı sözlerle yetinmeyen putperestler, kanlarını dökmeye çalışıyor Müslümanların. Sa'd eline geçirdiği bir deve kemiğiyle saldırganlardan birinin kafasını yarıyor.

O günlerde Müslüman olmak, yurdunu terk etmeye mecbur olmak demek. Medine'ye hicret etmek zo-

---

88. *Kur'ân-ı Kerîm*, el-'Ankebût, 8.

runda kalıyor Sa'd. Fakat oranın da huzurunu tehdit ediyor müşrikler. Keşif kuvvetleri çıkarıyor Hz. Peygamber Medine'nin dışına ve o kuvvetlerden birinin kumandanlığını yapıyor Sa'd. Yalnız keşif kuvvetlerinin başında şehri beklemiyor; gün geliyor, Muhammed Mustafa'nın (sav) nöbetçisi olma onuruna ulaşıyor. Tarihin bu ânına şöyle tanıklık ediyor Hz. Âişe: Resûlullah gazvelerin birinden geceleyin Medine'ye döndüğünde "Keşke sâlih biri çevremizde nöbet beklese," buyurmuştu ki bir ses duyduk. "Kimsin?" diye seslendi Nebî. Sa'd b. Ebî Vakkas, "Benim ya Resûlullah!" dedi. Peygamberimiz "Buraya niçin geldin?" diye sordu. Sa'd, "İçimden bir ses, 'Resûlullah yalnızdır, korkarım ki, din düşmanları ona bir zarar vermeye kalkarlar,' dedi, Bunun için hizmetinize geldim," diye cevap verdi. Bunun üzerine Resûlullah, ona hayır dua edip istirahate çekildi.[90]

O günlerde Müslüman olmak, Bedir imtihanının sorularını cevaplamak demek. Kardeşi Umeyr Bedir'de şehit düşmüş, Kureyş süvarilerinin komutanı Said b. el-Âs'ı Bedir'de öldürmüştü. Said'in "Zulketife" adlı meşhur kılıcı Sa'd'ın eline geçmiş, hakikate karşı savaşırken hakikatin kılıcı olmuştu.

O günlerde Müslüman olmak, Uhud'da yerini terk etmemek demek. Hz. Peygamber'in yanıydı Sa'd'ın yeri ve o emin sesi her duyduğunda eli sadağına gidiyordu: "Fedâke ebî ve Ummî / Anam babam sana feda olsun." Arap geleneğinde muhabbet ve hoşnutluğu gösteren bu ifadeyi Hz. Peygamber yalnız Sa'd için kullanmıştı Hz. Ali'nin bildirdiğine göre. "At!"

---

90. et-Tirmizî, *el-Câmiu's-Sahîh*, C. 5, s. 650-651. (3756. hadis).

emrinden sonra söylüyordu bu sevgi cümlesini ve mübarek elleriyle okları tek tek veriyordu Sa'd'ın eline.[91] Temrensiz oklar bile şahin olup avını kıskıvrak yakalıyordu. "İlahî, bu senin okundur, onu düşmanına yetiştir," der de Resûlullah, bulmaz mı ok hedefini.

Kureyş Kabilesi'nin Beni Zuhre ailesindendi Sa'd b. Ebî Vakkas. Hz. Âmine'nin de aynı aileden gelmesi yüzünden Hz. Peygamber, Sa'd için "Dayım" iltifatında bulunurdu.[92] O, duası makbul bir kul olmasını istiyor Sa'd'ın: "Allah'ım, sana dua ettiğinde Sa'd'ın duasını kabul et ve atışını doğrult."[93] Savaş ve dua iç içe. Yaylarla dudaklar aynı anda geriliyor. Bin ok ve bin bir dua uçuşuyor havada. Taif ve Tebük Gazveleri yeni oklar ve yeni dualar demek. Veda Haccı'nda hastalandığında Sa'd, imdadına yine Resûlullah'ın duası yetişiyor: "Ya Rabbi Sa'd'e şifa ihsan et."[94] Bu dua kalesinin arkasında uzun bir ömür geçiriyor Sa'd.

Ahiret yolculuğuna çıktığında Allah Resûlü, Sa'd'ın hüznünden başka bir şeyi kalmamıştı sahip olduğu. O'ndan miras dualar ve büyük bir boşluk... Sorumluluğunu yerine getirme zamanıydı ve Sa'd, hilafet için Hz. Ebû Bekir'i işaret etti.

Hz. Ömer'in halifeliği sırasında Irak Seferi'nin komutanlığına getirildi İbn Vakkas. Hz. Ömer bu ağır görevi Sa'd'a yüklerken yaptığı konuşmada, "Seni Irak harbine tayin ettim. Bu çok büyük ve zor bir vazifedir.

---

91. ez-Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ'*. C. 1, s. 99.
92. en-Neysâbûrî, M. (Muhammed), *el-Müstedrek*, C. 3, s. 569. (6113/1711. hadis).
93. A.g.e., C. 3, s. 28-29. (4314/18. hadis).
94. el-Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, s. 1034. (5659. hadis)

Onu ancak samimi ve hakperest insanlar başarabilir," diyerek onun yüksek ahlakıyla görevi arasındaki dengeye dikkatleri çekti.

Sa'd b. Ebî Vakkas, Kadisiye'ye doğru yürüdü ordusuyla. İran Şahı Yezdigerd'in emriyle Rüstem, harp meydanına karargâhını kurarak bekledi Sa'd'ı. Sa'd, Hz. Ömer'in işareti üzerine bir heyet gönderdi Yezdigerd'e; İslam'a davet gerek savaşmadan önce. Şah heyetin alıkonulmasını emretti Rüstem'e, davete gelenleri sorguya çekecek. Kükredi vezirlerinin yanında:

- Memleketimize neden saldırıyorsunuz. Sizi başıboş bıraktığımız için mi cüret edebiliyorsunuz buna!

- Yüce Allah, bize merhamet etti de iyiliği emreden ve kötülükten alıkoyan bir peygamber gönderdi bize. Bu din iyiyi iyi olarak tanır, çirkini çirkin. Eğer kabul etmezseniz, cizye vererek kendinizi koruyabilirsiniz. Bunu da yapmazsanız harpten başka çare yok.

Şah'a cevap veren heyet adına konuşan Numan b. Mukrin. Şah, bunun üzerine Arapların cehaletinden ve yoksulluğundan bahsederek heyeti aşağılamaya çalıştı. Numan, Arapların İslam'dan önceki hallerini kastediyorsa haklı olabileceğini, ancak İslam'dan sonra işin değiştiğini bildirdi ona.

Yezdigerd, Müslümanları küçük düşürmeden göndermek istemiyordu meclisinden. Adamlarına, içlerinden en hatırlısının başına toprak koyduktan sonra heyeti salmalarını emretti. "Gidiniz ve efendinize haber veriniz ki ona karşı Rüstem'i yolluyorum. Rüstem onu da sizi de Kadisiye'ye gömecek," diye meydan okudu heyete.

Âsım b. Amr, bir adım öne çıkıp kendisinin heyetin ileri geleni olduğunu bildirdi ve heyetin selameti için başına konan toprağa itiraz etmeyerek Sa'd'ın yanına gelene kadar taşıdı. Onu gördüğünde yüzünde beklenmedik bir tebessüm belirdi ve "Müjde! Düşman bize topraklarını hediye etti!" dedi vakarla.

Müzakereler barışı değil, Kadisiye Harbi'ni işaret ediyordu. Sa'd'ın ilk tekbiriyle ordu teyakkuza geçecek, ikinci tekbiriyle silahlarını kuşanacak, üçüncü tekbiriyle atlılar ön saflarda yerini alacak, dördüncü tekbiriyle bütün kuvvetler düşmana yönelecekti. Sa'd'ın tekbirlerini askerlerin tekbirleri izlediyse de ordu Sa'd'sız karşılaştı düşmanla. Konağın damından idare ediyordu orduyu İbn Vakkas; göğsünde bir yastık iki büklüm emir veriyordu askerlerine. Halid b. Artafe komutada kendisine yardımcı oluyor, onun emirlerini kumandanlara iletiyordu.

Araku'n-Nisa denilen bir hastalığa tutulmuştu Sa'd. Bacaklarında yaralar çıktığı için ata binemiyordu. Bütün zorluklara rağmen dördüncü günün sonunda Rüstem öldürüldü ve harp Müslümanların zaferiyle noktalandı. Akabinde takipler ve küçük muharebeler... Sonunda Behreşir mevkisine ulaştı Müslümanlar. Hattab oğlu Dırar'ın, "Allah Allah! İşte Kisra'nın eyvanı! İşte Resûlullah'ın vadettiği[94] yer!" diye haykırmasından sonra büyük bir coşkuya kapıldı Müslümanlar. Dırar'ın tekbirinden sonra bütün ordu tekbir getirdi ve zafer denizinde ilahi bir fırtına çıkaran bu sesler dalga dalga yeryüzünün her tarafına yayıldı. O tarihi ânı kim

---

94. A. el-Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve*, ed. Abdülmu'ti Kal'eci, Beyrut, er-Reyyân, 1988, C. 3, s. 421.

unutabilirdi! Muhammed Mustafa (sav) Hendek Gazası'nda ashabıyla birlikte toprağı kazıyorken bir kayaya rastgelmiş, taştan sıçrayan kıvılcımlarda Kisra'nın akıbetini görüp haber vermişti ashabına.

Behreşir fethedilmişse de Dicle nehrini geçmek gerekiyordu yeni düşman şehirlerine varmak için. Büyük bir engel olsa da Dicle, Sa'd, askerlerine nehri gösterdi yeni hedef olarak: "Düşmanımız bu nehri kalkan yaptı kendine. Geçeceğiz bu nehri! Korkacak bir şey yok! Ben bu nehri geçmeye karar verdim." Komutan inanıyordu madem, suyun yol olmaktan başka çaresi yoktu. Nehir geçilmiş, Kisra'nın eyvanına girilmiş, kılıcı, miğferi ve mücevherleri Medine'ye gönderilmiş, Hz. Ömer emaneti yerine ulaştıran komutan ve askerlerini övdüğünde, Hz. Ali, "Sen namuslu olduğundan teban da namusludur!" diyerek Hz. Ömer'i onurlandırmıştı.

Kûfe'nin emiriydi artık Sa'd b. Ebî Vakkas. Şehri imar ettikten sonra ortasına büyük bir cami kondurmuştu. Adaleti gözeten bu mütevazı emirin hakkı çoğu Müslüman tarafından teslim edilmişse de kalbi dar kimselerin haset kazanları kaynamaya başlamış, Sa'dın Hz. Ömer'e şikâyet edilmesine kadar vardırılmıştı iş. Gazaya çıkmadığı, ganimetleri adaletle bölüştürmediği hatta namaz kılmayı bilmediği iddia edilince Hz. Sa'd Medine'ye çağırılmış, Hz. Ömer, "Ey Ebû İshak! Bu adamlar senin namaz kılmayı bilmediğini iddia ediyorlar, sen ne yapıyordun ki!" diye sormuş; Sa'd, Hz. Peygamber'in namaz kıldığı gibi ilk iki rekâtı uzattığını son iki rekâtı ise kısalttığını söylediğinde Hz. Ömer, "Senin hakkındaki zannımız da buydu zaten," diyerek

Sa'd'a muvafakat etmiş, fakat yine de fitnenin yatışması için bir süreliğine vazifesinden uzaklaştırmıştı Sa'd'ı. Daha sonra tekrar Kûfe'ye emir olmasını istediğinde ise Sa'd teklifi kabul etmemiş, "Namazımı şikâyet edenlere emir olamam," demekten alıkoyamamıştı kendini.

Hz. Sa'd hakkındaki dedikodulardan etkilenmiş ve bu kişileri Allah'a havale etmişti. İftirada bulunanların elebaşısı Usâme b. Katâde, bir süre sonra halk arasında dengesiz davranışlarıyla rezil olmuş, Hz. Peygamber'in Sa'd'a olan duası bir defa daha tecelli etmişti. Rivayete göre, Muhtar Sakafî fitnesine de katılan Usame, bu hadiseler esnasında katledilmişti.

Hz. Ömer'in, Sa'd'a karşı yürütülen fitne hareketine itibar etmemekle birlikte, emirlik sarayına yapılan ahşap kapıyı söktürmesini, emirle teba arasına bir engel girmemesine yönelik hassasiyetine bağlayanlar olmuşsa da belli ki halife her vesileyle yıpratılmak istenen emirine, yanlış anlaşılmaya vesile olacak icraatlarının önünü kesmek suretiyle sahip çıkmıştı. Nitekim Hz. Ömer'in kendisinden sonraki halifeyi seçecek altı kişilik heyette Sa'd'ı da görevlendirmesi ona olan güvenini tartışmasız bir şekilde ortaya koyuyordu.

Hz. Osman şehit edildikten sonra hadiselerin ümmet içinde büyük bir ihtilafa neden olduğunu gören Sa'd b. Ebî Vakkas, Müslümanlar arasında kan döküleceğini sezdi ve buna engel olmaya gücünün yetmeyeceğini hissedince doğru hareketin tarafsız kalmak olduğunu düşünerek evinde inzivaya çekildi. Ümmet bir imam üzerinde ittifak edinceye kadar kendisine bu meseleden söz edilmemesini istedi.

Oğlu Ömer ve yeğeni Haşim, "Yüz bin kılıç sahibi, hilafete en layık kişi olarak seni görüyor," diyerek onu hadiselerin içine davet ettiğinde Sa'd, üzüldü ve "Yüz bin kılıcınızdan daha kuvvetli bir kılıç biliyorum ki o, mümine çekildiğinde onu kesmeyen kılıçtır!" diyerek taraf olmayı reddetti. Bir başka gün İbn Mesud, İbn Ömer ve Ammar b. Yasir, "Savaşmayacak mısın! Sen Şûra'ya katılanlardansın ve bu işe başkalarından daha layıksın," dediğinde ise, "Bana ağzı, dili ve dudakları olan bir kılıç getirin o halde, mümini kâfirden nasıl ayırt edebileceğimi söylesin!" diyerek tepkisini gösterdi. Başlangıçta bu tavrı yadırgandıysa da sonunda pek çok mümin hak verdi ona. Hz. Ali Kûfe'de okuduğu bir hutbede şöyle diyordu: "Sa'd ile Abdullah b. Ömer'in tarafsız duruşları son derece isabetlidir. Bu olaylarda kenara çekilmekte bir günah varsa, küçük bir günah olduğu umulur. Şayet bir sevabı olacaksa doğrusu büyük bir sevaptır bu."

Sa'd, Müslümanlar arasındaki meselelerin inançlarını etkilememesi gerektiğini düşünüyordu. Tarık b. Şihab'ın anlattığına göre Halid'le Sa'd arasında bir mesele vardı. Böyle olmasına rağmen bir adam, yanında Halid'e küfredince dayanamamış, "Bırak bu işleri! Aramızdaki mesele dinimize ve inancımıza etki etmez," demekten geri durmamıştı.

Ahireti dünyaya tercih etti Sa'd. Müslümanlarla değil, İslam düşmanlarıylaydı hesabı. Vefatının yaklaştığını anlayınca, sakladığı eski bir abayı istedi ve "Bu benim kefenim olsun. Zira Bedir Savaşı'nda düşmanlarla savaşırken bunu giyiyordum," dedi. Çünkü Müslüman olmak, son nefese kadar küfre karşı durmak demekti.

SAİD B. ZEYD
DOKUZUNCU BAHTİYAR

Said'i duyabilmek için babası Zeyd'e kulak kesilmek gerekiyor, ondan akseden sadaya. Birinci yankı: "Koyunu Allah yarattı, ona semadan yağmur yağdırdı, yerde ot bitirdi. Sonra siz onu Allah'tan başkasının adıyla kesiyorsunuz!" Kureyşlilere isyan ediyor Zeyd ve Hz. Muhammed'e peygamberlik gelmemiş henüz. İkinci yankı: "Kızını öldürme, ben ona bakarım!" Kızını diri diri gömmeye hazırlanan babalar bir anda karşılarında Zeyd'i buluyorlar. Kumlu bileklerinde Zeyd'in eli. Gerçekten de alıp büyütüyor mazlum kızları. Sonra babalarına geri götürüyor: "İsterseniz kızlarınızı alınız, kabul etmezseniz ben onlara bakmaya devam ederim!" Üçüncü yankı: "Ey Kureyş! Yemin ederim ki içinizde benden başka İbrahim dininden olan bir kimse yoktur!" Sırtını Kâbe'ye dayamış sesleniyor Kureyşliler'e.

Muhammed Mustafa'ya vahiy geldiğinde, babasının İslam'a hazırladığı kalbini tereddütsüz Hz. Pey-

gamber'in ellerine bırakıyor Said. Yaşasaydı ondan önce teslim olacaktı, biliyor. Söylüyor da bunu bir gün "Efendi"sine: "Babam sana yetişmiş olsaydı muhakkak iman ederdi. Bağışlanması için dua eder misin?" Resûlullah, "Peki," deyip açıyor ellerini.

Said'in eşi Ömer'in kız kardeşi Fâtıma. Ömer'in eşi Said'in kız kardeşi Âtike. Bir anda akrabalığın çift burçlu kalesinin önünde buluyor kendini Ömer. Mekkeliler'in Hz. Peygamber'i öldürme kararını nasıl gerçekleştireceğini planlıyordu oysa. Demek kız kardeşi de Müslüman! Bu haber çıldırtır. Peki ya bu ses? Aşina ve yabancı. İçeriye girmeden önce duyduğu sese kulak veriyor: Kur'ân-ı Kerîm. Ömer'in geldiğini fark eden Said ve kardeşi saklıyorlar Kur'ân sayfalarını. Hocaları Habbab b. Eret de gizleniyor bir köşeye. Kapıyı omuzlayıp içeri girdiğinde ilk sorusu, "Ne okuyorsunuz?" oluyor Ömer'in. Said'in üzerine atılıp tartaklamaya başlıyor, sonra araya girmeye çalışan kız kardeşine isabet ediyor eli. "Ömer ne yaparsan yap. Biz Müslümanız!" Fâtıma kanlar içinde söylüyor bu cümleyi. Ömer hayretler içinde istiyor okudukları sayfayı. Said, Fâtıma ve Habbab heyecan içinde görüyorlar Ömer'in gözyaşlarını.

Allah'a ortak koşanlar, Allah'ı birleyenlerin peşini bırakmıyor. Said eşi Fâtıma'yla hakikatin peşini bırakmayarak hicret ediyor Medine'ye. Hz. Peygamber her Muhacir'e bir kardeş tayin ederek ne Ensar'ı kendi halinde bırakıyor ne Muhacirleri. Tek tek bağlıyor halkaları birbirine. Said'in kardeşi: Râfi b. Mâlik. Said'in görevi: Resûlullah aleyhinde faaliyet gösterenler hakkında bilgi toplamak. Bir istihbarat askeri o. Said'in

ücreti: Cihat sevabı. Müşriklerin Suriye kervanını gözetlemek, Bedir'de savaşmak kadar değerli. Kılıç sallayana ganimetten ne kadar pay verdiyse bilgi toplayana o kadar pay veriyor Hz. Peygamber.

Uhud'da, Hendek'te, Hudeybiye'de, Huneyn'de, Tebük'te, Mekke'de; Resûlullah'ın olduğu her yerde Said. Savaşta önünde, namazda arkasında. Ne diyordu Sa'd b. Habib, aralarında Said b. Zeyd'in de bulunduğu, cennetle müjdelenmiş kimselerin isimlerini zikrederken: "Onlar her zaman savaşta Resûlullah'ın (sav) önünde, namazda ise arkasında durmuşlardır." Yalnız bilgi toplamıyor, ok da atıyor artık. Hedefinde nefsi de var. En büyük düşmanı. Bu yüzden makamlarına itibar etmiyor dünyanın; yarışlarını uzaktan seyrediyor. Yermük Savaşı'nda ve Dımaşk'ın fethindeki komutanlığını valilikle ödüllendirmek isteyen Ebû Ubeyde b. Cerrah'ın teklifini reddederek ziraatla ve kendiyle meşgul oluyor. Tarlasından da benliğinden de çıkarıp atıyor ayrık otlarını. Kulların değil, Allah'ın yanında değerli olmak istiyor çünkü.

Hayır, cihadı terk etmiyor. Cihadı engelleyebilecek makamlardan kaçıyor o. Harp meydanında sorumluluk almaya her zaman hazır. Halid b. Velid'in emriyle süvari birliklerinin komutanlığını üstleniyor Ecnâdeyn Savaşı'nda. Bozguna uğrattığı Bizans ordusunu kaçtığı yerde bir kez daha kuşatıyor; bu sefer piyade birliklerine komutanlık ederek Fihl Muharebesi'nin zafer mühründe onun da mürekkebi var. Kanıyla karışmış mürekkebi.

Hz. Peygamber'in aynaları savaşsalar da kopmuyorlar Güneş'ten. Said de hadisler rivayet ediyor o ila-

kaynaktan. O hadislerden birinde şöyle buyuruyor Hz. Peygamber: "...Bir karış toprağı gasbeden, yerin yedinci katına inse de o toprak onun boynuna dolanır."[95] Bu hadisin ravisi olarak ağır bir sınavdan geçiyor Said. Komşusu tarafından valiye şikâyet ediliyor arazi gasbı yaptığı iddiasıyla. O kadar üzülüyor ki bedduaya dönüşüyor kelimeleri. Sonunda görülmemiş bir sel vadiyi kaplayıp ihtilaf edilen sınırı ortaya çıkararak beraat ettiriyor Said'i. Komşusuysa önce gözlerini sonra hayatını kaybediyor kendi topraklarında.

Said'in en büyük korkusu Müslümanlar arasındaki fitne. Hz. Peygamber'in vefatından sonra halife seçimi sırasında ortaya çıkan ihtilaflar uykularını kaçırıyor ve uykusuzluğu değil, sorunları gidermeye çalışıyor. Hz. Ebû Bekir, kendisinden sonra halifeliği üstlenecek kimseyle ilgili Müslümanların eğilimlerini belirlemeye çalışırken onun görüşlerinden de yararlanıyor. Hz. Osman'ın şehit edilmesi can evinden vuruyor Said'i. Değil insan, dağ olsa yerinde duramaz bu cüret karşısında: "Sizin Hz. Osman'a yaptıklarınız yüzünden Uhud dağı yerinden oynasa şaşmam!"

Müslümanlar arasında başlayan fitne sürecinde onurlarına dil uzatılanları cesaretle savunuyor Said. Yer: Kûfe Camisi. Kûfe Valisi Muğîre b. Şu'be'yi görüyor bir topluluğun içinde. Muğîre, Said'e saygı göstererek yanına oturtuyor. O sırada topluluk içinden bir adamın kötü sözler sarf ettiğini duyan Said, "Bu adam kime küfrediyor?" diye soruyor Muğîre'ye. Cevap tüyler ürpertici: "Ali b. Ebî Tâlib'e." Said üzüntüyle öfke

---

95. en-Neysâbûrî, M. (Müslim), *Sahih-i Müslim*, C. 3, s. 1230 (1610. hadis).

arasında bir an gidip geldikten sonra kükrüyor: "Muğîre, Muğîre! Resûlullah'ın ashabına sövülüyor ve sen susuyorsun öyle mi! Ben Resûlullah'ın, 'Ebû Bekir cennettedir, Ömer cennettedir, Ali cennettedir, Osman cennettedir, Talha cennettedir, Zubeyr cennettedir, Abdurrahman b. Avf cennettedir, Sa'd b. Ebî Vakkas cennettedir,' derken duydum," dedi ve şunu ekledi: "Bunların dokuzuncusunu da gerekirse sayarım."

Kalabalıktan bir uğultu koptu: "Dokuzuncu kim?" Said susmayı denediyse de ısrarlar üzerine başarılı olamadı. "Yemin etmek zorunda bıraktınız beni. Vallahi dokuzuncu bendim. Onuncuya gelince Resûlullah'tı!" Bir anlık sessizlikten sonra devam etti Said: "Bir müminin savaş meydanında Resûlullah'la beraber toz toprak içinde kalması, Nuh Aleyhisselam kadar yaşasanız bile sizin yaptıklarınızdan daha değerlidir!"[96]

---

96. ez-Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ'*, C. 1, s. 103.

TALHA B. UBEYDULLAH
SADAKATİN YANSIDIĞI AYNA

Bakıldığında sevinç duyulacak bir aynaydı Talha b. Ubeydullah. Mescid-i Nebevî'nin avlusuna girdiğinde ona bakmalarını istedi Hz. Peygamber ashabından: "Kim Allah'a verdiği sözü yerine getiren birine bakarak sevinç duymak istiyorsa Talha'ya baksın!"[98]

Talha'ya baktılar: Orta boylu, geniş omuzlu, gür saçlı, buğday benizli, güler yüzlü bir adam. Bir kitapta sevdiği cümlenin altını kırmızı kalemle çizmek gibiydi yakut yüzük takması. Olanla değil, olmayanla gurur duyuyordu belli ki. İki parmağını kaybetmişti Uhud'da.

Uhud... "Bu Talha'nın günüydü!" dedi Hz. Ebû Bekir, kızı Hz. Âişe'ye anlatırken o imtihanı. "Resûlullah bana ve Ubeyde b. Cerrah'a 'Siz ikiniz arkadaşınızla ilgilenin,' buyurdu. Talha'yı kastediyordu. Hâlbuki kendisi de bitkindi. Resûlullah'a bazı müdahalelerde bulunup Talha'ya koştuk. Geniş bir çukurun içinde bul-

98. el-Asfahânî, *Hilyetu'l-Evliyâ'*, C. 1, s. 88.

duk onu. Vücudunda yetmiş kadar kılıç ve mızrak yarası vardı. Parmağı da kopmuştu..."[99]

Talha yıllar sonra oğluna anlatıyordu Uhud sonrası Hz. Peygamber'in Medine'de yaptığı konuşmayı: "Resûlullah Uhud Savaşı'ndan döndüğünde minbere çıktı, Allah'a şükrettikten sonra şu ayeti okudu: 'Müminlerden öyle adamlar var ki Allah'a verdikleri sözü tuttular. Onlardan kimi adağını yerine getirdi...' Sahabilerden biri kalkıp, 'Ey Allah'ın Elçisi, kimdir bunlar?' diye sorunca Hz. Peygamber bana döndü -o gün üzerimde iki parça yeşil elbise vardı- ve sonra şöyle buyurdu: 'Ey soru soran kişi! Bu Talha onlardandır.'"[100]

Talha onlardandı ve Hz. Peygamber defalarca o aynaya bakmaya çağırdı Müslümanları. Bir keresinde yine yüzüne nazar etmiş ve bu kez "Allah'a verdiği sözü tutan" yerine "Şehit" ibaresini kullanmıştı: "Yeryüzünde yürüyen bir şehide bakarak sevinç duymak isteyen, Talha b. Ubeydullah'a baksın!"[101] Sözünü tutanların başında şehitler geliyordu çünkü. Muhammed Mustafa'ya yardım etmek üzere Allah Teâlâ'ya söz veren şehitler...

Talha'nın kılıcı pervane gibi dönüyordu nurun etrafında. Kâfirlerin örtmeye güçleri yetmiyordu ışığı. Sonunda meşhur okçuları Mâlik b. Zubeyr'in hedefine koydular nuru. Talha gördü. Ancak sakınan bir göz görebilirdi oku. Tek bir seçeneği olduğunu hissetti o an ve elini uzatarak karşıladı belayı. Parçalandı el. Koptu par-

---

99. İbn-i Asâkir, *Târîhu Medîneti Dimeşk*, C. 25, s. 75.
100. *Kur'ân-ı Kerîm*, el-Ahzâb, 23.
el-Asfahânî, *Hilyetu'l-Evliyâ'*, C. 1, s. 87-88.
101. et-Tirmizî, *el-Câmiu's-Sahîh*, C. 5, s. 644. (3739. hadis).

maklar. Uhud Günü Talha'ya bakıp, "Talhatu'l-Hayr / Hayırlı Talha" dedi Hz. Peygamber.[101] Cennetteki komşularından biri olarak ilan etti onu: "Uhud Günü, yeryüzünde sağımda Cebrail'den, solumda Talha b. Ubeydullah'tan daha yakın bir kimsenin bulunmadığını gördüm.[102] Yeryüzünde gezen cennetlik birine bakmak isteyen, Talha b. Ubeydullah'a baksın!"

Elinin bir bölümünü kaybetmiş olmak Talha'yı üzmüyordu. O ellerinin tamamını kazanmaya çalışıyordu eylemleriyle. Başkalarını sevindirecek şeylerdi onun üzüntüleri. Bir gün eşi onu hüzünlü görmüş, "Seni üzecek bir şey mi yaptım? Bir sorun varsa sana yardım edebilirim," diye serzenişte bulunmuştu. Bunun üzerine Talha üzüntüsünün kendisi değil, çoğalan malı yüzünden olduğunu söylemiş ve çehresini aydınlatan bir cevap almıştı ondan: "Bunu bana bırak, paylaştırırım ben onu." Su'da bt. Avf'tı bu cömert sözün sahibi. Hz. Talha'nın ancak ihtiyaç sahiplerine malından dağıtarak mutlu olabileceğini biliyor, bu mutluluğu paylaşıyordu onunla.

Kendisinden bir şey istenmeden verirdi Hz. Talha. Hz. Peygamber Uşeyre Gazvesi'nde "Talhatu'l-Feyyaz / Çok veren Talha" lakabıyla onurlandırmıştı onu. Başkalarını azalan sermayeleri huzursuz ederken onu çoğalan sermayesi huzursuz ediyordu. Avf b. Hasan'ın anlattığına göre Talha elindeki bir araziyi yedi yüz bin dirheme satmıştı. Bu para bir gece yanında kalmış, fakat o gece parayı elinde tutmanın korkusuyla uyuyamamıştı. Sabah olunca hepsini dağıttı. Cömertliği yüzün-

---

101. ez-Zehebi, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ'*, C. 1, s. 30.
102. A.g.e., C. 1, s. 39.

den Hz. Peygamber'den aldığı manevi taltiflerden biri de "Talhatu'l-Cûd / Cesur ve Cömert Talha" idi. Huneyn Günü'nde almıştı bu aziz ismi.[103]

Tacirdi ve ilk büyük kazancını Ahmed ismini duyduğunda elde etmişti Hz. Talha. Şam seyahatlerinin birinde Busra kasabasında bir panayıra uğramış, burada bir rahibin, "Panayıra gelenlere sorun; içlerinde Mekke'den gelen var mı?" diye seslendiğini duyunca aralarında şu tarihi konuşma geçmişti:

- Evet, ben Mekkeliyim.

- Ahmed ortaya çıktı mı?

- Ahmed kim?

- Abdullah b. Abdulmuttalib'in oğlu. Orası O'nun ortaya çıkacağı şehirdir. O, peygamberlerin sonuncusudur. Harem-i Şerif'ten çıkarılacak, hurmalık, taşlık ve çorak bir yere hicret edecektir. Bir gelişme var mı?

Talha Mekke'ye geldiğinde rahibin kendisine sorduğu soruyu yöneltti halka:

- Bir gelişme var mı?

- Evet, var. Abdullah'ın oğlu Muhammed, peygamberliğini ilan etti. Ebû Bekir de ona uydu.

Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir'in yanına gitti Talha.

- Sen Muhammed'e mi tabi oldun?

- Evet, tabi oldum. Sen de hemen O'na git, huzuruna çık ve kendisine tabi ol! Çünkü O, Hakk'a ve hakikate davet ediyor.

---

103. A.g.e., C. 1, s. 30.

Bunun üzerine Talha b. Ubeydullah, rahipten işittiklerini anlattı. Sonra birlikte Resûlullah'a gittiler ve Müslüman oldu. Rahibin sözlerini Hz. Peygamber'e anlattığında Efendimiz tebessüm etti.

İlk Müslümanlar arasına katılmıştı Talha ve imtihanlar çok geçmeden çıkmıştı karşısına. Mes'ud b. Hırâş'ın anlattıklarına kulak verelim: "Safâ ile Merve arasında dolaşırken elleri boynuna bağlı ve kalabalık bir grup tarafından takip edilen bir delikanlı gördüm. Etrafındakilere sordum:

- Bu genç kimdir, hangi suçu işledi de böyle bağladınız?

- Bu Talha b. Ubeydullah'tır. Atalarının yolundan saptı.

- Peki, şu kadın kim?

- Annesi Sa'ba bt. Hadramî.

"Kureyş'in aslanı" lakaplı Nevfel b. Huveylid'di işkencecilerin başı ve "Beni öldürseniz de dinimden dönmem," diye karşılık veriyordu Talha b. Ubeydullah ona.

Baskılar ve işkenceler şiddetlenip Kâinatın Efendisi, Hz. Ebû Bekir'le Medine-i Münevvere'ye hicret ettiği zaman, Hz. Talha da ticaret için Şam'a gitmiş, dönerken Medine'ye uğramıştı. Peygamber Efendimiz'in orada olduğunu öğrendiğinde o kadar sevindi ki kervandaki mallardan vazgeçip Medine'de kaldı ve ailesini de oraya getirterek Muhacirlerden oldu.

Cemel Vakası'yla imtihan olduğunda Müslümanlar, Hz. Talha da payını aldı bu acıdan. Hz. Ali harp

meydanını gezerken Hz. Talha'yı ölenler arasında gördü ve gözyaşları içinde kucağına aldı onu. Yüzündeki toprakları sildikten sonra, "Ey Talha! Göğün yıldızları altında seni toprağın üzerinde serili görmek bana pek ağır geldi. Keşke yirmi yıl önce ölseydim," dedi ve cenaze namazını kıldırdı.

Kızı Âişe ölümünden yıllar sonra babası Talha'yı rüyasında gördü. "Âişe! Kabrimin bir tarafından sızan su bana eziyet veriyor, beni buradan çıkar da başka bir yere defnet," diyordu ona. Bunun üzerine kabr-i şerifini açtılar Hz. Talha'nın. Sızan sudan dolayı bedeninin bir tarafı hafif yeşillenmiş, diğer yerleri yeni defnedilmiş gibi bozulmamıştı.

ZUBEYR B. AVVAM
YÜZÜNE MELEKLERİN İNDİĞİ SAVAŞÇI

Çocuğuna haşin davrandığı için sevgisinden şüphe duyulan bir annenin sitemini kayıtlara geçirdi omuzlarındaki melekler: "Zubeyr'i sevmediğim yalandır. Ben onu zorlu savaş günleri için hazırlıyorum. Biraz şiddetli davranıyorsam ondandır. Orduları hezimete uğratıp ganimetler getirsin diye..." Bu anne, Hz. Peygamber'in halası Safiyye'den başkası değildi.

Müslümanlar henüz birkaç kişiyken aralarında yerini alınca çocuk yaşta, amcasını buldu karşısında Zubeyr. Bir ambara asılıp dumanla işkence edildi dönsün diye hakikatten. Fakat duman onun imanını boğmak şöyle dursun cesaretini ateşledi ve bir gün Hz. Peygamber'in öldürüldüğü haberini işitip kılıcını sıyırdı kınından. Önüne kim çıkarsa iterek Mekke'nin her köşesinde Resûlullah'ı arayan Zubeyr, O'nu sağ salim görünce sevincinden ne yapacağını şaşırdı ve yoluna devam etti hiçbir şey olmamış gibi. "Zubeyr nereye?" sorusuna, "Hadlerini bildirmeye!" cevabını veren bu

genç sahabiyi durdurdu Hz. Peygamber ve dualar etti ona.[104] İslam'ın sıyrılan ilk kılıcıydı Zubeyr'in elindeki. Melekler bunu kayıtlara geçirdiler.

Önce Habeşistan'a sonra Medine'ye hicret etti Zubeyr. Mekke'de Talha ile kardeş oldu, Medine'de Seleme'yle. Oğlu Urve, babasının Bedir ve Uhud'da aldığı yaralardan söz ederken, "Üç kılıç darbesi yemişti. Biri boynundaydı bu yaraların. O kadar derin bir iz bırakmıştı ki parmağımı koyabiliyordum içine..." diyordu. Yaraları meşhur olmuştu Zubeyr'in. Ne kadar saklasa da Hafs b. Halid faş etmişti sırrını: "Zubeyr b. Avvam'la birkaç kez yolculuk yapmıştım. Bir defasında çölde yıkanması gerekmiş ve benden örtüyle kendisini gizlememi istemişti. Perde tutarken bir ara sırtına gözüm takıldı ve kılıç yaralarıyla dolu olduğunu gördüm. 'Vallahi sende, başka kimsede olmayan izler gördüm,' deyince, 'İzleri gördün mü yoksa!' diye telaşlandı. 'Evet!' deyince, 'Allah'a yemin ederim ki bu yaraların her birini, Resûlullah'ın yanında ve Allah yolunda aldım,' dedi." Ok ve kargı yarasından göz göz olmuş bu bedeni de kayıtlara geçirdi melekler.

Gümüş kakmalı bir kılıç pervane gibi dönüyordu Bedir Günü küfrün elebaşlarının üstünde. Bu kılıç Zubeyr'e aitti. Başında sarı bir sarık taşıyordu o gün. Kılıcını savurdukça uçuşuyordu sarığı. Hz. Peygamber onu seyrederken, "Meleklerin sarı renkli sarıklarla yüzüne indiğini görüyorum!" deyiverdi birden.[105] Bu söz kulaktan kulağa yayılmış, sahabiler arasında büyük bir

---

104. A. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbeti fî Ma'rifeti's-Sahâbe*, Beyrut, İbn-i Hazm, 2012, s. 407.
105. İbn-i Asâkir, *Târîhu Medîneti Dimeşk*, C. 18, s. 354.

coşkuya neden olmuştu. Zubeyr'in Bedir'le şanlanan kılıcı önce oğlu Abdullah'a geçmiş, Abdullah'ın ölümünden sonra Halife Abdulmelik b. Mervan onun yeni sahibi olmuştu. Abdulmelik, Zubeyr'in diğer oğlu Urve'yle karşılaştığında, "Babanın kılıcını hatırlar mısın?" diye sormuş. "O kılıçta Bedir Günü'nden kalma bir kırık vardır," cevabı üzerine kılıcı Urve'ye vermişti.

Zubeyr'in adaletinden yalnız yaşayanların değil, ölülerin de nasibini aldığını öğrenmek için ona kulak vermek gerekir: "Uhud Günü kadının biri koşarak geldi. Neredeyse maktul düşenlerin arasına girecekti. Resûlullah (sav), kadının öldürülenleri görmesini istemiyordu. Dikkatle baktığımda kadını anneme benzettim, efendimizin halasıydı annem. Hz. Peygamber, 'Kadını çekin! Kadını çekin!' diye bağırıyordu. Hemen koşup maktullerin arasına girmeden yetiştim ona. Evet, gerçekten annemdi, Hz. Peygamber'in halası Safiyye... Ona mani olmak isteyince eliyle beni iterek, 'Çekil karşımdan!' dedi. Sert bir kadındı annem. Ona, 'Resûlullah buralara girilmesini yasakladı!' dedim. Bunun üzerine validem sakinleşip getirdiği iki parça bezi bana uzatarak, 'Bunları kardeşim Hamza'yı kefenlemek için getirdim,' dedi, 'Kardeşim Hamza'nın şehit düştüğünü haber aldım, siz onu kefenleyin.' Bezleri alıp götürdük. Hamza'nın (ra) yanında bir şehit daha yatıyordu Ensar'dan. Hamza'ya yapılanlar ona da yapılmıştı. Medineli bu sahabi kefensiz yatıyorken Hamza'yı bu iki parça bezle kefenlemekten hayâ ettik. Bezin biriyle Medineli'yi, diğeriyle Hamza'yı sarmalıydık. Ancak bezleri ölçtüğümüzde birinin diğerinden daha kısa olduğunu gördük. Hangisi Hamza'nın, hangisi Medineli'nin ola-

caktı? Bunu belirlemek için kura çektik ve ona göre şehitleri kefenledik."[107]

O, annesinin elinde kefenlerle şehitlerin arasına girmeye çalıştığına tanık olmuştu, oğlu onun Hendek'te nasıl savaştığına. Zubeyr'in oğlu Abdullah ve arkadaşı Amr b. Ebî Seleme Hendek savaşını birbirlerinin omzuna sırayla çıkıp seyrediyorlardı uzaktan. Abdullah sırası geldiğinde arkadaşının omzunda yükselip gözlerini babasının kılıç salladığı noktaya dikiyor, kalbinin gümbürtüsüyle eşlik ediyordu kavgaya. Bir ara Hz. Peygamber'in sorusunu duydu: "Hendek Savaşı sırasında kim Kureyza Kabilesi'ne gider de onlarla savaşır?" Üç kere yinelenmişti soru ve sonunda cevap babasından gelmişti: "Ben giderim!" Bir savaşın yorgunluğu daha üzerindeyken yeni bir savaşı göze almıştı Zubeyr. İşte o mübarek söz bu cevap üzerine gelmişti Kâinatın Efendisi'nden: "Her peygamberin bir havarisi vardır. Benim havarim Zubeyr'dir."[108] Melekler bu sözü de geçirmişlerdi kayıtlarına.

Kureyza Yahudileri, Hz. Peygamber'le imzaladıkları anlaşmayı bozmasalardı yeni bir cephe açılmayacaktı Hendek'ten sonra. Hayber Yahudileri'nin meşhur cengâveri Merhab'ın öldürülmesi üzerine oğlu Yasir meydana ayak bastı ve Müslüman savaşçılardan birini karşısına çıkmaya çağırdı babasının öcünü almak için. Zubeyr hiç tereddüt etmeden atını sürdü Yasir'in üzerine ve amansız bir mücadele başladı. Bu kez Zubeyr'i annesi Safiyye izliyordu uzaktan. Anne kalbi imanla kuşatılınca hüzünle onur birbirine karıştı: "Ya

---

107. İbn-i Hanbel, *el-Müsned*, C. 2, s. 195-196. (1418. hadis)
108. İbn-i Asâkir, *Târîhu Medîneti Dimeşk*, C. 18, s. 380.

Resûlullah! Oğlum şehit mi oluyor?" Hz. Peygamber bu soruyu, "Hayır," diyerek cevaplar cevaplamaz bir hamleyle hasmını cansız yere serdi Zubeyr.[108]

Uzun boyluydu Zubeyr ve Mekke'nin fethinde Hz. Peygamber'in sancağını taşımak ona nasip oluyordu. Bir dönüm noktası olsa da fetih, mücadele devam ediyor; Huneyn'de düşmanın ani bir hücumuyla geri çekilmek zorunda kalırken İslam ordusu, uzun boylu bir asker düşman saflarına dalıyor, onu gören müşrikler, "Lat ve Uzza'ya yemin olsun ki bu Zubeyr b. Avvam'dır," diyorlardı. Hz. Peygamber'in şairi Hassan b. Sabit de mısralarına taşıyordu onu:

Nice tehlikeyi,
Kılıcıyla uzaklaştırdı Resûlullah'tan Zubeyr
Allah hayırlara gark etsin onu ashab içinde
Onun gibi kimse yoktur, olmadı
Olmayacak da dünya durdukça.
Meziyetlerini saymak ne hoştur onun ne farklıdır
Ey Haşimi oğlu gerçekten kıymetlidir
Yaptığın işler!

Hz. Peygamber'in ahirete göçünden sonra halifelik müzakereleri sırasında ortadan kayboldu Zubeyr. Belli ki adının halifelik için önerilmesinden endişe ediyordu. Hz. Ebû Bekir devrinde köşesine çekilip ibadetle meşgul olmuş, Hz. Ömer devrinde kılıcının susuzluğunu Şam'ın fethiyle dindirmişti. Mısır'ın İslam'la onurlanması için Amr b. Âs'a takviye olarak gönderi-

---

108. A.g.e., C. 18, s. 381.

len ve Hz. Ömer'in ifadesiyle, her biri bin askere bedel dört komutanın öncüsü oldu Zubeyr. Hatta askerî dehası yüzünden Fustat Kalesi'nin kuşatması ona bırakıldı. Yedi ay mancınıklarla dövülen kale düşmeyince, Zubeyr sabrın aynasına imkânsızın yansımayacağını göstermek için gözü kara birkaç askeriyle birlikte kale duvarlarına tırmanarak ip merdivenler taktı burçlara. Mücahitlerin kalenin kapılarını açması çok sürmedi bundan sonra. Fustat fethedilmişti.

Fustat'ın fethini, İskenderiye'nin fethi izledi. İslam sancakları kale duvarlarında çiçekler gibi açıyor, hakikat düşmanlarının haset nazarları halifelerin üzerine düşüyordu bir bir. İhanetin hançeri bir Mecusi olup önce Hz. Ömer'i vurdu namaz kılarken ve Ömer kendisinden sonra mesuliyetini üstlenebileceğini düşündüğü altı kişiyi işaret etti ölmeden önce. Onlardan biriydi Zubeyr b. el-Avvam. Zubeyr hakkından feragat ederek tercihini Hz. Ali'den yana kullandıysa da üçüncü halife olarak Hz. Osman seçildi.

Zubeyr'in Hz. Osman devrinde sürdürmeye çalıştığı sakin hayatı uzun sürmedi. Hicretin otuz beşinci yılında Abdullah b. Sebe adlı bir Yahudi dönmesinin sebep olduğu fitneler üst üste gedikler açtı dinginlik kalelerinde. Medine'yi adamlarıyla basmıştı Sebe. Zubeyr, oğlu Abdullah'ı Hz. Osman'ı korumak üzere görevlendirmişti. Ancak Mısır'dan gelen bozguncular Hz. Osman'ı şehit edip Medine'yi ele geçirdiler. Meşruiyetlerini sağlayabilmek için Hz. Ali taraftarı görünen bu fitne topluluğu, Mescid-i Nebevî'de bir toplantı düzenleyerek Hz. Ali'nin o toplantıya katılmasını başarmış, Zubeyr b. el-Avvam ve Talha b. Ubeydullah'ı da

buraya getirterek bir baskı atmosferi içinde Hz. Ali'ye biat ettirmişlerdi herkesi. Hz. Ali tehlikeyi bertaraf edebilmek için sonraki günler onları Medine'den uzaklaştırmaya çalıştıysa da muvaffak olamamış, Hz. Talha ve Hz. Zubeyr'e, "Kardeşlerim, sizi anlıyorum. Fakat bu adamlar sözden anlamıyorlar," diyerek duruma hâlâ onların hâkim olduğundan yakınmış, cevap üzerine Medine'den ayrılıp Mekke yolunu tutmuştu bu kederli sahabiler.

Yolda Hz. Âişe'yle karşılaştı Hz. Zubeyr ve Hz. Talha. Medine'yi ayaktakımı Bedevilerin karıştırdığından söz ettiler ona. Bunun üzerine Hz. Âişe Medine'ye gitmekten vazgeçip Mekke'ye geri döndü. Fitneden kaçanlarla dolup taşıyordu Mekke. Hz. Osman'ın akrabaları katillerin cezalandırılmasını, Talha ve Zubeyr'in adaletin tesisinde önayak olmasını istiyorlardı. Kendilerine destek aramak üzere Basra'ya gitti iki arkadaş. Talha ve Zubeyr'in Hz. Ali'ye biatları, muhalif bir duruş sergilemelerine engeldi. Biatın zorla yaptırıldığını söyleyenler ahdin geçersiz olduğunu ileri sürerek bu durumun araştırılması için Medine'ye bir temsilci gönderilmesini talep ettiler. Bu sorumluluğu üzerine alan Ka'b, Medine'ye gitti ve Mescid-i Nebevî'de şöyle seslendi halka: "Basralılar'ın elçisi olarak soruyorum: Bu adamlar Zubeyr ve Talha'yı biata zorladılar mı yoksa gönüllü olarak mı gerçekleşti biat?" Bu soru üzerine Mescid-i Nebevî'de buz gibi bir hava esmiş, uzun bir sessizlikten sonra Hz. Usâme ayağa kalkıp, "Kerhen biat ettiler," cevabını vermişti.

Usâme'nin cevabıyla karışmıştı mescit. Başta Sehl b. Hanîf olmak üzere birçok kişi Usame'ye hücum

etmiş, ellerinden Hz. Ebû Eyyûb, Hz. Suhayb ve Hz. Muhammed b. Mesleme kurtarmıştı onu. Suhayb, Usâme'yi evine götürürken "Keşke bizim gibi sussaydın," demiş, olanlar karşısında Medine'den ayrılıp Basra yolunu tutmuştu Ka'b. Durumu öğrenen Hz. Ali, Basra valisi Osman b. Hanîf'e bir mektup yazarak Zubeyr ve Talha'nın birliği temin için biate çağrıldığını, biati bozmanın artık mümkün olmadığını, şayet başka bir talepleri varsa dikkate alınacağını bildirerek, Ka'b'ın sözüne itibar edilmemesini istemişti.

Sonunda olan oldu ve Hz. Ali'yle Hz. Zubeyr ve Hz. Talha karşı karşıya geldiler. İki ordu da birbiriyle savaşmak istemiyordu aslında. Hz. Osman'ın katliyle itham olunan adamları azledip onları devlet yönetiminden uzaklaştırması halinde Hz. Ali'ye olan biatlerini sürdürmeye devam edebilirler ve böylece Müslümanlar arasında barış sağlanabilirdi. Nitekim Hz. Ali bu yönde bir emir vermiş, şüpheli güruhu maiyetinden uzaklaştırmıştı. Fakat bozguncular başta çekilir gibi göründülerse de varlıklarının ancak iki mümin grubu çatıştırmakla mümkün olabileceğini düşünerek yeni bir plan yaptılar. Bu plana göre Basra'ya yaklaşırken Hz. Ali'nin ordusuna gizlice katılacaklar, ilk saflara geçerek fitneye yön vereceklerdi.

Şeytanın adımlarıydı bunlar ve hedefine ilerliyordu. Saldırıyı aniden başlatıp savaşı ateşleyenler, ön saflara sızmış olan bu bozgunculardı. Hz. Zubeyr'le Talha ve askerleri bunun üzerine kendilerini korumak üzere harekete geçmişler, Hz. Ali tarafı da zulme uğradıklarını düşünüp harbin ortasında bulmuşlardı kendilerini. Savaş sırasında Hz. Zubeyr'le Hz. Ali'nin ara-

sında geçen bir konuşma vardı ki yalnız o günü değil, Müslümanların gelecekteki günlerini de aydınlatacaktı:

- Ey Zubeyr, neden huruç ettin!

- Senin yüzünden. Bu işe ehil görmüyorum seni! Bizden liyakatli değilsin.

- Hatırlar mısın, bir gün Resûlullah'la birlikte gidiyorduk. Sana rastlamıştık. Resûlullah sana, "Sen bir gün Ali ile haksız yere savaşacaksın!" demişti.

- Evet, hatırladım. Bunu daha önce hatırlasaydım bir adım atmazdım yerimden. Allah'a ant olsun ki seninle savaşmam ben![109]

Zubeyr b. Avvam Hz. Ali'nin uyarısı üzerine haksızlık etmekten korkarak Hz. Âişe'ye gitmiş, Resûlullah'ın sözlerini hatırlatınca aralarında şu konuşma geçmişti:

- O halde ne yapacaksın?

- Geri döneceğim.

Cemel Günü Zubeyr, Ali'nin yanından uzaklaşıp giderken oğlu Abdullah'la karşılaşmış, Abdullah, "Biz korktuk, biz korktuk," diye babasına sitem etmeye başlayınca Zubeyr, "Oğulcuğum herkes benim korkak olmadığımı bilir. Fakat Ali, Resûlullah'tan duyduğu bir şeyi bana hatırlattı. Bu sebeple onunla savaşmamaya yemin ettim," demişti.

---

109. Fitne döneminde bir adam Zubeyr'e gelerek, "Ali'yi öldüreyim mi?" diye sorduğunda Zubeyr, "Ali'yi nasıl öldürmeyi düşünüyorsun?" diye sormuş. "Gadr ile" cevabını alınca şöyle kükremişti ona: "Bir müminin imanı gadre bağlıdır. Gadr etti mi iman kalmaz. Bir mümin diğer bir mümini gadr ile öldürmez."
İbn-i Asâkir, *Târîhu Medîneti Dimeşk*, C. 18, s. 409.

- İki tarafı karşı karşıya getirdikten sonra mı gideceksin!

- Haklısın. Fakat yemin ettim.

- Yemin ettinse kefaretini yerine getirirsin.

- Yapamam bunu.

Zubeyr'in kefarete yanaşmadığını gören oğlu Abdullah, "Oğlun falancayı zengin etti. Çünkü ona yemininin kefareti olarak yirmi bin dirhem verdim," deyiverdi.[110] Zubeyr umursamadı oğlunun sözlerini ve şu şiiri okuyarak uzaklaştı oradan:

Allah katındaki sonucundan korktuğum işleri bırakmak,
din için de dünya için de daha güzeldir bana.

Ve Basra'ya doğru yola koyuldu Zubeyr b. el-Avvam. Bunu gören Ahnef b. Kays, "Kim takip etmek ister!" diye sordu ardından. Çağrıya Amr b. Curmuz karşılık verdi. Çok geçmeden de yetişti ona. Zubeyr, maksadını öğrenmek istediğinde, "Birkaç sorum var sana," cevabını verdi İbn Curmuz. Kendisine yoldaşlık eden arkadaşının, gelenin silahlı olduğuna dikkat çekmesine de aldırmadı: "Bir kişiden ne olur ki!" diyordu Zubeyr. Ancak namazda secdeye gitmesini kolladı Zubeyr'in İbn Curmuz. Kılıcını sırtına sapladı o an.

Görevini yapmanın sarhoşluğuyla Ahnef b. Kays'ın yanında aldı soluğu İbn Curmuz. "İyi mi yap-

---

110. Abdullah, babasının ölümünden sonra ne zaman başı sıkışsa Zubeyr'in adını anarak Rabbinden yardım ister, "Ey Zubeyr'in mevlası, onun borcunu öde," der, bu dua üzerine görünmez rızık kapıları açılırdı ona.

tın kötü mü?" diye sordu Ahnef. "Bilmem," cevabını alınca Hz. Ali'ye yolladı onu. Görevliye, "Zubeyr'i öldürene izin iste huzura çıkması için," dedi. Cevabı şöyleydi Hz. Ali'nin: "Cehennemi müjdele ve getir!" İbn Curmuz huzuruna getirildiğinde ise şöyle söyledi ona: "Safiyye'nin oğlunu öldürene cehennemi müjdele! Resûlullah'tan şöyle işitmiştim: 'Her peygamberin havarisi vardır. Benim havarim Zubeyr'dir.'"[111]

Bu söz de geçti meleklerin kayıtlarına.

111. Ebû Seleme anlatıyor: "Sonra siz kıyamet günü, rabbinizin divanında davalaşacaksınız," (Zumer, 31) ayeti inince Zubeyr, "Ya Resûlullah! Dünyadayken Müslümanların ileri gelenleriyle aramızda meydana gelen ihtilaflar suç olarak karşımıza çıkacak mı?" diye sordu. Resûlullah da "Evet," dedi. Bunu duyan Zubeyr, "Vallahi işin zor olacağını görür gibiyim!" diye mırıldandı. (el-Asfahânî, *Hilyetu'l-Evliyâ'*, C. 1, s. 91.)

ABDULLAH B. REVÂHA
CENNETİ ÖZLEYEN ŞAİR

Şairleri konuştuğunda huşuyla susanlar, Hz. Peygamber'e inen ayetler karşısında şiirden daha güçlü bir sözle karşılaştılar ilk kez ve ne yapacaklarını bilemediler. Hakikate kalbini açabilenler ilahî bir kelamla yüz yüze geldiklerini fark edip teslim olurken hakikate direnenler daha önce övgü sıfatı olarak kullandıkları bir kelimeyi bu defa Hz. Muhammed'i (sav) yermek için kullandılar: Şair. Yüce Allah, "Biz O'na şiiri öğretmedik. O'na gerekmezdi zaten"[112] ayetiyle bu iftirayı reddetmekle kalmamış, bir de "Şairler sûresi" indirerek şairleri tanımlamıştı: "Şairler ise, onlara sapık kimseler uyarlar. Görmez misin o şairler, her yöne meyleder ve boş şeylere dalarlar. Gerçekten onlar şiirlerinde yapmayacakları şeyleri söylerler."[113] Şairler için genel ve kesin hüküm taşıyan bu ayetler indiğinde gözlerinden yaşlar boşanan bir şair vardı orada:

---

112. *Kur'ân-ı Kerîm*, Yâsîn, 69.
113. *Kur'ân-ı Kerîm*, eş-Şu'arâ', 224-226.

Abdullah b. Revâha. "Allah benim de şair olduğumu biliyor. Demek ben de onlardanım!" diyerek ürperen bu Müslüman şair, "Ancak iman edip salih amel işleyenler, Allah'ı çok ananlar, kendilerine zulmedildikten sonra öçlerini alanlar müstesnadır..."[114] ayetini okumasaydı Hz. Peygamber belki de ölecekti üzüntüsünden.

Abdullah b. Revâha hayatı boyunca o "müstesna" şairlerden olmaya çalıştı. Kelimelerini hakikatin emrine verdi. Sadece sözlerle yetinmedi, o sözleri hayata taşıdı. Elçi'nin hem sözcülerinden, hem vahiy kâtiplerinden oldu. Bedir Savaşı'nda hem muharipti hem müjdeci. Zafer kazanıldığına Zeyd b. Harise'yle beraber nefes nefese Medine'ye koşarak Hakk'ın galibiyetini müjdelemiş, ikinci Bedir seferinde ise Hz. Peygamber'in vekili olmuştu o mübarek şehirde. Uhud ve Hendek sınavlarında da ön saflarda oldu hep. O ne müthiş bir gündü. Hz. Peygamber (sav) kazılan hendeğin topraklarını taşıyan ashabına yardım ediyor, toz toprak içinde çalışırlarken bir ağızdan Abdullah b. Revâha'nın şiirini okuyorlardı:

Allah bize hidayet etmeseydi eremezdik hidayete
Ne zekât verir, ne namaz kılardık
Kâfirler saldırdı bize
Geri durduk fitne çıkarmak istediklerinde.
Can feda sana ya Resulullah, bağışla bizi
Düşmanla karşılaşma anında, ayaklarımızı sabit eyle ya Rabbi!

114. *Kur'ân-ı Kerîm*, eş-Şu'arâ', 227.

Yüce Allah, Abdullah b. Revâha'nın hem ayaklarına hem diline güç verdi. Henüz Mekke fethedilmeden hicretin yedinci yılında, bir umresi vardı ki Müslümanların görülmeye değerdi. Bir önceki sene Mekke'ye girmeleri engellenen Müslümanlar, müşriklerle yaptıkları anlaşma sonucu umre yapmaya gidiyorlardı sevinçle. İşte Mekke'ye giriyorlar. Son Peygamber Kusva adlı devesinin üzerinde. Devenin yularını bir şair çekiyor yürüyerek. Yüksek sesle şiirler okuyan bu şair Abdullah b. Revâha'dan başkası değil. Şiirleri işiten Hz. Ömer, bunun Resûlullah'a saygısızlık olduğunu düşünerek susturmak istiyor Abdullah b. Revâha'yı. Fakat Hz. Peygamber (sav) susturmuyor şairini. "Ömer bırak onu!" diyor. "Düşmana karşı oklardan daha tesirlidir Abdullah'ın sözleri!"[115]

O Abdullah ki ne zaman, "Söyle!" dense yakalıyor dizginleri. Yakalıyor ve neşeyle koşturuyor kelimelerini. Bazen Allah'ın Elçisi, "Hadi şu âna uygun bir şiir söyle bize!" diyor da bakın hangi mısraları art arda getiriyor:

Sezinlediğim hayrı O'ndan beklerim
Allah biliyor gözüm aldatmaz beni
Sen Peygamber'sin, kim şefaatinden mahrum kalırsa
Hesap günü kader onu önemsemiyor
Gönderilen diğer elçiler gibi
Hayırda sabit kılsın Allah seni
Ve zaferini daim etsin, yardım ettikleri gibi.

---

115. Ş. es-Serahsî, *el-Mebsût*, Beyrut, el-Ma'rife, ty., C. 10, s. 39.

Şiiri dinleyen Nebî dua ediyor şairine: "Seni de Allah sabit kılsın!"[116]

Her merhalede "sebat" ihsan ediliyor Revâha'ya. Hayber'de sebat, Hudeybiye'de sebat... Fakat bir de Mûte var, güçlerin arasında uçurum olan o büyük savaş. Hz. Peygamber'in (sav) Bizans İmparatoru'na bağlı olan Busra emîrine gönderdiği elçi şehit edilip İslam'a davet mektubu yırtıldığında savaşmanın hak olduğu. Allah'ın Elçisi, üç bin kişilik gönüllü İslam ordusunu öğle namazının akabinde bizzat kendisi uğurluyor sefere. Zeyd b. Harise'ye teslim ederken sancağı savaşın sırrını da ima ediyor ashabına: "Zeyd şehit olursa sancağı Cafer alsın. O da şehit olursa sancak Abdullah b. Revâha'nındır. Şayet Abdullah da şehit olursa sizler içinizden birini komutan seçersiniz!"[117]

Ordu yola çıktığında Abdullah b. Revâha'nın ağladığı görülüyor. "Niçin ağlıyorsun!" diye soruyorlar ona. "Yemin ederim, dünyaya karşı bir damla sevgim yok. Sizin de yok biliyorum. Fakat Resûlullah'tan şu ayeti dinlemiştim: 'Sizden cehenneme uğramayacak yoktur. Bu Rabbinin yapmayı üzerine aldığı kesinleşmiş bir hükümdür.'[118] İşte bu yüzden mutlaka cehenneme gireceğimi düşündüm. Doğrusu girdikten sonra çıkıp çıkamayacağım da belli değil." Bu sözleri söyledikten sonra şiir okumaya başlıyor Revâha:

Oysa ben Rahman'dan mağfiret istiyorum
Bir de ta yüreğe işleyen dehşetli bir yara...

---

116. İbn-i Asâkir, *Târîhu Medîneti Dimeşk*, C. 28, s. 93-95.
117. İbn-i Asâkir, *Târîhu Medîneti Dimeşk*, C. 2, s. 8.
118. *Kur'ân-ı Kerîm*, Meryem, 71.

Bizans ordusunun yüz bin askerle yola çıktığını duyan bazı Müslümanlar tedirgin olup duruma göre yeni bir karar alınmasını istediğinde muharip kimliğiyle hatip kimliğini birleştiriyor Abdullah b. Revâha ve "Hoşnut olmadığınız bu haber, tam da şehadet özlemiyle buralara gelme nedeninizdir. Biz düşmana karşı sayıyla değil, ancak Allah'ın ihsan ettiği imanla savaşabiliriz. Önünüzde iki güzelden biri var: Şehadet ve zafer!" diyerek savaş azmini perçinliyor.

Her şey Resûlullah'ın (sav) söylediği gibi oluyor. Önce Zeyd, peşinden Cafer şehit oluyor. Sırasının geldiğini gören Abdullah atını sürerken şiir okuyor yine:

Ey nefis! Bakıyorum cenneti hiç istemiyorsun
Boş bunlar
Kalbim mutmaindir ki sen
Su kırbasındaki bir damla susun
Ey nefis çarpışmasan da bir gün öleceksin
İşte ölüm güvercini yaklaşıverdi
Ne arzularsan o verilir sana ey benliğim!

Arzuladığı veriliyor Abdullah b. Revâha'ya. Çünkü o, Peygamber'i neyi işaret ederse onu yapıyor. Hani bir gün yetişmeye çalışırken cuma namazına, daha camiye varmadan Hz. Peygamber'in, "Oturun" buyruğunu duyup oturuvermişti yolda. Ah, nasıl da tebessüm etmişti Allah'ın Elçisi duyduğunda bu masum hâli. Hoşnut olup dua etmişti ona, "Allah itaatini artırsın!" diyerek.[119] Allah itaatini artırdı şairin ve aldı yanına. Sancak

Halid b. Velid'e geçti. Haber ulaştığında gözleri yaşardı Nebî'nin. Kesik kesik, meleklerin onu görmekten sevinç duyduğunu söyledi.

---

119. ez-Zehebî, *Siyeru A' lâmi' n-Nübelâ'*, C. 1, s. 232.

HASSAN B. SÂBİT
PEYGAMBER'İN ŞAİRİ

Kılıçlardan önce şiirler çekilmişti kınından. Kılıçlardan önce diller bilenmişti. Mekke ve Medine arasında şiir savaşları başlamak üzereydi. Mekke cephesinin şairleri arasında, Ebû Sufyan b. el-Hâris, Abdullah b. ez-Zib'ara, Dırar b. Hattab, Hâris b. Hişam, Hubeyra b. Ebî Vehb, Ebû İzze el-Cumahî, Amr b. el-Âs, Ebû Sufyan b. el-Harb vardı. Kureyşli şairler Mekke dışından da şiir desteği almışlar, Hz. Peygamber'e karşı kelimelerini ve kafiyelerini birleştirmişlerdi. Sakîf şehrinde yaşayan Umeyye b. Ebi's-Salt onlardan biriydi. O kadar kibirliydi ki Umeyye, Arapların içinden bir peygamber çıkacağına dair Gassani bilginlerinin görüşleri konuşulmaya başlandığında vahyin kendisine gelmesini umut etmiş, vahiy Hz. Muhammed'e geldiğinde Kureyş'i Müslümanlara karşı kışkırtan şiirler yazmaya başlamıştı. Şirk cephesine Mekke dışından destek veren şairler arasında, Abbas b. Mirdas es-Sulemî ve Ka'b b. Zuheyr de bulunmaktaydı. Şiir savaşlarında Yesrib Yahudileri de Kureyş'in

yanında saf tutmuş, Selam b. Ebî el-Hukayk, Ka'b b. Eşref ve Cebel b. el-Cevval adlı şairleriyle Müslümanlara savaş açmakta tereddüt etmemişlerdi. Şiir meydanı öyle kızışmıştı ki Hind bt. Utbe b. Rabîa ve Katîle bt. el-Haris gibi kadın şairler de bu cephede yerlerini aldılar.

Gelelim Medine cephesine. Hz. Peygamber'in şairleri içinde ateşîn sözleriyle ateşten azat edilmiş bir şair vardı ki "şiir" denildiğinde yalnız Medine'de değil, bütün cephelerde onun adı gelirdi akla: Hassan b. Sâbit. Ebû Ubeyde, "Hassan, diğer şairlerden üç bakımdan üstündür," diyordu: "Cahiliyye döneminde Ensar, Nübüvvet döneminde Peygamber, İslam döneminde bütün Yemen'in şairiydi." En-Nâbiğa da Cahiliyye döneminde onu dinledikten sonra tereddütsüz bir şekilde, "Sen şairsin," demişti. Demişti demesine ama şair kıskançlığı ağır basmış, Ukaz panayırındaki şiir yarışmasında üçüncü yapmıştı onu, A'şâ ve kadın şair Hansâ'dan sonra. Sonuçların ilan edilmesinden sonra Hassan b. Sâbit, yarışmanın hakemi Nâbiğa'ya itiraz ederek, "Senden de babandan da dedenden de daha iyi şairim," diye yükseltmişti sesini.[120] El-Hutay'a ise Hassan'ın mertebesini ondan bir şiir naklederek itiraf ediyordu: "Ensar'a söyleyin, şairleri Arapların en ünlüsüdür. Değil mi ki şöyle söyler:

Gelenleri öyle çok; köpekleri hırlamaz
Gördüler mi gelmekte
Bir kara kalabalık, sormazlar.

---

120. Nâbiğa'nın kıskançlığının nedeni, Hassan'ın Gassânî Hükümdarı Amr b. Hâris'in huzurunda söylediği "Lâmiyye Kasidesi" olabilir. Zira Hassan kasidesini okuduğunda hükümdarın yanında kendi şiirini takdim etmek üzere gelen Nâbiga'nın da bulunduğu, hükümdarın Hassan'ın şiirini Nâbiga'nınkinden daha çok beğendiği söylenir.

Medine'nin iki önemli kabilesinden Hazrec'in Neccaroğulları kolundanmış ne çıkar, Hassan b. Sâbit şiir ırkındandı belki de. El-Muberrid, "En derin şiir damarı Hassan'ın ailesindedir," derken aynı çağda yaşamadığı Hassan'ın babasının, dedesinin, dayısının, kız kardeşinin, kızının, oğlunun, torununun şair ve edip olduğu bilgisinden hareket ediyor olmalıydı. Övünmeyi severdi Hassan, aslı Yemen'den olsa da Medineliliği önemserdi. Vefalı bir adamdı; hatırlamak değerliydi onun için. Taşkın bir ruhu vardı. Sevgisi de öfkesi de keskindi. Çabuk kızsa da iyi niyetliydi. Onurluydu ve özgüveni yüksekti. Düşmanlarını gözünde büyütmez, fikirlerini açık etmede kimseden çekinmezdi. Fakat hep şairdi o, nereye baksa şair:

Toz kaldırmış Kedâ yolunda
görmezseniz
atlarımız
olmaz olsunlar.

Yularla yarışıyor tırmanıyor
atlarımız
omuzlarında teşne
mızraklar.

Biri diğerini dörtnala
atlarımız
geçerek geliyor
geçerek gidiyor.

Kadınlar yaşmakla tokatlıyor
atlarımız.

Hassan, altmış yaşlarındayken Gassânî Sarayı'nda bir Yahudi bilginden yakında bir peygamberin geleceğini duyuyor ve beklemeye başlıyor onu. Hz. Muhammed'e vahyin geldiğini duyar duymaz da tereddütsüz Müslüman oluyor. Onu ilerlemiş yaşına rağmen Peygamber bayrağının yükseldiği bütün savaş meydanlarında görüyoruz. Bedir Savaşı'na zayıf düşen bedeniyle katılamadıysa da[121] oklardan vurucu şiirleriyle bedeninin eksikliğini hissettirmiyor arkadaşlarına. Onlar her hamleyle küfrün kalesinden bir taş düşürürken Hassan küfrün üzerinde yükseldiği kokuşmuş değer yargılarını ve soy saplantılarını yerle bir ediyor mısralarıyla.

Şiir saldırılarına Hz. Ali cevap vermek istiyor önce. Ancak Ali'ye izin vermiyor Hz. Peygamber. Başka sorumlulukları var onun. Bunun üzerine Hassan dilini işaret ederek, "Yemin ederim ki Busra ile San'â arasında[122] beni bunun kadar sevindirecek bir dil yoktur," sözüyle şiirine ne kadar güvendiğini ortaya koyuyor. Hz. Peygamber'in, "Onları ne şekilde hicvedeceksin, çünkü ben de onlar gibi Kureyşliyim?" sorusunu, "Seni yağdan kıl çeker gibi Kureyş müşriklerinin arasından çekip çıkaracağım," diyerek cevaplıyor Hassan[123] ve Resûlullah'ın hiçbir şaire nasip olmayan duasıyla ödüllendiriliyor: "Allahım, Hassan'ı Rûhulkudüs ile destekle!"[124] Vahyi Allah'ın elçisine

---

121. Vâkıdî'nin naklettiğine göre Hassan'ın bir eli "hayat damarı" kesildiğinden büyük ölçüde işlevini yitirmişti.
122. Hicaz'ın kuzeyi ile güneyi arası.
123. İbn-i Asâkir, *Târîhu Medîneti Dimeşk*, C. 28, s. 96.
124. Resûlullah'ın şairiyle ilgili Buharî ve Müslim'de yer alan hadis, şairin Melek'le olan ilişkisini göstermesi açısından son derece önemlidir: "Yü-

getiren Cebrail Aleyhisselam bu kez ilhamı Hassan'a taşıyor. Artık "Şâirü'n-Nebî / Peygamber'in Şairi"dir Hassan b. Sâbit; "Ebu'l-Husâm / keskin kılıç sahibi" ve "Ebu'l-Mudarrib / iyi savaşçı"dır. İlan eder bunu mısralarıyla:

Ma'ad'dan yana her gün bize
sövgü, ya savaş, ya hiciv.

Hicvedene kafiyeyle gem vururuz;
karışırsa kanlar biz de vururuz.

Ebû Süfyan b. el-Hâris'e karşı Hz. Peygamber'i savunmuştur mısralarıyla o:

Muhammed'i hicvettin,
cevabını verdim.

Allah'ta karşılığı.

Dengi değilsin ne diye
hiciv. İkinizden kötünüz
iyinize kurban.

Bu mısralar üzerine Allah'ın Elçisi:

"Allah katında mükâfatın cennettir Hassan," demişti.[125]

---

ce Allah elçisini övmek ve korumak hususunda Hassan'ı Cebrail'le takviye etmektedir." (İ. İbn-i Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm*, ed. Sami es-Selâme, Riyad, Tayba, 1999, C. 3, s. 321.)

125. İbn-i Asâkir, *Târîhu Medîneti Dimeşk*, C. 12, s. 404.

Hassan'ın,

Babam, babası ve benim namusum
Muhammed'in namusunu korumaya siperdir

sözü üzerine, Resûlullah (sav):

"Allah da seni cehennem ateşinden korusun," diye dua etmiş, şiirin de cennete götürecek kutlu eylemlerden biri olabileceğini haber vermişti geleceğin şairlerine.

Mescid-i Nebevî'de Hassan b. Sâbit'e bir minber yaptırmıştı Hz. Peygamber. Şairin bir hakikat habercisi olduğunun işaretiydi bu.[126] Peygamber minberiyle şereflenen bir camide bir şaire edebiyat kürsüsü tahsis edilmesi din ve edebiyatın hakikatin ulaştırılmasında üstlendiği rolün latif bir göstergesiydi. Peygamber'in camisinde şiirler okuyordu şair. O'na olan sevgisi ve bağlılığı söyletiyordu Hassan'ı:

Ve gözüm senden iyisini görmedi
Ve nisâ senden güzelini doğurmadı.

Her kusurdan selim yaratıldın
Sanki dilediğin gibi yaratıldın.

Yahudilerin önde gelen şairlerinden Ka'b b. Eşref, Bedir Savaşı'nda ölen Mekkeli müşrikler için mer-

126. Hassan'ın Hz. Ömer döneminde mescidde birkaç kez şiir okuduğu, ancak halifenin bir seferinde mescitte şiir okumayı doğru bulmadığı için Hassan'ı oradan uzaklaştırmak istediği, bunun üzerine Hassan'ın, "Burada senden daha hayırlı olan kimse (Hz. Peygamber) bulunurken bile şiir okuduğumu biliyorsun," dediği ve Ömer'in sessizce oradan ayrıldığı rivayet edilir.

siyeler yazarak şanlarını yüceltmeye çalışmış, Mekkeli müşrik kadınlar bu şiirlerden etkilenip saçlarını kestirerek intikam yeminleri etmişlerdi. Bu gelişmeler üzerine Hz. Peygamber, Hassan b. Sâbit'ten bu şiirlere karşılık vermesini istemiş, Hassan b. Sâbit de Ka'b b. Eşref'i keskin bir dille hicvederek Mekkeli müşrikler nazarındaki itibarını sarsmıştır.[127] Böyle zamanlarda Hz. Peygamber'in Hassan b. Sâbit'i Hz. Ebû Bekir'e göndererek, müşrikleri nasıl hicvedeceği konusunda ondan bilgi almasını salık vermesi, hicvin hakikat temeli üzerine bina edilmesi gereğini göstermesi açısından önemlidir. Hassan b. Sâbit -Medineli olması dolayısıyla- ihtiyaç duyduğu Kureyş'in soy ve tarihine dair bilgileri Hz. Ebû Bekir'den alıp şiirinde kullanmayı başarması, şiirin aynı zamanda bir çalışma ve inşa işi olduğunu ortaya koymaktadır. Hz. Hassan'ın şiir aynasına şöyle aksetmiştir Hz. Ebû Bekir:

Sadık bir dostu hatırlayıp hüzünleneceksen
Kardeşin Ebû Bekir'i an güzel işleriyle
O, peygamberden sonra en hayırlısıydı insanların
Ve en adili, en sakınanı günahtan.
O, omuzladığı davaya en vefakâr,
O, Peygamber'i doğrulayan ilk insan.
O, en tehlikeli anda Muhammed'e yâr
Düşmanlar dağı çepeçevre sarıp tırmandığında,
İkinin ikincisiydi, yüksek mağarada.
Ondaki Resûl aşkını görünce bildiler,
Hiç kimse denk olamazdı bu kahramana.

---

127. Hassan'ın Ka'b b. Eşref ve onu evlerinde konuk edenlere dair şiirleri yüzünden kimsenin Ka'b'ı evinde misafir etmeye cesaret edemediği rivayet edilir.

Şiir savaşları müşrikler için propaganda, müminler için salih eylemlerdi. Temimoğulları Kabilesi'nden seksen kişilik bir heyetin hicretin dokuzuncu yılında meşhur hatiplerinden birini yanlarına alarak İslam aleyhinde propaganda yapmak ve Müslümanların ellerindeki esirlerini kurtarmak üzere Medine'ye geldiklerini kaydediyor tarihler. Utarid adlı müşrik şair vahye dil uzatınca Hz. Peygamber, Hassan b. Sâbit'e dönüp, "Haydi bunun konuşmasına karşılık ver!"[128] buyurmuş, Hassan orada bulunanlara unutulmaz bir konuşma yaparak söz ehlini hayrete düşürmüş, gelen heyetten Akra b. Hâbis'in, "Vallahi bu kişiye (Hz. Peygamber'e), bizim bilmediğimiz bir yerden yardım gelmektedir. Bu durumda onun da şairinin de bizim şairimize üstün gelmesi kaçınılmazdır," diyerek Müslüman olmuş, orada bulunan Temimoğulları heyeti de peşinden İslam'ı kabul etmişti.

Hz. Peygamber'in, "Ey Hassan, müşriklerin, kâfirlerin yüz karalarını ortaya koy! Cebrail seninledir.[129] Ashabımın silahla savaştığı gibi sen de dilinle savaş!" diyerek defalarca söz meydanına yöneltiği Hassan b. Sâbit'in şiiri, İslam'ın getirdiği yeni dünya görüşü ve değerler sistemiyle farklı alanlara yönelme imkânı yakaladı. Gazel, hiciv, fahriye, methiye ve mersiye dışına çıkamayan cahiliye şiirine hikmet ve irfani derinlik katıldı bu özgün çabayla. Bir zamanlar Hazrec ile Evs arasındaki kabile savaşlarında hasım Evs kabilesinin şairi Kays b. Hatîm'in hicivlerine cevap vermeye çalışırken kendini Peygamber'in şairi olarak buldu Hassan; şirkin bütün şairleri karşısında

---

128. İbn-i Asâkir, *Târîhu Medîneti Dimeşk*, C. 40, s. 360-364.
129. el-Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, s. 721. (4124. hadis)

Hz. Peygamber'in vefatıyla görevi bitmedi şairin. Kâinatın hüznüne mütercim olmaktı vazifesi artık. Yanında söylemekten daha zordu ardından söylemek. Kayaları parçalar, derdi dilini göstererek Hassan eskiden. O gittikten sonra toprak olmuştu dili. Toprak olmuş bir dille ancak mersiyeler yazılırdı. Hiçbir ölüm Resûlullah'ın ölümü gibi değildi. Her mersiyesiyle ıslattı kirpikleri:

Senden sonra kim isterse ölsün
esirgediğim sendin.

O kadar kıymetliydi ki Hz. Peygamber, Peygamber'in şairi O'nun toprağa değil, bir mücevher mahfazasına defnedilmesi gerektiğini söylüyordu:

Resûlullah'ı ud ve kâfur istif edilmiş
bir mücevher mahfazasına defnetseydiniz ya!

Kimi rivayetlere göre yüz yirmi yıl yaşadı Hassan. Altmış yıl cahiliye, altmış yıl İslam. Hz. Ömer devrinde gözlerini kaybetmişti fakat aydınlığını gözlerinden daha önce kaybetmişti, Hz. Peygamber ruhunu teslim ettiğinde:

Gariplere söyle,
Peygamberle birlikte terk etti onları iyilik,
Aydınlık uzaklaştı onlardan.
...
Kime sitem edeceğiz şerlerinden korkmadan,
haddi aştığında dil, sürçtüğünde ya da

O ışık nurdu Allah'tan sonra uyduğumuz
Kulağımız, gözümüz
Keşke üzerini toprakla örttüğümüz gün
Geride kimseyi bırakmasaydı Allah
Yaşatmasaydı ne kadın ne erkek hiç kimseyi
Boynu bükük kaldı Neccaroğulları'nın
Takdiri ilahidir bu.

KÂ'B B. MÂLİK
SESSİZLİKLE CEZALANDIRILAN ŞAİR

Sadağında kelimelerle dolaşıyor. Bir şair o; oklarıyla yangın çıkartan. "Söyle!" denildiğinde geriyor yayını; öyle bir geriyor ki daha fırlamadan ok, kanatlarını tutuşturuyor akbabaların. "Sus!" denildiğinde mühürlüyor sadağını; öyle bir mühürlüyor ki zalimlerin ateş, mazlumların su serpiyor içine. Bir ailenin bir evladı; içi dışı bir. Bir'i tanıyor, teslim oluyor Bir'e. Medineli; Bir'e teslim olan Mekkelileri ağırlıyor evinde. Ve Bir'e çağıranın üç şairinden biri oluyor Kâ'b b. Mâlik, Hassan b. Sâbit ve Abdullah b. Revâha'yla birlikte. Bu cennet şairleri, cehennemler taşıyor sadaklarında. Bir'e davet edene dil uzatanlar alevler içinde açıyorlar gözlerini. Kırk beyitlik kamçılar altında.

Müslüman olmadan önce de Medine'nin beş büyük şairinden sayılıyor Kâ'b b. Mâlik. Evs ve Hazrec arasındaki savaşlarda diliyle fırtınalar koparıyor. İyi bir eğitim almış; hesap da biliyor kitap da. Fakat asıl Kitab'ı tanıdığında gümüşken altın oluyor kelimeleri. Öy-

le mısralarla kuşatıyor ki Devs kabilesini, Müslüman oluyorlar. Yanlış duymadınız, tarih boyunca ilk defa hayal orduları düşürüyor gerçek bir kaleyi; burçlarda dalgalanmaya başlıyor hakikat. Yıl 622. Son Peygamber'i Medine'ye davet etmek üzere Berâ b. Ma'rûr'la birlikte Mekke'ye gidiyor Kâ'b. Onun şair olduğunu öğrenen Nebî'nin gözleri ışıldıyor. Sonra kelimelerine düşürüyor bu ışığı sevinç olarak. "Biat" konuluyor adı sevincin.

Nihayet ay doğuyor üzerlerine Veda tepelerinden. Şükretmek vacip oluyor ve Kâ'b, "Ehl-i Suffe" denilen o seçkin yoksulların içinde alıyor yerini. Denilenin "sınır", sınırlar aşıldığında savaşmanın "görev", harbin ise "hile" olduğunu[130] öğreniyor orada. Gün geliyor Peygamber'le zırhlarını değişiyorlar Uhud'da. Kılıçlar, oklar, mızraklar hedeflerini şaşırıp fedaiyi yaralıyorlar. On yedi yerinden kan fışkırıyor şairin ne gam! O kılıcın hakkını kim verecek diye bakıyor. İşte Ebû Ducâne başında kırmızı sarığı yeri yaracakmış gibi yürüyerek, bir bir biçiyor akbabaları Peygamber'in kılıcıyla. Kara kanatlar uçuştukça meydanda Kâ'b'ın yaralarına şifa oluyor. Fakat neler oluyor! Hamza mı düştü yere? Okçular ganimet peşine düştü de rüzgârın yönü mü değişti! Akbabalar neden "Muhammed öldü!" diye bağırıyorlar! O kargaşada ilk kez Kâ'b görüyor yüzünü Muhammed'in (sav). Haykırıyor coşkuyla: "Müjdeler olsun ey Müslümanlar, yaşıyor Resûlullah!" diye. Fakat izin yok buna. O da ne! Hz. Peygamber, "Sus!" diyor, parmağını koyarak dudağına.[131] Harp bu! Söylemek de hak, susmak da.

---

130. el-Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, s. 530. (3030. hadis)
131. el-Beyhakî, A. *Delâilü'n-Nübüvve*, C. 3, s. 237.

Susuyor Müslümanlar, konuşmuyor Kâ'b'la. Bir başka imtihan bu, Uhud sınavı değil. Böyle emretti Peygamber, "Konuşulmayacak!" Ne onunla, ne de onun gibi Tebük Savaşı'na katılmayan iki Bedir gazisi, Hilâl b. Ümeyye ve Murâre b. Rebî' el-Âmirî'yle. Mazeretleri varsa söylesinler, cihattan geri kalan hastalar, yaşlılar, engelliler gibi. "Allah hükmünü bildirene kadar konuşulmayacak." Eşleri bile "eş" olmayacak bu süre içinde. Neredeyse lâl kesilecek bütün tabiat. Sessiz bir kuyu olacak yeryüzü onlara.

Kâ'b b. Mâlik, meyvelerin ve gölgelerin insanları rehavete çağırdığı bir mevsimde erteledi durdu savaş hazırlıklarını. Oysa gücü yerindeydi ve iki bineği vardı. "Nasıl olsa yetişirim!" diye ağırdan alırken sefer emrini, ordu Tebük'e vardı. İşte orada sordu Hz. Peygamber, "Kâ'b b. Mâlik ne yaptı?" diye. İşte o anda pişmanlık ateşleri kuşattı şairi, o anda üşüdü hurma ağaçları Medine'de. Geride kalan seksen kişiden biriydi Kâ'b. O seksen kişi ki içlerinde mazeret sahibi olanların yanı sıra münafıklar da vardı. En çok da buna içerliyordu Kâ'b. Bari bir mazereti olsaydı!

Ordu döndü Tebük'ten. Mazereti olanlar mazeretlerini, münafıklar yalanlarını söylediler Hz. Peygamber'e. Kâ'b b. Mâlik'e gelince; "Neden gazadan geri kaldın! Sen biat etmemiş miydin?" sorusu yıldırım gibi düştüğünde, yalana başvurmadı. "Ben doğruyu söyleyerek Allah'a iltica ediyor, O'nun hükmünü bekliyorum. Ant olsun ki gazadan geri kalmam için bir özrüm yoktu. Hiç bu kadar güçlü ve geniş imkânlı olmamıştım!" dedi efendisine. Bunun üzerine, "Allah hükmünü verinceye kadar bekle!" dedi Hz. Peygamber Kâb'a,

tıpkı Hilal'e ve Murâre'ye söylediği gibi. Bunun üzerine mühürlendi dudaklar, müthiş bir sessizlik kapladı Medine'yi.

Kâ'b b. Mâlik'i görenler yolunu değiştiriyorlardı konuşmamak için. Mescide gittiğinde Resûlullah'ın gözlerini üzerinde hissediyor, ona doğru döndüğünde yüce Peygamber yüzünü çeviriyordu. Gelen her gün sessizliği daha da derinleştiriyordu. Kâ'b çok sevdiği amcasının oğlu Ebû Katâde'ye selam vermiş, ancak selamına bir karşılık alamamıştı. "Ebû Katâde! Allah aşkına söyle! Allah ve Resûlü'nü sevdiğimi bilmiyor musun!" dedi Kâ'b. Ebû Katâde ise susmaya devam etti. Kâ'b aynı cümleyi tekrarladı ant vererek. Katâde yine sustu. Üçüncü defa, "Allah ve Resûlü'nü sevdiğimi bilmiyor musun!" diye feryat edince, kısık bir sesle konuştu Katâde: "Allah ve Resûlü bilir!" Bunun üzerine Kâ'b gözyaşları içinde uzaklaştı oradan.

Ellinci sessiz gecenin fecrinde sabah namazını kılmak için evinin damına çıkmıştı Kâ'b. Nefes alamıyordu evde. Dayanılır gibi değildi bu suskunluk! İşte o vakit duydu Sel Dağı'ndan birinin seslendiğini: "Ey Kâ'b! Müjde!" Kapandı secdeye hemen. Müjdeci yanına geldiğinde sevinçten bütün elbiselerini hediye etti ona. Emanet bir elbiseyle koşmaya başladı Resûlullah'a ağlayarak. Halk bölük bölük karşılıyordu onu yollarda. O hiç durmaksızın koşuyordu, "Allah tövbeni kabul etti. Mübarek olsun," sesleri arasında. Nihayet mescide vardı, huzuruna çıktı Hz. Peygamber'in ve o müthiş cümleyi duydu: "Annenin seni dünyaya getirdiği günden beri yaşadığın en hayırlı günle müjde sana!" Tepeden tırnağa titredi Kâ'b ve sevinçle sordu: "Ey Al-

lah'ın Resûlü! Tarafınızdan mı müjde, yoksa Allah katından mı!" "Allah katından!" dedi Peygamber. Bunun üzerine bütün malını Allah yolunda bağışladı Kâ'b kendisine hiçbir şey ayırmadan. Fakat şefkatli Nebî malının bir kısmını kendisine alıkoymasını isteyerek, "Bu senin için daha hayırlıdır," buyurdu.[132]

Birden canlandı Medine. Kaybolan sesler geri döndü şehre. Defler çalmaya başladı. Sürüler halinde havalandı kuşlar cıvıldayarak. Her varlık Kâ'b'a sesini duyurmaya çalıştı. Hurma ağaçları bile hışırdadı. O günlerde ve yüzyıllar boyunca hafızlar seslerine daha bir özen gösterdiler Tevbe Suresi'ni okurken:

"Geri bırakılan üç kişiye de yeryüzü bütün genişliğine rağmen dar gelmiş ve nefisleri de kendilerini sıkıştırmıştı da Allah'tan başka sığınacak hiçbir şey olmadığını anlamışlardı. Sonra onları da eski hallerine dönsünler diye tövbeye muvaffak kıldı. Muhakkak ki Allah, Tevvâb, Rahîm olandır."[133]

---

132. en-Neysâbûrî, M. (Müslim), *Sahih-i Müslim*, C. 4, s. 2120-2128 (2769. hadis).
133. *Kur'ân-ı Kerîm*, et-Tevbe, 118.

HZ. HAMZA
ŞEHİTLERİN EFENDİSİ

Vahşi'nin mızrağı ıslık çalarak devam ediyor yoluna. Zaman tünelinde kara bir yılan. Akıyor ve Vahşi'yi özel isimlikten çıkarıp cins isim yapıyor durmadan. Özgürlük vaadiyle kandırılmıştı Cubeyr b. Mut'im'in kölesi. Bir heykel gibi soluk almadan beklemişti kayanın ardında. Özgürlük heykeli, kölelerine acaba ne vadetti etti ki hâlâ Bağdat'ın, Beyrut'un, Şam'ın, Gazze'nin üzerinden geçiyor mızrak. Altında parçalanmış ciğerler, oyulmuş gözler, kesilmiş kulaklar ve koparılmış burunlar var. Vahşi'nin mızrağı yüzyıllardır havada. Şekli ve rengi değişse de ıslığı şeytan ıslığı. İnsanları topluyor başına ve onlara diyor ki: "Lütfen sessizlik!"

Bedir'de iki ordu karşı karşıya geldi. Şeytan'ın üç askeri bir adım öne çıkarak hasım istediler Hakk'ın savaşçılarından. Ensar'dan üç genç fırladıysa da şeytanın askerleri kibirle reddettiler: "Ey Muhammed! Dengimizi karşımıza çıkar!" Birden sessizlik kapladı meydanı. Birden sadece nefes alıp verişleri duyulur oldu kim var-

sa Bedir'de. Birden Son Peygamber üç arslanı cenge çağırdı: "Kalk ya Ubeyde! Kalk ya Hamza! Kalk ya Ali!"[134] Üç arslan kükreyerek savurdular yelelerini. Hz. Hamza ve Hz. Ali bir vuruşta hasımlarını yere serdiler. Sonra yardımına koştular ayağı kopmuş Ubeyde'nin. Düşmanını cehenneme gönderip kan kaybeden arkadaşlarını Hz. Peygamber'in yanına taşıdılar. "Ey Allah'ın Elçisi şehit miyim ben?" diye sordu Ubeyde. "Evet, şehitsin!" dedi Hz. Peygamber[135] ve onu Firdevs Cenneti'yle müjdeledi. Ubeyde'nin yüzü aydınlandı sevinçle. Hz. Hamza göğsünde bir devekuşu kanadı, ölümü işaret ededursun Allah düşmanlarına, o şehadet coşkusuyla şiirler okudu savaş boyunca. Bedir dönüşü zafer ilahileriyle taktı şehitlik tacını. Ve tarihe kayıt düşenler, esirlerden Umeyye b. Halef'le Abdurrahman b. Avf arasında şu konuşmanın cereyan ettiğini bildirdiler:

- Bedir günü göğsüne devekuşu kanadını nişan olarak takan o adam kimdi?

- Hz. Peygamber'in amcası Hamza b. Abdulmuttalib!

- Başımıza bu felaketleri getiren işte odur!

Vahşi'nin mızrağı ıslık çalarak devam ediyor yoluna. Her şey bu yolculuk sırasında olup bitiyor. Bedir gününden sekiz sene önce bir av dönüşünde Abdullah b. Cüd'ân'ın hizmetçisiyle karşılaşıyor Hamza. Ondan Hz. Muhammed'in hakarete uğrayıp tartaklandığını haber alıyor. O merhametli yeğeni, süt kardeşi ve dostu Muhammed'e yapılıyor bunlar ha! Ok gibi fırlıyor Hamza

---

134. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, s. 131.
135. İbn-i Asâkir, *Târîhu Medîneti Dimeşk*, C. 38, s. 259.

haberi duyduğunda. Haberi dinleyip uyumuyor yorgunluğunu atmak için. Ebû Cehil'i bulup öfkeyle indiriyor yayı başına ve haykırıyor: "İşte ben de Muhammed'in dinini benimsiyorum. Cesareti olan varsa gelsin dövüşelim!" O sırada Müslümanlar Hz. Peygamber'le beraber Erkam'ın evindeler. Hamza'nın Müslüman olduğunu duyar duymaz tekbir getiriyorlar. Bu kahramana kim karşı çıkabilir! Bir kardeş gerekiyor artık ona Mekke'de. Resûlullah Zeyd b. Harise'yle kardeş olduğunu ilan ediyor. Ne güzel bir kardeşlik! Savaşa giderken Zeyd'i mirasçı kılıyor malına Hamza. Elinde Peygamber'in sancağı, otuz kişilik bir kuvvetle, Kureyş Kervanı'nı koruyan üç yüz kişilik süvari birliğine korku salıyor. Sîfulbahr Seferi'ni Ebvâ ve Zuluşeyre seferleri izliyor. Hz. Peygamber'in sancağı hep Hamza'nın elinde.

Vahşi'nin mızrağı ıslık çalarak devam ediyor yoluna. Bedir güneşi gözlerini alıyor Yahudilerin. "Siz savaştan anlamayan adamlarla çarpıştınız!" diyorlar, değişen dengelerden rahatsız. Fırsat arıyorlar Müslümanlarla savaşmak için. Hâlbuki anlaşmaları var. Hz. Muhammed Medine'ye gelir gelmez bir anlaşma yapmıştı onlarla. O halde kışkırtılmalı Müslümanlar. Nasıl mı? Kaynuka Pazarı'nda alışveriş eden bir Müslüman kadın kurban seçilerek. İşte Yahudi kuyumcu, dükkânına gelen Müslüman kadının eteğini açıyor. İşte tacize uğrayan kadın yardım istiyor çığlıklar atıp. İşte oradan geçen bir Müslüman imdada koşup Yahudiyi öldürüyor. İşte Yahudiler yardıma gelen Müslümanı öldürüyorlar. İşte öldürülen Müslümanın akrabaları Hz. Peygamber'den yardım istiyor. İşte Allah'ın Elçisi, Yahudileri anlaşmayı yenilemeye çağırıyor. İşte Yahudiler Hz. Peygam-

ber'in isteğini Müslümanların güçsüzlüğüne yorup reddediyorlar. İşte Allah'ın Elçisi, beyaz sancağını veriyor Hz. Hamza'ya. İşte Hamza Yahudileri teslim alıyor.[136]

Vahşi'nin mızrağı ıslık çalarak devam ediyor yoluna. Uhud Savaşı öncesi tartışıyor Müslümanlar. Savunma mı yapmalı Medine'de, savaşmalı mı şehirden çıkıp? Hz. Hamza Allah'ın elçisine ikinci şıkkı tercih ettiğini söylüyor. Ve tercihini cesaretiyle süslüyor sonra. Bir, iki, üç, dört, beş... Otuz; Hamza kâfirleri avlıyor. Bir, iki, üç, dört, beş... Otuz; Hamza kâfirleri biçiyor. Fakat fecri kâzip yanıltıyor Müslüman okçuları. Güneşin doğduğunu sanıp yerlerini terk ediyorlar. Hz. Peygamber'in uyarısını unutup ganimet peşine düşüyorlar. Ve birden değişiyor dengesi harbin. Baskına uğruyor Müslümanlar. Uhud'un sağ tarafına doğru dağılmaya başlıyorlar. Olanlar karşısında yakarıyor Rabbine Hz. Hamza: "Ben Allah ve Resûlü'nün arslanıyım! Müslümanların şu hallerinden dolayı sana sığınırım Allah'ım, affet!" Bozgunda bile pes etmiyor. Bir, iki, üç, dört, beş... Otuz; yaklaştırmıyor kimseyi yanına.

Vahşi'nin mızrağı ıslık çalarak devam ediyor yoluna. Yoluna devam eden biri daha var: Hz. Hamza. Sonunda iki yol kesişiyor. Allah'ım ne manzara! Mızrak göğsünü deliyor Hamza'nın. Kendisine özgürlük vadedilen köle ciğerini söküyor arslanın ve Hind'e veriyor çiğnemesi için. Hind doymuyor. Arslan kulağından bir kolye takmak istiyor boynuna, arslan burnundan bir bilezik, arslan gözlerinden halhal. Ah! Manzarayı gördü-

---

136. İbn-i Kesîr, *el-Bidâyetü ve'n-Nihâye*, C. 5, s. 318-322.
M. İbnü'l-Esîr, *el-Kâmilu fi't-Târîh*, ed. Abdullah el-Kâdî, Beyrut, el-Kutubu'l-İlmiyye, 1987, C. 2, s. 33-34.

ğünde yüreği dayanmıyor Resûlullah'ın! Gözyaşları süzülürken "Hiç kimse senin kadar musibete uğramamıştır ve uğramayacaktır. Benim için bundan daha büyük bir musibet olamaz. Ey Resûlullah'ın amcası Hamza! Ey Allah ve Resûlü'nün arslanı Hamza! Ey hayırlar işleyen Hamza! Ey Resûlullah'ın koruyucusu Hamza![137] Allah sana rahmet etsin! Eğer yas tutmak gerekseydi, sana yas tutardım!" diyor. O sırada uzaktan bir kadının tozu dumana katarak yaklaştığını görüyor Nebî. Hz. Hamza'nın kız kardeşi Safiyye bu! "Annene söyle geri dönsün. Kardeşinin cesedini görmesin!"[138] diyor Zubeyr b. Avvam'a. Zubeyr yolunu kesiyor annesinin. Safiyye, razı olmuyor. "Onun başına gelenler Allah yolunda başına gelmiştir. Biz Allah yolunda bundan daha beterine de razıyız. Sevabını Allah'tan bekleyeceğiz. İnşallah sabredip katlanacağız." Safiyye, Hz. Hamza'nın başına geldi. Ağabeyini gözyaşlarının arkasından seyretti son kez. "İnna lillah ve inna ileyhi râciûn" sözleri döküldü dudağından. Sonra sessizce ağlamaya devam etti. Onu gören Hz. Peygamber ve Hz. Fâtıma da gözyaşlarıyla katıldılar hıçkırıklara. Bu öyle bir tabloydu ki çok geçmeden bir melek dâhil oldu içine: Cebrail Aleyhisselam. Bir haber getirdi o büyük melek. Göklerde, "Allah ve Resûlü'nün arslanı Hamza!" yazdığını bildirdi Hz. Peygamber'e.[139]

Vahşi'nin mızrağı ıslık çalarak devam ediyor yoluna. Hz. Peygamber sesleniyor Medine'den: "Ey Hamza kalk!"

---

137. H. ed-Diyârbekrî, *Târîhu'l-Hamîsi fî Ahbâri Enfesi Nefîs*, Beyrut, Şaban, ty., C. 1, s. 442.
138. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, s. 1543.
139. İbn-i Kesîr, *el-Bidâyetü ve'n-Nihâye*, C. 5, s. 426.

AMR B. ÂS
NİL'İN ESRARENGİZ POSTACISI

"Sehm / Ok" kabilesindendi Amr. Orta boylu, şişman ve sakallı. Cesur, hatip ve edip. Atak karakteri ticari zekâsıyla birleşince sınırları geride bırakmış yeni ülkeler ve halklarla kaynaşmıştı. Habeşistan Hükümdarı Necâşî'yle dostluğu, siyasi bir karakter olarak olgunlaşmasının ilk adımlarını oluşturmuş, Kureyş bu ilişkiye dayanarak Necâşî'ye elçi olarak göndermişti onu. Görevi Habeşistan'a sığınan Müslümanların iadesini sağlamaktı. Bedir Savaşı'na ticaret kervanından ayrılamadığı için katılamayan Amr, Uhud ve Hendek savaşlarında İslam ordusuyla karşı karşıya gelmiş, Kureyş'in süvari birliklerine komuta ederek askeri dehasını gösterme fırsatı bulmuştu.

Hendek Savaşı'ndan sonra bir değişim başladı Amr'da. Hz. Muhammed'in gücü onu etkiliyor, adım adım hedefine ilerleyişini irdeleyerek etrafında gitgide büyüyen sevgi hâlesine bir anlam vermeye çalışıyordu. Hesabı iyi bilen kurt tacir tarafı da savaşı bilen dâhi ko-

mutan tarafı da Hz. Muhammed'in er geç zafere ulaşacağını söylüyordu ona. Bu düşüncelerini yakın çevresine sezdirmeye başladı Amr. Kendisini haksız bulanlara, "Aldanıyorsunuz!" diyordu. "Siz, Muhammed'in nasıl bir şahsiyet olduğunu ve ne kadar sevildiğini hâlâ anlamadınız mı!"

Arkadaşlarını ikna edip Habeşistan'a gitmeli ve Necâşî'ye sığınma teklifinde bulunmalıydı. Tahmin ettiği gibi Muhammed kazanırsa Necâşî'nin yanında güven içinde olabilirler, kaybetmesi halinde tekrar Kureyş'e katılabilirlerdi. Fikir onaylandı. Kureyş'in elçilik teklifiyle planı örtüşmüş, geriye Necâşî'ye götürülecek hediyeleri bulmak kalmıştı.

"Merhaba dostum. Ülkenden bana ne getirdin?" diye sordu Necâşî yanına vardıklarında ve Amr b. Âs getirdikleri değerli postları önüne serdi Melik'in. Necâşî'nin hoşnutluğu henüz yüzünde belirginken açık ediverdi gelme sebebini: "Ey Melik! Huzurundan çıkan birini gördüm. Düşmanımızın elçisidir o. Bana teslim et ki öldüreyim, çünkü seçkinlerimizden birçoğunu öldürmüştür." Bu istek Necâşî'nin yüzünü buruşturdu. Öfke emareleri belirince Amr tavır değiştirerek, "Talebimden hoşlanmayacağınızı bilseydim istemezdim bunu!" dedi.

- Sen Musa'ya gelen Namûs-u Ekber'in (Cebrail'in) kendisine geldiği bir zatın elçisini öldürmek için benden istiyorsun öyle mi!

- Ey Melik, o öyle biri mi gerçekten?

- Yazık sana Amr! Beni dinle, tabi ol ona. Vallahi hak üzeredir o. Musa b. İmran, Firavun'a ve ordusuna galip geldiği gibi o da muhaliflerini yenecek.

- Onun adına biatımı kabul eder misin?

- Evet.

Necâşî'nin yanından ayrılıp arkadaşlarının yanına döndüğünde biatını gizlediyse de Medine yolunda bir ömür gaza arkadaşlığı yapacağı Halid b. Velid'le karşılaşınca Müslüman olmaya gittiğini saklayamadı. Doğrusu Halid de aynı niyetteydi. Hidayet yolunu tamamlayıp beraberce Hz. Peygamber'in huzuruna çıktılar. Halid Müslüman oldu ve biat etti. Sıra Amr'a geldiğinde, "Ya Resûlullah! Önceki suçlarımı bağışlaman şartıyla sana biat ediyorum," dedi. Hz. Peygamber bunun üzerine, "Ey Amr, biat et. İslam kendinden önce yapılanları yıkar, hicret önceki günahları siler," buyurdu.[140] Amr, Hz. Peygamber'le karşılaşma ânını asla unutmadı. Ölene kadar taşıdı o resmi hafızasında.

Amr'ın askeri ve siyasi dehasını çok iyi değerlendirdi Hz. Peygamber. Emanet ehline verilecekti madem Zatusselasil seriyyesinin komutasına tayin edebilirdi onu. Abdullah b. Yezîd'in anlattığına göre bu seriyyede Hz. Ebû Bekir ile Hz. Ömer de vardı. Gitmek istedikleri yere vardıklarında Amr, maiyetindekilere ateş yakmalarını yasakladı. Ömer kızıp Amr'a çıkışmak istediyse de Ebû Bekir bırakmadı ve "Hz. Peygamber onu, harp usullerini bildiği için senin başına geçirdi," dedi.

Amr b. Âs kendisine verilen görevleri büyük bir azimle yerine getiriyor, Müslümanlığının ilk yıllarında savaş ganimeti almaktan dahi hicap duyuyordu. Bir sa-

---

140. en-Neysâbûrî, M. (Müslim), *Sahih-i Müslim*, C. 1, s. 112 (121. hadis).

vaştan sonra ganimetler paylaştırılırken Amr'a da hisse verildi. "Ya Resûlullah! Ben mala tamah ederek Müslüman olmadım, ben size rağbet ettiğim için Müslüman oldum," dediğinde Hz. Peygamber, "Temiz mal temiz adam içindir," buyurdu.[141] Hem Amr'ın salihliğine hem ganimetin salihliğine bir işaretti bu. Başka bir zamanda da onun için, "Amr b. Âs Kureyş'in salih kişilerindendir,"[142] buyurmuştu Efendimiz.

Mekke'nin fethinden sonra Resûlullah bazı hükümdarlara, İslam'a davet mektupları göndermişti. Umman hükümdarları Ubeyd ve Ceydar'a da mektuplarını Amr b. Âs götürdü. Nâme-i Saadet[143] üzerine hükümdarlar İslam'ı kabul ettiler. Hz. Peygamber Amr'ı bu ülkenin valisi olarak atadı. Hz. Peygamber vefat ettiğinde de Umman'da valiydi Amr. Haber üzerine Medine'ye geldi, Hz. Ebû Bekir'e biat etti ve Mescid-i Nebevî'de halifeliğini destekleyen bir konuşma yaptı.

Beni Kadaa mürtedlerinin isyanını bastıran ordunun olduğu gibi Şam fetihlerinin de öncü komutanıydı Amr. Ebû Bekir döneminde Güney Filistin'i, Hz. Ömer döneminde Filistin'in tamamını fethetmek ona nasip oldu. Kudüs'ü kuşattı ve anlaşma teklif etti. İlya Hükümdarı, Halife'nin bizzat gelmesi halinde anlaşabileceklerini söyleyince Hz. Ömer Şam'a geldi ve Kudüs barışla teslim oldu Müslümanlara. Bu şehirde birçok peygamber makamının olması ve mukaddes yerlerin varlığı yüzünden Müslümanlar savaşmadan hakimiyet

141. ez-Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ'*, C. 3, s. 66.
142. et-Tirmizî, *el-Câmiu's-Sahîh*, C. 5, s. 688. (3845. hadis).
143. Nâme-i Saadet: Hz. Peygamber'in mektubu.

kurmak istemişlerdi. Aslolan kan dökmek değil, "Allah'ın kelimesi"ni yüceltmekti.[144]

Abdullah b. Ebû Bekir'in (ra) anlattığına göre, Hz. Ebû Bekir üç bin kişilik bir orduyu Amr b. Âs komutanlığında Şam tarafına gönderirken şunları söylemişti Amr'a: "Ey Amr, gizli olsun açık olsun bütün davranışlarında Allah'tan kork, O'ndan utan. Çünkü O seni ve yaptıklarını görür. Ey Amr! Ben seni, senden daha önce İslam'a giren, senden daha çok İslam'a ve Müslümanlara faydalı olan kimilerine tercih ederek ordunun başına geçirdim. O halde sen, ahiret için çalışanlardan ol, yapacaklarını Allah rızası için yap, maiyetinde olanlara bir baba gibi şefkatli ol, onların gizli hallerini araştırma, gözlemlerinle yetin, kararlarında azimli ol, düşmanla karşılaştığında sebat eyle, korkma, hıyanet edenleri hemen cezalandır. Adamlarına öğüt verdiğinde sözü uzatma. Kendi nefsini düzelt ki tebaan da emirlerine uysun!"

Amr b. Âs, Hz. Ebû Bekir'in aynasına baktığı sürece yanlış yapmayacağını biliyordu. Bu yüzden başı dara düştükçe o akisten bir pay düşürdü yoluna. Fetihler sırasında Rum ordularının sayıca üstün olmasından endişe duyarak gönderdiği mektubu şöyle cevaplamıştı Hz. Ebû Bekir: "Rum ordularının kalabalık olduğunu bildiren mektubunu aldım. Allah, Peygamberi'nin maiyetinde bulunduğumuz dönemlerde bize sayımızdan, askerlerimizin çokluğundan dolayı yardım etmemişti. Peygamberin yanında savaşırken sadece iki atımız vardı, develere de nöbetleşe biniyorduk. Uhud Savaşı'nda

---

144. el-Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, s. 496-497. (2810. hadis)

Nebî'nin bindiği attan başka atımız yoktu. Ama yemin ederim ki Allah bizi muzaffer kılıyor, düşmanlarımıza karşı bize yardım ediyordu."

Şam'dan sonra hayallerini Mısır süslemeye başladı Amr'ın. Oysa Mısır'ın fethi için erkendi Hz. Ömer'e göre. İslam ordusu yorgun, Mısır Hükümdarı Mukavkıs kuvvetliydi. Diğerleri için beş para etmez bir toprak parçasına yetmiş bin altın verecek kadar kuvvetli. Leys b. Sa'd'ın anlattığına göre Mısır Hükümdarı Mukavkıs, Amr b. Âs'a müracaat ederek Mukattam Dağı'nın eteklerini yetmiş bin dinara kendisine satmasını istemiş, teklif Amr'ın hoşuna gitmiş, bunu müminlerin emîrine bildirmeliyim, diyerek mektup yazmıştı Hz. Ömer'e. "Ne ekilen, ne suyu olan, hiçbir şekilde yararlanılmayan bir yere niçin o kadar para teklif ettiğini sor," diye cevaplandı mektubu. Mukavkıs'a bunu sorduğunda şu cevabı aldı Amr: "Mukaddes kitaplarda bu dağın özelliklerini okuyor, cennet ağaçlarının bu dağda olduğuna inanıyoruz." Amr cevabı bildirdiğinde Müslümanların halifesi Hz. Ömer şunları yazdı: "Biz cennet ağaçlarının yalnız müminlere has olduğunu biliyoruz. Orasını maiyetindeki Müslümanlar için mezarlık yap, hiçbir şey satma!"

Amr, bu emri yerine getirmekle kalmayıp Bizans komutan ve askerlerinden Mısır'a kaçanlar olduğunu, Mısır'dan gelebilecek bir tehlikeye karşı harekete geçmek gerektiğini ileri sürerek Halife'yi ikna etti fetih için. Bunun üzerine Hz. Ömer yeni bir ordu hazırladı Zubeyr b. Avvam'ın komutasında ve Amr'a takviye olarak gönderdi. Zeyd b. Eslem'in anlatttığına göre, "Mısır'ın fethi gecikince Ömer b. Hattab (ra) Amr b.

Âs'a şu mektubu göndermişti: "Mısır'ın fethini geciktirmenize şaşıyorum. Senelerdir onlarla çarpıştığınız halde bir sonuca varamadınız! Bunun tek nedeni düşmanlarınızın sevdiği dünyayı sizin de sevmeye başlamanızdır..." Babilon, Ariş, Aynişems, İskenderiye derken sonunda fethedildi Mısır.

Mısır'ın fethinden sonra Fustat şehrini kurdu ve kendi adıyla anılan bir cami inşa etti Amr. Firavunlar'ın yaptırdığı eski kanalı açarak Nil kıyısındaki Babilon'la Kızıldeniz kıyısındaki Süveyş Limanı'nı birbirine bağladı. Bu geçide "Müminlerin Emîri'nin Halici" adı verildi ve buradan Arabistan'a yirmi gemi erzak gönderildi kıtlık zamanında. Mısır'dan buğday istemişti Hz. Ömer ve edebi dile hâkim olan Amr, bu talebe üç kelime ve yirmi gemiyle cevap vermişti. Veciz ifade ve teşbihti onun sözlerini etkili kılan.

Ali b. Rebah'ın anlattığına göre arkadaşlarına şöyle diyordu Amr: "Vallahi sizler, Resûlullah'ın ilgi göstermediği şeyleri ister, O'nun yüz çevirdiği dünyanın peşinden koşar oldunuz. Allah'a yemin ederim üç gün geçmezdi ki hayatında Hz. Peygamber'in borcu malından çok olmasın." Amr'ın bu sözleri üzerine Ashab'dan biri: "Evet, biz de Hz. Peygamber'i borç alırken görmüştük," dedi.[145]

Hz. Ömer, Amr'ın yönetim ve siyasetini örnek göstererek, "Amr b. Âs'ın hükmettiği yer denge ile yürür," derdi. Amvas'ta çıkan veba salgınında aldığı tedbirlerle İslam ordusunu yok olmaktan kurtaran komutan de-

---

145. İbn-i Asâkir, *Târîhu Medîneti Dimeşk*, C. 4, s. 132; en-Neysâbûrî, M. (Muhammed), *el-Müstedrek*, C. 4, s. 350. (7881/38. hadis).

ğil miydi o. Düşüncesiz bir adama rastladığında, "Ey Allah'ım! Bunu da Amr b. Âs'ı da sen yaratmışsın!" diyerek satır aralarında dahi överdi Amr'ı. Fakat aynı Ömer an gelir camiye yaptırdığı bir minber yüzünden öfke rüzgârını gönderebilirdi bir mektupla Amr'a: "Duydum ki bir minber yaptırmışsın. Oraya çıkarak halka tepeden bakıyormuşsun. Sen ayakta dikilirken Müslümanların senin ökçelerin altında bulunmaları sana yetmiyor mu! Sana buyruğumdur: Hemen o minberi yık!" Kim bilir Halife'nin asıl derdi minber değildi belki; Amr'da gördüğü bir büyüklenme halini gidermek içindi uyarı.

Mektupla her zaman fırtına gelecek değildi ya; takdir ve şifayı da taşıyabilirdi zarf. Kays b. Haccâc'ın anlattığına göre Amr b. Âs, Mısır'ı fethettikten sonra yerli halk olan Kıbtîler "Bü'ne / Haziran" ayı girince kendisine başvurarak: "Ey emir! Bizim şu Nil'imizin bir âdeti vardır, bu âdeti yerine getirilmedikçe taşmaz, (suları bollaşmaz)" dediler. "Neymiş bu âdet?" diye sordu Amr. "Bu ayın on ikinci gecesi bakire bir kızın ebeveynine giderek gönüllerini yapar, kızlarını alırız. Ona en güzel takıları takar, en güzel giysileri giydirir, Nil'e atarız," dediler. Amr, "İslam'da böyle kötü gelenekler yoktur. İslam bütün kötü âdetleri kaldırmıştır!" dedi. Mısır halkı haziran, temmuz ve ağustos aylarını geçirdikleri halde Nil nehri ne azaldı ne çoğaldı. Halk suların bollaşmaması üzerine yöreden göç etmeye başladı. Durumu Hz. Ömer'e yazınca Amr ondan şu cevabı aldı: "İyi etmişsin. Gerçekten İslam kendinden önce hüküm süren bütün kötü gelenekleri yıkmıştır. Sana bir pusula gönderdim. Mektubu aldığında o pusulayı nehre at!" Amr merakla pusulayı okudu mektubu alınca:

“Müminlerin Emîri ve Allah’ın kulu Ömer’den Mısır halkının Nil’ine! Eğer kendiliğinden kabarıp coşuyor idiysen bırak kabarma! Yok seni bir ve Kahhar olan Allah kabartıyor idiyse bir ve Kahhar olan Allah’tan seni coşturmasını diliyoruz.”

Nil’in esrarengiz postacısı Amr, Sâlip gününden bir gün önce pusulayı nehre attı. O sırada Mısırlılar göç etmeye hazırlanmışlardı. Çünkü geçimlerini Nil nehriyle sağlıyorlardı. Nehir kabarıp taşmadığı için kuraklık bekliyordu onları. Sâlip günü sabahleyin kalktıklarında Allah’ın nehri on altı zira (on bir metre) yükselttiğini gördüler. Kötü gelenek böylece Mısır’dan kalkmış oldu.

İslam kötü gelenekleri ortadan kaldırırken yeni kötülüklerin kökleşerek gelenek oluşturmasına izin veremezdi. Bu yüzden sarsıldı ve sarstı Ömer Kıbtî genci dinlerken. Enes’in (ra) anlattığına göre o gençle Ömer arasında şu konuşma geçti:

- Ey müminlerin emîri, zulümden kaçıp sana sığındım.

- Tam bir sığınağa sığındın!

- Amr b. Âs’ın oğlu ile yarış yaptık, ben onu geçtim. O, “Soylu anne babanın soylu çocuğuyum!” diyerek beni dövdü.

Enes (ra) olayın devamını şöyle aktardı gelecek zamanlara: “Ömer bu konuşma üzerine Amr b. Âs’a mektup yazarak oğluyla beraber Medine’ye gelmesini istedi. Amr oğluyla Medine’ye ulaşıp huzura çıktı. Hz. Ömer Mısırlıyı çağırıp eline bir kamçı verdi ve ‘Sen de ona

vur!' dedi. Mısırlı Amr b. Âs'ın oğlunu dövmeye başladığında Ömer, 'İki alçağın çocuğuna vur!' diyordu. Vallahi Mısırlı, Amr'ın oğlunu iyi bir dövdü. Doğrusu bizim de hoşumuza gitmişti bu. Biz yeter, diyene kadar dövdü onu. Ömer (ra) sonra Mısırlı'ya, 'Kamçıyı Amr'ın çıplak kafasına da indir!' dedikten sonra Amr'a dönüp, 'Analarının hür olarak doğurduğu çocukları ne zaman köleleştirdiniz!' diye kükredi. Amr, 'Ey müminlerin emîri benim bu durumlardan haberim yok,' diye kendini savundu."

Amr b. Âs, Hz. Osman döneminde de Mısır valiliğine devam etti bir süre. Komutanlık dehasını kullanarak bir ara yeniden işgal edilen İskenderiye'yi Bizanslılar'dan aldı. Hz. Osman'ın yakını olan Abdullah b. Sa'd'ın Mısır'a mali işleri yürütmek üzere atanmasından bir süre sonra anlaşmazlık çıktı aralarında ve görevden azledildi. Bu durumu hiçbir zaman hazmedemedi Amr. Yine de -bütün üzüntüsüne karşın- Hz. Osman'ın şehadetiyle biten isyanlardan uzak durabilmek için Medine'yi terk etti. Hz. Osman'ın vefat haberini duyduğunda ise hıçkırıklara boğulmuştu.

Amr, Hz. Ali'nin halifeliğine olumlu yaklaşmamasına rağmen başlangıçta olaylardan uzak durduysa da Cemel Vakası'ndan sonra Hz. Osman'ın intikamını alma gerekçesiyle Muaviye b. Ebû Süfyân'ın safına geçti. Sıffîn Savaşı'nda Şam süvari birliklerinin komutanıydı. Ancak savaşın lehlerine gitmediğini görüp Kur'ân sayfalarını mızraklara taktırarak her iki tarafı da Kur'ân'ın hükmüne çağırdı. Seçilen iki hakemden biriydi Amr, Muaviye'nin hakemi. Hz. Ali'nin hakemi Ebû Musa el-Eş'arî'yi zekâsıyla oyuna getirerek Ali yerine Muaviye'nin halife seçilme şartlarını hazırlayan

hakem. Nitekim Amr'ın Şam'a dönüşünün akabinde halifeliğini ilan etti Muaviye. Amr ise ordusuyla Hz. Ali'nin valisi Muhammed b. Ebû Bekir'in hükmüne ve hayatına son vererek yeniden Mısır valisi oldu ve ölene kadar bu görevde kaldı. Belli ki islenmişti ayna.

Hasan el-Basrî anlatıyor: Hz. Peygamber, Amr'ı çoğunlukla bir askeri birliğin başına geçirerek seferlere gönderirdi. Resûlullah'ın vefatından sonra Amr'a, "Allah Resûlü seni kumandan yapıyor, sana yakınlık gösteriyor, seni seviyordu," denildi. Amr, "Evet, beni kumandan yapıyordu ama bana yakınlık duyduğunu veya beni sevdiğini bilmiyorum. Fakat ben size vefat ederken sevdiği iki zatı söyleyeyim: Abdullah b. Mes'ud ve Ammar b. Yasir.[146] Siz de bu ikisini Sıffîn Savaşı'nda öldürdünüz."

Amr b. Âs anlatıyor: "Resûlullah bir mecliste konuşurken yüzünü cemaatin en kötüsüne doğru çevirirdi. Bu hareketiyle onu okşar, gönlünü alırdı. Efendimiz konuşurken sık sık çehresini bana doğru çeviriyordu. Ben O'nun bu iltifatından Müslümanların en iyisi olduğumu sanmıştım. Bunun için, 'Ya Resûlullah, ben mi hayırlıyım Ebû Bekir mi?' diye sordum. 'Ebû Bekir,' buyurdu. 'Ya Resûlullah peki ben mi hayırlıyım Ömer mi?' diye sordum bu defa, 'Ömer,' dedi. 'Ya Resûlullah ben mi hayırlıyım Osman mı?' diye sordum sonra, 'Osman,' dedi. Bu soruları sorduktan sonra Resûlullah yüzünü benden çevirdi. (Konuşurken bir daha bana bakmadı.) Keşke o soruları sormasaydım."[147]

146. İbn-i Asâkir, *Târîhu Medîneti Dimeşk*, C. 43, s. 591.
147. A. el-Heysemî, *Mecme'u'z-Zevâidi ve Menba'u'l-Fevâid*, ed. Muhammed Atâ, Beyrut, el-Kütübü'l-'İlmiyye, 2001, C. 8, s. 312-313.

Doksan yaşındaki Amr ölüm döşeğinde yüzünü duvara çevirmiş ağlıyordu. Oğlu, "Babacığım neden ağlıyorsun? Resûlullah sana müjdeler vermedi mi..." diyerek babasını teselli etmeye çalışsa da Amr başını duvardan çevirmeden ağlamaya devam etti. Müslüman oluşunu anlattı oğluna gözyaşları içinde. Müslüman olduktan sonra Hz. Peygamber'e bakışından söz etti: "Artık nazarımda Resûlullah'tan daha sevgili, ondan daha heybetli biri yoktu. Benden kendisini tasvir etmemi isteseniz bunu başaramam, çünkü ona duyduğum saygıdan dolayı gözlerimi doldurasıya kendisine bakamıyordum. O halde ölseydim cennete gideceğimi düşünürdüm. Daha sonraki dönemlerde birtakım makamlara getirildim. Bu makamlardan dolayı başıma neler gelecek bilemiyorum. Öldüğümde cenazeme ağıtçı kadınlar katılmasın, meşaleler yakılmasın. Beni defnederken toprağı yavaş yavaş atın üzerime. Gömme işini bitirince bir devenin kesilip etinin dağıtılacağı kadar bir süre mezarımın yanında bekleyin ki sizden cesaret alarak Rabbimin elçilerine nasıl cevap vereceğimi düşüneyim."

Amr'ın sorgu meleklerine nasıl cevap verdiğine dair bir bilgimiz yok. Hatırladığımız, Hz. Peygamber'in ona olan duasıdır:

"Allah'ım! Amr b. Âs'ı bağışla, Amr b. Âs'ı bağışla, Amr b. Âs'ı bağışla! Çünkü ben ondan (başkaları için) iyilik yapmasını istediğimde hemen yerine getirirdi bu isteği."[148]

148. el-Hindî, *Kenzü'l-'Ummâl*, C. 11, s. 729. (33575. hadis).

EBÛ HUREYRE
GÜNEŞİN KULLUĞUNDAN RAHMANIN KULLUĞUNA

Tarih künyeleriyle tanıyor onu. İsmi lakaplarına yenilenlerden o. Farklı zamanların mühürlerini vuran iki adı var: "Güneşin Kulu" ve "Rahman'ın Kulu." Cahiliye döneminde ismi "Güneşin Kulu / Abduşşems" lakabı "Kediciğin Babası / Ebû Hureyre." Hz. Peygamber ona lakabıyla hitap etmeye devam etmiş, ancak Müslüman olduktan sonra ismini "Rahman'ın Kulu / Abdurrahman" olarak değiştirmişti. Bu geniş omuzlu, kızıl sakallı, siyah sarıklı esmer adama çocukluğunda çobanlık yaparken küçük kedisiyle oynamayı sevdiği, onu kollarında gezdirdiği için verilmişti lakabı. Merhamet ve sevgi, Nebî'nin dudaklarında yeni bir anlam libasına dönüşmüş, Abdurrahman b. Sahr'a giydirilen bu sevimli giysi ona çok yakışmıştı. Hayber'in Fethi sırasında Yemen'de Müslüman olup Medine'ye hicret eden Ebû Hureyre, Kâinat Güneşi'nin yörüngesine girerek ölene kadar O'nun çekim alanında kalmış, hafızasıyla sırladığı aynasıyla o nuru gelecek zamanlara yansıtmış-

tı. Üç yıl boyunca savaşta, barışta, evde, çölde, yolculukta, ikamette ve hacda hep O'nun yanındaydı. "Suffe Ehli" denen o dört yüze yakın muhteşem ilim talibinin en heyecanlı öğrencilerindendi. Hz. Peygamber'i büyük bir sevgiyle seviyor, O'na olan yakınlığının yeryüzünün bütün nimetlerinden daha hayırlı olduğunu düşünüyordu. Bu yüzden sünnet-i seniyyeye sıkı sıkı sarılıyor, takvanın sınırlarını bu muhabbet haritasıyla belirliyordu. İyiliği emredip kötülükten sakındırmanın bu haritanın hayat veren nehirlerinden biri olduğuna inanan Ebû Hureyre, bu coşkun nehre zenginlerin set çekmesine izin vermiyor, hakkı kaim kılmak için zenginle fakir arasında bir ayrım gözetmiyordu.

İlme olan düşkünlüğü onu Hz. Peygamber'in katında ayrıcalıklı kılıyor, iltifatın en kıymetlisiyle taçlandırıyordu. "Senden önce bana kimse bu soruyu sormamıştı!" diyen Hz. Peygamber'in yüzü aydınlanıyor, kıyamet günü şefaatine nail olacak en mutlu kişileri açıklıyordu: "Bütün kalbiyle ve benliğiyle 'Lâ ilâhe illallah,' diyenler."[149] Öte yandan Hz. Peygamber'e olan sevgisini, "Seni görünce mutlu oluyorum! Gözüm gönlüm aydınlanıyor," sözleriyle ifade etmeye çalışan Ebû Hureyre'ye Hz. Peygamber: "İlim Kabı" adını veriyordu.[150] Zira onun nebevî bir duayla sırlanmış güçlü bir hafızası vardı.

Zeyd b. Sâbit'in anlattığına göre bir gün Hz. Peygamber mescitte bazı sahabilerinin yanına gelmiş, "Her biriniz Allah'tan bir dilekte bulunsun!" buyurmuştu. Zeyd b. Sâbit ve bir başka sahabi dua etmiş, Hz. Pey-

---

149. el-Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, s. 37. (99. hadis)
150. İbn-i Asâkir, *Târîhu Medîneti Dimeşk*, C. 21, s. 413.

gamber de "Amin," demişti. Sıra Ebû Hureyre'ye gelince, "Allah'ım senden iki arkadaşımın istediklerini, ayrıca unutulmayan bir ilim dilerim," demiş, Hz. Peygamber de bu duaya, "Amin," demişti. Bunun üzerine Zeyd ve diğer arkadaşı, "Ey Allah'ın Resûlü! Biz de Allah'tan unutulmayan bir ilim isteriz," demişler, Hz. Peygamber gülümseyerek şu cevabı vermişti onlara: "Devsli genç sizden önce davrandı!"[151]

Bir başka rivayete göre "Kediciğin Babası", Hz. Peygamber'in, "Kim cübbesini yere serer de ben sözümü bitirdikten sonra toplarsa benden duyduğunu bir daha unutmaz!" sözünü duyar duymaz cübbesini yere sermiş, o günden sonra Hz. Peygamber'den duyduğu her şeyi aklında tutmuş, unutmamıştı.[152] İlahî bir sorumlulukla harfi harfine ezberlediği yüzlerce hadis-i şerife kendine ait bir sözün karışmaması için, "Bu benim kesemden," diye dikkat çekerdi Ebû Hureyre.

Kulluk bilinci, çoğu gündüzlerini oruca, gecelerini namaza ayırmıştı. Yoksulluğu ve Suffe Ehli'nden oluşu evliliğini Hz. Peygamber zamanından sonraya ertelemişse de bir aile oluşturduktan sonra dahi aynı hassasiyeti eşi ve kızının da dâhil olduğu teheccüd şehrâyinleriyle devam ettirmişti. Nöbetleşe uyanıyorlar, geceyi dilimlere ayırıp namazla aydınlatıyorlardı. Geçim sıkıntısı çektikleri günlerden sevgiyle söz ediyorlar, öğrendikleri bir ayetin maişet derdini nasıl unutturduğunu anlatıyorlardı. Geceyi üçe ayırırdı Ebû Hureyre: Üçte birinde uyur, üçte birinde namaz kılar, üçte bi-

---

151. en-Neysâbûrî, M. (Muhammed), *el-Müstedrek*, C. 3, s. 582. (6158/1756. hadis).
152. el-Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, s. 1305. (7354. hadis)

rinde Hz. Peygamber'in hadisleri üzerinde düşünürdü. Evine geldiğinde, yiyecek bir şey olup olmadığını ailesine sorar, "Yok," cevabını aldığında, tebessümünü çürütmeden, "Olsun, ben oruçluyum," derdi. O kadar kanaatkârdı ki bir avuç hurmayla bütün gününü geçirir, bu nimetin şükrünü eda edebilmek için her vesileyle Allah'ı anardı. Yokluğa rağmen misafiri sever, azığını paylaşmakta tereddüt etmezdi. O günlerde üç cümlelik bir biyografisi vardı: "Yetim büyüdüm. Yoksul olarak hicret ettim. Karın tokluğuna çalışan bir işçiydim."

İlimde yükseldikten sonra Hz. Peygamber tarafından İslam'ı yayması için Bahreyn'e (Doğu Arabistan) gönderildi. Daha sonra Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer dönemlerinde de aynı yerde muallimlik, imamlık, müezzinlik ve valilik gibi görevlerde bulundu, Müslümanların meselelerini çözdü, tevazuyla çalıştı. Hoş sohbet ve nüktedandı. Medine valisi Mervan'a vekalet ettiği bir gün, hurma lifinden bir başlığı kafasına geçirip eşeğe binmiş, çarşıda bineğini koşturuyor, karşısına çıkanlara, "Yol açın, emir geliyor!" diye bağırıyordu. Çocuklarla oynamaktan, onları sevindirmekten büyük haz alırdı. Geceleri oynadıkları "Karga oyunu"na gizlice katılır, sonunda ayaklarını yere vurarak onları şaşırtır ve güldürürdü. Ebû Rafi'yi davet ettiği akşam yemeğini, "Buyurun emîrin yemeğinden!" diyerek yağlı suyun içinde kuru ekmek sunmuştu.

Hz. Peygamber'in vefatından sonra Mescid-i Nebevî'de ne zaman hadis rivayet etse gözyaşlarına boğulan Ebû Hureyre ilim ve fedakârlık üzerine bina ettiği dünya hayatını yetmiş sekiz yaşında tamamladı ve Medine'deki Cennetü'l-Bakî'ye defnedildi. Bakî kalan

onun rivayet ettiği bini aşkın hadis-i şerif oldu. Yüzlerce yıldır dünyanın neresinde bir Müslüman Hz. Peygamber'den bir hadis rivayet etse onun adı da anılıyor: "Ebû Hureyre'nin (ra) rivayet ettiğine göre, Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur..." sözü milyonlarca dudağı süslüyor.

HZ. BİLAL
SESİYLE SİSLERİ DAĞITAN MÜNADİ

Birinci ses: “Lat ve Uzza’ya tapmadıkça kurtulamayacaksın bu azaptan!”

İkinci ses: “Rabbim Allah’tır. O birdir.”

Üçüncü ses: “Bu zavallıya daha ne kadar işkence edeceksin!”

Birinci sesin sahibi Umeyye b. Halef. Cehaletin ihtiraslı aktörlerinden. “Bir” kelimesi çıldırtıyor onu. Atalarından kalan sisi korumakla yükümlü hissediyor kendini.

İkinci sesin sahibi Bilal-i Habeşî. Umeyye b. Halef’in kölesi. “Bir” olana inandığından beri asıl sahibine çeviriyor yüzünü. Boynunda iple sokak sokak dolaştırılıyor. Kızgın kumlarla ateşten kayalar arasına hapsediliyor bedeni.

Üçüncü sesin sahibi Hz. Ebû Bekir (ra): “De ki, O Allah birdir,” ayetinin indiği kalbin dostu. Bilal-i Ha-

beşî'yi İslam'la o tanıştırıyor. Henüz beş kişiler Mekke'de çağrıya kulak veren: Kadınlardan Hz. Hatice, çocuklardan Hz. Ali, hür erkeklerden Hz. Ebû Bekir, azatlı kölelerden Hz. Zeyd b. Harise, kölelerden Hz. Bilal-i Habeşî.

Dördüncü ses: "Ebû Bekir efendimizdir, efendimizi azat etmiştir."

Dördüncü sesin sahibi Hz. Ömer (ra). Kölenin efendiliğini yıllar sonra bu cümleyle özetliyor. Kimi ravilere gelince, bu tarihi pazarlıktan bir sahneyi hiç unutmuyorlar: İşte Bilal b. Rebah'ı bir kilo altın vererek satın alıyor Hz. Ebû Bekir sevinçle. İşte müşrikler, "Şayet iki yüz grama kadar inmemizi teklif etseydin yine onu sana satardık," diyerek sevincini gölgelemeye çalışıyorlar. İşte Hz. Ebû Bekir, "Şayet siz yirmi kiloya kadar çıkmamı isteseydiniz yine onu alırdım," diyerek inancın ve özgürlüğün paha biçilmez değerini haykırıyor.

İslam insanların renklerine değil, kalplerine bakıyor. Hz. Peygamber, siyah Bilal'i beyaz Ebû Ruveyha'yla kardeş yapıyor hicretle beraber.[153] Bilal hastalanıyor Medine'de pek çok sahabi gibi, bedeni Mekke'yi istiyor. Bilal şiirler yazıyor Medine'de pek çok sahabi gibi, ruhu Mekke'yi özlüyor. Fakat her şeyi unutturan bir Nebî var yanlarında ve her şeyi hatırlatan. O'nunla her yer cennete dönüşüyor. Ah, o namaz vakitleri! Yeryüzünü mescide çeviren anlar... "Essalât, essalât!" diye seslenilerek hatırlatılıyor vakit. Birden doluyor Peygamber'in ardındaki saflar. Fakat gitgide

153. İbn-i Asâkir, *Târîhu Medîneti Dimeşk*, C. 66, s. 236.

çoğalıyor Müslümanlar. Namaz vakitlerini duyurmak zorlaşıyor. Daha kolay ve etkili bir davete ihtiyaç var. "Çanla duyuralım!" diyenlere, "O Hristiyanlara aittir," diyor Nebî. "Boru çalsak!" diyenlere, "O Yahudilere aittir." Yüksek bir yerde ateş yakmayı teklif edenler, "O Mecusilere aittir," cevabını alıyor. Namaz vakitlerinde bayrak asma fikri de kabul görmüyor. Ve bir sabah rüyalar yetişiyor Müslümanların imdadına. Bir sabah Ensar'dan Abdullah b. Zeyd geliyor Hz. Peygamber'in yanına ve rüyasını anlatıyor heyecanla: Ezanla davet ediliyor Müslümanlar namaza. "İnşallah hak rüyadır," diyor Nebî ve Abdullah b. Zeyd'i Bilal'e gönderiyor ezan okuması için: "Gördüğünü anlat ki uygulasın, sesi yüksektir onun!"

Ve ezan okuyor Hz. Bilal. "Allahu ekber, Allahu ekber!" dediği anda bütün taşları oynuyor yeryüzünün. "Allahu ekber, Allahu ekber" dediği anda bütün taşlar yerine oturuyor. "Eşhedu en lâ ilâhe illallah" dediğinde bütün güçlüler zayıf oluyor. "Eşhedu en lâ ilâhe illallah" dediğinde bütün zayıflar kuvvetli oluyor. "Allah en büyüktür! Şehadet ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur" iki azat yıldırımı gibi düşüyor köle ruhlara. Tam Hz. Bilal, "Muhammed'in Allah'ın Elçisi olduğuna şehadet ederim," derken Hz. Ömer evinden fırlayarak koşuyor Nebî'ye. "Ey Allah'ın elçisi, seni gönderen Allah'a yemin olsun ki onun gördüğü ezanı ben de gördüm rüyamda!" diyor coşkuyla. Gülümsüyor Hz. Peygamber. Şükrediyor Rabbine.[154]

---

154. et-Tirmizî, *el-Câmiu's-Sahîh*, C. 1, s. 358. (189. hadis).
Ebû Davud, *Sünenü Ebî Davud*, C. 1, s. 369-370. (498. hadis).

Ne güzel bir sesi var Bilal'in. Huşûyla ürperten bu sesi yanında taşıyor Hz. Peygamber hayatı boyunca. Yolculuklar ve gazalar bu sesle yoğruluyor. Bir sabah uykudan bu sesle uyanıyor Nebî: "Namaz uykudan hayırlıdır." Ezanın sonuna Bilal'in ilave ettiği bu cümleden öyle hoşnut oluyor ki, "Bu ne güzel bir söz. Sabah ezanlarında söylemelisin bunu!" diyor Bilal'e.[155] O sabahtan beri uyku ve namaz terazinin iki kefesinde. Namaz ağır basarken sisler dağılıyor. Ve her ezandan sonra Hz. Peygamber'in penceresine doğru sesleniyor Bilal: "Ey Allah'ın Resûlü! Namaz!" Sonra mescide geçerek kamet getiriyor, saf tutarken güneşin arkasında yıldızlar.

Hem müezzini hem koruması Hz. Peygamber'in. Gölgesinden de sorumlu, suyundan da. Muhasebeciliğini de yapıyor, aşçılığını da. Emirlerini halka bildiren bir elçi. Elçileri ağırlayan bir diplomat aynı zamanda. Gün oluyor seriyye kumandanlarına sancak-ı şerifi veriyor. Gün oluyor geçmişi unutmayan bir savaşçıya dönüşüyor. Bir zamanlar, "Lat ve Uzza'ya tapmadıkça kurtulamayacaksın bu azaptan!" diye gürleyen eski efendisi karşısında duruyor işte! Ve kükreme sırası Bilal'e geliyor Bedir'de: "İşte küfrün başı! O kurtulursa yaşayamam!" Umeyye b. Halef kurtulamıyor. Fakat kurtuluyor Mekke küfrün sisinden. Gün oluyor Kara Bilal, kara Kâbe'nin üzerinde ezan okuyor Nebî'nin emriyle.

Ah, hep O'nun için okuyor. O var diye okuyor. O duyuyor diye. Kâinatın Güneşi battığında, ne yapacağını bilemiyor Bilal. Öyle derinleşiyor ki soğuk kuyular,

---

155. M. İbnü'l-Hemmâm, *Fethu'l-Kadîr*, ed. Abdürrezzak el-Mehdi, Beyrut, el-Kütübü'l-'İlmiyye, 2003, C. 1, s. 245-247.

ezan okumaktan başka bir çare bulamıyor. Fakat ezanın öyle bir yeri var ki, duyulur duyulmaz Mescid-i Nebevî'yi hıçkırıklar dolduruyor. Ashab-ı Kiram'ın gözlerine dalgalarını taşıyor bütün sahiller. Bilal ezanı bitirdiğinde, bir daha ezan okumayacağına dair söz veriyor kendine. Bir daha bu şehre gelmeyeceğine. O'nsuz bir Medine'de yaşamak istemiyor. O dememiş miydi, "Ey Bilal! Allah yolunda cihaddan daha faziletli bir amel yoktur,"[156] diye. Suriye'ye gitmek için izin istiyor Hz. Ebû Bekir'den. Yanında kalması için ısrar edince, "Ey Ebû Bekir, beni kendin için satın aldıysan yanında tut! Yok, Allah rızası için satın aldınsa bırak ki Allah yolunda cihada katılayım!" diyor.

Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in zamanında fetih ordularında yerini alıyor Bilal. Hicretin on altıncı senesinde Hz. Ömer'le birlikte Kudüs'e girdiğinde halifenin ısrarı üzerine ezan okuyor. Aralarında Ebû Ubeyde b. Cerrah, Muaz b. Cebel gibi öncülerin de bulunduğu yüzlerce sahabi, ezanla beraber Kainatın Efendisi'ni hatırlıyorlar gözyaşları içinde. Bilal tekrar söz veriyor kendine bir daha ezan okumamak için. Fakat rüyasında Hz. Peygamber, "Beni ziyaret etmeyecek misin?" diye sorunca,[157] yıllardır uzak kaldığı Medine'de alıyor soluğu. İşte orada Ehl-i Beyt'in göz bebekleri Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'le karşılaşıyor. Onları kırmak mümkün mü! Mescid-i Nebevî'de Hz. Peygamber'in ölümünden sonra ilk defa ezan okuyor Bilal. Şehadetleri duyan Medineliler heyecanla evlerinden fırlıyor, Resûlullah'ın mübarek kabrinden kalkıp yeniden aralarına ka-

---

156. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, s. 131.
157. İbn-i Asâkir, *Târîhu Medîneti Dimeşk*, C. 7, s. 137.

tıldığını düşünerek dolduruyorlar mescidi. Ve hiç ağlamadıkları kadar ağlıyorlar o gün. Ne çok özlediler O'nu. Ölüm döşeği ne tatlı bu yüzden! Ölmeden önce eşine, "Ne kadar hoş! Yarın sevgililerle, Muhammed ve arkadaşlarıyla buluşacağım!" diyor Bilal. Zira öyle bir söz duydu ki O'ndan, yıllardır toprağı hayal ediyor: "Bu gece cennette, önümde senin pabuçlarının tıkırtısını duydum!"[158]

---

158. en-Neysâbûrî, M. (Müslim), *Sahih-i Müslim*, C. 4, s. 1910 (2458. hadis).

NUAYMAN B. AMR
SAHABENİN GÜLEÇ YÜZÜ

"Ey Allah'ın elçisi, sen bizimle şakalaşıyorsun," dedi sahabiler, sevinç ve hayretle. "(Şaka yapsam da) sadece gerçeği söylüyorum!"[159] dedi Elçi, mizahta dahi yalan söylemediğini belirterek. Ebû Hureyre'den duydu insanlar bu cümleleri ve tebessüm ettiler.[160] Tebessüm kalkanına da ihtiyaç vardı okları karşılayabilmek için, yorulan ruhların dinlenmesine. Peygamberdi O, şakalaşmadığı zamanlar da gülümserdi. Bir iyilikti gülümsemek, sevap hanelerini dolduran.

Mizah yaparken bile doğruluk çizgisini aşmamak... Aynada yalnız hakikat parlardı çünkü. Enes'in (ra) anlattığına göre bir adam Resûlullah'tan (sav) bir binek devesi istemiş, bunun üzerine, "Seni deve yavrusuna bindireceğim," diyerek latife yapmıştı. Adam, "Ya Resûlullah, ben deve yavrusunu ne yapayım?" de-

159. M. et-Tirmizî, *eş-Şemâilü'l-Muhammediyye*, ed. Naci es-Süveyd, Beyrut, el-Mektebü'l-'Asriyye, 2012, s. 96-97. (240. hadis).
160. Tirmizî, eş-Şemail; Buhari, Edebu'l-Mufred

yince “Bütün develer bir devenin yavrusu değil midir!” demişti Allah Resûlü.[161] Enes’e (ra) “İki kulaklı”[162] diye takılması da yaşlı bir kadına “Cennete ihtiyar kadınlar giremez”[163] demesi de şakada dahi gerçekten vazgeçmeyişin örneklerindendi.

Zahir adlı bir Bedeviden söz ediyordu Enes (ra) bir rivayetinde. Hz. Peygamber’in zaman zaman kendisine takıldığı, hediye alıp hediye verdiği bir çöl adamıydı Zahir. Bir gün pazarda mallarını satarken Resûlullah (sav) gizlice Zahir’in arkasına geçip kucaklamış, “Beni bırak kimsin!” diyerek döndüğünde Hz. Peygamber’le yüz yüze gelmişti. Latife olsun diye, “Bu köleyi kim satın alır!” diye seslenince Hz. Peygamber, Zahir çirkin olduğunu ima ederek, “Ya Resûlullah! Beni satarsan kâr edemezsin, değerim düşüktür,” demişti. Bunun üzerine şöyle buyurmuştu Hz. Peygamber: “Fakat Allah katında değerin yüksektir.”[164]

Ortak bir yönü olsa da Nuayman’ın şakası benzemiyordu Hz. Peygamber’in şakasına. Ummu Seleme’nin anlattığına göre, Hz. Ebû Bekir yanına Bedir gazilerinden Nuayman ve Suveybit adlı sahabileri de alıp bir ticaret yolculuğuna çıkmış, yol azığını Suvey-

---

161. et-Tirmizî, *eş-Şemâilü’l-Muhammediyye*, s. 97. (241. hadis).
162. et-Tirmizî, *el-Câmiu’s-Sahîh*, C. 4, s. 357-358. (1992. hadis).
163. Hasan Basrî anlatıyor: “İhtiyar bir kadın Resûlullah’a geldi ve ‘Ya Resûlullah, Allah’a dua et, beni cennete koysun,’ dedi. Resûlullah, ‘Ey falanın annesi cennete ihtiyar kadınlar giremez,’ buyurdu. Kadın geri döndü, ağlıyordu. Hz. Peygamber, ‘Ona söyleyiniz, (cennete girecek ama) ihtiyar olarak girmeyecek. Çünkü Allah şöyle buyuruyor: ‘Gerçekten biz (dünyada ihtiyarlamış kadınları gençleştirerek cennette) onları yepyeni bir yaratılışla yaratmışızdır. Böylece onları hep bakire kızlar, eşlerine âşık yaşıtlar yaptık.’” (Vakıa, 35-37)
et-Tirmizî, *eş-Şemâilü’l-Muhammediyye*, s. 97. (243. hadis).
164. el-‘Askalânî, *el-İsâbe*, s. 486.

bit'e emanet etmişti. Bir gün Nuayman Suveybit'ten yiyecek istedi. O ise Hz. Ebû Bekir'in gelmesinden sonra verebileceğini söyledi. Bunun üzerine Nuayman bir oyun oynamaya karar verdi Suveybit'e. Civarda develerini yayan sürü sahiplerine giderek Suveybit'i on deve karşılığında sattı. Dahası Suveybit'in kendisini hür sandığını söyleyerek, "Ben köle değilim, hürüm," demesine aldırış edilmemesi gerektiğini tembih etmeyi unutmadı. Böylece Suveybit ne kadar dirense de dinletemedi sözünü. Boynuna bir ip takıp pazara götürdüler. Hz. Ebû Bekir gelip durumu anlayınca doğru pazar yerine gitti. Develeri iade edip Suveybit'i kurtardı. Medine'ye döndüklerinde olayı Hz. Peygamber'e anlattılar. Resûlullah ve ashabı gülmekten alıkoyamadılar kendilerini. Neredeyse bir sene unutulmadı bu vaka. Hatırlandıkça gülündü.[165]

Neccâroğulları'ndandı Medineli Nuayman. Abdurrahman b. Avf'ın kız kardeşiyle evlenmiş, İkinci Akabe Biatı'na katılarak Hz. Peygamber'e bağlılık yemini etmişti. Yalnız Bedir, Uhud ve Hendek'te değil, bütün gazvelerde yerini alarak hakikate bağlılığını ispatlamıştı. Fakat siyer tarihçileri onun kahramanlık hikâyelerini anlatmadılar bize. Kılıcının keskinliğinden, gözünün karalığından söz etmediler. Gülen ve güldüren yüzünü anlattılar, muzipliğini ve şakalarını...

Sahabe arasında komik bir adam vardı ve Nuayman kelimesi biraz da gülmek, anlamına geliyordu. Öyle şakalar yapmıştı ki ancak bir Peygamber hoş görebilirdi onu.

---

165. A.g.e., s. 635.

Rebîa b. Osman'ın anlattığına göre bir Bedevi Hz. Peygamber'le görüşmeye gelmiş, devesini mescidin avlusuna çökertip huzura girmişti. Bir sahabi, "Deveyi kessen de yesek. Eti özledik. Allah Resûlü nasılsa parasını öder," diyerek kışkırttı Nuayman'ı. Bedevi dışarı çıktığında ne görsün, Nuayman deveyi kesmiş, parçalıyor. Feryadı koparıp soluğu Hz. Peygamber'in yanında aldı: "Devem kesilmiş ya Resûlullah!" Hz. Peygamber mescitten çıkıp sordu: "Kim yaptı bunu!" "Nuayman," dediler. Nuayman sırra kadem basmış, Dubâa bt. Zubeyr'in evinin avlusunda bir çukura saklanıp üzerini hurma dalları ve yapraklarıyla örtmüştü. Resûlullah peşine düştü Nuayman'ın, bizzat kendisi aradı onu. Dubâa'nın evinin önüne gelince bir adam yüksek sesle, "Ya Resûlullah! Ben onu görmedim," derken parmağıyla Nuayman'ın saklandığı çukuru gösteriyordu. Hz. Peygamber Nuayman'ı çukurdan çıkarttıktan sonra sordu: "Neden böyle yaptın!" Nuayman, "Ya Resûlullah, saklandığım yeri sana gösterenler yaptırdılar!" deyince Hz. Peygamber gülerek Nuayman'ın yüzündeki toprakları mübarek elleriyle silmeye başladı. Sonra da Bedevinin devesinin bedelini ödedi.[166]

İçki haram kılındıktan sonra hemen içkiyi bırakamadı Nuayman. Birkaç kez Hz. Peygamber'in huzuruna çıkarıldı bu yüzden. Bir sahabinin, "Allah ona lanet etsin," diye beddua etmesi üzerine, bu ifadeyi onaylamayan Hz. Peygamber onun Allah'ı ve Resûlü'nü sevdiğini söylemişti.[167] Nuayman gerçekten seviyordu Allah ve Resûlü'nü. Hiçbir gaza yoktu ki ora-

166. el-'Askalânî, *el-İsâbe*, s. 1522.
167. A.g.e., s. 1521.

da yerini almasın. Hiçbir kervan yoktu ki Medine'ye yolu düşen, getirdiği meyvelerden tattırmak istemesin Resûlullah'a. Kurulan pazardan veresiye meyve, yağ ve bal satın alıp Hz. Peygamber'in evine gönderir, satıcıların paralarını istemesi üzerine ödemeyi O'nun yapacağını söyleyerek aradan çekilirdi. Alacaklıların kapıya gelmesine şaşıran Resûlullah, Nuayman'a bunları kendisinin hediye ettiğini hatırlatır, o ise parası bulunmadığını, ancak bu güzel şeyleri tatmasını arzu ettiği için satın aldığını söyleyerek Allah'ın Elçisi'ni neşelendirirdi. Her seferinde gülerek ödüyordu Hz. Peygamber borcunu.

Hz. Peygamber'in vefatından sonra daha ağır şakalar yaptı Nuayman. Yüz on beş yaşındaki âmâ sahabi Mahreme b. Nevfel'e yaptıklarının hoş görülebilir yanı yoktu. Mahreme yaşından ve gözlerinin görmeyişinden dolayı mescidin bir köşesinde abdest bozmaya kalkmış, sahabiler bu nahoş duruma müdahale etmişlerdi. Nuayman ise onu dışarıya çıkaracağını söyleyip -güya yardımcı olarak- başka köşesine götürmüştü mescidin. İş işten geçtikten sonra durumu anlayan Mahreme sinirlenmiş, elindeki sopayla Nuayman'ın kafasını yaracağına yemin ettiyse de zaman içinde unutmuştu bunu. Nuayman'ın muzırlığı bununla kalmadı. Bir gün mescitte yanına sokulup Nuayman hakkındaki yeminini hatırlattı Mahreme'ye. Kendisini Nuayman'a götüreceğini söyleyerek namaz kılmakta olan Hz. Osman'ın yanına götürdü ve onun Nuayman olduğunu söyledi. Osman (ra) ne olduğunu anlamadan Mahreme öfkeyle salladı değneğini ve Halife'nin başını yardı. Olaydan sonra Zühreoğulları Nuayman'ı cezalandır-

maya kalktılarsa da Hz. Osman, “Bırakın, cezasını Allah versin! Ne var ki Bedir gazisidir,” diyerek engelledi onları.

Nuayman bütün şakacılığına rağmen ümmetin meselelerine duyarlı biriydi. İmam Zehebî’ye göre Hz. Ali ve Muaviye arasındaki olaylardan sonra bir daha gülmedi.

EBÛ EYYÛB EL-ENSÂRİ
O PEYGAMBER'İ İSTANBUL ONU AĞIRLADI

Hiç kimseyi böyle beklemedi Medine. Yalnız insanların değil, bulutların, tepelerin, bahçelerin de gözleri yollarda. Günlerdir şehirde sadece O konuşuluyor. İsmi fısıldandığında hışırdıyor ağaçlar, kuyuların suyu yükseliyor, çocuklar el ele tutuşup koşmaya başlıyorlar. Tarihin O'nun şehre gelişiyle başlayacağını hisseden ruhlar, başlamamış bir zamanın kıyısında nefeslerini tutmuş, ayın doğmasını bekliyorlar. Fakat bir sakini var ki bu beldenin, her sabah üç dört mil yürüyor karşılayabilmek için O'nu. Medine'nin ilk Müslümanlarından Ebû Eyyûb el-Ensârî, Akabe Biatı'nda sarıldığı aydınlık ellerle ışıyacak yeni bir günün peşinde tepelere tırmanıyor. İlk göremese de müjdeyi o duyuyor herkesten önce: "Muhammed'in kafilesi geliyor!"

Kabilesine koşuyor hemen. Başta reisi olduğu Neccaroğulları olmak üzere bütün şehri ayağa kaldırıyor. Kadın, erkek, çocuk, ağaç, rüzgâr, bulut eksiksiz

katılıyorlar karşılamaya. Defler coşuyor. Beklenen ay doğuyor veda tepelerinden. Çocuklar en güzel çığlıklarını o an atıyorlar. Kadınlar en masum gözyaşlarını o an döküyorlar. Erkekler O'nu hanelerine davet edebilmek için yarışıyorlar. Devesinin etrafını sarıp ellerini uzatıyorlar o an. Hz. Peygamber, "Ne güzeldir Muhammed'e komşuluk" diye ilahiler söyleyen çocuklara dönüp, "Seviyor musunuz beni?" diye soruyor. Çocuklar bir ağızdan, "Seviyoruz ya Resûlullah!" diye bağrışıyorlar. Hz. Peygamber bunun üzerine, "Allah kalbimi biliyor ki, ben de sizleri seviyorum!" diyor onlara.[168]

Öyle bir muhabbet çemberi oluşuyor ki, Allah'ın Elçisi bu sevgi kuşatmasını yarmak istemiyor. Peygamberlik gelmeden önce nasıl paylaştırdıysa Hacerü'l-Esved'i taşıma onurunu kabilelere, güneşi paylaştıracak bütün pencerelere elinden gelse. Tercihi bir hüzün gölgesi olarak düşmesin diye hiçbir haneye, devesi Kusva'yı serbest bırakıyor. Nereye çökerse orada inecek.[169] Kusva yürüyor, merak içinde herkes. Kusva ağır adımlarla yaklaşıyor şehre. Hangi evin yanından geçse bir vaveyla kopuyor, hangi yola girse kutsal bir neşe. Ve çöküyor Kusva kalpleri titreterek. Bir an durup kalkıyor tekrar çöktüğü yerden. Gaipten bir ses duymuş gibi birkaç adım daha atıyor. Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin hanesinden yana koyarak tercihini, çöküyor Kusva yeniden.

Ne kutlu bir konuk bu! Ne unutulmaz bir misafirlik! Ebû Eyyûb'un sesi titriyor sevinçten: "Ya Resûlullah! Buyurunuz. Burası benim evim. Bu da kapım-

---

168. İbn-i Kesîr, *el-Bidâyetü ve'n-Nihâye*, C. 4, s. 494.
169. A.g.e., C. 4, s. 492.

dır!" Ve Zeyd b. Harise'yle beraber, coşkuyla taşıyorlar eşyasını Peygamber'in. Yedi ay sürecek bir muhabbet yolculuğu başlıyor. Alt katı tercih ediyor kutlu misafir, ziyaretçileri rahatsızlık vermesin diye ev sahibine. Fakat içi rahat etmiyor Mihmandâr-ı Nebî'nin; Resûlullah alt katında yaşarken rahat edebilir mi üstte? İşte su testisine takıldı ayağı, işte yere döküldü sular. Ya sızarsa alt kata, ya damlarsa üzerine Nebî'nin. Hayır, bu böyle olmayacak. Üst katta oturmalı Peygamber. Sahih-i Müslim şöyle not düşüyor burada tarihe: "Resûl-i Ekrem hemen eşyasının yukarıya taşınmasını emretti. Eşya hemen taşındı, zaten bu eşya azdı." Eşya azdı fakat muhabbet her yemekte çoğalıyordu. Ebû Eyyûb ve eşinin en büyük hazzı, sahanından yemekti Son Peygamber'in. Bir gün yemeğe dokunmadığını görünce o nurdan misafirin, "Ya Resûlullah, siz yemek yedikten sonra aynı kaptan yemek, bizim için en büyük şereftir. Fakat bugünkü yemekten yemediğinize dikkat ettim," dedi üzüntüyle Ebû Eyyûb. Resûlullah, "Yiyemedim. Yemekte soğan gördüm çünkü. Ben hoşlanmasam da sizin yemenizde bir beis yoktur," dedi. Burada tekrar not düşüyor tarihe Sahih-i Müslim. Ta ki Ebû Eyyûb'un bütün zamanları kuşatacak şu cümlesi unutulmasın: "Ya Resûlullah! Biz de hoşlanmayız, sizin hoşlanmadığınız şeyden!"[170]

Ebû Eyyûb'un hoşlandığı şeylerin başında cihat geliyor. Bedir, Uhud, Hendek, Hayber, Mekke'nin Fethi, Huneyn, Tebük... Nerede yükselirse sancak-ı şerif, o orada. Zira, "Bir kimse gaza ve cihadın faziletlerini, faydalarını ve sevaplarını bilip de gazaya özenmeden

---

170. en-Neysâbûrî, M. (Müslim), *Sahih-i Müslim*, C. 3, s. 1623-1624.

ölüp giderse şüphesiz o kimse, münafıklıktan bir pay alarak vefat etmiş olur.[171] Allah katında, yüz derecelik bir makam vardır ki, onlar ancak Allah yolunda savaşan müminler için hazırlanmıştır," diyor Nebî. Hem, "Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın,"[172] ayeti, ona göre cihadı işaret ediyor. En büyük tehlike bir insan için savaşa gitmek değil, geri kalmak cihattan. Ebû Eyyûb'u her savaşta en ön safta görenler, "Neden kendini gazalara adadın?" diye soruyorlar da Mihmandar-ı Nebî, "Ben Kur'ân-ı Kerîm'de 'Her halinizde gaza ve muharebeden geri kalmayınız!' ilahî fermanını okuduktan sonra benim için gazayı terk etmek imkânı kalmamıştır," diye fısıldıyor kulaklarına. Sefere mi çıkılacak fecirde, ilk önce onun gözleri açılıyor. Nöbet mi beklemek gerekiyor Peygamber'in çadırı önünde, Ebû Eyyûb el-Ensârî en önde. Bırak gölgesinin düşmesini bir kılıcın Efendisi'nin üstüne, bir kuş tüyünün durmasına bile gönlü dayanmıyor Sakalı Şerîf'te. Safa ile Merve arasında kendi elleriyle alıyor kuş tüyünü peygamberinin yüzünden. "Ya Ebû Eyyûb artık sana şimdiden sonra bir kötülük isabet etmez," duasına mazhar oluyor.[173] Ve dua öyle bir zırh giydiriyor ki Ebû Eyyûb'a, dipdiri çıkıyor her devirde her savaştan. Peygamber'in vefatından sonra asmıyor kılıcını duvara. Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer zamanı, yeni meydanları işaret ediyor Mihmandar-ı Nebî, Suriye, Filistin, Mısır ve Kıbrıs'ta.

Bir heybetli savaşçı değil sadece. Bir vahiy kâtibi o, ayetleri bir araya getiren. Bir hafız, baştan sona

---

171. A.g.e., C. 3, s. 1517 (1910. hadis).
172. *Kur'ân-ı Kerîm*, el-Bakara, 195.
173. İbn-i Asâkir, *Târîhu Medîneti Dimeşk*, C. 16, s. 47.

ezberleyen Kur'ân'ı. Bir vekil, Hz. Ali Irak'a gittiğinde yerine geçen. Bir ravi, tek bir hadis için Medine'den Mısır'a yolculuk yapan. Bir fakih, fetvasına ümmetçe güvenilen. Bir imam, Hz. Osman muhasara altındayken Mescid-i Nebevî'de namaz kıldıran. Bir ahiret kardeşi, Mus'ab b. Umeyr'le Medine ruhunu gözeten. Bir baba, oğluna hiddetlenen, savaşta işkenceyle öldürdüğü için düşmanı. Bir uyarıcı, akşam namazını müstehap vaktinde kılmayanlara. Ve bir bilge, Resûlullah'ın kabrine başını dayamış ağlayan. Devir, Emeviler'in. Mervan b. Hakem Medine valisi. Ebû Eyyûb, bir ses duyuyor arkasından: "Ne yaptığını biliyor musun!" Tanıyor Ebû Eyyûb; liyakatsiz Mervan'ın soğuk sesi bu. Sünnete aykırı hareket ettiğini ima ediyor. Vakti geldi. Mihmandar-ı Nebî kelimelerin üstüne basa basa cevaplıyor Mervan'ı: "Ben bu mezar taşına değil, Resûlullah'a geldim. O'nun, 'Din ve dünya işlerini ehliyetli kimseler üstlendiği zaman kaygılanmayın; ancak ehil olmayanlar başa geçince ne kadar ağlasanız yeridir,' dediğini duymuştum."

Duymuşsa Nebî'den akan sular durmuştur. Her ne varsa varlıkta O'nun işaretiyle almıştır gerçek yerini. "Konstantiniyye mutlaka fetholunacaktır. Onu fetheden komutan ne güzel komutandır ve onu fetheden ordu ne güzel ordudur,"[174] demişse Hz. Peygamber, mutlaka fetholunacaktır İstanbul. Yaşı sekseni aşsa bile Ebû Eyyûb el-Ensârî asla ihtiyarlamayacaktır. At binip kılıç kuşanacak, Resûlullah'ın kabrinde dualar edip soluğu İstanbul surlarında alacaktır. İstanbul, Allah'ın

174. İbn-i Asâkir, *Târîhu Medîneti Dimeşk*, C. 58, s. 34.

en güzel şehri. İstanbul, gülümsüyor Medine'ye yüzyıllardır. İstanbul, Müslüman oluyor rüyalarında. Müslümanlar ilk İstanbul kuşatmasında şehri alamamışlar ne gam. Fethin kapısı çalınıyor Alemdar-ı Nebî'yle. Savaşmanın değil, savaşmamanın tehlikeli olduğunu bütün zamanlara ilan eden koca mücahit, bin kılıçtan kurtulup hayatta kalırken hastalanarak teslim ediyor ruhunu gazada. Alemdar'ın alemini bırakarak dünyaya, ahiret yurduna göç ediyor. Ve öyle bir vasiyet bırakıyor ki geriye, dirisiyle titrettiği yetmemiş gibi ölüsüyle de korkutuyor düşmanı. "Öldükten sonra beni surlara en yakın yere gömün!" cümlesi bir kâbus gibi düşüyor Bizans İmparatoru'nun uykusuna. Bir bölük asker Sultan'ı defnettikten sonra, uykuları kaçıyor İmparator'un. Bir rüyaydı hâlbuki o, kâbus değil; yedi yüz seksen dört yıl sonra tabir edilecek Sultan Fatih'le. Bir uç kalesi artık onun mezarı, bir işaret Akşemseddin'e.

MUS'AB B. UMEYR

AYNALARIN ÖNÜNDEN AYNA OLMAYA

Adımlarıyla yangın çıkartan gencin, kömürden pencerelerinin önünden ne zaman geçeceğini merak ediyor Mekkeli kızlar. Asaletin, ince hattıyla resmettiği yüzünü ne zaman çerçeveleyeceğini sokaklarının. Kokusunu taşıyan rüzgârın bölüşülemediği pazarlarda fiyatlar yükselip duruyor hep. Hep alışverişe gitmeye hazırlanıyor Mus'ab. Hep alışverişten dönüyor. Sahip olduklarıyla sahip olmadıklarını satın alıyor hep. Üzerine titreyen zengin bir anne babaya sahip olmak, sahip olduğu şeyleri çoğaltıyor: Kervancılar en iyi kumaşlarını, en güzel kokularını, en nadir yemişlerini onun için taşıyorlar. Hadremut, onun ayaklarına bir çift ayakkabı yapabilmek için onlarca ceylanı çölden koparmaya hazır. Mus'ab'a yalnız ailesi değil, kader de cömertliğini esirgemiyor: Güzel bir yüz, biçimli bir beden, gür ve kıvırcık saçlar, zekâ, akıl, hitabet ve bu harikulade harmanı koruyan soyluluk. Aklı, taşlara tanrı rolü verilmesini yadırgıyor. Taşlar yerli yerine oturunca da bir boş-

luk çıkıyor ortaya; neyle dolduracağını bilmediği. "Görün bana hakikat!" dese de her gün, hakikat komutla ortaya çıkmıyor. O günlerde "arayanlar"ın yolu ise mutlaka Erkam'ın Evi'ne çıkıyor. Zira Mekke'nin bu esrarengiz evi bir mücevher mahfazası gibi saklıyor hakikati.

Kapıyı bir kölenin açması doğal; peki, köleyle efendinin birbirlerine sarılıp ağlaşmaları! Eski bir köle Habbab b. Eret, yeni bir kul Mus'ab b. Umeyr! Çünkü açılan kapıdan girdi içeriye ve O'na götürüldü. Çünkü O'nun yüzünü gördü ve dudaklarındaki her kelimenin, hakikatin nadide parçaları olduğunu fark etti birden. Mus'ab hayatının en büyük alışverişini işte o gün gerçekleştirdi. Erkam'ın evinden çıkarken her şeyini bıraktı orada. Bütün elbiseleri eskimiş, bütün ayakkabıları delinmiş, bütün yemişleri çürümüştü. Bütün sevgililere sevgilerini, bütün çiçeklere kokularını geri vermişti. Erkam'ın evinden çıkarken yanında yalnız kalbi vardı. Bir bahar temizliğinin ardından Son Peygamber'in kelimeleriyle boyanan kalbi.

Vücutta öyle bir parça vardı ki o değiştiğinde her şey değişirdi. Böyle diyordu Nebî. O değişti. Her şey değişti Mus'ab'ın hayatında. Öncelikleri göz açıp kapayıncaya kadar yerlerini terk ettiler. Hz. Peygamber'in (sav) yanında olma, namaz ve İslam'a davet doldurdu boşalan yerleri. Osman b. Talha onu çarşılarda ararken namazda bulunca dehşetle koştu ailesine. Annesi Hamne'ye, "Oğlun namaz kılıyor!" dedi büyüyen gözlerle. "Demek namaz kılıyor!" dedi anne bir belaya uğramış gibi. Üzerine titrediği, kendi elleriyle giydirip güzel kokular sürdüğü oğlu namaz kılıyordu ha! Sözle

ikna edilemeyince dininden dönmeye, baba evinin mahzenine hapsedildi Mus'ab. Annesinin ve babasının gardiyanlığında günlerce aç susuz kaldı. Habeşistan yolu görünmüştü kapı aralandığında.

İki kez Habeşistan'a hicret etti; zira değişmemişti Mekke. Yumuşamamıştı siyah kayalar. Fakat güvende olmak da neydi Habeşistan'da, Mekke'deyken Peygamber! Sonunda dayanamayıp döndü yurduna. Burada sözü Hz. Ali'nin dudaklarına bırakalım: "Resûlullah ile oturuyorduk. Bu sırada Mus'ab b. Umeyr geldi. Yamalı bir elbise vardı üzerinde. Bu manzara karşısında gözyaşları hücum etti mübarek gözlerine Resûlullah'ın ve dilinden şu kelimeler döküldü: 'Kalbini yüce Allah'ın aydınlattığı şu adama bakın! Anne ve babası en iyi yiyecekleri ve içecekleri sunuyordu ona. O Allah için her şeyi terk etti. Allah ve Resûlü'nün sevgisidir onu bu hâle getiren!'"[175]

Sevgi insana neler yaptırmaz ki! Bütün dünyayı karşısına almak pahasına, "Seni kendi nefsimizden üstün tutacağız!" dedirtir insana. İlk Akabe Biatı'nda Medine'den gelen on iki kişinin bağlılık yeminlerinin ilk cümlesidir bu. Bu bir avuç Müslüman, inançlarını kesin sözlerle mühürledikten sonra "Ensar" yani "Yardımcılar" olma şerefini elde etmişler, bununla beraber İslam'ı öğretecek bir "Yardımcı" daha istemişlerdir Allah'ın Elçisi'nden. İşte O'nun gönderdiği elçidir Mus'ab b. Umeyr.[176] Elçiler gönderildiği makamı temsil ederler. Mus'ab, güler yüzü, nezaketi, tatlı dili ve güzel ahlakıyla efendisini temsil etmeye gider Medi-

---

175. el-Asfahânî, *Hilyetu'l-Evliyâ'*, C. 1, s. 108.
176. A.g.e., C. 1, s. 107.

ne'ye. Es'ad b. Zurâre'nin evini bir Kur'ân okuluna dönüştürür. Medinelilere tebessümüyle tatlandırarak anlatır İslam'ı. Namaz kılacakları zaman imamları, ihtilaf ettikleri zaman hakemleri olur. Hz. Peygamber'in izniyle İslam tarihinin ilk cuma namazını kıldırır Sa'd b. Hayseme'nin evinde.[177] Ve sonunda Medine'nin bütün evleri tek tek aydınlanmaya başlar. Bu durumdan endişelenenler de vardır; değişimle birlikte toplum içindeki yerlerini kaybedeceklerini düşünenler... Kabile reislerinden Useyd b. Hudayr da onlardandır. Mızrağıyla dalar Mus'ab'ın hitap ettiği topluluğun içine ve gürler: "Buraya zayıf akıllıları aldatmak için mi geldiniz! Canınızdan olmak istemiyorsanız terk edin burayı!" Mus'ab savrulan tehdidi güler yüzüyle savuşturmuş, "Biraz soluklanıp sözüme kulak verir misiniz? Hoşunuza gitmezse söylenenler, derhal ayrılırız yanınızdan," diyerek İslam'ın ne anlama geldiğini tatlı tatlı anlatmış, Kur'ân'dan ayetler okumuştur. Useyd mızrağını yere saplamış ve "Ne güzel! Ne güzel!" diye haykırmıştır birden. Sonra sormuştur heyecanla Mus'ab'a: "Bu dine nasıl girilir!"

Mus'ab yalnız bu dine nasıl girileceğini değil, bu dinin nasıl yaşanacağını da göstermiştir insanlara. İkinci Akabe Biatı'na Medine'den katılan ve Hz. Peygamber'in "Kanınız kanımdır... Affınız affımdır... Ben sizdenim, siz benden!"[178] sözleriyle onurlanan yetmiş beş kişinin başındadır o. Medine'yi efendisinin teşrifine hazırlayandır o, Bedir'de sancağını yükselten... Ve nihayet Uhud'da bir kez daha taşıma şerefi bahşedilen

---

177. A.g.e., C. 1, s. 107.
178. İbn-i Hanbel, *el-Müsned*, C. 12, s. 323. (15740. hadis)

mübarek sancağı. Son Peygamber sanılarak önce sağ kolu kesilen, sancağı sol eline alınca sol koluna kılıç indirilen. İki kesik kolla sancağı göğsüne bastırıp "Muhammed ancak Resûl'dür. Ondan evvel daha nice peygamberler geçmiştir,"[179] ayetini okuyarak Hz. Peygamber'e siper olmaya devam eden. Sonunda İbn Kâmia'nın mızrağıyla şehadet makamına yükselen... Son Peygamber'in şehit olduğundan habersiz, "İleri ey Mus'ab! İleri!" diye bağırdığı arkasından. Mus'ab suretinde sancağı taşıyan meleğin, "Ben Mus'ab değilim!" dediği an.[180] İşte o an!

Nebî'nin yine gözlerinin dolduğunu görüyor Hz. Ali. Ahzab Suresi'nden okuduğu ayetlere kulak kesiliyor, naaşının baş ucunda: "Müminlerden öyle yiğitler vardır ki onlar Allah'a verdikleri sözde sadakat gösterdiler. Onlardan bazıları şehit oluncaya kadar çarpışacağına dair yaptığı adağını yerine getirdi. Kimisi de şehit olmayı bekliyor. Onlar verdikleri sözü asla değiştirmediler."[181]

Ve işte o an. Şehidin defnedilme ânı. Bir zamanlar Mekke'nin en zengin ve yakışıklı delikanlısı olan Mus'ab'ın üzerini örtecek kefen bulunamıyor. Başı örtülse ayakları, ayakları örtülse başı açık kalıyor. Islak gözlerle hırkanın baş tarafa çekilmesine, ayakların otlarla örtülmesine işaret ediyor Hz. Peygamber.[182] Muhammed (sav) Mus'ab'ı işaret ediyor!

---

179. *Kur'ân-ı Kerîm*, Âl-i 'İmrân, 144.
180. A. el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, ed. Süyehl Zekkâr ve Riyâd Zirikli, Beyrut, el-Fikr, 1996, C. 9, s. 409.
181. *Kur'ân-ı Kerîm*, el-Ahzâb, 23.
182. el-Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, s. 222-223. (1276. hadis)

EBÛ ZER EL-GIFÂRÎ
YAĞMACILIKTAN YAĞMUR OLMAYA

Yağmacıların içinde Ebû Zer de vardı. İri yapılı, uzun boylu, gür saçlı, esmer adam... Kervanların kâbusu. Bildiğinden şaşmayan korkutucu. Çölü ezbere bilen Bedevi. Öyle bir kabileye mensup ki haram aylarda bile haramiliği sürdürüyor. Gıfâr kabilenin adı. Gıfârlı Cundeb b. Cunâde, namı diğer Ebû Zer'in kavmindekilere benzemeyen bir yüzü daha var: Putlara tapmıyor! Bu yüzden bir peygamberin varlığını duyar duymaz koşuyor Mekke'ye. Adresini soruyor O'nun. Cevabın içindeki taş ve kemik parçaları, kanlar içerisinde bırakıyor onu. Yine de işaret edilen eve girmekte tereddüt etmiyor. Bu İslam'a girişi demek. Hz. Ebû Bekir'e Müslüman olmadan önce de putlara tapmadığını söylüyor. "Nereye yönelirdin?" sorusunu ise, "Bilmiyorum," diye cevaplıyor ve ekliyor: "Nereye yöneltirse Allah!" İlk dörde ya da beşe giriyor yarışta. Yani ilk Müslümanların arasına. Heyecanla, "Dinimi açıkça haykırmak istiyorum!" diyor Son Peygamber'e hemen. "Öl-

dürülmenden endişe ederim!" cevabını alıyor. "Beni öldürseler de yapacağım bunu!" cümlesiyle geliyor ısrar. Susuyor Hz. Peygamber.

Kâbe'nin yanında şehadet getiriyor coşkuyla. Üzerine yürüyorlar anında. Öldü sanarak bıraktıklarında morarmış bir beden kalıyor geride. "Seni bundan alıkoymuştum!" diyor Peygamber üzüntüyle. "Bunu yapmalıydım!" diyor Ebû Zer. Ertesi gün yine aynı yerde. Yine ilan ediyor Muhammed'in (sav) Allah'ın Elçisi olduğunu. Yine dövülüyor kıyasıya. Baktı ki olmayacak, kabilesine göndererek uzaklaştırıyor Mekke'den onu Resûl. "Onları İslam'a davet et ve çağırılana kadar gelme!" diyor.[183] Ebû Zer, yağmacıların arasına dönüyor ve rahmet yağmuru gibi yağıyor üstlerine. Yeşeriyor çöl. Yarısı Müslüman oluyor Gıfâr Kabilesi'nin. Ve bir gün koşuyor tekrar Efendisine. "Es-Selâmu aleyke ya Resûlullah!" diye selamlıyor Nebî'yi. "Ve Aleykesselam!" diye cevaplıyor Hz. Peygamber.[184] Birbirlerine rahmet ve esenlik diliyorlar. İslam'ın selamını ilk veren kişi oluyor Ebû Zer. Ve dört meşale veriliyor eline: Zayıfları sevmek, üstlere değil, altlara bakıp şükretmek nimetlere, zor da olsa hep hakkı söylemek, Allah yolunda kınamasından korkmamak kimsenin!

Uhud Savaşı'ndan sonra hicret ediyor Medine'ye. Ashab-ı Suffa denen o güzel yoksullar içinde yerini alıyor. Soruları yağmur damlaları gibi düşüyor Mescid-i Nebevî'ye: "Gerçek Müslüman kimdir?" "Peki, en en kâmil mümin?" "En hayırlı hicret hangisidir?" "En büyük ayet hangisidir?" Cevaplar sağnak halinde

183. el-Asfahânî, *Hilyetu'l-Evliyâ'*, C. 1, s. 158.
184. A.g.e., C. 1, s. 159.

yağıyor: "Gerçek Müslüman, insanların elinden ve dilinden emin olduğu, zarar vermekten uzak olandır." "En kâmil mümin, en güzel huylu olandır." "En hayırlı hicret, günahları terk etmektir." "En büyük ayet Âyetü'l-Kürsî'dir."[185] Akşam olduğunda Suffelileri paylaşıyor Medineli zenginler akşam yemeği için. Ebû Zer gitmiyor. O hep geride kalan beş on kişiyle birlikte Hz. Peygamber'in yanında yemek yemeyi tercih ediyor ve yemekten sonra mescitte uyuyor arkadaşlarıyla. Kim bilir ne rüyalar görüyorlar!

Rüyalarını bilmesek de kâbuslarını biliyoruz Ebû Zer'in: Mal yığan zenginler... "İnsanlar ölmek için doğuyorlar, yıkılması için inşa ediyorlar, geçici olana tutkuyla sarılıp kalıcı olanı fırlatıp atıyorlar. Ah, insanların hoşlanmadığı iki şey aslında ne güzeldir: Ölüm ve yoksulluk!" diyerek yükseltiyor kulluk çıtasını. Zenginlerin farkına varamadıkları bir hırsla kendilerini katlettiklerini düşünüyor. Ona göre ancak iki şey gözetilebilir yeryüzünde: Helal rızık ve ahireti kazanmak. Üçüncü bir amacı varsa insanın zarardadır. Hem ihtiyacı olandan fazlasına tamah etmek de ne! "Malın iki dirhem olsun! Birini ailen için harca, diğerini ahiretin için, bir üçüncü dirhem sana yarar değil, zarar verir!" "İki dirhemi olanın hesabı bir dirheme sahip olandan daha zordur!" "Bir keseye atılıp ağzı bağlanan her altın ve gümüş tanesi, sahibini yakacak birer kordur, ta ki onu Allah yolunda harcayıncaya kadar." "Şu insanların haline bak! Tövbekârlar dışında çoğunda hayır yoktur!" Ebû Zer'in cümleleri oklar gibi yağınca zenginlerin üstüne, sevilmeyen biri oluyor. "Ne oldu? Bir top-

185. A.g.e., C. 1, s. 166.

luluğun yanına oturunca bırakıp gidiyorlar seni!" diye soruyorlar ona. Ebû Zer'in gülümsemesinde yangın çıkıyor: "Çünkü ben onlara 'mal yığmayın!' diye emrettim!"

"Gök kubbenin altında ve yeryüzünün üstünde Ebû Zer'den daha doğru sözlü kimse yoktur!"[186] demişti Son Peygamber, bu mert sahabi için. "Ebû Zer yeryüzünde Meryemoğlu İsa'nın zühdüyle yürür,"[187] sözüyle sırlamıştı o aynayı. Mizacının emirliğe uygun olmadığını düşünerek emîr olmasına izin vermese de ölüm döşeğindeyken yanına çağırıp kucaklamıştı onu. "Sen iyi bir adamsın, salihsin, benden sonra çeşitli imtihan ve belalar gelecek sana!" demişti. Nasıl mı karşılık vermişti Ebû Zer? Kulak verelim muhteşem cevabına: "Merhabalar. Hoş gelsin, safalar getirsin Allah'ın izniyle!"[188]

Hoş ve safalar getirdi ona her imtihan. Oğlunu kaybetti bir baskında. Hz. Ömer'le Kudüs'e girdi, Amr b. Âs'la Mısır'a. Anadolu fethedilirken oradaydı. Kıbrıs fethedilirken orada. Sultanların baskılarına boyun eğmedi. Boyun eğmedi konuşma yasağına. Susmaması üzerine Medine'ye üç mil mesafedeki Rebeze'ye sürüldü. Kendi arzusuyla gitti diyenler de var. Hz. Ali ve oğulları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin, Ammar b. Yasir ve Âkil b. Ebû Tâlib yanında yürüyerek uğurladılar onu. Uğurladılar, yaklaşmıştı büyük yolculuğu. İki sene bu tenha diyarda tefekkür etti bir başına. Ve 653 yılının temmuzunda teslim etti ruhunu.

---

186. et-Tirmizî, *el-Câmiu's-Sahîh*, C. 5, s. 669. (3801. hadis).
187. A.g.e., C. 5, s. 669-670. (3802. hadis).
188. el-Asfahânî, *Hilyetu'l-Evliyâ'* , C. 1, s. 162.

Ölmeden önce bir kafile geçti Rebeze'den. Kaderin kafilesi. Kûfe'den dönen İbn Mes'ûd vardı kafilenin başında. Hz. Peygamber 'in, "Sizden biri ıssız çölde ölür ve ona bir grup mümin rastlar,"[189] hadisi tecelli etti. İbn Mes'ûd "Allahu Ekber!" diyerek kaldırdı elini. Çölde bir avuç mümin Ebû Zer'in cenaze namazını kılarken o hep şu cümleyle gülümsedi:

"Allah'a yemin ederim ki hepiniz dünyaya sarıldınız!"

189. A.g.e., C. 1, s. 170.

SELMAN-I FÂRİSÎ

ATEŞTEN NURA
MABİH'TEN SELMÂNU'L-HAYR'A

Ateşin büyütüldüğü bir Mecusi evinde doğdu Mabih. O büyüdükçe ateş küçüldü. Baba ateşten bir tanrı yontsa da çocuğa, çocuk ateşi çoktan söndürmüş, hakikati öğrenebilmek için yanıp tutuşuyordu. Aklı geleneklere kurban etmedi Mabih. İsfahan'ın Cey beldesinde başlayıp Medine'de sona eren yolculuğu boyunca elini bırakmadı onun. Akıl sahihse şayet, merdivenin trabzanı gibi eşlik ederdi yükselişe. İşte ilk basamak: Mabih tarlalarda dolaşırken karşısına çıkan Kilise'yle kıyaslıyor evlerindeki ateşi. Görünmeyen bir tanrıya iman, ateşi dumana çevirip yakıyor gözlerini. Ona, "Hangi din gerçektir?" sorusunu sorduruyor. Cevapta endişe var: "Yoksa babanın dininden başka bir din mi arıyorsun?" Endişeye mahal yok. "Hayır! Göklerin ve yerin Rabbini arıyorum!"

Biricik oğlunu hapsediyor baba. Şam'a giden kervanla kaçıyor çocuk. İkinci basamakta bir rahip var. Şam'ın büyük alimidir diye bağlansa da kapısına, çok

geçmeden yoksulların hakkının küpünde biriktiğini fark edip soğuyor ondan. Üçüncü basamakta başka bir rahip var. Bu kez karar isabetli. Rahip dindar ancak ölüm yakın. Mabih yeni bir adres istiyor ondan ölmeden önce. Yeni adres: Musul. İşaret edilen zat yine salih bir rahip. Fakat ölüm yine yakın. Mabih ondan da bir işaret bekliyor. Bu kez parmak Amuriyye'deki (Sivrihisar) bir rahibi gösteriyor. Mabih yeniden yollara düşüp ilme talip oluyor. Ancak bir müddet sonra beşinci durağa da uğrayan ölüm, rahibe Mabih'i titreten şu sözleri söyletiyor: "İbrahim'in (as) ailesinden bir adamın çıktığını duyacaksın. Gidebilirsen O'na (sav) git. Çünkü o hak dini getirmiştir. Bu peygamberin alametlerine gelince: Kavmi onu sihirbaz, mecnun ve kâhin diyerek reddedecektir. O hediyeyi kabul edip yiyecek, sadakadan ise yemeyecektir. İki kürek kemiğinin arasında peygamberlik mührü vardır."

Ve beş duraktan sonra başlıyor asıl yolculuk. Medine'den gelen tüccarlar "İbrahim (a.s) soyundan bir adam"dan söz ediyorlar hararetle. Mabih heyecanla Medine'ye gitmek istediğini söylüyor kervancıya. Kervancı bunun karşılığında ne vereceğini soruyor. "Sana verecek bir şeyim yok. Fakat kölen olurum," diyor Mabih. Kervancı teklifi kabul ediyor. Mabih'in sırtında ve göğsünde yaralar çıkıyor çalışmaktan hurma bahçelerinde. Şikâyetçi değil, çünkü arıyor. Yaşlı bir Farisî kadından "Peygamberliğini açıklayan adam"ın yerini öğreniyor sonunda. Sonunda biraz hurma toplayıp koşuyor ona. "Nedir bu? Sadaka mı hediye mi?" diye soruyor Allah'ın Elçisi. Sadaka olduğunu öğrenince yemiyor ondan, ancak ikram ediyor ashabına. Ertesi gün yi-

ne koşuyor Elçi'ye Mabih. Bu kez hediye hurmalar var elinde. Hediyeyi kabul ediyor Elçi ve yiyor ondan. Dahası Mabih'in sırtındaki mühre bakmaya çabaladığını görüp ridasını çıkarıyor. İşte mühür! Mabih öpüyor mührü ve sarılıyor Nebî'ye. Nebî, "Git ve özgürlüğünü satın al!" diyor ona.[190]

Özgürlüğün bedeli üç yüz hurma fidanı ve kırk ukiyye altın. Sahabiler hurma fidanı taşıyor kardeşlerine. Hz. Peygamber kendi elleriyle dikiyor hurmaları. Kırk ukiyye altın yerine ulaştırılıyor. Mabih'in adını Selman koyuyor Nebî. Selman, gazvelerde sancaktarlık yapıyor. On kişinin kazdığı hendeği tek başına kazıyor Hendek Savaşı'nda. "Selmanu'l-Hayr / Hayırlı Selman" lakabını veriyor bu yüzden ona Peygamber. Selman sadece bedenini değil, ruhunu da azat eden "Elçi"yi "ölçü" yapıyor hayatında. "Hiç kimse elinin emeğinden daha değerli bir şey yememiştir,"[191] hadisi ona hurma dallarından sepetler ördürüyor. Evindeki eşyaları fazla buluyor ve "Dostum (Peygamber), bana bunları edinmeyi tavsiye etmedi. O dünyadaki eşyamın bir yolcunun yanında taşıdıkları gibi olmasını tavsiye etti,"[192] diyerek dışarıya çıkarılmasını istiyor eşinden. Evlendiğinde, "Eşini nasıl buldun?" diye soran arkadaşlarına, "Yüce Allah örtüleri, perdeleri, kapıları, içeridekileri gizlemek için var etmiştir," diyerek Hz. Peygamber'in, yatak sırlarını veren kimseleri sokakta çiftleşen hayvanlara benzettiğini hatırlatıyor.

---

190. Ş. ez-Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ' : es-Sîretü'n-Nebeviyye*, ed. Beşşâr Ma'rûf, Beyrut, al-Resalah, ty, C.1, s. 86.
191. ez-Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ'*, C. 2, s. 570.
192. İbn-i Asâkir, *Târîhu Medîneti Dimeşk*, C. 21, s. 428.

Selman'ın hatırlattığı başka şeyler de var. Kendisini mukaddes topraklara çağıran Ebu'd-Derdâ'ya, "Toprak ve muhit insanı yüceltmez, insanı ancak amelleri yüceltir," diyerek dinin özüne işaret ederken bir sinek yüzünden iki adamdan birinin cennete, diğerinin cehenneme girdiğini söyleyerek "küçük şey yoktur" gerçeğine dikkati çekiyor. "Ailenin senin üzerinde hakkı vardır. Geceleri namaz kıl ama uyu da. Gündüzleri oruç tut, ama ara da ver," diyerek dengeye davet ederken dünya maişetini temin etmenin kaygılardan uzaklaşıp ibadete yönelmedeki olumlu rolünden bahsediyor. Selman hikmeti o kadar önemsiyor ki, "Burada namaz kılacak temiz bir yer var mı?" diye sorduğu kâfir bir kadının, "Sen temiz bir kalp bulmaya bak, namazı ise dilediğin yerde kıl," sözüyle sarsılıyor ve "Kafir bir kadının kalbinden çıkan hikmetli söze bak!" diyor yanındaki arkadaşına.

Hz. Ömer zamanında Medâin şehrinin valiliğini yapıyor Selman-ı Fârisî. Ne vali! Otuz bin kişiye hutbe okuduğu zamanlarda bile iki parçadan oluşan bir giysisi var! Bu iki parçadan birini seccade olarak kullanıyor, diğerini ise giyiyor. Başka elbisesi yok. Valilik maaşını yoksullara dağıtıp el emeği ile geçiniyor. Topraktan çanak yapıp üç dirheme satıyor. Onun bir dirhemi ile yeni malzeme alıyor, bir dirhemini sadaka veriyor, bir dirhemiyle ise evinin ihtiyaçlarını karşılamaya çalışıyor. Süslü sözlerle halk nazarındaki makamını parlatmak yerine hakikatin solmaz nurunu paylaşıyor ömrü boyunca. Bir keresinde onun geldiğini duyan bin kişi koşuyor mescide. Selman, ayakta kendisini görmeye çalışan insanları oturmaya davet ettikten sonra Yusuf Sure-

si'ni okumaya başlıyor. O da ne! Topluluk dağılmaya başlıyor. Bin kişiden geriye yüz kişi kalıyor yalnız. Bunu gören Selman, o kalbi ince adam, okumasını kesip kalkıyor ayağa. Kükrüyor Selman, bütün zamanların Müslümanlarına:

"Siz yaldızlı sözler istiyordunuz! Ben size Allah'ın kitabını okuyunca çekip gittiniz!"

İBN UMMU MEKTUM
KAYIP GÖZDE DİRİLEN BAKIŞ

İbn Ummu Mektum'un gözleri çocukluğundan beri dünyaya kapalıydı. Fakat gözleri dünyaya açık olan pek çok kişiden önce nurlanarak ilk Müslümanlar arasında yerini aldı. İslam'dan önce Husayn'dı; Abdullah, dedi ona Hz. Peygamber. Gücü yettiğince yanına gitmeye çalışıyordu Resûl'ün. Gücü yettiğince öğreniyordu.

Bir gün İbn Ummu Mektum konuşmalardan anladı ki Hz. Peygamber'in yanı kalabalık. Sesleri seçmeye çalıştı: Rebia'nın oğulları Utbe ve Şeybe, Hişam b. Amr Ebû Cehil, Umeyye b. Halef, Velid b. Mugîre, Abbas b. Abdulmuttalib... Kureyş'in ileri gelenleri orada.

Müslüman olmalarını arzu ediyordu Hz. Peygamber; Mekke'de Müslümanlar üzerinde oluşturdukları baskı ancak böyle ortadan kalkabilirdi. Tek tek her biriyle ilgileniyor, İslam aynasından bir akis düşürmeye çalışıyordu yüzlerine.

İbn Ummu Mektum, "Ya Resûlullah! Bana Kur'ân oku ve Allah'ın sana öğrettiklerinden bir şeyler öğret," diyerek Hz. Peygamber'in sözünü kesti. Âdabı aşan bu durum karşısında Resûlullah'ın hoşnutsuzluğu yansıdı yüzüne; başını çevirdi ondan.

İşte ilahî ikaz tam bu esnada geldi ve bir surenin adı oldu: "Abese / Yüzünü astı."

Bismillahirrahmanirrahim

1- Yüzünü asıp çevirdi,

2- Kendisine âmâ geldi diye.

3- Ne bilirsin belki de o, temizlenecekti.

4- Yahut öğüt alacaktı da bu kendisine fayda verecekti.

5- Ama kendisini müstağni gören,

6- İşte sen onu muhatap alıyorsun.

7- Hâlbuki onun arınmamasından sana ne!

8- Ama sana koşarak gelen,

9- Ki o, korkar durumdadır.

10- Sen ona aldırmıyor, oyalanıyorsun.

11- Sakın, çünkü bu bir öğüttür.

12- Dileyen onu düşünüp öğüt alır.

13- O çok şerefli sahifelerdedir.

14- Yüceltilmiş ve temizlenmiştir.

15- Kâtiplerin elleriyle.

16- Kıymetli, saygıdeğer.[193]

---

193. *Kur'ân-ı Kerîm*, 'Abese, 1-16.
Seyyid Kutub, *Fî Zilâli'l-Kurân*, yyy., eş-Şurûk, 2003, C. 6, s. 3824.

İlk dört ayette Yüce Allah doğrudan Hz. Peygamber'e hitap etmek yerine, o sahneyi başta habibi olmak üzere bütün müminlere bir ayna gibi göstermiş, hâkim bakış açısıyla yansıtılan resimde kendimizi bulup özeleştiri yapmamız murat edilmiştir. Sonra birden hitap sîgasına dönülmüş ve ışık Resûlullah'la beraber yüzümüze tutularak bir daha asla tekrar edilmemesi istenen eylem yeniden ve daha şiddetli bir şekilde önümüze konulmuş, "Ama kendisini müstağni gören / İşte sen onu muhatap alıyorsun / Hâlbuki onun arınmamasından sana ne!" buyurulmuştur. Daha bu sarsıntının etkisi üzerimizdeyken tekrar aynadaki akse dönülmüş, "Ama sana koşarak gelen / Ki o korkar durumdadır" denilerek İbn Ummu Mektum'un o anki ruh haline dikkat çekilmiş, sonra yeniden hitap sîgasına gelinerek, "Sen ona aldırmıyor, oyalanıyorsun!" ilahî hitabıyla, bu hâle rağmen yapıyorsun bunu, manasını kalbe yerleştiren bir artçı deprem hissi yaşatılmıştır. Abese Suresi'nin uyarısı bu ayetle bitmemektedir. Son ve en şiddetli sarsıntı bu ayetten sonra, "Kellâ / Hayır-Asla" vurgusuyla gelecek ve satır arasında sakın bir daha böyle bir şey yapma anlamı belirecektir bütün görkemiyle: "Sakın, çünkü bu bir öğüttür." Allah'ın sevgilisi Kur'ân-ı Kerîm'de ilk defa "Kella" hitabıyla karşı karşıya kalmıştır. Reddin en açık şeklidir bu "Hayır!"

Hz. Peygamber insan ayırmamıştır; hayır, küçümsememiştir İbn Ummu Mektum'u. Kişisel bir çıkarı yoktur Kureyş ulularıyla ilgilenişinde. İbn Ummu Mektum Müslüman'dır ve daha önce Hz. Peygamber'in ilgisine mazhar olmuş, başkalarına İslam daveti

yapıldığını duymasına rağmen öne atılışı bu yüzden hoş karşılanmamıştır. O halde Yüce Allah'ın muradı nedir bu ayetlerden? Neden Resûlü'nü sarsmaktadır kelimeleriyle? Ve neden Hz. Peygamber bu hüznü ümmetiyle paylaşmıştır?

Yanlış bir algı oluşmasını engellemektir Allah ve Resûlü'nün muradı. Yoksulların ve zayıfların hakkını gözetmemek şöyle dursun, böyle bir algının oluşması dahi ikazın yapılmasını gerekli kılmaktadır. Bu yüzden en kötü ziyafetin, zenginlerin çağrılıp yoksulların davet edilmediği ziyafet olduğunu söylemiştir Nebî. Bu yüzden cennete önce yoksul müminler girecektir. Mûte Savaşı'nda üç bin kişilik İslam ordusunun ilk komutanı --ordunun içinde Halid b. Velid gibi sahabiler olmasına rağmen- Zeyd'dir. Usame b. Zeyd'in Rumlara karşı hazırlanan ve içinde Ebû Bekir (ra), Ömer (ra) ve Sa'd b. Ebî Vakkas gibi sahabilerin bulunduğu orduya genç yaşına ve sosyal konumuna rağmen komutan yapılması bu yüzdendir. Hz. Peygamber'in amcası Hamza ile kölesi Zeyd'i, Halid b. Ruveyha'yla Bilal b. Rebah'ı kardeş ilan etmesi bu dengeyi kurmaya yöneliktir. Selman-ı Fârisî'nin Acem oluşunun ayrım nedeni olmasından korktuğu içindir ki, "Selman bizim ehl-i beytimizdendir,"[194] diyerek noktayı koymuştur Allah Resûlü. Ebû Zer'e kükremiştir, "Ey siyah kadının oğlu!" demesi üzerine Bilal'e: "Ey Ebû Zer! Ölçü taştı, sözünü geri al, beyazın oğlunun siyahın oğluna hiçbir üstünlüğü yoktur!"[195]

---

194. İbn-i Asâkir, *Târîhu Medîneti Dimeşk*, C. 21, s. 408.
195. Kutb, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, C. 6, s. 3828.

Abese Suresi, ölçü taşmadan önce masum olan bir Peygamber'e değil, O'nu izlemekte kusurlu davranacak ümmetine yöneltilmiş bir uyarıdır. Bir âmânın gözünden yapılmış bir penceredir, diri bir bakış armağan etmek için müminlere. Kalp yetersizliğine karşı tedbir almaktır. Bu sahnede Hz. Peygamber'in oluşu bütün müminlere bir gözdağıdır. Habibini böyle bir konumda azarlamışsa zayıfları göz ardı ettiğinde ümmetin hâli nice olacaktır! Dahası bir âmâyla verilmiştir bu gözdağı. İbn Ummu Mektum'un görmeyen gözleri bu olaydan sonra Resûlullah'la her karşılaşmalarında bir kez daha nurlanmıştır. Şöyle seslenmektedir Kâinatın Efendisi ona artık: "Ey kendisinden dolayı Rabbimin beni azarladığı zat, merhaba!"[196] Babası Hz. Hatice'nin dayısının oğlu olduğu için değil, ayeti kerimenin inmesinden sonra bir başka yakınlıkla ailesinden biri gibi muamele etmektedir İbn Ummu Mektum'a. Hz. Âişe ona bal katılmış limonata hazırlayıp içirmektedir karşılaştığında.

İlk Muhacirlerdendi İbn Ummu Mektum. Resûlullah'ın hicretinden önceydi hicreti. Hafızdı; Mus'ab b. Umeyr'le birlikte Medine'de halka Kur'ân öğretti. Bir süre Suffe'de kaldıktan sonra Daru'l-Kurra'ya taşındı. Hz. Peygamber'in Medine'ye hicretiyle müezzinlerinden biri oldu O'nun. Ramazanda sahur vaktinin bittiğini ezan okuyarak bildiriyordu halka. Sehl b. Said'in rivayet ettiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştu: "Bilal gece (sahurda) 'Yiyiniz, içiniz,' diye seslenir, ta ki İbn Ummu Mektum nida edinceye (ezan okuyuncaya) kadar."[197] İmam Şafiî'nin rivayetinde,

---

196. Kutb, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, C. 6, s. 3827.

"İbn Ummu Mektum kendisine, 'Sabah oldu! Sabah oldu!' denmedikçe ezan okumazdı," cümlesi de yer almaktadır.

Mescid-i Nebevî'den uzak bir evde oturmasına rağmen namaz vakitlerinde Resûlullah'ın yanında olurdu İbn Ummu Mektum. Bir defasında Hz. Peygamber evinde namaz kılması için izin verdiyse de ezan ve kameti okuyacağını ileri sürerek bu izni kullanmadı. Bir seferinde ise evinin uzak olduğunu ve her zaman kendisini mescide getirecek bir yardımcı bulamadığı gerekçesiyle evinde namaz kılmak istedi de reddetti Hz. Peygamber onu ezanı işittiği gerekçesiyle.[198] Belli ki İbn Ummu Mektum aracılığıyla ümmetine bir mesaj vermek istiyordu. Bir başka yanlış algı oluşmamalı, bahaneler sorumlulukların önüne geçmemeliydi. Mademki ezanı duyan bir âmâ da olsa mescide gelmek zorundaydı, özrü olmayanların mescide gelmemeleri için hiçbir nedenleri kalmıyordu. İslam'ın engellilerle ilgili hükümleri İbn Ummu Mektum vesilesiyle belirlenmiş, bu çerçevede köpek beslemelerine izin verilmişti.

İbn Ummu Mektum'un bu sahnede rol alması da tembelliğinden ya da acizliğinden değil, ayna tutmasındandı gelecek asırların Müslümanlarına. Öyle olmasaydı Hz. Peygamber Ebvar, Bevat, Zülasîr, Cuheyne, Suveyk, Gatfan, Hamraulesed, Necran, Zaturrika gibi on üç seferinde onu vekil olarak bırakır mıydı Medine'de! İbn Ummu Mektum Peygamber vekili olarak, Medine'de kalan Müslümanlara imamlık yapar mıydı! Tam on üç kere yinelendi Peygamber vekilliği İbn Ummu

---

197. Ş. ez-Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ'*, C. 1, s. 362.
198. Ebû Davud, *Sünen*, C. 1, s. 414. (552. hadis).

Mektum'un. Tam on üç kere imamlık yaptı Mescid-i Nebevî'de Müslümanlara.

Fakat yine de elem duyuyordu cihada katılamayışı yüzünden. Tebük Seferi'nin akabinde, cihada katılan Müslümanlarla katılmayanların eşit olmadığını bildiren ayet indikten sonra bu üzüntüsü katlanmış, soluğu Hz. Peygamber'in yanında almıştı. Bunun üzerine Hz. Peygamber ayeti bir daha okuyarak, "Zarar görmüş olanlar / özürlüler hariç" ifadesine dikkat çekti.[199] Bu ayrıcalık İbn Ummu Mektum'un içine su serptiyse de cihat için izin istemekten geri durmadı hiçbir zaman. Pekâlâ izin verildiği takdirde sancağı o taşıyabilirdi. Bir gazaya gidileceğinde en çok o heyecanlanır, bağırıp çağırarak ortalığı velveleye verirdi. Hz. Peygamber'in böyle durumlarda onu yerine vekil bırakması, onurunu incitmeden bir himaye çabasıydı belki de.

Hz. Peygamber'in vefatından sonra bir süre daha yaşadı İbn Ummu Mektum. Hz. Ömer'in halifeliği devrinde Kadisiye Savaşı'na katılmaktan alıkoyamadı onu kimse. Elinde İslam sancağı savaş meydanının bir köşesinde haykırarak müminleri yüreklendiriyor, yara üstüne yara alıyordu. Sonunda şehit düştü arkasında ayetler bırakarak.

---

199. "Müminlerden özür sahibi olmaksızın cihaddan geri kalanlarla, Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla savaşanlar bir olmazlar. Allah mallarıyla ve canlarıyla savaşanları, derece bakımından oturanlardan çok üstün kıldı. Bununla beraber Allah ikisine de cenneti vadetmiştir. Fakat Allah savaşanlara, oturanların üstünde pek büyük bir mükafat vermiştir." (ez-Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ'*, C. 1, s. 95; *Kur'ân-ı Kerîm*, en-Nisâ', 95.).

HUZEYFE B. YEMAN
SON PEYGAMBER'İN SIRDAŞI

Gece, fırtına ve soğuğun kuşattığı üç ordugâh. Müslümanlar ortada. Üstlerinde Ebû Süfyan komutasındaki müşrikler, altlarında Kurayza Yahudileri. Hendek Savaşı neredeyse bir aydır sürüyor. Derin ve geniş hendeğin bir yanında karanlığın her tonuyla boyanmış on bin mızrak, diğer yanında Medine güneşlerinden üç bin kalkan. Karanlık ne zaman sıçramaya kalksa hendekten, ışıktan kılıçlarla biçiliyor. Ne zaman ok yağmuruna tutsalar Müslümanları rahmet yağmurlarına dönüşüyor. Son Peygamber Medine'yi savunuyor, hendekle, kılıçla, haberle, zekâyla ve hileyle. "Harp hiledir," diyor ashabına.[200] Zubeyr b. Avvam'la haber alıyor. Gizli Müslüman Nuaym b. Mes'ud'la düşürüyor düşmanları birbirine. Medine'deki savunmasız kadın ve çocuklara baskın yapılacağından haberdar olup geceleri tekbir getirerek yollarda dolaşacak mücahitler

200. el-Buhâri, *Sahîhu'l-Buhâri*, s. 530. (3030. hadis)

gönderiyor aydınlık şehre. Açlığa, yorgunluğa, soğuğa sabreden üç bin Müslümanın arasında münafıklar da var. Onlar Medine'deki evlerinin savunmasız kaldığını öne sürerek birer ikişer sıyrılıyorlar harpten. Gidişleriyle Müslümanların arasına korku salmak isteseler de kalp bu; bir kere imanı kabul edince bütün korkuları reddediyor. Ah, o gece!

O gece gök gürültüsünü andırıyor rüzgâr, korkunç bir sesle biçiyor kulakları. İki de yoldaşı var: Dondurucu soğuk ve zifiri karanlık. Biri elleri, diğeri gözleri donduruyor. Sabrın gitgide tükenen sınırı olmaya başlayan hendek, çölü yaran derin bir hayal gibi uzanıyor gayba. Son Peygamber bir kez daha çalmak istiyor ilmin kapısını. Kendisine ulaşan bir haberden emin olmak istiyor. Bu yüzden emaneti yüklenecek bir haberciye ihtiyacı var. İşte o! Diz üstü çökmüş. Soğuktan titriyor. Yüzlerce Müslüman içinde onu seçiyor Peygamber. Dokunuyor usulca omzuna.

- Kimsin?

- Huzeyfe!

- Neredesin Huzeyfe? Yerin içinde mi?

- Buyur ya Resûlullah!

Derken ayağa kalkıyor Huzeyfe. Ve görevi fısıldıyor Nebî: "Düşman arasında kargaşa çıktığına dair bir haber var. Bana doğru bir bilgi getir onlardan!" Sonra bir dua zırhı giydiriyor sır muhafızına: "Allah'ım, onu önünden, ardından, sağından, solundan, üstünden, altından koru!" Ve bir tembihte bulunuyor giderken: "Dönüp yanıma gelene kadar düşman içinde bir harekete kalkma!"[201]

Müşriklere doğru yürüyor Huzeyfe. İçinde ne korku, ne üşüme, ne ürperti. Mesafeler katediyor sıcacık. İşte düşman ordugâhı! Onlar da ateşin başında ısınıyorlar. Hayır, üşüyorlar ateşin başında. Alevlerin silemediği gölgeler tarihin en eski gölge oyununu devam ettiriyor. Esmer, iri yarı bir adam ellerini ateş yalımlarına tutup göğsüne sürüyor ve bir büyücü gibi sürekli tekrarlıyor o iki kelimeyi: "Geri dönelim!" İlk defa gördüğü Ebû Süfyan'ı öldürmek geliyor içinden o an. Sadağından bir ok çıkartırken Hz. Peygamber'in sözlerini hatırlayıp geri koyuyor. Bir cesaretle müşriklerin yanına sokulup ateşin başına oturuyor sonra. Görülmemiş şiddetteki rüzgâr, İslam ordusunun bir bölüğü gibi kıvılcımlar üflüyor yüzlerine. Kazanlarını deviriyor, ateşlerini söndürüyor, çadırlarını başlarına yıkıyor. Bir ara Ebû Süfyan uyarıyor ayağa kalkıp: "Aranızda casuslar bulunabilir! Birbirinizi tanıyın! Herkes yanındakinin elini tutsun!" Huzeyfe korunacağından emin yanındaki adamların ellerini tutuyor hemen ve onlardan önce soruyor: "Kimsin!" Laf kalabalığına getirip atlatıyor tehlikeyi. Ve anlıyor ki tehlikeyi atlatamayan Kureyş'tir. Dinliyorlar reislerini: "Ey Kureyşliler! Durulacak yer olmaktan çıktı burası. Atlar, develer kırılmaya, başladı. Kıtlık her yanı kuşattı. Rüzgârın başımıza açtığı felaket ortada! Hemen terk edin buraları! İşte gidiyorum ben!" Huzeyfe'nin hayret dolu bakışları arasında Ebû Süfyan, rüzgârın üzerine kum ve çakıl yağdırdığı devesine yöneliyor.

Ve müşrikler terk ediyorlar mevzilerini. Huzeyfe'nin karşısına beyaz sarıklı süvariler çıkıyor dönüşte.

---

201. İbn-i Kesîr, *el-Bidâyetü ve'n-Nihâye*, C. 6, s. 66-67.

Süvari kılığında melekler, "Haber ver," diyorlar Resûlullah'a (sav), "yüce Allah perişan etti düşmanı!" Huzeyfe koşar adım yürüyor Medine tarafına hendeğin. Bir an önce ulaştırmak istiyor müjdeyi. İşte bir kilimde namaz kılıyor Nebî. Ne tuhaf döner dönmez ordugâha üşümeye başlıyor Huzeyfe. Görev bitince yoksa çıktı mı duanın zırhından. Selam verir vermez işaret ediyor Peygamber eliyle. Yaklaşınca sırdaşı, örtüsünü atıyor üzerine. İşte Huzeyfe b. Yeman Peygamber'in ridası içinde; "Ben gelirken geri dönüyorlardı!" diye sevinçle anlatıyor. Ayrılsa da bir gün dünyadan Nebî, bu nebevî sevinç hiç ayrılmıyor yanından. Sadece o biliyor münafıkların ismini ve vakalarını gelecek zamanların. Sadece ona söyledi zira Peygamber. Ve sadece ona sordu Hz. Ömer:

- Niçin cenaze namazını kılmadın?

- Efendimiz, bana o kişinin münafık olduğunu bildirmişti.

- Resûlullah münafıklar arasında Ömer'i de saydı mı ya Huzeyfe?

- Hayır, ya Ömer.

- Peki, valilerim arasında münafık var mı?

- Sadece biri. Ancak ismini söylemeye memur değilim.

Söylemek istediği başka şeyler var Huzeyfe'nin. "Ey insanlar! Bana soru sormayacak mısınız?" diyor, "Bana yaşayan ölüleri sormayacak mısınız!" Sonra tarif ediyor onları: "Kim kalbiyle, eliyle ve diliyle küfrü ve sapkınlığı reddedebiliyorsa görevini tam olarak yapmıştır. Kalbi ve diliyle reddettiği halde eline söz geçi-

remeyenler, görevlerinin bir kısmını terk etmiştir. Kalbiyle karşı çıkan ama elini ve dilini harekete geçiremeyenler ise görevin iki şubesini birden terk etmiştir. Eliyle, diliyle ve kalbiyle reddedemeyenlere gelince; onlar yaşayan ölülerdir." Farkında olmadan sapmalarından korkuyor Müslümanların Huzeyfe. Endişesini şöyle dile getiriyor: "Öyle bir zaman gelecek ki, iyiliği emretmeyen ve kötülükten sakındırmayan kimseleri içinizde en hayırlı kişiler olarak göreceksiniz."

Hz. Ömer Medâin şehrine vali olarak atıyor onu. Merkebinin sırtında giriyor şehre Huzeyfe. Ne kadar maaş istediği sorulduğunda, karnını doyuracak kadar yiyecekle, merkebi için yem istiyor. Karın tokluğuna çalışmak isteyen valiye şaşırıyor halk. Bilseler şaşırmazlardı, kelamını valilerinin: "Evime döndüğümde evdekilerin, 'Bugün sana ikram edecek bir şeyimiz yoktur. Evde bir şey kalmadı!' dedikleri günden daha çok beni sevindiren bir günüm yoktur. Çünkü ben Peygamber Efendimiz'in şöyle dediğini duymuştum: 'Bir hastayı yakınlarının (kendisine dokunacak) yiyeceklerden korumalarından daha çok Allah mümin kişiyi dünya malına karşı korur.'" Ah, Huzeyfe! Peygamber'den duyduğun her söz nasıl da belirliyor hayatını. Bir yandan dünya malının tehlikelerine dikkati çekiyor, diğer yandan çalışmaya davet ediyorsun "Sizin en hayırlılarınız ahiret için dünyayı, dünya için ahireti terk edenler değil fakat her ikisi için de çalışanlardır," sözünle. İşte denge bu!

Yeri geldiğinde fitnelerden kaçmak için yalnızlık, yeri geldiğinde ıslah için kalabalıklara karışma. Orta bir yol, karışan sonsuzluğa. Hz. Ömer devrinde Me-

dâin şehrini imar eden vali. Nihavend Savaşı'nda mührünü vuran cesur komutan. Dinever, Hemedan ve Rey şehirlerinin fatihi. Hz. Osman devrinde yeni fetihler peşinde; Azerbaycan ve Ermenistan. Allah'ın kelimesini yüceltmek istiyor o. Kılıcı yerinde kullanıyor, öldürmekten yana değil. İnsan değerli çünkü. Soruyor bir adama: "İnsanların en kötüsünü öldürmek seni sevindirir mi?" "Evet," cevabını alınca asarak yüzünü, "O zaman sen ondan daha kötü olursun!" diyor. Çünkü öğrenmişti Nebî'den: "Bir insanı haksız yere öldüren bütün insanlığı öldürmüş gibidir."

Sadece imar etmiyor, sadece savaşmıyor Huzeyfe. İlim de öğreniyor. İki yüz yirmi beş hadis-i şerif rivayet ediyor ondan takipçileri. Kur'ân-ı Kerîm'in çoğaltılarak değişik beldelere gönderilmesi fikrini o veriyor Hz. Osman'a. Kalplerden söz ediyor sonra. Dört çeşit kalpten. Kilitli kalp, ikiyüzlü kalp, ışıldayan kalp, nifakla imanın yarış ettiği kalp. "Kilitli kalp kâfirin kalbidir, ikiyüzlü kalp münafığın, bir kandil gibi ışıldayan kalpse müminin kalbi. Dördüncü kalbe gelince, kim kazanırsa yarışı o kalbe hâkim olur." Vali olduğu şehirde bir cuma hutbesi veriyor Huzeyfe: "Kıyamet yaklaştı, ay yarıldı. Uyanın ay yarıldı! Uyanın dünya ayrılık ânına yaklaştı. Bugün hedefler belirlenecek, yarın yarış var!" O sırada camide bir çocuk babasına soruyor: "Neyi kastediyor yarışla?" Baba gülümsüyor çocuğa: "Cennete koşanları!"

Cennete koşuyor Huzeyfe Hz. Ali'ye biat ettikten kırk gün sonra. Ölmeden önce kefen istiyor dostlarından. Getiriyorlar. Hayır, gömleklik kumaş değil istediği onun. İki parça bez. Vakti soruyor. "Gece ya-

rısı,” diyorlar. O mu ne diyor ruhunu teslim etmeden önce? Şunu: “Dost ani bir baskınla geldi! Allah’ım! Sen biliyorsun ki, fakirliği zenginliğe tercih ettim. Zilleti izzete ve şöhrete tercih ettim. Ölümü hayata üstün tuttum!”

EBU'D-DERDÂ
HESAPTAN KORKAN TACİR

İki kutuplu bir dünyası vardı Medine'ye gelinceye kadar Peygamber (sav): Kâr ve zarar. Akıl atıyla koşturup dururdu bu iki kutup arasında süvari Ebu'd-Derdâ. Ticaretin bir hesap işi olduğunu bilir, bin kere düşünürdü bir adım atmadan önce. Medine Hz. Peygamber'i deflerle karşıladığında bir adım gerisindeydi herkesin. Herkes Müslüman oldu, yalnız Ebu'd-Derdâ erteledi bir sene yolculuğunu. Enine boyuna ölçtü alıştığı hayatla teklif edilen hayatı. Bir Müslüman arkadaş edindi: Abdullah b. Revâha. Hicretten bir sene sonra güneş saati hidayet ânına ılık gölgesini düşürmeye hazırlanırken bakın ne oldu. Abdullah b. Revâha yanına Ebû Seleme'yi de alıp arkadaşı Ebu'd-Derdâ'nın taptığı putu o yokken kırdı. Ebu'd-Derdâ putu görünce o anı bekliyormuş gibi çattı mabuduna: "Yazık sana, kendini savunamadın mı!" Sonra düştü yola Hz. Peygamber'i görmek için. Onun telaşla yürüdüğünü gören Abdullah b. Revâha, "Bizi arıyor olmalı!" dedi Hz. Peygamber'e. Al-

lah'ın Elçisi şöyle buyurdu gülümseyerek: "Hayır Müslüman olmak için geliyor! Vadetmişti Rabbim!"[202]

Ensar'dan Müslüman olan son kişiydi Ebu'd-Derdâ. Fakat bu süre içerisinde öyle bir kâr zarar hesabı yapmıştı ki dükkânını kapatan ilk kişi olmuştu Medine'de. "Günde üç yüz altın kazanmak artık sevindirmez beni. Ben ticaret ve alışverişin, kendilerini Allah'ı anmaktan alıkoymadığı kimselerden olmak istiyorum!" diyerek yeni bir güne başlamış, bütün kazancını Allah yolunda harcayacak olsa bile ticarete devam etmek istemediğini bildirmişti dostlarına. "Bunun nesini istemiyorsun!" diye sormuşlardı hayretle de iki kelimeyle mühürlemişti dudaklarını: "Hesabının çokluğunu!" Ah, Ebu'd-Derdâ! Nasıl da değişmişti ölçüleri! Bir zaman dünyaya dört elle sarılırken şimdi, "Dünyaya sarılanın dünyası yoktur!" diyordu. Günü zararla kapatmaktan yine korkuyordu. Fakat, "Neden bildiklerinle amel etmedin?" sorusundandı korkusu.

Kur'ân'ı öğrendi ve öğretti. Çünkü, "En hayırlınız, Kur'ân'ı öğrenen ve öğreteninizdir!" demişti Hz. Peygamber. Mescitleri evi bildi. Çünkü, "Mescitler takva sahiplerinin evleridir,"[203] dediğini duymuştu O'nun. Küsleri barıştırmaya çalıştı. Çünkü Kâinatın Efendisi, "Size namazdan, oruçtan ve sadakadan faziletçe bir derece yüksek bir şey söyleyeyim mi?" diye sormuş, "Evet, ya Resûlullah!" cevabını aldıktan sonra, "İnsanların arasını bulup barıştırmaktır," buyurmuştu.[204] Müslümanların geçtiği

---

202. ez-Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ'*, C. 2, s. 340.
203. el-Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, s. 926. (5027. hadis); İbn-i Asâkir, *Târîhu Medîneti Dimeşk*, C. 47, s. 153.
204. Ebû Davud, *Sünen*, C. 5, s. 280. (4919. hadis).

yollardaki taşları kenara çekti. Çünkü, "Kim Müslümanların yolundan eziyet veren bir şeyi kaldırırsa Cenâb-ı Hak ona katında bir sevap yazar. Onun katında bir sevabı olan ise cennete girer,"[205] dediğini hatırlıyordu Nebî'nin. "Gelin ölmeden önce oruç tutalım!" dedi dostlarına. Çünkü "zırh" olduğunu öğrenmişti O'ndan orucun.[206] İlim öğrenmeye çalıştı. Çünkü Allah'ın Sevgilisi'nin, "Bir insan ilim kazanmak için bir yola girerse Cenâb-ı Hak ona cennete giden bir yol açar. Melekler, ilim peşinde koşanlardan hoşnut oldukları için kanatlarını onun altına gererler. İlim sahipleri için yerdekiler ve göktekiler mağfiret niyaz ederler. Denizin diplerindeki balıklar bile ona dua ederler,"[207] dediğini kulaklarıyla işitmişti. Gülümsedi hadis rivayet ederken hep. Çünkü Hz. Peygamber'in gülümsediğini görmüştü her vakit konuşurken.[208]

Hz. Peygamber, onun için "Bu ümmetin Bilgesi!"[209] demişti, ne büyük müjde! Bu merhametli bilge, "İnsanlara, üzerlerine almak istemedikleri şeyleri yüklemeyiniz. Allah'tan önce siz hesaba çekmeyiniz onları!" diyerek, bir çıkış yolu açtı günahkârlara. Onlardan birini tartaklayıp lanet yağdıranlara dönüp "Bu adamı bir kuyuya düşmüş bulsaydınız, çıkarmaz mıydınız?" diye sordu. "Evet," cevabını alınca, devam etti sözlerine: "Öyleyse kardeşinize hakaret ederek onu düşmüş olduğu günah çukuruna iyice itmeyin, çıkmasına yardımcı olun. Sizi böyle hallere düşürmeyen Allah'a şükredin. İlla kızacaksanız onun şahsına değil, günahına kızın!"

205. İbn-i Asâkir, *Târîhu Medîneti Dimeşk*, C. 15, s. 286.
206. A.g.e., C. 37, s. 38.
207. Ebû Davud, *Sünen*, C. 5, s. 485. (3641. hadis).
208. et-Tirmizî, *eş-Şemâilü'l-Muhammediyye*, s. 93. (230. hadis).
209. ez-Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ'*, C. 2, s. 335.

Ah, Ebu'd-Derdâ! O deli gibi mal toplayanlara kızardı. Her vadiye mal yığanlara. "Bizim gideceğimiz bir yurdumuz var. Orası için biriktirmeliyiz!" derdi. Kızı Derdâ'yla evlenmek isteyen Yezîd b. Muaviye'ymiş ne çıkar! O yoksul bir mümini tercih etmişti! Hz. Ömer Şam'a gittiğinde bir gece Ebu'd-Derdâ'nın ziyaretine gitmiş, evinin kapısında kilit olmadığını, üzerinde oturduğu bir keçe parçası ve yastık yerine kullandığı bir semerden başka bir eşyası bulunmadığını görüp sabaha kadar ağlamış, Ebu'd-Derdâ ise Ömer'e Hz. Peygamber'in şu sözünü hatırlatmıştı: "Dünya yurdunda eşyanız bir yolcunun azığı kadar olsun!"[210] Ah, Ebu'd-Derdâ, yeni binalar yapanları görmüştü de bir kere bakın nasıl seslenmişti onlara: "Ha bire dünyayı yeniliyorsunuz!"

O dünyayı değil, ruhunu yeniledi. Dünyayı değil, dünyayı yaratanı sevdi. Ve Hz. Peygamber'den öğrendiği şu duayı mırıldandı hep: "Allah'ım senin sevgini istiyorum! Seni seveni sevmek istiyorum!"[211] Bu sevgiden ayrılmadı sağlığında ve hastalığında. Bir konuşma var ki ziyaretine gelenlerle arasında hastayken, asırlarca anlatıldı:

- Şikâyetin nedir ey Ebu'd-Derdâ?

- Günahlarımdan şikâyetçiyim.

- Canın bir şey istemiyor mu?

- Canım cenneti istiyor!

- Sana bir hekim çağıralım mı?

- Aslında beni yatağa düşüren hekimdir.

---

210. İbn-i Asâkir, *Târîhu Medîneti Dimeşk*, C. 21, s. 428.
211. A.g.e., C. 17, s. 86.

ABDULLAH B. MES'ÛD
KESİNTİSİZ IŞIK

"Misvak Sahibi" diyorlar ona. Sahip olduğu diğer eşyaların sözcülüğünü üstleniyor misvak: Bir yastık, bir elbise ve bir çift terlik... Kısa boylu, uzun saçlı, esmer ve zayıf adam, Hz. Peygamber'in inci dişleri için misvak kesiyor erak ağacından. Rüzgâr estikçe sallanıyor dallarla. Sallandıkça iki ince dal ortaya çıkıyor ve güldürüyor arkadaşlarını. İşte o anda yüzü asılıyor Nebî'nin. "Neden gülüyorsunuz?" diye soruyor ashabına. "Ayaklarının inceliğine gülüyoruz!" diyorlar. Son Peygamber yemin ediyor kendisine can veren Allah'a. Ve yemininin sağlam kulpuna şu levhayı asıyor: "Kıyamet günü onun ayakları, Uhud Dağı'ndan ağır gelecek mizanda."[212]

Demek ki bu ayakları izlemek gerekiyor:

Küçük çoban dal gibi bacaklarıyla koşuşturuyor koyunlar arasında. Hz. Peygamber, dostu Hz. Ebû Be-

212. İbn-i Asâkir, *Târîhu Medîneti Dimeşk*, C. 33, s. 110.

kir'le geçiyor sürünün yanından ve sütü olup olmadığını soruyor küçük çobana. İbn Mes'ûd, Ukbe b. Ebî Muayt'ın emaneti olduğunu söylüyor sürünün. Bunun üzerine hiç yavrulamamış, sütü olmayan bir koyun göstermesi isteniyor ondan. İbn Mes'ûd süt verme ihtimali olmayan bir koyunu yanaştırıyor Nebî'ye. Nebî, koyunu sağmaya başlıyor mübarek elleriyle.[213] Küçük çoban işte o gün büyüyor. Büyüyor ve evrensel bir yarışta altıncı olarak göğüslüyor ipi. Fakat bu öyle bir yarış ki bir madalyayla sona ermiyor. "Son nefes" ipine değene kadar çırpınıyor ayaklar.

Demek ki bu ayakları izlemek gerekiyor:

İşkenceden payını alan bedeni Habeşistan'a götüren işte bu ayaklar. Bu ayaklar Peygamber'den sonra ilk kez Kâbe'de Kur'ân okumaya götürüyor sahibini. Ey, Kur'ân'ı indirildiği tazeliğiyle dinlemek isteyenler! Abdullah b. Mes'ûd'a kulak vermeye çağırıyor Nebî! "İste! Alacaksın!" diyor İbn Mes'ûd'un tilavetini dinlerken.[214] Bu ayaklar Medine'ye ilk hicret eden kafile içinde yerini alıyor. Uhud'da dağılırken ordu dimdik duruyor ve cezalandırmak için yürüyor Ebû Cehil'i Bedir'de. Son Peygamber, Ebû Cehil'in kılıcını ona veriyor sildiği için tarihten "Firavun"u.[215] Parlıyor cehlin paslı kılıcı.

Ah, ne kadar seviyor efendisini! Uykudan o uyandırıyor ibadet vakti geldiğinde. Asasıyla yol açıyor önünden. Ayakkabılarını çevirip hazırlıyor gitmek istediğinde. Ve hep şu duayı okuyor: "Allah'ım! Tükenme-

---

213. A.g.e., C. 7, s. 101.
214. ez-Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ'*, C. 1, s. 476.
215. İbn-i Kesîr, *el-Bidâyetü ve'n-Nihâye*, C. 5, s. 141.

yen bir iman, sonsuz gerçek nimetler ve kesintisiz bir ışık ver bana. Beni cennette Peygamber'in dostu yap." Yüce Allah duasını kabul ediyor İbn Mes'ûd'un. Kesintisiz ışığı kucaklıyor bu naif ayna. "Sahabi Hanım'ın oğlu sahabi" fakat kıyametin dehşetini yaşamaktansa kül olmaya razı o. Dört elle sarılıyor ilme. Yetmişi aşkın sureyi Peygamber'den (sav) öğreniyor. İnsanlar uyurken geceyi ihya ediyor, sevinirlerken hüzünleniyor, gülerlerken ağlıyor. Katı kalplilikten, zulümden, kibirden ve kalp kırmaktan Allah'a sığınıyor. Bu ruhla tefsir ve fıkıh okullarının temellerini atıyor Kûfe'de. Ebû Mûsa el-Eş'arî'nin, "O varken bana bir şey sormayın!" sözünü, Hz. Ali, "O Kur'ân ve Sünnet'i bilir," diyerek tamamlıyor. Ve ayna yansıtıyor kesintisiz ışığı.

Yeni Müslüman olanlar ondan öğreniyorlar İslam'ı. Her öğüdü kulaklarında çınlıyor: "Kalpler boş zarflardır, Kur'ân'la doldurun!" "Gündüzün uyuşuğu, gecenin leşi olmayın!" "Namaz kılan Melik'in kapısını çalar!" "En gamlı ev, içinde Allah'ın Kitabı'nın okunmadığı evdir." "İlim Allah'tan korkmaktır." "Bilip de uymayana yazıklar olsun!" "Takvaya sarılanlar efendilerdir, fakihlerse kumandan!" "Nice zevkler var ki ardında upuzun bir keder bırakır." "Kur'ân'a göre hareket et! Sana boş şeyler getireni dostun olsa da reddet!" "Yeryüzünde dilden daha fazla hapsedilmeye layık bir şey yoktur." "Hiçbiriniz dinini bir adama bağlamasın. Eğer ille de birine uymak istiyorsanız, ölülere uyun. Zira diri adamın fitnesinden her zaman korkulur." İbn Mes'ûd en can alıcı sözünü ise kendisine, "İyiliği emretmeyen ve kötülüğü yasaklamayan mahvoldu!" diyen İdris eş-Şeybânî'ye söylüyor: "Daha doğrusu, kalbi iyi-

liği tanımayan ve kötülüğü doğal karşılayarak alışkanlık haline getiren mahvolmuştur."

Abdullah b. Mes'ûd, küçük bir çobanken tanıştığı Peygamber'in (sav) hayat tarzını kadıyken de valiyken de maliye nazırıyken de değiştirmiyor. O, "Halk doğruyu seçerse ben de doğruyu seçerim. Halk doğru yoldan saparsa, ben de saparım," diyen kimliksiz ve kararsız kişiler olmaktan sakındırıyor müminleri. Herkesin inkâr ettiği zamanlarda bile mümin kalmaya çağırıyor Müslümanları. "Dünyaya âşık olan ahirette, ahirete âşık olan dünyada zarara uğrar. Fani dünyayı ahiret için vurun duvara!" diyor. Ona göre dünyanın tadı kaçmış, gam ve gölgesi kalmıştır. Artık ölüm en güzel armağan haline gelmiştir. Hak Teâla dolunaylı bir gecede ayla baş başa kaldığımız gibi hepimizle birer birer baş başa kalacaktır. Ve soracaktır o müthiş soruyu tepeden tırnağa bizi ürperten: "Ey Ademoğlu! Peygamberlere uydun mu! Bildiklerin arasında neleri yaptın? O halde seni aldatan ne!"

Altmış yaşlarında vefat ediyor İbn Mes'ûd.

Demek ki bu ayakları izlemek gerekiyor...

HALİD B. VELİD
ALLAH'IN KILICI

Oğulları anlatmadan önce, babalarını anlatmak gerekir bazen. Halid'den önce Velid'in gölgesi düştü çünkü dünyaya. Putlara ve geleneklere bağlı zengin bir tüccar Velid. Mahzumoğulları'ndan. "Idlu Kureyş / Kureyş'in Dengi" olarak anılıyor; çünkü bir yıl o, bir yıl Kureyş'in tamamı değiştiriyor Kâbe'nin örtüsünü. Tek başına Kureyş'in tamamına denk Velid. İrade sahibi, kendine şarap içmeyi yasaklıyor mesela cahiliye çağında, Kâbe'ye girerken ayakkabılarını çıkartıyor. Fakat iradesi şirk elbisesini üzerinden çıkartmaya yetmiyor Velid'in. Hz. Muhammed'in davetine icabet edemeden ayrılıyor dünyadan; Kureyş'in akıl hocalarından biri olarak.

Mahzumoğulları Kureyş'in askeri gücünün merkezinde. Süvari birlikleri onlardan soruluyor. Ata binmeyi, ok, yay, mızrak, kalkan ve kılıç kullanmayı onlardan öğrendi Halid. Ukaz panayırındaki güreş müsabakalarında yendi akranlarını. Ömer (ra) de yendiği gençler arasında.

Bedir Gazvesi, felaketi oldu Mahzumoğulları'nın. Yirmi dört kişi öldü, on kişi esir düştü kabileden. Esirlerden biri de babasının adını taşıyan kardeşi Velid. Savaştan sonra diğer kardeşi Hişam'la birlikte Medine'ye giden Halid, fidyesini ödeyerek kurtardı Velid'i esirlikten. Ancak onu Mekke'ye götürmeyi başaramadı. Müslüman olmaya karar veren Velid, yolda ağabeylerini bırakıp Medine'ye kaçtı. Halid peşine düşüp yakaladı onu Medine'de ve Mekke'ye götürüp hapsetti. Fakat Velid ne yapıp edip kurtuldu hapsedildiği yerden. Hürriyeti Resûlullah'ın yanında tatmıştı çünkü. Hz. Peygamber, müşriklerin elinde esir bulunan Ayyaş b. Ebû Rebîa ve Seleme b. Hişam'ı kurtarma göreviyle Mekke'ye gönderdi onu. Böylece yalnız hürriyetine kavuşmadı, hürriyete de kavuşturdu Velid.

Her ok atışında, "Ben Ebû Süleyman'ım!" diye çınlatıyordu Uhud'u Halid. Ayneyn tepesinin önemini fark ettiğinden Müslümanları arkadan kuşatmanın bu tepeyi zapt etmekten geçtiğini düşünüyordu. Bu yüzden savaşın başında defalarca Ayneyn'e saldırmış, her seferinde Müslüman okçuların direnişi karşısında geri çekilmişti süvarileriyle. Dırar b. Hattab, bir ara tepenin boşaldığını görüp, "Ebû Süleyman! Arkana bak!" diyerek Halid b. Velid'i uyarmış, okçuların yerlerinden ayrıldıklarını gören Halid sevinçle hücuma geçmişti o yöne doğru. Abdullah b. Cubeyr ve emrindeki on Müslüman okçu şehit oldu orada. Arkadan kuşatılan Müslümanlar'da bozgun.

Hendek Gazvesi'nde Ebû Süfyan'ın komuta ettiği on bin kişilik Kureyş ordusunun süvari birliğinin komutanıydı Halid. Ahzab Gazvesi de denilen bu savaşta

Kureyş başta olmak üzere, Gatafanoğulları, Fezâre ve Eşcaoğulları, Süleymoğulları, Murreoğulları, Kinâne ve Sakîf gibi Arap kabileleri ile Benî Nadîr ve Benî Kureyza Yahudileri Hz. Peygamber'e karşı ittifak kurmuşlar, bu birlik Kur'ân'ın otuz üçüncü suresinin adına "Ahzab / Hizipler" olarak yansımıştı. Şer ittifakı hendeklerin önünde aciz düştü. Halid'in kuvvetleri Hz. Peygamber'in çadırı hizasındaki bölgeden şiddetli bir saldırıya giriştiyse de gece yarısına kadar devam eden bu saldırıdan sonuç alınamadı. Mekke'ye gerisin geri dönen Kureyş ordusunun arkasını emniyete alma vazifesi Amr b. Âs'la beraber Halid b. Velid'e verilmişti.

Hicretin altıncı yılında bir başka tepe girdi Halid'in hayatına. Umre için Hudeybiye'ye gelen Hz. Peygamber ve Müslümanları Mekke'ye sokmak istemeyen Kureyşliler'in seçtiği bir suikast mevkisiydi Gamîm ve oraya yerleştirdikleri iki yüz kişilik süvari birliğinin başına Halid b. Velid'i geçirmişlerdi. Manzarayı değil, peygamberlerinin arkasında öğle namazını kılan Müslümanları seyrediyordu Halid. Ansızın hücum etmek işten bile değildi. İbadet halinde olduklarından savunmasızdılar. Fakat duruşları hiç de öyle göstermiyordu. Kendilerinden emin bir halleri vardı. İçine bir şüphe düştü Halid'in. "Bulunmaması gereken bir yerde bulunduğunu" hissettiğini anlatmıştı yıllar sonra o ânı paylaşırken. Askerlerine saldırıyı bir başka namaz vaktine ertelediğini söyledi. Sonra pişman oldu bu kararından, "Onlar savunmasızdılar, keşke saldırsaydık. Bir kısmını öldürürdük. Fakat zararı yok, nasılsa canlarından ve çocuklarından fazla sevdikleri namazın vakti tekrar gelecektir," diyordu.

İkindi namazını zor bekledi Halid. Fakat o da ne! "Korku namazı / Salâtu'l-havf" kıldırmaya başladı Resûlullah (sav) arkadaşlarına. Halid'in cümleleriyle hissedelim o sahneyi: "...İçimizden geçenleri sezdi de ashabına ikindiyi korku namazı şeklinde kıldırdı. İşte o vakit hakikat ortaya çıktı benim için: Kendi kendime 'Bu adam korunmuştur!' dedim."[216] Küfür ateşinin bir anlığına söndüğü bu hâl yüzünden saldırmadı Halid Müslümanlara. Ancak yine de umre için izin vermedi Müslümanlara Kureyş, Mekke'ye giremedi Hz. Peygamber. Bir anlaşmayla döndü Hudeybiye'den; "Feth-i Mubîn / Apaçık fetih"in[217] anahtarıydı bu anlaşma. Her ne kadar Müslümanlar o yıl Kâbe'yi ziyaret etmeyeceklerse de ertesi yıl umreye geldiklerinde Kureyşliler üç gün boşaltacaklardı Mekke'yi. Mekke'ye iltica edenler Medine'ye iade edilmeyecek ancak Medine'ye iltica eden Mekkeliler Kureyş'e geri verilecekti. Diğer kabileler istedikleri tarafla anlaşma yapmakta serbestlerdi. On yıllık bir anlaşma lehlerine göründüğünden Kureyşliler zafer havası içindeydiler. Oysa Hudeybiye'de Halid'in kalbi fethedilmişti. Onlarca İslam fethinin komutanı olacak Halid'in kalbi. Henüz İslam'a girmese de sarsılmıştı Halid, "Geriye ne kaldı? Gidiş nereye? Necâşî'ye mi? O da Muhammed'e tabi oldu. Ashabı onun yanında emniyet içindeler," diyordu kendi kendine.

Fakat alışkanlıklardan kopmak kolay değildi. Resûlullah "Umretu'l-Kaza / Kaza Umresi" için Mekke'ye geldiğinde onu görmemek için Mekke'den ayrıl-

---

216. ez-Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ': es-Sîretü'n-Nebeviyye*, C. 2, s. 115.
217. *Kur'ân-ı Kerîm*, el-Feth, 1.

dı Halid. Hz. Peygamber'le beraber Mekke'ye gelen Halid'in kardeşi Velid ağabeyini bulamayınca bir mektup bıraktı ona:

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

İslâm'dan yüz çevirip uzaklaşmanı hayretle karşılıyorum. Senin gibi akıllı bir adamın İslam gibi bir dini tanımaması ne garip! Resûlullah "Halid nerede?" diye sorunca, "Allah onu getirecektir," diye cevap verdim. Bunun üzerine Hz. Peygamber şunları söyledi: "Onun gibi bir insanın İslam'ı tanımaması ne tuhaf! Keşke o gayret ve kahramanlıklarını, Müslümanların yanında müşriklere karşı gösterseydi, ne kadar hayırlı olurdu kendisi için. Biz de kendisini başkalarına tercih ederdik." Kardeşim! Birçok hayırlı fırsatı kaçırdın, seni bekleyen fırsatı artık kaçırma![218]

Hz. Peygamber'in hakkında söylediklerini okuyan Halid'in içi sevinçle dolmuş, Mekke'den ayrılma düşüncesi kök salmaya başlamıştı kalbinde. O günlerden şöyle söz ediyordu sonraları: "O sıralarda rüyamda kendimi sıkıntılı, dar ve susuz bir yerden, geniş ve yeşillikli bir yere çıkmış gördüm. Kendi kendime, işte bu rüya gerçektir, dedim. Medine'ye geldiğimde, rüyamı Ebû Bekir'e yorumlatırım, diye düşünüyordum. Rüyamı anlattığımda şunları söyledi: 'Senin çıktığın yeşil yer, Allah'ın seni hidayete erdirdiği yerdir; sıkıntılı yer ise şirk üzere bulunduğun yer.'"

Halid, Osman b. Talha'yla Medine'ye gitmek üzere yola çıktı. Hedde mevkisinde Amr b. Âs'a rastladılar

---

218. İbn-i Kesîr, *el-Bidâyetü ve'n-Nihâye*, C. 6, s. 406.

ve hep beraber mesafe katettiler aydınlık şehre doğru. Nihayet menzillerine ulaştılar ve en güzel elbiselerini giyip huzura çıkmaya hazırlandılar. Kardeşi, "Haydi acele et! Geldiğini haber vermişler, çok memnun olmuş, sizi bekliyor!" diyordu heyecanla ağabeyine. Hızlı hızlı yürüyerek Mescid-i Nebevî'ye girdi Halid. "Önünde duruncaya kadar bana bakıp tebessüm etmeye devam etti," diyerek betimledi sonraları o ânı. Hz. Peygamber, huzurunda kelime-i şehadet getiren Halid'e şöyle dedi: "Seni doğru yola ulaştıran Allah'a hamdolsun! Senin yalnızca hayra ulaştıracağını umduğum bir aklın olduğunu biliyordum." Halid, günahlarının bağışlanması için dua istedi Hz. Peygamber'den. "İslam daha önceki günahları siler," cevabını verdi Nebî. Halid, "Öyle de olsa," diyerek dua etmesini istedi yeniden Resûlullah'tan. Aynı cevabı alınca, "Öyle de olsa ya Resûlullah dua buyursanız," diye ısrar etti. Bunun üzerine Hz. Peygamber arzusunu gerçekleştirdi Halid'in: "Allah'ım! Daha önce yaptıklarından dolayı Halid'i bağışla!"[219]

Müslüman olmadan önce on dokuz yıl savaşmıştı İslam'la Halid; Müslüman olduktan sonra ölene kadar savaştı Müslümanlarla savaşanlarla. On dört yıl taşıdığı unvanın hakkını vermeye çalıştı: "Allah'ın kılıcı." Hz. Peygamber askeri dehasına tam olarak tanık olmadan "Allah'ın kılıcı" unvanını vermişti Halid'e.[220] Bu Kâinatın Efendisi'nin sezgilerine işaret ettiği gibi gizli bir duaydı belki de.

Ka'b b. Umeyr el-Gıfârî'nin başında olduğu on beş kişilik bir tebliğ heyetinin Hz. Peygamber tarafın-

---

219. A.g.e., C. 6, s. 408.
220. ez-Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ'*, C. 1, s. 209.

dan Zatu Atlah bölgesine gönderilip orada oklanarak şehit edilmeleriydi Mute Gazvesi'ni tutuşturan. Ka'b yaralı olarak kurtulmayı başarıp Medine'ye döndüğünde olanları anlatmış, Resûlullah bu zulme seyirci kalmayacağını belirtmekle birlikte Müslümanların ilkelerinden taviz veremeyeceğini anlatmıştı ashabına.

Mute Savaşı'na gönderirken savaş fıkhını öğretiyordu komutanlarına Hz. Peygamber: İslam'ı kabul edenlerle savaşmamalarını, sözlerinde durmalarını, aşırı gitmemelerini, çocukları, kadınları, yaşlıları ve manastırlara çekilmiş münzevileri öldürmemelerini, hurmalıklara zarar vermemelerini, ağaçları kesmemelerini ve binaları yakmamalarını emrederek yeryüzünün en şefkatli savaşçılarını hazırlıyordu fetihler için.[221] Bu savaşta Halid b. Velid komutan değil, neferdi. Üç bin kişilik bu orduya "Ceyşu'l-Umerâ / Komutanlar ordusu" denilmişti üç komutana işaret edildiğinden. Zeyd b. Harise ölürse Cafer b. Ebû Tâlib, o ölürse Abdullah b. Revâha komutanlık edecekti orduya, o da şehit olursa aralarından komutan seçeceklerdi. Böyle emretmişti Hz. Peygamber orduyu uğurlarken.[222]

Üç komutanın sırayla şehadetinden sonra ordu dağılmaya başladı. Bedir ehlinden Sâbit b. Akram, Hz. Peygamber'in Zeyd b. Harise'ye teslim ettiği beyaz sancağı alıp geri çekilen Müslümanların önüne geçti; sancağı yere dikerek, "Ey Ensar! Ey insanlar!" diye bağırdı. Bunun üzerine askerler sancağın etrafında top-

---

221. A. el-'Akkâd, *Mevsû'atu 'Abbâs Mahmûd el-İslâmiyye*, Beyrut, el-Kitabu'l-'Arabî, 1971, C. 2, s. 873.

222. İbn-i Asâkir, *Târîhu Medîneti Dimeşk*, C. 2, s. 8.

lanmaya başladılar. Sâbit, şu uyarıda bulundu: "Müslümanlar! Aranızdan birisinin kumandanlığında anlaşınız!" Askerler, "O sensin!" dedilerse de "Ben bu işi yapamam!" diye kabul etmedi Sâbit. Sonra Halid b. Velid'e bakarak, "Ey Ebû Süleyman, sancağı al!" diye bağırdı. Müslüman bir nefer olarak ilk savaşına katılmış olan Halid b. Velid, yaşlı ve tecrübeli bir Bedir gazisi olan Sâbit'in komutanlığının daha doğru olduğunu söylediyse de Sâbit, "Ey kahraman, sancağı al! Allah'a ant olsun ki ben onu sana vermek için almıştım," dedi. Sonra Müslümanlara dönerek, "Halid'in komutanlığında anlaşıyor musunuz?" diye sordu. Müslümanlar Halid'de ittifak ettiler.

Halid sancağı aldıktan sonra orduyu geri çekerek toparladı. Düşmanın sayıca üstünlüğüne karşı psikolojik bir harekâta girişen Halid, geceleyin ordunun sağ kolundaki askerleri sola, sol kolundakileri sağa, öndekileri arkaya, arkadakileri öne alarak toz duman ve gürültü çıkartarak takviye almış izlenimi uyandırdı. Ve sabah erkenden saldırdı Rumlara. Dokuz kılıç parçalandı elinde Halid'in o gün. Bizanslılar bozguna uğratıldı. Karşılarında değişik askerleri görünce şaşırmışlar, ani hücumları karşısında gece yardım aldıklarını düşünmeye başlamışlardı.

Halid'in hedefi düşmanın moralini bozduktan sonra İslam ordusunu güvenlik içinde geri çekmekti. Başında bulunduğu ana birlikler şiddetli bir şekilde savaşırken sağ ve sol koldaki birlikler ağır ağır çekilmeye başladı. Daha sonra merkezdeki birlikler de çekildi. Düşman askerleri Müslümanları takibe cesaret edemediler.

Hz. Peygamber, mucizelerinden biri olarak Mescid-i Nebevî'de ashabına olanları bir pencereden seyreder gibi bildiriyordu: "...Abdullah b. Revâha'dan sonra sancağı Halid b. Velid aldı. İşte şimdi tandır tutuştu (savaş kızıştı)." Sonra iki parmağını kaldırarak, "Ey Allah'ım! O senin kılıçlarından bir kılıçtır! Ona yardım et!" diye dua buyurdu. Buharî'nin rivayeti ise şöyleydi: "Sancağı Zeyd aldı, öldürüldü; sonra onu Cafer aldı, o da öldürüldü; sonra sancağı Abdullah b. Revâha aldı, o da öldürüldü. Bunları haber verirken Resûlullah'ın gözlerinden yaşlar akıyordu. Sonra sancağı, emir tayin edilmemiş olan Halid b. Velid aldı; ona fetih müyesser oldu."[223] Halid bu savaşta, İslam ordusunu Bizans ordusunca imha edilmekten kurtarmıştı. Bir insanı diriltmek bütün insanlığı diriltmek anlamına geliyordu madem, İslam ordusunu yok olmaktan kurtarmak neden fetih olmasındı!

Hz. Peygamber'in komutanlığındaki ilk seferi Mekke'nin fethiydi Allah'ın Kılıcı'nın. Ordunun öncü birliği Süleym kabilesindendi ve bin kişilik bölüğün başında Halid b. Velid vardı. Halid uzaktan görününce, Hz. Peygamber Ebû Hureyre'ye, "Bu gelen kimdir?" diye sormuş, "Halid b. Velid'dir," cevabı üzerine, "Bu gelen Allah'ın iyi kullarından biridir," buyurmuştu. Uzaktan görünen adamı merak eden yalnız Hz. Peygamber değildi. Ebû Süfyan da ilk birliği görünce Hz. Abbas'a komutanını sormuş, "Halid b. Velid," cevabını alınca, "Çocuk ha!" diyerek şaşkınlığını gizleyememişti. Halid b. Velid ise birliğinin başında Ebû Süfyan'ın hizasından geçerken hakkında konuşulan-

223. el-Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, s. 218. (1246. hadis)

lardan habersiz üç kez, "Allahuekber!" diye tekbir getiriyordu.

Hz. Peygamber Mekke'yi barışla, kan dökülmeksizin teslim almak istiyordu. Ancak Handeme mevkisinde şiddetli bir mukavemetle karşılaştı Halid ve onu bertaraf etti. Fakat kaçanları takip etmeyerek kendi hallerine bıraktı. Hz. Peygamber'in fethi intikam günü değil, merhamet günüydü. Bu yüzden şöyle seslenmişti Allah'ın Elçisi Mekkelilere: "Öyle ise ben de Yusuf'un kardeşlerine dediği gibi söylüyorum: Bugün size kınama yok... Haydi gidiniz, serbestsiniz!"[224]

Mekke'nin fethinden sonra Kureyş'in en önemli putlarından Uzza'yı yıkma görevini Halid'e verdi Hz. Peygamber. Otuz süvariyle Uzza'yı yerle bir eden Halid dönüşte bir hatırasını anlattı Peygamber'e: "Ben babamın seçtiği deve ve koyunları Uzza'ya götürüp kurban ettiğini, orada üç gün kalıp yanımıza döndüğünü görürdüm. Şimdi babamın ne üzerine ölüp gittiğini, hangi anlayış içerisinde yaşadığını, görmeyen, işitmeyen, zararı ve faydası olmayan bir taş için kurban kesecek kadar aldanmış olduğunu düşünüyorum." Hz. Peygamber'in son askeri seferi olan Tebük Seferi'nde Dûmetu'l-Cendel'de bulunan Vedd adlı putu yıkma görevi de Halid'e verilmişti.

Fetihten sonra Mekke çevresindeki kabileleri İslam'a davet eden seriyyelerden birinin başında yine Halid b. Velid vardı. Benî Cezîme olayında Halid'in, söz oyunu yaparak şirklerini gizlediklerini düşündüğü

---

224. M. İbn-i Kayyîm, *Zâdu'l-Ma'âdi fî Hedyi Hayri'l-'İbad*, ed. Şuayb el-Arnaût ve Abdülkadir el-Arnaût, Beyrut, er-Risâle, 1998, C. 3, s. 359.

otuz esiri öldürtmesi Hz. Peygamber'i büyük bir üzüntüye sevk etmiş ve "Allah'ım! Halid b. Velid'in yaptığından sana sığınırım!"[225] diye dua ettikten sonra Hz. Ali'yi Benî Cezîme'ye göndererek ölenlerin yakınlarına diyet ödetmiş, mal zararlarını karşılamıştı. Şiddetle kınamasına rağmen niyetinde bir bozukluk görmediği için komutanlık görevinden azletmedi Halid'i Resûlullah.

Hz. Peygamber'in başkomutanlığında yapılan Huneyn Gazvesi'nde öncü birliğin komutanı da Halid'di. Müslümanlar, sayılarına güvenerek gevşediklerinden başta bozguna uğramışlar, Halid de önce kaçıp sonra geri dönenler arasında yerini almıştı. "Ant olsun ki Allah, birçok yerde ve çokluğunuzun size kendini beğendirdiği, fakat size faydası olmadığı, bütün genişliğine rağmen yeryüzünün dar gelip de arkanızı dönüp kaçtığınız Huneyn Savaşı'nda size yardım etmişti,"[226] ayeti kalplerdekini açığa çıkarmış, Müslümanlar bu aynaya bakıp kendilerine çekidüzen vermişlerdi. Savaşta yaralanan Halid'in sağlığını merak eden Hz. Peygamber, "Halid'in yerini bana kim gösterecek?" diye sormuş, onu devesine yaslanmış bir şekilde istirahat ederken bulmuş, yarasına bakıp şifa nefesiyle dua etmişti Halid'e.[227]

Resûlullah'la beraber katıldığı son gazve Tebük'tü Halid b. Velid'in. Ancak bu seferde savaş olmamış, Hz. Peygamber bir askerî birliğin başında Dûmetü'l-Cendel'e, Ukeydir b. Abdulmelik'in üzerine gön-

---

225. el-Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, s. 1277. (7189. hadis)
226. *Kur'ân-ı Kerîm*, et-Tevbe, 25.
227. İbn-i Hanbel, *el-Müsned*, C. 14, s. 378. (18982. hadis)

dermişti onu. Görevinden yüz akıyla dönen Halid'e, bir başka davet vazifesi verdi Hz. Peygamber: Necran'daki Hâris b. Kâ'b kabilesini İslam'a çağıracaktı bu kez. Halid, kabilenin Müslüman olduğunu, bundan sonra ne yapması gerektiğini Resûlullah'a yazdığı bir mektupla sormuş, aldığı yazılı emir üzerine kabileden bir heyetle Medine'ye dönmüştü. Heyet mensuplarını evinde on gün kadar ağırlayan Halid yalnız dünya değil, ahiret azığını da paylaşmıştı onlarla.

Veda Haccı'nda Hz. Peygamber'in yanındaydı Halid. Resûlullah başını tıraş edince ona kâkülünden vermiş, hayatı boyunca bu saç tellerini sarığının içinde muhafaza etmişti. Yermük Savaşı'nda sarığı düşünce, "Sarığım! Sarığım!" diyerek telaşlanmış, etrafındakiler, "Ey Ebû Süleyman! Savaşın en şiddetli ânında sarığı aramanın sırası mı!" diye şaşkınlıklarını ifade edince Halid, "Sarığımda Resûlullah'ın mübarek saçları vardır; ben o başımdayken birine hücum ettiğimde direnemez. Onun için sarığımı arıyorum," cevabını vermişti.[228]

Müslüman olduktan sonra üç yıl kılıcını Hz. Peygamber'in emrine veren Halid, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer döneminde kınına koymadı kılıcını. Hz. Peygamber'in ahirete göç edişinden sonra yalancı peygamberler türemiş, Hz. Ebû Bekir, bu irtidat hareketlerine karşı dört bin kişilik bir ordu hazırlayarak başına Halid b. Velid'i geçirmişti. İşte Hz. Ebû Bekir'in, Halid'i savaşa gönderirken kurduğu cümle: "Şereften kaç ki şeref seni takip etsin; ölümü arzu et ki sana hayat verilsin!"

---

228. ez-Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ'*, C. 1, s. 374-375.

Yalancı peygamber Tuleyha'yla savaşında bir ara Müslümanlar dağılınca atından inip askerlerin arasına karıştı Halid. "Ey Ensar topluluğu, haydi Allah Allah!" diyerek yüreklendirdi orduyu. Halid'in yaya savaştığını gören Müslümanlar, "Sen ordunun kumandanısın, ilerlemen ve ortaya çıkman doğru değildir," diye onu uyardılar. Halid ise şu cevabı verdi onlara: "Vallahi dediklerinizi biliyorum, ancak Müslümanların çekilmesi karşısında, korkarak beklemeyi doğru bulmuyorum!"

Buzâha'da yapılan bu savaşı kazandı Müslümanlar; yalancı peygamber Tuleyha b. Huveylid sırra kadem bastı. Tuleyha'nın adamlarından biri yenilgiden sonra arkadaşına şöyle diyordu: "Niye yenildiğimizi ben sana söyleyeyim. İçimizde, arkadaşının kendisinden önce ölmesini istemeyen bir tek kişi yoktur. Hâlbuki biz öyle bir toplulukla karşılaştık ki her biri arkadaşından önce ölmeye can atıyor!"

Sahte peygamberlerin ardı arkası kesilmiyordu. Secah adındaki bir kadın da bu kafileye katılmış, ancak Halid'in mürtedlere aman vermediğini görerek bir başka sahte peygamber olan Museylimetulkezzab'ın yanına giderek onunla evlenmişti. Karı-koca iki peygamberi etraflarına açıklamakta zorluk çekeceklerini düşünmüş olacak ki peygamberlik iddiasından vazgeçmişti Secah. Sıra, vahiy aldığını iddia eden Museylime'deydi. Butâh'tan Yemâme'ye hareket eden Halid, Museylime ve kabilesinin Akrabâ adlı yerde buluştuğunu haber alarak baskına uğrattı mürtedleri. Vahşi, Museylime'yi öldürdü. Halid'in kazandığı bu zaferin bedeli altı yüz şehitti.

İsyanlar bastırıldıktan sonra Halid'i, Sasani İmparatorluğu ile savaşmakta olan Müsennâ b. Hârise'ye yardım etmesi için Irak'a gönderdi Hz. Ebû Bekir. Hz. Peygamber ile yaptığı antlaşmayı bozan Ukeydir b. Abdulmelik'in yola getirilmesini istiyordu aynı zamanda Halid'den. Bundan sonra Suriye'ye geçebilirdi. Halid, Dûmetu'l-Cendel'i ikinci kez fethettikten sonra yetmiş mil uzaklıktaki Kurâkır'a gitti. Sekiz yüz kişilik bir süvari birliğini Râfi' b. Âmire'nin kılavuzluğunda içinde hiç su bulunmayan Süvâ çölünden beş günde geçirebilmesi, askeri dehasının ve cesaretinin en parlak belgelerinden biriydi. Çölün orduyla geçilemeyeceğini söyleyen Râf'i'ye şöyle haykırmıştı Halid: "Yazıklar olsun sana! Allah'a yemin olsun ki geçmek zorundayım çölü. Müminlerin Emîri'nin buyruğudur bu!"

Halid'in kararlılığından korkan Râfi', yirmi semiz deve istedi Müslümanlardan ve onları, iyice susayana kadar susuz bıraktı. Sonra suyun başına getirdi onları ve kana kana içmelerini sağladı. Bir günlük yolculuktan sonra bu develerden dördü kesilerek karınlarındaki sular alındı ve atlara içirildi. Askerler de yanlarına aldıkları suları içtiler. Dört gün aynı işlemler tekrarlanarak devam edildi yolculuğa. Bir şairin mısralarına şöyle yansıdı bu ölümcül yolculuk:

Allah için söyleyin
Kurâkır'dan Süva'ya bizi götüren
Râfi'nin gözleri ne kadar keskin!
Geçmeye çalışanları korkudan ağlatan bir çöldür bu
Vaki değildir senden önce kimsenin geçtiği.

Halid büyük ve kalıcı fetihler armağan etti insanlığa. Müslümanlar dünyayla tanışarak sahip oldukları güzellikleri, fethettikleri yerlerin halkıyla paylaştılar. Bir kez niyet etsin yeter, sessizliğiyle de teslim alıyordu beldeleri Halid. Enbar kalesinden ok yağdırınca İranlılar, ok menzilinin dışından gerçekleştirmişti kuşatmayı. Müslümanların sessizce beklemeleri Acemleri şaşırtmış, bir süre sonra da endişeye sevketmişti. Nihayet bu bekleyişin ruhen yorduğu Şirzad barış teklifinde bulundu. Halid şartları beğenmediğinden kabul etmedi anlaşmayı ve beklemeye devam etti. Bir ara yiyecek sıkıntısı çekmelerine rağmen sabırla sürdü bekleyiş. Sonunda Şirzad bir kere daha teklif etti barışı. Böylece Enbar, sulhla ele geçirilmiş oldu. Fakat her zaman sessizlik yetmiyordu. Suriye-Arabistan çölünün birleştiği yerde kurulmuş önemli bir ticaret merkezi olan Aynuttemr'i kılıç şakırtıları içinde kazandı Halid. Basra körfezinden Aynuttemr'e uzandı fethedilen topraklar.

Aynuttemr, Hasîd, Hanafis, Senâ, Bişr, Firaz derken Şam'a geldi sıra. Durmak bilmiyordu Halid. Ömür kısa, fethedilecek yerler çoktu. Ecnadin'in ele geçirilmesinden sonra Dımaşk / Şam kuşatıldı. Üç aylık bir muhasaradan sonra fethedildi Dımaşk. Rumlar büyük patriklerden birinin oğlunun doğumu dolayısıyla eğlenceye dalmışlar, Müslümanlar bu sırada surlara halatlar atarak ele geçirmişlerdi kaleyi. Rumlar daha sonra Fahl ve Humus'ta şanslarını yeniden denemek istemişlerse de Halid, her iki mevkide de yeni hezimetlere uğratmıştı Bizans'ı.

Müslümanların art arda kazandığı zaferler Rumlara korku salmış, yeni bir ordu oluşturmak için köy

köy, kilise kilise dolaşarak adeta seferberlik ilan etmişlerdi. Nihayet Yermük'te karşı karşıya geldi ordular. Halid'in, otuz altı bölüğe ayırdığı İslam ordusunun her bölümünün başında ayrı bir komutan bulunuyordu.

Yermük Savaşı'nda Rum komutanı Cerece, Halid b. Velid'i görmek istedi. Saflarından ayrılarak yan yana geldiler. Atlarının boyunları neredeyse birbirine değecekti. "Halid, bana doğruyu söyle, hür kimse yalan söylemez," diye başladı söze Cerece ve sordu: "Tanrı peygamberinize gökten bir kılıç indirmiş, O da sana vermiş kılıcı. Karşında kimse tutunamazmış o kılıcı çektiğinde. Doğru mu?" "Hayır," dedi Halid. "Peki, sana neden Allah'ın kılıcı deniyor?" Halid'in uzun uzun anlatacak zamanı yoktu. Fakat hakikati duymaya ihtiyacı vardı Cerece'nin. Allah'ın, toplumlarına bir peygamber gönderdiğini ve toplumun bu çağrı karşısında ayrıştığını belirttikten sonra şöyle dedi Halid: "Ben yalanlayıp uzak duranlar arasındaydım. Daha sonra Allah gönüllerimizden, perçemlerimizden tutarak bizi hidayete eriştirdi. Biz de O'na bağlılık sözü verdik. İşte o vakit bana, 'Sen Allah'ın kılıçlarından bir kılıçsın,' dedi."[229] Cerece, "Bana İslam'ı öğret!" deyinceye kadar sorularını cevaplamaya devam etti Halid. Sonra onu çadırına götürdü. Üzerine bir kırba su döktükten sonra kendisine iki rekât namaz kıldırdı. Rumlar Cerece'nin Halid'le döndüğünü görünce Müslümanlara öyle bir saldırdılar ki birkaç birliğin dışında geri çekilmek zorunda kaldı Müslümanlar. İşte o vakit Halid'le Cerece atlarına binip orduyu hücuma geçirdiler. Rumlar önce eski yerlerine çekildi. Sonra Müslümanların üzerlerine

---

229. İbn-i Kesîr, *el-Bidâyetü ve'n-Nihâye*, C. 9, s. 563.

yürümesiyle kılıç kılıca bir savaş başladı. Halid'le Cerece şafaktan gün batımına kadar kılıç salladı. Cerece şehit düştü. Müslüman olduktan sonra kıldığı tek namazdı, Halid'in çadırında kıldığı iki rekât.

Bir asker savaşta, "Rumlar ne kadar çok, Müslümanlar ne kadar az," deyince, "Aksine Rumlar ne kadar az, Müslümanlar ne kadar çok! Askerin çokluğu ve azlığı zaferiyle ölçülür. Düşmanı yenen az asker çok, mağlup olan büyük ordu da az sayılır," diye cevap vermişti Halid.

"Ben harp meydanında cihattan ve mücadeleden aldığım zevki düğün gecesinden dahi almadım," diyen bir adamın hayatında askerlik dışında bir şey olmayacağı düşünülse de doğru değildi bu. Zira bir insandı o her şeyden önce. Yüzünde çocuk yaşta yakalandığı çiçek hastalığından kalma izler olmasına rağmen yakışıklı bir adamdı Halid. Evlendi, çocukları oldu. Kendisine tahsis edilen küçük bir evde oturdu. Evin darlığından şikâyet edince, şu cevabı aldı Resûlullah'tan: "Binayı semaya doğru yükselt ve Allah'tan da genişlik iste."

Savaşmaktan başka da sorumlulukları vardı Halid'in. Bir tulum şarapla yanından geçen adama, "O nedir?" diye sordu bir gün. Adam, "Bal," dedi. Halid, "Allah'ım onu sirke yapıver," diye dua etti. Adam arkadaşlarının yanına döndüğünde, "Size öyle bir şarap getirdim ki Araplar onun gibisini içmemiştir," diyerek tulumun ağzını açtı. Baktılar ki sirkeye dönüşmüştü şarap. Adamın dudaklarından, "Vallahi Halid'in duası değdi!" cümlesi dökülüverdi.

Siyaset, karakteriyle bağdaşmıyordu Halid'in. Kararlarında ve görüşlerinde ısrar eder, kolay kolay ge-

ri adım atmazdı. Başına buyruk mizacı yüzünden zaman zaman arkadaşlarıyla çekişirdi. Ammar b. Yasir'le tartışırken sert konuşunca Resûlullah'a şikâyet etmişti Ammar Halid'i. Hz. Peygamber, "Halid, Ammar'a ilişme! Çünkü Ammar'a buğzedene Allah buğzeder, Ammar'a lanet okuyana Allah lanet eder,"[230] buyurmuş, Ammar'ın şikâyetini ağlayarak bir kez daha tekrarlaması üzerine bu kez Ammar'ı uyarmıştı: "Bir insan kin tutarsa Allah da ona kin tutar." Bu uyarılar üzerine barışmıştı iki dost.

Hz. Ebû Bekir, Halid'in azli için birçok kere Hz. Ömer'le istişare etmiş, her defasında Hz. Ömer muhalefet ederek azle mani olmuş, "O Allah'ın kılıcıdır, bu kılıcı kınına sokmak doğru değildir," demişti. Fakat bir gün kendisi azletti onu. Hem de bir kuşatma sırasında. Halid'in azledildiğini, kendisinin onun yerine kumandan olarak atandığını bildiren mektup Ebû Ubeyde'ye daha önce gelmiş olmasına rağmen, o mektubu Halid'e okumaktan utanarak şehrin fethini bekledi. Barış Halid'in adına yapıldı. Anlaşma onun ismine yazıldı. Bundan sonra Ebû Ubeyde, kendisinin kumandanlığını ve Halid'in azledildiğini ilan etti. Sert tabiatına rağmen azli olgunlukla karşılamış, işini bitirip emre teslim olmuştu Halid.

Başkomutanlıktan azledildikten sonra da Halid b. Velid bir nefer olarak İslam için savaşmaya devam etti. Ebû Ubeyde'nin komutasında hareket etmekten asla yüksünmedi. Dımaşk kuşatması sırasında Ebû Ubeyde Halid'e, "İnsanlara namazı kıldır; sen buna la-

---

230. İbn-i Asâkir, *Târîhu Medîneti Dimeşk*, C. 43, s. 401.

yıksın; çünkü bana yardım için geldin," demiş, bu teklif üzerine Halid b. Velid, "Kendisi hakkında Resûlullah'ın, 'Her ümmetin bir emini vardır, bu ümmetin emini ise Ebû Ubeyde'dir,' buyurduğu bir insanın önüne geçip de namaz kıldırmam," diye cevap vermişti.[231]

Ebû Ubeyde, Suriye'deki fetihlerine devam ederken Halid b. Velid'i Maraş'a gönderdi. Maraş kalesini kuşatan Halid, halkın kaleyi boşaltmasını istedi. Daha sonra da kaleyi yıktırdı. Bizans İmparatoru Heraklius'un askeri üslerinden biri daha devre dışı bırakılmış, fethedilen bölgelerin çevresi emniyet altına alınmış oldu.

Hz. Ömer, halifeliğinde vali ve komutanlar başta olmak üzere görev verdiği herkesi kontrol ederdi. Halid ise bir komutan olarak sahada bazı tercihleri yapma hakkının olduğunu düşünerek zaman zaman halifeden bağımsız kararlar alırdı. Bu yüzden Hz. Ömer savaş ganimetlerinin dağıtımında Halid'in tercihlerini uygun bulmamış, görevinden azlettikten sonra yanına çağırarak bu konuda bilgisine müracaat etmişti. Ancak Halid'in hakkında yanlış bir kanaat oluşmasını engellemek için hakikate işaret etmekten geri durmamıştı mektuplarında: "Ben Halid'i, ona kızdığımdan veya ihanetinden dolayı azletmiş değilim. Fakat insanlar onun yüzünden sınandılar. Ben onların yalnız Halid'e güvenmelerinden ve onun yüzünden hesaba çekileceklerinden korktum. İstedim ki onlar, her şeyi yapanın Allah olduğunu bilsinler ve böylece fitneye maruz kalmasınlar."

---

231. ez-Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ'*, C. 1, s. 12.

Ebû Ubeyde'nin vefatından sonra başka bir komutanın emri altına girmeyen Halid b. Velid, Humus'ta öldü. Ölüm döşeğinde şöyle dediği anlatılır:

"Amellerim arasında 'Lâ ilâhe illallah'tan sonra, sağanak halinde yağan yağmur altında kalkanım elimde kâfirlere baskın yapmak için sabaha kadar beklediğim bir geceden daha ümit verici bir amelim yoktur... Onlarca harbe katıldım. Bedenimde savaş yarası almamış bir karış yer yoktur. Ya bir ok ya bir kılıç ya bir mızrak... Savaşta öldürülmek isterdim. Fakat bakın halime, develer gibi yatağımda ölüyorum."

KAYNAKÇA

- Ebû Davud, S. *Sünenü Ebî Davud*, ed. Şuayb el-Arnaût, Muhammed Karabelli, ve Abdullatif Hirzullah, Beyrut, er-Risâletü'l-'Âlemiyye, 2009, C. 7
- ed-Diyârbekrî, H. *Târîhu'l-Hamîsi fî Ahbâri Enfesi Nefîs*, Beyrut, Şaban, ty., C. 2
- el-'Akkâd, A. *Mevsû'atu 'Abbâs Mahmûd el-İslâmiyye*, Beyrut, el-Kitabu'l-'Arabi, 1971, C. 2
- el-Asbahânî, A. *et-Tuyûriyyât*, ed. Sem'ân Yahya Me'âli, ve Abbas Sahr el-Hasan, yyy., yy., ty., C. 4.
- el-Asfahânî, A. *Hilyetu'l-Evliyâ' ve Tabakâtu'l-Asfiyâ'*, Beyrut, el-Fikr, 1996, C. 10
- el-'Askalânî, A. *Fethu'l-Bâri: Şerhu Sahîhi'l-Buhâri*, ed. Muhibbuddin el-Hatîb, Muhammed Fuad Abdülbaki ve Kusay el-Hatîb, Kahire, er-Reyyân, 1986-1987, C. 13
- el-'Askalânî, A. *el-İsâbetü fî Temyîzi's-Sahâbe*, Beyrut, el-Mektebü'l-'Asriyye, 2012.

- İbn-i Asâkir, A. *Târîhu Medîneti Dimeşk: Ve Zikru Fazlihâ ve Tesmiyetu Men Hallehâ Mine'l-Emâsili ev İctâze bi Nevâhîhâ Min Vâridîhâ ve Ehlihâ*, Beyrut, el-Fikr, 1995-2000, C. 8
- el-Belâzurî, A. *Ensâbu'l-Eşrâf*, ed. Süyehl Zekkâr, ve Riyâd Zirikli, Beyrut, el-Fikr, 1996, C. 9
- el-Beyhakî, A. *Delâilü'n-Nübüvve*, ed. Abdülmu'ti Kal'eci, Beyrut, er-Reyyân, 1988, C. 3
- el-Buhârî, M. *Sahîhu'l-Buhârî*, ed. Muhammed el-Kutb, ve Hişâm el-Buhâri, Beyrut, el-Mektebü'l-'Asriyye, 2007.
- el-Heysemî, A. *Mecme'u'z-Zevâidi ve Menba'u'l-Fevâid*, ed. Muhammed Atâ, Beyrut, el-Kütübü'l-'İlmiyye, 2001, C. 8
- el-Hindî, H. *Kenzü'l-'Ummâli fî Süneni'l-Ekvâli ve'l-Ef'âl*, Beyrut, er-Risâle, -1986, C. 12
- el-Kandehlevî, M. *Hayatu's-Sahabe*, ed. Beşşâr Ma'rûf, Beyrut, al-Resalah, 1999, C. 5
- en-Nesâî, A. *es-Sünenü'l-Kübrâ*, ed. Şuayb el-Arnaût, ve Hasan Şalabi, Beyrut, er-Risâle, 2001, C. 12
- en-Nesâî, A. *es-Sünenü's-Suğrâ (el-Müctebâ)*, ed. Merkezu'l-Buhûsi ve Takniyetu'l-Ma'lûmât, yy., et-Ta'sîl, ty., C. 7
- en-Neysâbûrî, M. (Muhammed). *el-Müstedrekü 'Ala's-Sahîhayn*, ed. Mustafa 'Atâ', Beyrut, el-Kutubu'l-İlmiyye, - 2002, C. 5
- en-Neysâbûrî, M. (Müslim). *Sahih-i Müslim*, ed. Muhammed Abdulbaki, Kahire, el-Hadîs, 1991, C. 5

- es-Serahsî, Ş. *el-Mebsût*, Beyrut, el-Ma'rife, ty., C. 10
- eş-Şâmî, *Sübülu'l-Hüdâ ve'r-Reşâdi fî Sîreti Hayri'l-'İbâd*, ed. Abdülmuiz el-Cezzâr, Kahire, Vezâretü'l-Evkâf, 1995, C. 12
- et-Taberî, M. *Târîhu't-Taberi: Târîhu'l-Ümemi ve'l-Mulûk*, ed. Muhammed ebu'l-Fadl İbrahim, Kahire, el-Ma'ârif, ty, C. 3
- et-Tirmizî, M. *el-Câmiu's-Sahîh*, ed. İbrahim 'Avad, Mısır, Mustafa el-Bâbi el-Halebi ve Evlâduh, 1962-1978. C. 5
- et-Tirmizî, M. *eş-Şemâilü'l-Muhammediyye*, ed. Naci es-Süveyd, Beyrut, el-Mektebü'l-'Asriyye, 2012.
- en-Nûrî, M. *Müstedreku'l-Vesâili ve Müstenbatu'l-Mesâil*, ed. Âlü'l-Beyt, Beyrut: Âli'l-Beyt, 1991, C. 16
- ez-Zehebî, Ş. *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ'*, Beyrut, al-Resalah, 1996, C. 25
- ez-Zehebî, Ş. *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ': es-Sîretü'n-Nebeviyye*, ed. Beşşâr Ma'rûf, Beyrut, al-Resalah, 1996. C. 2
- İbn-i Hanbel, A. *Fadâilü's-Sahâbe*, Cidde, el-'İlm, 1983, C. 2
- İbn-i Hanbel, A. *el-Müsned*, ed. Hamza ez-Zeyn, Kahire, el-Hadîs, 1995, C. 20
- İbn-i İshak, M. *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, ed. Ahmed el-Mezîdi, cilt 1, 181, Beyrut: el-Kütübü'l-'İlmiyye, 2004, C. 1

- İbn-i Kayyim, M. *Zâdu'l-Ma'âdi fî Hedyi Hayri'l-'İbad*, ed. Şuayb el-Arnaût ve Abdülkadir el-Arnaût, Beyrut, er-Risâle, 1998, C. 3
- İbn-i Kesîr, İ. *el-Bidâyetü ve'n-Nihâye*, ed. Abdullah et-Türki, Cîze, Hajr, -1999, C. 21
- İbn-i Kesîr, İ. *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm*, ed. Sami es-Selâme, Riyad, Tayba, 1999, C. 3
- İbn-i Manzur, M. *Muhtasaru Târîhi Dimeşk Li'bn-i Asâkir*, ed. Ruhiyye en-Nahhâs, Beyrut, el-Fikr, 1984-1997, C. 31
- İbn-i Zebbâle, M. *Muntehabun min Kitâbi Ezvâci'n-Nebi*, ed. Ekrem el-Ömeri, el-Medînetü'l-Münevvere, el-Câmi'atü'l-İslâmiyye, 1981.
- İbnü'l-Esîr, A. *Üsdü'l-Ğâbeti fî Ma'rifeti's-Sahâbe*, Beyrut, İbn-i Hazm, 2012.
- İbnü'l-Esîr, M. *el-Kâmilu fi't-Târîh*, ed. Abdullah el-Kâdi, Beyrut, el-Kutubu'l-İlmiyye, 1987, C. 2
- İbnü'l-Hemmâm, M. *Fethu'l-Kadîr*, ed. Abdürrezzak el-Mehdi, Beyrut, el-Kütübü'l-'İlmiyye, 2003, C. 1
- İbnü'l-Meğâzilî, A. *Menâkibu Ali b. Ebî Tâlib*, ed. Türki el-Vâdi'i, Sana, el-Âsâr, 2003.
- Kutb, S. *Fî Zilâli'l-Kurân*, yyy., eş-Şurûk, 2003, C. 6
- İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 2010, C. 1, 2, 3, 6, 10, 12, 15, 16, 18, 20, 24, 31, 33, 34, 35, 36, 39, 42

İNDEKS

İSİMLER

- A -

A'şâ 140
Abbas b. Abdulmuttalib 209
Abbas b. Mirdas es-Sulemî 139
Abdullah b. Abdulmuttalib 119
Abdullah b. Âmir 72, 73
Abdullah b. Amr 39
Abdullah b. Cubeyr 232
Abdullah b. Cüd'ân 155
Abdullah b. Ebî Husayn 82
Abdullah b. ez-Zib'ara 139
Abdullah b. Mes'ûd 228, 230
Abdullah b. Nafi 39
Abdullah b. Ömer 38, 39, 82, 84, 110
Abdullah b. Revâha 134-137, 149, 223, 237, 239
Abdullah b. Sa'd 40, 168
Abdullah b. Sebe 127
Abdullah b. Ubey b. Selûl 64
Abdullah b. Yezîd 161
Abdullah b. Zubeyr 39, 72, 82, 84
Abdurrahman b. Avf 39, 89-93, 115, 155, 184
Abdurrahman b. Ebû Bekr 82
Abdurrahman b. Sahr 171
Abdulmelik b. Mervan 124
Ahmed 119
Ahnef b. Kays 33, 131
Âkil b. Ebû Tâlib 202
Akra b. Hâbis 146
Akşemseddin 193
Ali b. Rebah 165
Ammar b. Yasir 110, 169, 202 248
Amr b. Âs 32, 39, 126, 160-170, 202, 233, 235
Amr b. Curmuz 131
Amr b. Ebî Seleme 125
Amr b. Haccâc 82, 85
Amr b. Hâris 140
Âsım 96
Âsım b. Amr 107
Âtike 112
Avf b. Hasan 118
Ayyaş b. Ebû Rebîa 232

- B -

Berâ b. Ma'rûr 150
Betül 53

- C -

Ca'de bt. el-Eş'as b. Kays 77
Cafer b. Ebû Tâlib 237
Cebel b. el-Cevval 140
Cebrail 55, 56, 58, 59, 68, 80, 81, 90, 118, 143, 146, 158, 160
Cerece 246, 247
Ceydar 162
Cubeyr b. Mut'im 154
Cundeb b. Cunâde 199

- D -

Dıhye 68
Dırar b. Hattab 139, 232
Dırâr el-Kinânî 43
Dubâa bt. Zubeyr 185

- E -

Ebû Abdullah el-Cedelî 83
Ebû Ducâne 150
Ebû Eyyûb el-Ensârî 129, 188-192
Ebû Hureyre 12, 68, 71, 78, 171-175, 182, 239
Ebû İzze el-Cumahî 139
Ebû Katâde 152
Ebû Musa el-Eş'arî 168
Ebû Ruveyha 177
Ebû Seleme 66, 67, 132, 223
Ebû Sufyan b. el-Harb 139
Ebû Sufyan b. el-Hâris 139
Ebû Süfyan 143, 216, 218, 232, 239
Ebû Süleyman b. Abdulesed 95
Ebû Talib 60
Ebû Zer el-Gıfârî 199-203, 212
Ebu'd-Derdâ 207, 223, 224, 226
Ebu'l-Havrâ 76
El-Hutay 140
El-Ka'ka b. Amr 48
El-Muberrid 141
El-Muhtar b. Ebî Ubeyd 73
En-Nâbiğa 140
Erkam 156, 195
Es'ad b. Zurâre 197

- F -

Fatih 193
Ferezdak 84
Feridüddin Attar 41

- H -

Habbab b. Eret 112, 195
Hafs b. Halid 123
Hale 60
Halid b. Artafe 107
Halid b. Velid 39, 83, 113, 138, 161, 212, 232, 233, 237-242, 246, 248-250
Hamne 195
Hansâ 140
Hâris b. Hişam 139
Hasan el-Basrî 169
Hassan b. Sâbit 140, 141, 143-146, 149

Heraklius 39, 249
Hilâl b. Ümeyye 151
Hind bt. Utbe b. Rabîa 140, 157
Hişam 232
Hişam b. Amr Ebû Cehil 209
Hubeyra b. Ebî Vehb 139
Hur b. Yezîd 84-86
Huveylid 57
Huzeyfe b. Yeman 219
Hz. Abbas 45, 239
Hz. Âişe 47-49, 61-65, 68, 77, 78, 92, 93, 104, 116, 128, 130, 213
Hz. Ali 39, 43, 44, 46-53, 59, 63, 64, 71, 73, 74, 80, 81, 86, 104, 108, 110, 120, 127-130, 132, 142, 155, 168, 169, 177, 187, 192, 196, 198, 202, 221, 229, 241
Hz. Âmine 105
Hz. Asiye 57
Hz. Bilal 177, 178
Hz. Ebû Bekir 22-25, 31, 41, 46, 51, 64, 67, 91, 96, 98, 105, 114, 116, 119, 120, 126, 145, 161- 163, 174, 176, 177, 180, 183, 184, 191, 199, 227, 242, 244, 248
Hz. Fâtıma 43, 52, 53, 55, 56, 64, 80, 158
Hz. Hamza 155, 157, 158
Hz. Hasan 52, 54, 71-78, 80, 81, 86, 180, 202
Hz. Hatice 59, 60, 177, 213
Hz. Hüseyin 52, 54, 68, 74, 78, 80-87, 180, 202
Hz. Meryem 57
Hz. Muhammed 111, 133, 139, 142, 155, 156, 159, 160, 231
Hz. Nuh 115
Hz. Osman 36-41, 46-48, 81, 91, 109, 114, 127- 129, 168, 186, 187, 192, 221
Hz. Ömer 24, 29-34, 38, 39, 41, 46, 51, 91, 94, 96, 98-101, 105, 106, 108, 109, 126, 127, 135, 144, 147, 161, 162, 164,-167, 174, 177, 178, 180, 191, 202, 207, 215, 219, 220, 226, 242, 248, 249
Hz. Rukiyye 36, 38, 58
Hz. Suhayb 129
Hz. Şureyh 50
Hz. Ummu Seleme 66-69, 183

- İ -

İbn Kâmia 198
İbn Mulcem 51
İbn Ubey b. Selûl 29
İbn Ummu Mektum 209-211, 213-215
İbnu'd-Dağne 22
İdris eş-Şeybânî 229
İmran 57

- K -

Ka'b b. Eşref 140, 144, 145
Kâ'b b. Mâlik 149, 151, 152
Ka'b b. Umeyr el-Gıfârî 236
Kâsım 58
Katîle bt. el-Haris 140

Kays b. Haccâc 166
Kays b. Hatîm 146
Kays b. Sa'd 73-75
Kays b. Sa'd b. Ubâde el-Ensârî 71
Konstantin 40

- L -

Leys b. Sa'd 164

- M -

Mahreme b. Nevfel 186
Mâlik b. Zubeyr 117
Manuel 39
Merhab 125
Mervân 82, 83
Mes'ud b. Hırâş 120
Mesruk 63
Muaviye b. Ebû Süfyân 72, 168
Muaz 101, 180
Muğîre b. Şu'be 114
Muhammed b. Ebû Bekir 49, 169
Muhammed b. Mesleme 129
Muhtar Sakafî 109
Mukavkıs 164
Murâre b. Rebî' el-Âmirî 151
Mus'ab b. Umeyr 92, 96, 192, 195, 196, 213
Musa b. İmran 160
Museylimetulkezzab 243
Muslim b. Akîl 83
Müsennâ b. Hârise 244
Müzahim 57

- N -

Nâil 40
Necâşî 159-161, 234
Nevfel b. Huveylid 120
Nu'mân b. Beşîr el-Ensârî 83
Nuaym b. Mes'ud 216
Nuayman b. Amr 183-187
Numan b. Mukrin 106

- O, Ö -

Osman b. Hanîf 129
Osman b. Maz'un 95
Osman b. Talha 66, 195, 235
Ömer b. Sa'd 82, 85, 86
Ömer b. Sa'd b. Ebî Vakkas 85

- R -

Râfi b. Mâlik 112
Râfi' b. Âmire 244
Rüstem 106, 107

- S, Ş -

Sa'ba bt. Hadramî 120
Sa'd b. Ebî Vakkas 104-106, 108, 109, 115, 212
Sa'd b. Habib 113
Sa'd b. Hayseme 197
Sa'd b. Mes'ud 73
Sa'd b. Rabî 88
Sâbit b. Akranı 237
Safiyye 122, 124, 125, 132, 158
Said b. el-Âs 78, 104
Said b. Zeyd 113
Secah 243
Sehl b. Hanîf 128

Sehl b. Said 213
Selam b. Ebî el-Hukayk 140
Seleme b. Hişam 232
Selman-ı Fârisî 207, 212
Sinân b. Enes en-Nehaî 86
Su'da bt. Avf 118
Suveybit 183, 184
Süleyman b. Surad 83
Şebes b. Rib'î 83
Şemir b. Zulcevşen 86
Şeybe 209
Şirzad 245

- T -

Talha b. Ubeydullah 47, 49, 115-121, 123, 127-129
Tarık b. Şihab 110
Tayyib 58
Tuleyha b. Huveylid 243

- U -

Ubeyd 96, 162
Ubeyde b. Cerrah 113, 116, 180
Ubeyde b. Hâris 95
Ubeydullah b. Abbas 73
Ubeydullah b. Ziyâd 83
Ukbe b. Ebî Muayt 228
Ukeydir b. Abdulmelik 241, 244
Umeyye b. Ebi's-Salt 139
Umeyye b. Halef 155, 176, 179, 209
Ummu Kulsum 36, 58
Ummu Mâbed 13
Urve b. Zubeyr 123, 124
Usâme b. Katâde 109
Usâme b. Zeyd 45, 212
Useyd b. Hudayr 197
Utarid 146
Utbe 209
Utbe b. Gazvan 103

- V -

Vahşi 154-158, 243
Varaka b. Nevfel 58
Velid (Halid b. Velid'in babası) 231, 232, 235
Velid b. Mugîre 209
Velid b. Utbe 82

- Y -

Yezdigerd 106
Yezîd 77, 82, 83

- Z -

Zahir 183
Zehrâ 53
Zeyd (Said b. Zeyd'in babası) 111-113
Zeyd b. Eslem 164
Zeyd b. Harise 102, 134, 136, 137, 156, 177, 190, 237, 239
Zeyd b. Sâbit 172
Zeynep 58
Zubeyr b. Avvam 123, 126, 130, 158, 164, 216

YERLER

- A -

Akdeniz 40
Akrabâ 243
Amuriyye 205
Amvas 165
Ariş 165
Ayneyn 232
Aynişems 165
Aynuttemr 245
Azerbaycan 221

- B -

Babilon 165
Bahreyn 97, 174
Basra 47-49, 103, 128, 129, 131, 245
Bedir 29, 43, 53, 61, 63, 95, 96, 104, 110, 113, 123, 124, 134, 142, 144, 151, 154-156, 159, 179, 183, 184, 187, 190, 197, 228, 232, 237, 238
Behreşir 107, 108
Beni Kadaa 162
Bevat 214
Bişr 245
Bizans 32, 33, 39, 40, 82, 113, 136, 137, 164, 193, 239, 245, 249
Busra 119, 136, 142
Buzâha 243

- C -

Cebeli Tarık 39
Cey 204
Cuheyne 214

- D -

Devs 150
Deylem 39
Dımaşk 87, 113, 245, 248
Dinever 221
Dûmetu'l-Cendel 240, 244
Dûmetulcendel 89

- E -

Ebvâ 156
Ebvar 214
Ecnâdeyn 113
Ecnadin 245
Enbar 245
Enbâr 73
Endülüs 39, 40
Ermenistan 39, 221

- F -

Fahl 245
Fihl 113
Firaz 245
Fustat 127, 165

- G -

Gamîm 233
Gassani 139
Gatfan 214
Güney Filistin 162

- H -

Habeşistan 22, 36, 88, 123, 159, 160, 196, 228
Hamraulesed 214
Hanafis 245
Handeme 240
Hasîd 245
Hav'eb 47, 48
Hayber 43, 45, 67, 96, 125, 136, 171, 190
Hedde 235
Hemedan 221
Hira 58
Horasan 32
Hudeybiye 44, 67, 68, 96, 113, 136, 233, 234
Humus 245, 250
Huneyn 113, 119, 126, 190, 241

- I, İ -

Irak 105, 192, 244
İlya 162
İran 32, 106
İsfahan 204
İskenderiye 39, 40, 127, 165, 168
İspanya 39
İstanbul 39, 40, 188, 192, 193, 254

- K -

Kabil 39
Kadisiye 32, 106, 107, 215
Kahire 54, 55, 67-69, 87, 251-253
Kerbelâ 84, 86, 87
Kıbrıs 40, 191, 202
Kudüs 22, 32, 99, 162, 180, 202
Kûfe 40, 50, 72, 75, 83-85, 87, 108-110, 114, 203, 229
Kurâkır 244
Kuzey Afrika 39

- M -

Maraş 249
Medâin 24, 72, 73, 207, 220

Medine 21, 23, 24, 36, 39, 44, 47, 49, 66, 75, 76, 78, 82, 83, 87-92, 103, 104, 108, 112, 117, 120, 123, 127-129, 134, 139-141, 146, 149-153, 156-158, 161, 162, 167, 168, 171, 174, 177, 180, 184, 186, 188, 192, 193, 196, 197, 200, 202, 204, 205, 213, 214, 216, 217, 219, 223, 224, 228, 232, 234, 235, 237, 242
Mekke 21, 22, 28, 29, 36, 43, 59, 60, 64, 66, 67, 76, 83, 84, 95, 97, 102, 103, 113, 119, 122, 123, 126, 128, 135, 139, 150, 156, 162, 177, 179, 190, 195, 196, 198-200, 209, 232-235, 239, 240
Mısır 32, 40, 41, 90, 126, 127, 164-169, 191, 192, 202, 253
Musul 205
Mûte 136, 212

- N -

Necef 87
Necran 95, 214, 242
Nihavend 221

- R -

Rakka 87
Rebeze 202, 203
Rey 39, 85, 221

- S, Ş -

Sakîf 139, 233
San'â 142
Sasani 33, 244
Senâ 245
Sıffîn 49, 50, 86, 168, 169
Sîfulbahr 156
Sicilya 40
Sivrihisar 205
Suriye 26, 32, 40, 113, 180, 191, 244, 245, 249
Suveyk 214
Süvâ 244
Şam 33, 58, 92, 99, 100, 119, 120, 126, 154, 162-164, 168, 169, 204, 226, 245

- T -

Taif 67, 97, 105
Tebük 23, 36, 44, 89, 105, 113, 151, 190, 215, 240, 241

- U -

Uhud 43, 54, 63, 66, 89, 96, 104, 113, 114, 116-118, 123, 124, 134, 150, 151, 157, 159, 163, 184, 190, 197, 200, 227, 228, 232
Umman 162
Uşeyre 118

- Y -

Yemâme 243
Yemen 41, 84, 140, 141, 171
Yermük 98, 113, 242, 246
Yesrib 139

- Z -

Zatu Atlah 237
Zaturrika 214
Zatü's-Selâsil 96
Zulmecaz 62
Zuluşeyre 156
Zülasîr 214

Güneş, yakın yıldızlarını biraz daha yaklaşmaya çağırdı kendine. Sonra abasının kanatlarını açıp şefkatle sardı onları. Olacak gibi değil ama oldu, güneş sisteminin en parlak yıldızları bir örtünün altında toplandılar. Dudakları kilitlendi heyecandan. Nefesleri kalp çekicinin altında şekilden şekle girdi. Işıklarını aldıkları kaynağa bu kadar yakın olmamışlardı hiç. Aynı abanın altında olmak, evrendeki değerlerini yeniden belirlemişti. Yalnız onlar değil, bütün kâinat nefesini tutmuş güneşin dudaklarının kımıldamasını bekliyordu.

Peygamber'in Aynaları, otuz üç sahabinin hayatını merkeze alarak asıl merkez olan Son Peygamber'e yaklaştırıyor bugünün okurunu. Edebiyatın büyülü çatısı altında asırlar aradan çekildiğinde Asr-ı Saadet bütün güzelliğiyle yeniden kuruluyor.

978-605-9087-46-9

ŞULE YAYINLARI 511
DENEME DİZİSİ 19

www.suleyayinlari.com

₺ 20